

مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران
(ایسپا)

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

مجری: مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران

محقق: محمدرضا طالبان

بهار ۱۳۸۹

SCCcr.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SCC.ir

SCCcr.ir

مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران
(ایسپا)

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

مجری: مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران

محقق: محمدرضا طالبان

بهار ۱۳۸۹

Author: Iranian student's Polling Agency

مجری: مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا)

Subject: National Survey for Assessment of Religiousness of the Iranians

عنوان طرح: پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۳۴ صفحه / جدول / نمودار

پیوست: دارد

/ مشاور:

/ کارفرما: مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران

ناظر: آقای مهدی صفار دستگردی

بهار ۱۳۸۹

مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران
(ایسپا)

مشخصات مجری طرح پژوهشی:

آدرس پستی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، بین خیابان فخر رازی و خیابان دانشگاه، شماره ۷۲، ساختمان شماره ۲، طبقه همکف

آدرس پست الکترونیکی: info@ispa.ir

آدرس پایگاه الکترونیکی: www.ispa.ir

نمابر: ۶۶۴۸۷۰۱۸-۲۲

تلفن: ۶۶۴۸۷۰۱۸-۲۲

مشخصات کارفرما:

آدرس پستی: تهران، خ انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، بین خیابان فخر رازی و خیابان دانشگاه، شماره ۷۲، ساختمان شماره ۲، طبقه همکف

آدرس پایگاه الکترونیکی: www.ispa.ir

آدرس پست الکترونیکی: info@ispa.ir

نمابر: ۶۶۴۸۷۰۱۸-۲۲

۶۶۴۸۷۰۱۸-۲۲

تلفن:

کلیه حقوق این طرح برای مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران محفوظ می باشد.

همکاران تحقیق

شورای طراحی و سیاست گذاری پژوهش

دبیرشورا: علی جنادله

اعضا شورا: دکتر محمدرضا طالبان - دکتر سیدحسین سراج زاده - دکتر ابراهیم حاجیانی - دکتر عباس

کاظمی - علی فروغی - محمدرضا پویافر - علی حاتمی - مهدی مهدوی ظفرقندی - علی اصغر حائری

مهریزی - رحیم یعقوب زاده - عزت ا... پوریان

پژوهشگر طرح:

محمدرضا طالبان

مدیر پروژه:

معصوم آقازاده

تدوین طرح فنی نمونه گیری:

محمدحسین نادری

گروه پرسشگری، نظارت، بازبینی و پیگیری:

مهدی حاجی صادقان نجف آبادی - زهره محمدی خانقاه - حسن دلخوش فتیده

امور شعب (استان‌ها):

مدیر گروه: فاطمه فلاح مین باشی

مدیران اجرایی شعب:

نرگس یگدانه (اصفهان) - حسین صالحی پورمهر (آذربایجان شرقی) - شاهرخ سلیمی (خوزستان) - علی کریمیان

(سیستان و بلوچستان) - مهدی ورمزیار (کردستان) - مهدی سوری (کرمانشاه) - وحید فروغی (کهگیلویه و

بویراحمد) - رضایازرلو (گلستان) - لیلاشعبانی (گیلان) - محسن خسروی (قم) - زهرا احمدی (هرمزگان)

گروه داده‌پردازی و ورود اطلاعات:

سمیه سادات موسویان - سمیه وروانی فراهانی - الهام شجاعی

گروه پشتیبانی:

ولی ا... قآنی - مهدی عبدالوهابی - گلبانو اصغری نژاد - مهرداد گلجاریان

گروه اطلاع رسانی و انتشار:

محمود زرینی - امیرحسین اسدی - محمد مهدی صدق‌آمیز

حروفچینی و صفحه‌آرایی:

طیبه خاکی - فاطمه قزلو

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

دین پژوهی در ایران در دو دهه اخیر تحولات مثبت و ارزنده‌ای یافته است و دین رفته رفته در کانون انواع تحلیل‌های فلسفی - نظری و پژوهش‌های علمی - تجربی واقع شده است و امید می‌رود که این مجموعه مطالعات در نهایت در کجای جامعه دینی ما را از پدیده پیچیده و ذوجانب دین و دینداری عمق و ژرفای بیشتری بخشد.

به هر جهت، این واقعیتی انکارناپذیر ولی مستور است که هرگونه دین‌پژوهی (اعم از نظری یا تجربی) لاجرم دیدگاهی را درباره دین مفروض می‌گیرد. به بیان دیگر، دین‌پژوه پیش از پژوهش تفصیلی خود درباره پدیده دین، لاجرم تصویری (ولو اجمالی و تلویحی) از آن پدیده دارد و پژوهش خود را بر بنیان آن تلقی استوار می‌کند. دیدگاه دین‌پژوه درباره دین به نحوی از انحاء در ساختار و حتی محتوای پژوهش وی مؤثر می‌افتد و البته نتایج پژوهش نیز می‌تواند به نوبه خود تلقی پژوهنده را درباره دین تدقیق و تنقیح نماید.

هنگامی که هر پژوهنده‌ای درصدد برمی‌آید که حیطه گسترده و پیچیده‌ای چون دینداری را در سطح کل کشور و با شیوه‌ای پهنانگر مورد بررسی تجربی قرار دهد این ضرورت را احساس می‌کند که با نگاهی تفصیلی بنیان‌های نظری مفهوم محوری در دست پژوهش خویش را مورد توجه قرار دهد. بدین لحاظ تلاش گردید «دین و دینداری» در دو حوزه متفاوت معرفتی یعنی دیدگاه اسلامی (درون دینی) و علوم اجتماعی (برون دینی) مورد واکاوی نظری قرار گیرد.

«فهرست مطالب»

۱.....	فصل اول - مبانی نظری پیمایش
۲.....	دین در نگاه متفکران مسلمان
۱۴.....	نگاه برون‌دینی به دین
۱۶.....	تعریف دین
۲۴.....	ابعاد دین
۳۸.....	چارچوب مفهومی
۷۷.....	فصل دوم - روش تحقیق
۷۸.....	روش تحقیق
۷۸.....	جمعیت تحقیق
۷۸.....	واحد آماری
۸۲.....	خوشه‌بندی با روش «Single-Linkage»
۸۵.....	خوشه‌بندی با روش «Complete-Linkage»
۸۸.....	خوشه‌بندی با روش «Average-Linkage»
۹۲.....	شیوه انتخاب شهر در استان‌های منتخب
۹۳.....	توزیع نمونه در استان‌ها، شهرها و روستاها
۹۴.....	نحوه انتخاب بلوک در شهرها و روستاهای نمونه

۹۴	روش «RHC».....
۹۶	چارچوب نمونه‌گیری و تعداد خانوارهای هر بلوک.....
۹۷	شیوه انتخاب خانوار در داخل بلوک‌ها.....
۹۸	شیوه انتخاب فرد داخل خانوار.....
۹۹	زمان اجرا.....

فصل سوم - یافته‌های تحقیق..... ۱۰۱

۱۰۲	سیمای پاسخگویان.....
۱۰۳	اصول.....
۱۰۹	فروغ.....
۱۱۷	تجربه دینی.....
۱۳۰	علقه دینی.....
۱۴۲	هویت دینی.....
۱۵۴	اخلاقیات.....
۱۷۵	شرعیات.....
۱۸۹	عبادات فردی.....
۲۰۵	عبادات جمعی.....

منابع و مآخذ..... ۲۱۵

۲۲۳	پیوست - پرسشنامه.....
-----	-----------------------

۲۳۴	چکیده لاتین.....
-----	------------------

«فهرست جداول»

- جدول ۱- مفهوم‌سازی محققان از دینداری ۳۱
- جدول ۲- مدل مفهومی سنجش دینداری ۳۴
- جدول ۳- مدل مفهومی کورن وال و همکاران ۳۶
- جدول ۴- مدل مفهومی هیمل فارب ۳۷
- جدول ۵- مفهوم‌سازی دینداری ۷۲
- جدول ۶- ماتریس فاصله بین ۶ نمونه داده ۸۳
- جدول ۷- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول ۸۳
- جدول ۸- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم ۸۳
- جدول ۹- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم ۸۴
- جدول ۱۰- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم ۸۴
- جدول ۱۱- ماتریس فاصله بین ۶ نمونه داده ۸۶
- جدول ۱۲- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول ۸۶
- جدول ۱۳- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم ۸۶
- جدول ۱۴- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم ۸۷
- جدول ۱۵- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم ۸۷
- جدول ۱۶- ماتریس فاصله بین ۶ نمونه داده ۸۹
- جدول ۱۷- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول ۸۹
- جدول ۱۸- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم ۹۰
- جدول ۱۹- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم ۹۰
- جدول ۲۰- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم ۹۰
- جدول ۲۱- توزیع نمونه در استانها ۹۳
- جدول ۲۳- مشخصات فردی پاسخگویان ۱۰۲
- جدول ۲۴- خداوند واقعاً وجود دارد ۱۰۳

- جدول ۲۵- حضرت محمد (ص) پیامبر الهی بوده است..... ۱۰۳
- جدول ۲۶- زندگی پس از مرگ یا معاد حقیقت دارد..... ۱۰۳
- جدول ۲۷- قرآن، کلام خداوند است..... ۱۰۴
- جدول ۲۸- خدا عادل است و به کسی ستم نمی کند..... ۱۰۴
- جدول ۲۹- در قیامت، نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت..... ۱۰۴
- جدول ۳۰- ائمه شیعه، جانشینان برحق حضرت رسول (ص) بوده اند..... ۱۰۴
- جدول ۳۱- خداوند واقعاً وجود دارد..... ۱۰۵
- جدول ۳۲- حضرت محمد (ص) پیامبر الهی بوده است..... ۱۰۵
- جدول ۳۳- زندگی پس از مرگ یا معاد حقیقت دارد..... ۱۰۶
- جدول ۳۴- قرآن، کلام خداوند است..... ۱۰۶
- جدول ۳۵- خدا عادل است و به کسی ستم نمی کند..... ۱۰۷
- جدول ۳۶- در قیامت، نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت..... ۱۰۸
- جدول ۳۷- شیعه، جانشینان برحق حضرت رسول (ص) بوده اند..... ۱۰۸
- جدول ۳۸- پیامبر اسلام معصوم از گناه بوده است..... ۱۰۹
- جدول ۳۹- قرآن معجزه پیامبر اسلام است..... ۱۰۹
- جدول ۴۰- فرشتگان یا ملائکه واقعاً وجود دارند..... ۱۰۹
- جدول ۴۱- پیامبر در قیامت از مقام شفاعت برخوردار است..... ۱۰۹
- جدول ۴۲- همه پیامبران الهی معصوم از گناه بوده اند..... ۱۱۰
- جدول ۴۳- روح انسان پس از مرگ به عالم برزخ منتقل می شود..... ۱۱۰
- جدول ۴۴- شیطان واقعاً وجود دارد..... ۱۱۰
- جدول ۴۵- همه امامان شیعه معصوم بوده اند..... ۱۱۰
- جدول ۴۶- حضرت فاطمه زهرا(ع) یکی از معصومین می باشد..... ۱۱۱
- جدول ۴۷- سرانجام حضرت مهدی (عج) قیام کرده و زمین را پر از عدل و داد می کند..... ۱۱۱
- جدول ۴۸- پیامبر اسلام معصوم از گناه بوده است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۱
- جدول ۴۹- قرآن معجزه پیامبر اسلام است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۲
- جدول ۵۰- فرشتگان یا ملائکه واقعاً وجود دارند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۲

- جدول ۵۱- پیامبر در قیامت از مقام شفاعت برخوردار است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۳
- جدول ۵۲- همه پیامبران الهی معصوم از گناه بوده‌اند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۳
- جدول ۵۳- روح انسان پس از مرگ به عالم برزخ منتقل می‌شود (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۴
- جدول ۵۴- شیطان واقعاً وجود دارد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۴
- جدول ۵۵- همه امامان شیعه معصوم بوده‌اند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۵
- جدول ۵۶- حضرت فاطمه زهرا (ع) یکی از معصومین می‌باشد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۵
- جدول ۵۷- سرانجام حضرت مهدی (عج) قیام کرده و زمین را پر از عدل و داد می‌کند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۱۶
- جدول ۵۸- آیا تا به حال اتفاق افتاده بعد از انجام گناه، توبه نمایید؟..... ۱۱۷
- جدول ۵۹- آیا تا به حال شده که احساس کنید خداوند دعاها و خواسته‌های شما را برآورده کرده است؟..... ۱۱۷
- جدول ۶۰- آیا تا به حال شده که بعد از انجام گناه، احساس ترس از خداوند به شما دست داده باشد؟..... ۱۱۷
- جدول ۶۱- آیا تا به حال شده که برای رسیدن به حاجتی، نذر کرده باشید؟..... ۱۱۷
- جدول ۶۲- تا چه حد وجود خداوند را در زندگی روزمره‌تان احساس می‌کنید؟..... ۱۱۸
- جدول ۶۳- آیا تا به حال مشاهده نموده‌اید که با دعا و خواستن از خدا، مریضی صعب‌العلاج شفا گرفته باشد؟..... ۱۱۸
- جدول ۶۴- معمولاً چقدر از خدا می‌خواهید که در زندگی به شما کمک کند؟..... ۱۱۸
- جدول ۶۵- کلاً، خود را تا چه حد به خدا، نزدیک احساس می‌کنید؟..... ۱۱۸
- جدول ۶۶- در انجام امور مهم زندگی، چقدر به خدا توکل می‌کنید؟..... ۱۱۹
- جدول ۶۷- گاهی دیده‌ام که در قبال گناهایی که انجام داده‌ام، خداوند من را تنبیه کرده است..... ۱۱۹
- جدول ۶۸- گاهی اوقات در هنگام خواندن نماز، یا دعا یا زیارت در حرم مطهر اولیای الهی، احساس معنویت خاصی به من دست می‌دهد..... ۱۱۹
- جدول ۶۹- شاهد بوده‌ام که با دعا و صدقه، خداوند مرا از حادثه خطرناکی به سلامت رد نموده است..... ۱۲۰
- جدول ۷۰- برخی اوقات در هنگام خواندن نماز یا دعا و نیایش کردن، حضور خداوند را احساس می‌کنم..... ۱۲۰
- جدول ۷۱- همیشه به فکر خداوند هستم..... ۱۲۰
- جدول ۷۲- در حل مشکلاتم راز و نیاز با خداوند را موثر نمی‌بینم..... ۱۲۰
- جدول ۷۳- هر اتفاق مهمی که برایم می‌افتد، مرا به فکر خدا می‌اندازد..... ۱۲۱
- جدول ۷۴- آیا تا به حال اتفاق افتاده بعد از انجام گناه، توبه نمایید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۲۱

- جدول ۷۵- آیا تا به حال شده که احساس کنید خداوند دعاها و خواسته‌های شما را برآورده کرده است؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۱
- جدول ۷۶- آیا تا به حال شده که بعد از انجام گناه، احساس ترس از خداوند به شما دست داده باشد؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۲
- جدول ۷۷- آیا تا به حال شده که برای رسیدن به حاجتی، نذر کرده باشید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۳
- جدول ۷۸- تا چه حد وجود خداوند را در زندگی روزمره‌تان احساس می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۳
- جدول ۷۹- آیا تا به حال مشاهده نموده‌اید که با دعا و خواستن از خدا، مریضی صعب‌العلاج شفا گرفته باشد؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۴
- جدول ۸۰- معمولاً چقدر از خدا می‌خواهید که در زندگی به شما کمک کند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۴
- جدول ۸۱- کلاً، خود را تا چه حد به خدا، نزدیک احساس می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۵
- جدول ۸۲- در انجام امور مهم زندگی، چقدر به خدا توکل می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۵
- جدول ۸۳- گاهی دیده‌ام که در قبال گناهایی که انجام داده‌ام، خداوند من را تنبیه کرده است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۶
- جدول ۸۴- گاهی اوقات در هنگام خواندن نماز، یا دعا یا زیارت در حرم مطهر اولیای الهی، احساس معنویت خاصی به من دست می‌دهد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۶
- جدول ۸۵- شاهد بوده‌ام که با دعا و صدقه، خداوند مرا از حادثه خطرناکی به سلامت رد نموده است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۷
- جدول ۸۶- برخی اوقات در هنگام خواندن نماز یا دعا و نیایش کردن، حضور خداوند را احساس می‌کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۸
- جدول ۸۷- همیشه به فکر خداوند هستم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۸
- جدول ۸۸- در حل مشکلاتم راز و نیاز با خداوند را موثر نمی‌بینم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۹
- جدول ۸۹- هر اتفاق مهمی که برایم می‌افتد، مرا به فکر خدا می‌اندازد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۲۹
- جدول ۹۰- دین اسلام را بسیار دوست دارم. ۱۳۰
- جدول ۹۱- در راه اسلام حاضریم جانم را فدا کنیم. ۱۳۰
- جدول ۹۲- بر دین خود می‌بالم و به آن افتخار می‌کنم. ۱۳۰

- جدول ۹۳- زیارت خانه خدا یکی از آرزوهای من است. ۱۳۰
- جدول ۹۴- از کسی که به پیامبر اسلام، توهین کند متنفرم. ۱۳۱
- جدول ۹۵- اگر امکان سفر خارجی برایم به وجود آید سفر زیارتی را به سیاحتی ترجیح می‌دهم. ۱۳۱
- جدول ۹۶- دوست داشتم دین دیگری غیر از اسلام می‌داشتم. ۱۳۱
- جدول ۹۷- علاقه زیادی به خواندن کتاب‌های مذهبی (یا شنیدن سخنرانی‌های مذهبی) دارم. ۱۳۲
- جدول ۹۸- دوست دارم که همه مردم جهان دین اسلام را بپذیرند. ۱۳۲
- جدول ۹۹- از کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند، خوشم نمی‌آید. ۱۳۲
- جدول ۱۰۰- معیار اساسی در انتخاب همسر، ایمان اسلامی وی است. ۱۳۲
- جدول ۱۰۱- هیچ خدمتی مهم‌تر از خدمت به اسلام نیست. ۱۳۳
- جدول ۱۰۲- اگر نماز قضا شود، خیلی ناراحت می‌شوم. ۱۳۳
- جدول ۱۰۳- اسلام را به هر دین دیگر در دنیا ترجیح می‌دهم. ۱۳۳
- جدول ۱۰۴- برای دفاع از دین اسلام حاضرم به مسلمانان درگیر در جنگ کمک نمایم. ۱۳۳
- جدول ۱۰۵- از کسی که به قرآن کریم توهین کند، متنفرم. ۱۳۴
- جدول ۱۰۶- دین اسلام را بسیار دوست دارم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۴
- جدول ۱۰۷- در راه اسلام حاضرم جانم را فدا کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۴
- جدول ۱۰۸- بر دین خود می‌بالم و به آن افتخار می‌کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۵
- جدول ۱۰۹- زیارت خانه خدا یکی از آرزوهای من است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۶
- جدول ۱۱۰- از کسی که به پیامبر اسلام، توهین کند متنفرم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۶
- جدول ۱۱۱- اگر امکان سفر خارجی برایم به وجود آید سفر زیارتی را به سیاحتی ترجیح می‌دهم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۷
- جدول ۱۱۲- دوست داشتم دین دیگری غیر از اسلام می‌داشتم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۷
- جدول ۱۱۳- علاقه زیادی به خواندن کتاب‌های مذهبی (یا شنیدن سخنرانی‌های مذهبی) دارم. ۱۳۸
- جدول ۱۱۴- دوست دارم که همه مردم جهان دین اسلام را بپذیرند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۸
- جدول ۱۱۵- از کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند، خوشم نمی‌آید (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۹
- جدول ۱۱۶- معیار اساسی در انتخاب همسر، ایمان اسلامی وی است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۳۹
- جدول ۱۱۷- هیچ خدمتی مهم‌تر از خدمت به اسلام نیست (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۴۰

- جدول ۱۱۸- اگر نماز قضا شود، خیلی ناراحت می شوم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۰
- جدول ۱۱۹- اسلام را به هر دین دیگر در دنیا ترجیح می‌دهم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۱
- جدول ۱۲۰- برای دفاع از دین اسلام حاضرم به مسلمانان درگیر در جنگ کمک نمایم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۱
- جدول ۱۲۱- از کسی که به قرآن کریم توهین کند، متنفرم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۲
- جدول ۱۲۲- افتخار می‌کنم که یک مسلمان هستم..... ۱۴۲
- جدول ۱۲۳- از میان غیرمسلمانان، دوست انتخاب نمی‌کنم..... ۱۴۳
- جدول ۱۲۴- از کسانی که به مسلمانان توهین کنند، متنفرم..... ۱۴۳
- جدول ۱۲۵- ما هیچگونه مسئولیتی در برابر مسلمانان دیگر نداریم..... ۱۴۳
- جدول ۱۲۶- نسبت به کشورهایی که با مسلمانان دشمنی می‌کنند، احساس نفرت دارم..... ۱۴۳
- جدول ۱۲۷- اگر کسی به مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) توهین کند، خیلی ناراحت می‌شوم..... ۱۴۴
- جدول ۱۲۸- مهم‌ترین آرزوی من سربلندی مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) در جهان است..... ۱۴۴
- جدول ۱۲۹- از اسرائیل به خاطر دشمنی‌اش با مسلمانان متنفرم..... ۱۴۴
- جدول ۱۳۰- کلاً نگران آنچه برای مسلمانان اتفاق می‌افتد، نیستم..... ۱۴۵
- جدول ۱۳۱- موفقیت کشورهای اسلامی در عرصه‌های مختلف (ورزشی، فرهنگی، علمی و...) به من حس غرور و افتخار می‌دهد..... ۱۴۵
- جدول ۱۳۲- هر جای دنیا بروم احساس نزدیکی به مسلمانان آن کشور خواهم داشت..... ۱۴۵
- جدول ۱۳۳- کسانی که از مسلمانان در مقابل دشمنان دفاع می‌کنند مورد علاقه من هستند..... ۱۴۵
- جدول ۱۳۴- باید به فکر کشور خودمان باشیم و مشکلات سایر مسلمانان به ما ربطی ندارد..... ۱۴۶
- جدول ۱۳۵- افتخار می‌کنم که در یک کشور اسلامی و در میان مسلمانان زندگی می‌کنم..... ۱۴۶
- جدول ۱۳۶- افتخار می‌کنم که یک مسلمان هستم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۶
- جدول ۱۳۷- از میان غیرمسلمانان، دوست انتخاب نمی‌کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۷
- جدول ۱۳۸- از کسانی که به مسلمانان توهین کنند، متنفرم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۷
- جدول ۱۳۹- ما هیچگونه مسئولیتی در برابر مسلمانان دیگر نداریم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۸
- جدول ۱۴۰- نسبت به کشورهایی که با مسلمانان دشمنی می‌کنند، احساس نفرت دارم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۸
- جدول ۱۴۱- اگر کسی به مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) توهین کند، خیلی ناراحت می‌شوم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۴۹

- جدول ۱۴۲- مهم‌ترین آرزوی من سربلندی مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) در جهان است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۰
- جدول ۱۴۳- از اسرائیل به خاطر دشمنی‌اش با مسلمانان متنفرم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۰
- جدول ۱۴۴- کلاً نگران آنچه برای مسلمانان اتفاق می‌افتد، نیستم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۱
- جدول ۱۴۵- موفقیت کشورهای اسلامی در عرصه‌های مختلف (ورزشی، فرهنگی، علمی و ...) به من حس غرور و افتخار می‌دهد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۱
- جدول ۱۴۶- هر جای دنیا بروم احساس نزدیکی به مسلمانان آن کشور خواهم داشت (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۲
- جدول ۱۴۷- کسانی که از مسلمانان در مقابل دشمنان دفاع می‌کنند مورد علاقه من هستند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۲
- جدول ۱۴۸- باید به فکر کشور خودمان باشیم و مشکلات سایر مسلمانان به ما ربطی ندارد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۳
- جدول ۱۴۹- افتخار می‌کنم که در یک کشور اسلامی و در میان مسلمانان زندگی می‌کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای). ۱۵۳
- جدول ۱۵۰- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای صداقت و راستگویی هستند؟ ۱۵۴
- جدول ۱۵۱- خود شما چطور؟ ۱۵۴
- جدول ۱۵۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای عفو و گذشت هستند؟ ۱۵۴
- جدول ۱۵۳- خود شما چطور؟ ۱۵۵
- جدول ۱۵۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای درستکاری هستند؟ ۱۵۵
- جدول ۱۵۵- خود شما چطور؟ ۱۵۵
- جدول ۱۵۶- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای انصاف هستند؟ ۱۵۶
- جدول ۱۵۷- خود شما چطور؟ ۱۵۶
- جدول ۱۵۸- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای امانتداری هستند؟ ۱۵۶
- جدول ۱۵۹- خود شما چطور؟ ۱۵۷
- جدول ۱۶۰- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای پایداری به قول و قرار هستند؟ ۱۵۷
- جدول ۱۶۱- خود شما چطور؟ ۱۵۷
- جدول ۱۶۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای دورویی و تظاهر هستند؟ ۱۵۷
- جدول ۱۶۳- خود شما چطور؟ ۱۵۸
- جدول ۱۶۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای تقلب و کلاهبرداری هستند؟ ۱۵۸
- جدول ۱۶۵- خود شما چطور؟ ۱۵۸

- جدول ۱۶۶- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای تملق و چاپلوسی هستند؟ ۱۵۹
- جدول ۱۶۷- خود شما چگونه؟ ۱۵۹
- جدول ۱۶۸- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای حرص و طمع هستند؟ ۱۵۹
- جدول ۱۶۹- خود شما چگونه؟ ۱۶۰
- جدول ۱۷۰- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای اسراف هستند؟ ۱۶۰
- جدول ۱۷۱- خود شما چگونه؟ ۱۶۰
- جدول ۱۷۲- فکر می کنید مردم ما تا چه حد اهل غیبت کردن هستند؟ ۱۶۱
- جدول ۱۷۳- خود شما چگونه؟ ۱۶۱
- جدول ۱۷۴- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای صداقت و راستگویی هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۱
- جدول ۱۷۵- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۲
- جدول ۱۷۶- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای عفو و گذشت هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۲
- جدول ۱۷۷- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۳
- جدول ۱۷۸- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای درستکاری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۳
- جدول ۱۷۹- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۴
- جدول ۱۸۰- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای انصاف هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۵
- جدول ۱۸۱- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۵
- جدول ۱۸۲- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای امانتداری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۶
- جدول ۱۸۳- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۶
- جدول ۱۸۴- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای پابندی به قول و قرار هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۷
- جدول ۱۸۵- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۷
- جدول ۱۸۶- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای دورویی و تظاهر هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۸
- جدول ۱۸۷- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۸
- جدول ۱۸۸- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای تقلب و کلاهبرداری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۶۹
- جدول ۱۸۹- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۷۰
- جدول ۱۹۰- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای تملق و چاپلوسی هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۷۰
- جدول ۱۹۱- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۷۱

- جدول ۱۹۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای حرص و طمع هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۱
- جدول ۱۹۳- خود شما چطور؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۲
- جدول ۱۹۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای اسراف هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۲
- جدول ۱۹۵- خود شما چطور؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۳
- جدول ۱۹۶- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد اهل غیبت کردن هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۳
- جدول ۱۹۷- خود شما چطور؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۴
- جدول ۱۹۸- به آهنگ‌هایی که خوشم بیاید گوش می‌دهم فرقی نمی‌کند که خواننده‌اش مرد باشد یا زن..... ۱۷۵
- جدول ۱۹۹- بر سر سفره‌ای که مشروب می‌خورند نباید نشست..... ۱۷۵
- جدول ۲۰۰- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته حاضریم از غذاهای گوشتی رستوران‌های آنجا بخورم... ۱۷۵
- جدول ۲۰۱- حجاب زن باید به نحوی باشد که موهایش اصلاً معلوم نباشد..... ۱۷۵
- جدول ۲۰۲- مصرف مشروب یا آجود در حدی که زیاده‌روی نباشد، اشکالی ندارد..... ۱۷۶
- جدول ۲۰۳- ابایی از دست دادن با مردان/زنان بیگانه ندارم..... ۱۷۶
- جدول ۲۰۴- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته حاضریم برای تفریح به کاباره یا دانسینگ بروم..... ۱۷۶
- جدول ۲۰۵- پاسوربازی کردن شرطی، اشکال ندارد..... ۱۷۶
- جدول ۲۰۶- افراد آشنایی را که بفهمم نماز نمی‌خوانند حتماً امر به معروف خواهم نمود..... ۱۷۷
- جدول ۲۰۷- هرگز در مجالس رقص و آواز شرکت نمی‌کنم..... ۱۷۷
- جدول ۲۰۸- اگر در ماه رمضان ببینم که فردی در ملاءعام روزه‌خواری می‌کند حتماً به او اعتراض خواهم نمود..... ۱۷۷
- جدول ۲۰۹- از قماربازی متنفرم..... ۱۷۷
- جدول ۲۱۰- اگر پس‌اندازی داشته باشید تا چه حد حاضرید آن را قرض دهید به شرط آن که بعداً با مبلغی اضافه‌تر پس بگیرید؟..... ۱۷۸
- جدول ۲۱۱- اگر کیف پولی حاوی یک میلیون تومان پیدا کنید، با آن چکار می‌کنید؟..... ۱۷۸
- جدول ۲۱۲- اگر کسی حاضر باشد به شما ۱۰ میلیون تومان قرض دهد ولی شرط کند که سال بعد ۱۲ میلیون تومان می‌گیرد، چقدر احتمال دارد از او قرض بگیرید؟..... ۱۷۸
- جدول ۲۱۳- مردان بالغ نباید ریش‌شان را با تیغ یا ماشین از ته بتراشند..... ۱۷۹
- جدول ۲۱۴- آیا شما مرجع تقلید دارید؟..... ۱۷۹
- جدول ۲۱۵- تا چه حد در مواجهه با مسائل شرعی به رساله مرجع تقلید مراجعه می‌کنید؟..... ۱۷۹

- جدول ۲۱۶- به آهنگ‌هایی که خوشم بیاید گوش می‌دهم فرقی نمی‌کند که خواننده‌اش مرد باشد یا زن (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۷۹
- جدول ۲۱۷- بر سر سفره‌ای که مشروب می‌خورند نباید نشست (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۰
- جدول ۲۱۸- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته‌ام حاضریم از غذاهای گوشتی رستوران‌های آنجا بخورم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۱
- جدول ۲۱۹- حجاب زن باید به نحوی باشد که موهایش اصلاً معلوم نباشد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۱
- جدول ۲۲۰- مصرف مشروب یا آبخور در حدی که زیاده‌روی نباشد، اشکالی ندارد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۲
- جدول ۲۲۱- ابایی از دست دادن با مردان/زنان بیگانه ندارم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۲
- جدول ۲۲۲- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته‌ام حاضریم برای تفریح به کاباره یا دانسینگ بروم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۳
- جدول ۲۲۳- پاسوربازی کردن شرطی، اشکال ندارد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۳
- جدول ۲۲۴- افراد آشنایی را که بفهمم نماز نمی‌خوانند حتماً امر به معروف نخواهم نمود (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۴
- جدول ۲۲۵- هرگز در مجالس رقص و آواز شرکت نمی‌کنم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۴
- جدول ۲۲۶- اگر در ماه رمضان ببینم که فردی در ملاءعام روزه‌خواری می‌کند حتماً به او اعتراض نخواهم نمود (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۵
- جدول ۲۲۷- از قماربازی متنفرم (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۵
- جدول ۲۲۸- اگر پس‌اندازی داشته باشید تا چه حد حاضرید آن را قرض دهید به شرط آن که بعداً با مبلغی اضافه‌تر پس بگیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۶
- جدول ۲۲۹- اگر کیف پولی حاوی یک میلیون تومان پیدا کنید، با آن چکار می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۶
- جدول ۲۳۰- اگر کسی حاضر باشد به شما ۱۰ میلیون تومان قرض دهد ولی شرط کند که سال بعد ۱۲ میلیون تومان می‌گیرد، چقدر احتمال دارد از او قرض بگیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۷
- جدول ۲۳۱- مردان بالغ نباید ریش‌شان را با تیغ یا ماشین از ته بتراشند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۷
- جدول ۲۳۲- آیا شما مرجع تقلید دارید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۸
- جدول ۲۳۳- تا چه حد در مواجهه با مسائل شرعی به رساله مرجع تقلید مراجعه می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)..... ۱۸۸
- جدول ۲۳۴- خواندن نماز صبح؟..... ۱۸۹
- جدول ۲۳۵- خواندن نماز ظهر و عصر؟..... ۱۸۹

- جدول ۲۳۶- خواندن نماز مغرب و عشا؟ ۱۸۹
- جدول ۲۳۷- آیا معمولاً سعی می‌کنید که نمازهایتان را اول وقت بخوانید؟ ۱۹۰
- جدول ۲۳۸- آیا قضای نمازهایتان را بجا می‌آورید؟ ۱۹۰
- جدول ۲۳۹- در ماه رمضان گذشته به جز روزهایی که روزه بر شما واجب نبود (عذر شرعی) چقدر روزه گرفتید؟ ۱۹۰
- جدول ۲۴۰- آیا قضای روزه‌هایتان را به جا می‌گیرید؟ ۱۹۰
- جدول ۲۴۱- آیا زکات فطره را پرداخت می‌کنید؟ ۱۹۱
- جدول ۲۴۲- آیا تاکنون نماز آیات خوانده‌اید؟ ۱۹۱
- جدول ۲۴۳- معمولاً چقدر عمل تلاوت قرآن را انجام می‌دهید؟ ۱۹۱
- جدول ۲۴۴- معمولاً چقدر عمل صدقه دادن را انجام می‌دهید؟ ۱۹۱
- جدول ۲۴۵- معمولاً چقدر عمل روزه مستحبی را انجام می‌دهید؟ ۱۹۲
- جدول ۲۴۶- معمولاً چقدر عمل نماز شب را انجام می‌دهید؟ ۱۹۲
- جدول ۲۴۷- معمولاً چقدر به طور فردی دعا یا زیارت‌نامه می‌خوانید؟ ۱۹۲
- جدول ۲۴۸- معمولاً چقدر نماز نافله می‌خوانید؟ ۱۹۲
- جدول ۲۴۹- معمولاً چقدر به زیارت اماکن متبرکه می‌روید؟ ۱۹۳
- جدول ۲۵۰- معمولاً چقدر نماز غفیله می‌خوانید؟ ۱۹۳
- جدول ۲۵۱- آیا تاکنون نماز امام زمان خوانده‌اید؟ ۱۹۳
- جدول ۲۵۲- آیا تاکنون نماز جعفر طیار خوانده‌اید؟ ۱۹۳
- جدول ۲۵۳- آیا تاکنون نماز حاجت خوانده‌اید؟ ۱۹۴
- جدول ۲۵۴- در صورت داشتن درآمد مازاد بر نیاز آیا خمس آن را پرداخت می‌نمایید؟ ۱۹۴
- جدول ۲۵۵- خواندن نماز صبح؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۴
- جدول ۲۵۶- خواندن نماز ظهر و عصر؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۵
- جدول ۲۵۷- خواندن نماز مغرب و عشا؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۵
- جدول ۲۵۸- آیا معمولاً سعی می‌کنید که نمازهایتان را اول وقت بخوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۶
- جدول ۲۵۹- آیا قضای نمازهایتان را به جا می‌آورید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۶
- جدول ۲۶۰- در ماه رمضان گذشته به جز روزهایی که روزه بر شما واجب نبود (عذر شرعی) چقدر روزه گرفتید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۷

- جدول ۲۶۱- آیا قضای روزه‌هایتان را به جا می‌گیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۷
- جدول ۲۶۲- آیا زکات فطره را پرداخت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۸
- جدول ۲۶۳- آیا تاکنون نماز آیات خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۸
- جدول ۲۶۴- معمولاً چقدر عمل تلاوت قرآن را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۹
- جدول ۲۶۵- معمولاً چقدر عمل صدقه دادن را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۱۹۹
- جدول ۲۶۶- معمولاً چقدر عمل روزه مستحبی را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۰
- جدول ۲۶۷- معمولاً چقدر عمل نماز شب را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۰
- جدول ۲۶۸- معمولاً چقدر به طور فردی دعا یا زیارت‌نامه می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۱
- جدول ۲۶۹- معمولاً چقدر نماز نافله می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۱
- جدول ۲۷۰- معمولاً چقدر به زیارت اماکن متبرکه می‌روید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۲
- جدول ۲۷۱- معمولاً چقدر نماز غفیله می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۲
- جدول ۲۷۲- آیا تاکنون نماز امام زمان خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۳
- جدول ۲۷۳- آیا تاکنون نماز جعفر طیار خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۳
- جدول ۲۷۴- آیا تاکنون نماز حاجت خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۴
- جدول ۲۷۵- در صورت داشتن درآمد مازاد بر نیاز آیا خمس آن را پرداخت می‌نمایید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۴
- جدول ۲۷۶- آیا تاکنون نماز عید فطر خوانده‌اید؟ ۲۰۵
- جدول ۲۷۷- آیا تاکنون نماز عید قربان خوانده‌اید؟ ۲۰۵
- جدول ۲۷۸- آیا تاکنون در مراسم اعتکاف شرکت کرده‌اید؟ ۲۰۵
- جدول ۲۷۹- معمولاً چقدر عمل شرکت در نماز جمعه را انجام می‌دهید؟ ۲۰۵
- جدول ۲۸۰- معمولاً چقدر در مسجد یا اداره نماز جماعت می‌خوانید؟ ۲۰۶
- جدول ۲۸۱- معمولاً چقدر در جشن‌های مذهبی مثل مولودی‌ها، اعیاد مذهبی و ... شرکت می‌کنید؟ ۲۰۶
- جدول ۲۸۲- معمولاً چقدر در هیأت‌های مذهبی شرکت می‌کنید؟ ۲۰۶
- جدول ۲۸۳- معمولاً چقدر در مراسم تاسوعا و عاشورا شرکت می‌کنید؟ ۲۰۷
- جدول ۲۸۴- معمولاً چقدر در مراسم دعا (مثل، دعای کمیل، دعای توسل، زیارت عاشورا و...) شرکت می‌کنید؟ ۲۰۷
- جدول ۲۸۵- معمولاً چقدر در مراسم شب‌های احیاء در ماه رمضان شرکت می‌کنید؟ ۲۰۷
- جدول ۲۸۶- معمولاً چقدر در مراسم روضه و عزاداری شرکت می‌کنید؟ ۲۰۷

SCCcr.ir

- جدول ۲۸۷- آیا تاکنون نماز عید فطر خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۸
- جدول ۲۸۸- آیا تاکنون نماز عید قربان خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۸
- جدول ۲۸۹- آیا تاکنون در مراسم اعتکاف شرکت کرده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۹
- جدول ۲۹۰- معمولاً چقدر عمل شرکت در نماز جمعه را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۰۹
- جدول ۲۹۱- معمولاً چقدر در مسجد یا اداره نماز جماعت می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۰
- جدول ۲۹۲- معمولاً چقدر در جشن‌های مذهبی مثل مولودی‌ها، اعیاد مذهبی و ... شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۰
- جدول ۲۹۳- معمولاً چقدر در هیأت‌های مذهبی شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۱
- جدول ۲۹۴- معمولاً چقدر در مراسم تاسوعا و عاشورا شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۱
- جدول ۲۹۵- معمولاً چقدر در مراسم دعا (مثل، دعای کمیل، دعای توسل، زیارت عاشورا و...) شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۲
- جدول ۲۹۶- معمولاً چقدر در مراسم شب‌های احیاء در ماه رمضان شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۲
- جدول ۲۹۷- معمولاً چقدر در مراسم روضه و عزاداری شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) ۲۱۳

SCCcr.ir

«فهرست نمودارها»

- شکل ۱- خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و تفاوت بین روشهای بالا به پایین و پایین به بالا ۸۱
- شکل ۲- شباهت بین دو خوشه در روش «Single-Linkage» برابر است با کمترین فاصله بین داده‌های دو خوشه ۸۲
- شکل ۳- دندوگرام مثال «Single-Linkage» ۸۴
- شکل ۴- شباهت بین دو خوشه در روش «Complete-Linkage» برابر است با بیشترین فاصله بین داده‌های دو خوشه. ۸۵
- شکل ۵- دندوگرام مثال «Complete-Linkage» ۸۷
- شکل ۶- شباهت بین دو خوشه در روش «Average-Linkage» برابر است با میانگین فاصله بین داده‌های دو خوشه ۸۸
- شکل ۷- دندوگرام مثال «Average-Linkage» ۹۱
- شکل ۸- شمایی از یک بلوک و روش انتخاب خانوارها به شیوه سیستماتیک ۹۸

SCCcr.ir

فصل اول

مبانی نظری پیمایش

دین در نگاه متفکران مسلمان

شاید بتوان از نگاهی درون‌دینی، دین را در سنت اسلامی به دو عنصر اساسی ارجاع داد: وحی یا پیام خداوند به انسان‌ها (= دین) و پاسخ مثبت انسان به وحی الهی (= تدین). لذا در این نگاه، حقیقت دین و تدین اسلامی، یک حقیقت شرعی محسوب می‌شود، چرا که این خداوند است که تعیین می‌کند دین و تدین اسلامی چیست. لازمه تصدیق این سخن، آن است که مسئله تدین اسلامی را باید با رویکردی درون‌دینی مورد تحقیق و بررسی قرار داد. در راستای این هدف، ترجیح داده شد که بحث را با رجوع به آثار علمای دین اسلام (روحانیون)، که به واسطه دانش تخصصی که به متون مقدس مذهبی دارند از اقتدار و مشروعیت زیادی در حوزه دین و بالاخص تفسیر متون مذهبی برخوردارند، آغاز نموده و سپس به متفکران مسلمان غیرروحانی بپردازیم.

مروری بر آثار علمای مسلمان (روحانیون شیعه) نشان می‌دهد که اکثر قریب به اتفاق آنان، تعریف واحدی از دین را مدنظر قرار داده‌اند (تعریف سنتی از دین). علمای دین در ایران برخلاف دانشمندان علوم اجتماعی و فیلسوفان دین، تعریف خود را متوجه کلیه ادیان (به عنوان واقعیاتی عینی) ننموده و شعاع تعریف خود را به دین اسلام محدود نموده‌اند. البته منظور آنان از دین اسلام، کلیه ادیان الهی از حضرت آدم تا خاتم است؛ چون بنا به استدلالی درون‌دینی که متکی بر آیات قرآن است، دین الهی در نزد خداوند یکی بیش نبوده و کلیه پیامبران، مردم را به یک مکتب واحد دعوت می‌کرده‌اند و اصول مکتب انبیاء که دین نامیده می‌شود یکی بوده و آن دین، همانا اسلام است (مطهری، ۱۳۷۱: ۶۵).^۱

بر اساس این تلقی از دین، ادیان بشری، اسطوره‌ای و غیرالهی اصلاً دین محسوب نمی‌شوند:

بت پرستی و انسان پرستی دین نیستند. بوداییسم (آیین بودا) هم که خدا در آن مطرح نیست، دین

نیست (مصباح یزدی، ۷۷-۱۳۷۶).^۲

۱- همچنین ر.ک. به: طباطبایی، ۱۳۶۳: جلد دوم

۲- همچنین ن.ک. به: حسین زاده، ۱۳۸۰: ۱۷

مبانی نظری پیمایش

اکثر قریب به اتفاق علمای اسلام، «دین» را مجموعه عقاید، اخلاقیات و احکامی تعریف نموده‌اند که خداوند توسط پیامبرانش برای هدایت بشر فرستاده است. این مدل سنتی از تعریف دین که امروزه در عرف علمای اسلام، رایج و تا اعصار بسیار دوری قابل ردیابی است در دین سه عنصر یا سه بُعد اصلی را از همدیگر تمییز می‌دهد: «عقاید»، «اخلاق» و «احکام». برای اثبات این مدعا، ضروری است به تعدادی از تعاریف علمای مسلمان (روحانیون شیعه) استناد شود.

«دین به مجموعه‌ای از عقاید و اخلاقیات و احکام و قوانین فردی و اجتماعی اطلاق می‌شود» (مصباح یزدی ۱۳۵۷: ۱۳).

«دین، اعتقاد به آفریننده‌ای برای جهان و انسان و دستورات عملی متناسب با این عقاید است» (مصباح یزدی، ۱۳۶۸: ۲۸ و ۱۳۸۱: ۱۱).

مصباح یزدی از میان سه عنصر اصلی مدل سنتی دین یعنی اعتقادات (عقاید)، اخلاقیات و احکام (اعمال)، اعتقاد به اصول سه‌گانه توحید، نبوت و معاد را از عناصر ضروری و اصلی دین دانسته به نحوی که دین (الهی) بدون این اعتقادات دین نیست. ایشان در پاسخ به این سؤال که دین چگونه شناخته می‌شود؟ اظهار داشته که ابتدا باید «عقاید» را شناخت:

«رکن اساسی دین اعتقاد به خداست که موجودی ماورای طبیعی، غیرحسی و غیرجسمانی است... اعتقاد به موجود ماورای طبیعی و این که باید دستورات او را عمل کرد اساس دین است» (مصباح یزدی، ۱۳۷۶-۷۷ و ۱۳۸۱: ۴۴).

علامه طباطبایی، دین الهی را مجموعه عقاید و یک سلسله دستورهای عملی و اخلاقی می‌داند که پیامبران از طرف خداوند برای راهنمایی و هدایت بشر آورده‌اند (۱۳۶۲: ۱۵). علامه طباطبایی نیز دین را به سه بخش عمده تقسیم نموده است: اعتقادات، اخلاقیات و اعمال (همان: ۱۶). به‌طور کلی «دین» از نظر

۱- در ابتدا شاید به نظر رسد که در این تعریف، مصباح یزدی تعریفی دو مؤلفه‌ای از دین ارائه داده باشد. در صورتی که ایشان، در حقیقت، دو مؤلفه اخلاقیات و احکام را از یک سنخ دانسته (گزاره‌های ارزشی دین) و آنها را به مفهومی انتزاعی تر با عنوان «دستورات عملی» تقلیل داده‌اند (همچنین، ن. ک. به: جعفری، ۱۳۷۵: ۹۵).

علامه طباطبایی نظامی منسجم از اعتقادات، اخلاقیات و وظایف عملی است. وظایف عملی دین، دارای دو جنبه فردی و اجتماعی است (امید، ۱۳۷۳: ۱۲۵). علامه طباطبایی در توضیح این سه عنصر دین بیان داشته‌اند:

«عقیده یا اعتقاد» به یک صورت فکری می‌گوییم که انسان به او ایمان و تصدیق دارد؛ مانند این که می‌گوییم جهان هستی و هر چه در اوست آفریده خداوند است، آفریدگار جهان یکی است و نظایر اینها... «خلق» به یک صورت ادراکی می‌گوییم که در درون انسان جایگیر شده و در هر موقع مناسب در درون انسان جلوه کرده و او را به اراده عمل و ادار می‌نماید... «عمل» مجموعه‌ای است از حرکات و سکنات که انسان باشعور و اراده برای رسیدن به یکی از مقاصد خود انجام می‌دهد... اخلاق عموماً در میان علم و عمل واقع است و به عبارت دیگر، از یک طرف با اعتقاد هم‌مرز و از طرف دیگر با عمل و فعل هم‌مرز است (طباطبایی، ۱۳۵۴: ۸۸-۸۳).

بنابراین می‌توان استنباط نمود که از نظر علامه طباطبایی، دین عبارت است از مجموعه‌ای از شناخت‌ها و الگوهای برای عاطفه (احساسات) و دستوراتی برای عمل (احکام) که در این میان نقش شناخت‌ها (یا اعتقادات) اصلی‌تر به نظر می‌رسد:

دین عبارت است از یک سلسله معارف علمی و یک سلسله معارف عملی تابع آن که رویهم رفته از اعتقادات تشکیل می‌شود (جلد دوم، ۱۳۶۳: ۴۸۳).

مطهری، دین را مجموعه تعلیماتی می‌داند که خداوند به وسیله اولیائش بر بشر عرضه داشته است (۱۳۷۵: ۲۴۲). ایشان نیز همانند سایر علمای شیعه، این تعلیمات را سه بخش می‌داند:

الف- بخش عقاید یعنی مسائل و معارفی که باید آنها را شناخت و بدان معتقد بود و ایمان آورد؛ مانند: مسئله توحید و ...

ب- بخش اخلاق یعنی مسائل و دستورهایی که درباره چگونه بودن انسان از نظر صفات روحی و خصلت‌های معنوی است، از قبیل: عدالت، تقوا، شجاعت، صداقت، امانت و غیره.

مبانی نظری پیمایش

ج- بخش احکام یعنی مسایل مربوط به کار و عمل که چه کارهایی و چگونه باید انجام شود، از

قبیل: نماز، روزه، حج، نکاح و ... (مطهری، ۱۳۵۹: ۹).

ایشان تصریح دارند که در این تقسیم‌بندی سه‌گانه، آنچه مقسم واقع شده، آموزه‌ها یا تعلیمات اسلامی است؛ یعنی چیزهایی که جزو متن اسلام می‌باشد. ثانیاً، در این تقسیم‌بندی، جهت ارتباط تعلیمات اسلامی با انسان مورد توجه قرار گرفته است. چیزهایی که مربوط به عقل و اندیشه انسان بوده، عقاید نامیده شده است. همچنین، چیزهایی که مربوط به خلق و خوی انسان بوده، اخلاق خوانده شده است. در نهایت، چیزهایی که مربوط به عمل و کار انسان بوده، فقه نام گرفته است (مطهری، ۱۳۵۹: ۱۰).

جوادی آملی همین تعریف از دین را با بیانی دیگر ارائه داده‌اند:

دین مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش

انسان‌ها باشد (۱۳۷۲: ۹۳).

علامه جعفری نیز با تعبیر دیگری همین معنا را افاده نموده است:

دین به معنای خاص آن مجموعه‌ای از هست‌ها و باید‌های مستند به خداوند است که از طریق وحی

و سنت معصومین برای هدایت و کمال انسان‌ها ظهور یافته است (۱۳۷۸: ۱۶).

در میان متفکران مسلمان غیرروحانی، دکتر علی شریعتی با دستگاه واژگانی غیرسنتی و جدید، دین

اسلام را مجموعه معینی از جهان‌بینی و ایدئولوژی تعریف نموده است. ایشان تصریح دارند که اسلام را به

عنوان مکتب یا نظام اعتقادی مدنظر قرار می‌دهد. از نظر شریعتی، مکتب عبارت است از مجموعه

هماهنگ متناسب بینش فلسفی، عقاید مذهبی، ارزش‌های اخلاقی و روش‌های عملی که در یک ارتباط

علت و معلولی با هم یک پیکره متحرک معنی‌دار دارای جهتی را می‌سازد که زنده است و همه اندام‌های

گوناگونش از یک خون تغذیه می‌کنند و با یک روح زنده‌اند (اسلام‌شناسی، ۱۲).

شریعتی جهان‌بینی را در مکتب اسلام زیربنا دانسته و آن را اینگونه تعریف می‌کند: «جهان‌بینی

عبارت از نوع تلقی‌ای است که انسان از هستی یا وجود دارد (همان: ۱۸). شریعتی اعتقاد دارد که

ایدئولوژی، درست از متن جهان‌بینی زاینده می‌شود و این دو رابطه علت و معلولی دارند (همان: ۲۱). شریعتی در ادامه اظهار می‌دارد: «به نظر من بهترین تعریف از مذهب این است که مذهب یک ایدئولوژی است (مجموعه آثار ۲۷، ۱۴۰).

ایدئولوژی نیز در نظر شریعتی عبارت از:

عقیده و شناخت عقیده است و به معنی اصطلاحی، بینش و آگاهی ویژه‌ای است که انسان نسبت به خود، جایگاه طبقاتی، وضع مالی، تقدیر جهانی و تاریخی خود و گروه اجتماعی‌ای که بدان وابسته است دارد و آن را توجیه می‌کند و بر اساس آن مسئولیت‌ها و راه‌حل‌ها و جهت‌یابی‌ها، موضع‌گیری‌ها، آرمان‌های خاص و قضاوت‌های خاصی پیدا می‌نماید و در نتیجه به اخلاق، رفتار و سیستم ارزش‌های ویژه‌ای معتقد می‌شود (مجموعه آثار ۱۶: ۲۸).

محمد اقبال لاهوری شاید نخستین کسی باشد که اصطلاح «تجربه دینی» را وارد گفتمان دینی مسلمانان نموده و بر این اساس مدلی غیرسنتی از دین عرضه نمود. وی در دین سه عنصر اصلی را تمییز می‌دهد: تجربه دینی، معرفت دینی، حرکت دینی و کوشید تا در پرتو خرد علم محور جدید، در کی نوین از این عناصر اصلی به دست دهد (نراقی، ۱۳۷۸: ۸).

اصطلاح «تجربه دینی» در گفتمان دینی جدید، مضمون اساسی رهیافتی است که به دین به منزله معرفتی که محصول نوعی تجربه است، می‌نگرد. معمولاً مراد از تجربه دینی تجربه‌ای است که از طریق آن خدا یا امر قدسی خود را بر شخص صاحب تجربه منکشف می‌کند. تجربه دینی در ساده‌ترین معنایش عبارت است از ارتباط خداوند با انسان یا به بیان عام‌تر مواجهه انسان با امر قدسی. اقبال لاهوری مقصود خود را از تجربه دینی اینگونه بیان می‌کند:

تجربه دینی در اصل حالتی از احساس است که جنبه شناختی دارد با مضمونی که جز در قالب یک

گزاره نمی‌توان برای دیگران بیان کرد (عباسی، ۱۳۷۶: ۱۸).

مبانی نظری پیمایش

در مدل دین‌شناسی اقبال لاهوری، ایمان نیز که به اعتقاد اقبال، گوهر دین است از تجربه دینی تغذیه می‌کند. در واقع اقبال تجربه دینی را مبنای ایمان می‌داند (همان: ۲۱).

دکتر عبدالکریم سروش نیز به مانند اقبال لاهوری، تجربه دینی را جوهر دین دانسته است: مذهب در گوهر و اساس چیزی جز تجربه مذهبی، احساس عرفانی و تفسیر عرفانی از این عالم نیست (۱۳۵۹: ۴۹).

البته دکتر سروش اعتقاد دارد که «ادیان» به عنوان واقعیاتی موجود در تاریخ و جهان امروز، گوهر و ذات مشترکی ندارند. لذا، نمی‌توان تعریفی واحد برای «دین» ارائه داد: ادیان، افراد یک کلی به نام دین نیستند و بیش از آن که اشتراک در ماهیت داشته باشند با یکدیگر به قول ویتگنشتاین شباهت خانوادگی دارند (۱۳۷۸: ۳۴).

در واقع دکتر سروش معتقد است که در سطح عام یا هنگامی که نگاه ما متوجه کلیه ادیان است، نمی‌توان وجوه مشترکی را از آنها بیرون کشید و مبنای تعریف قرار داد. در نتیجه، باید از دین‌ها سخن گفت نه دین. از سویی دیگر، دکتر سروش وقتی درباره اسلام و ادیان الهی صحبت می‌کند دین را کتاب و سنت قطعی تعریف می‌نماید (۱۳۷۲: ۵۵). با این حال شریعت (بعده فقهی) را گوهر دین ندانسته و حقیقت و گوهر دین را عبارت از حیرتی می‌داند که انسان در برابر راز هستی پیدا می‌کند (گوهر عرفانی) (۱۳۷۰). در مجموع، دکتر سروش شرط ضروری دینداری را اعتقاد به نبوت نبی و ماجاء به النبی (آنچه پیامبر آورده است) می‌داند:

اذعان به نبوت نبی و ایمان به ماجاء به النبی، لازمه دینداری است (۱۳۷۸: ۷).

دکتر سروش اظهار می‌دارد که نقطه عزیمت برای مسلمان شدن، اعتراف به نبوت پیامبر اسلام است نه اعتقاد به خدا و معاد. چه بسا فیلسوفانی بتوانند مستقل از انبیاء به خدای واحد اعتقاد بیاورند. لذا دین‌ورزی از توحید آغاز نمی‌شود هرچند که همه ادیان توحیدی به توحید معتقد بوده‌اند. کسی دیندار است که نبی دین مربوط را رسماً به عنوان نبی پذیرفته باشد (۱۳۷۸: ۶).

تعریف ما از مسلمانی این است که هر کس محمد (ص) را پیامبر بداند مسلمان است (همان: ۹).
بحث این است که با معیاری موجه و مدلل دایره مسلمانی را تعیین کنیم. اینجاست که بنده معیار اعتقاد به شخصیت نبی [محمد (ص)] و به ماجاء النبی [محمد (ص)] را پیشنهاد می‌کنم (همان: ۷).
البته از نظر دکتر سروش این حداقل دینداری است و نافی پیامبری محمد (ص)، مسلمان و دیندار محسوب نمی‌شود. ولی برای طی مراتب در سطوح دینداری (ایمان)، گوهر اساسی با تجربه دینی است نه رعایت ضوابط و مناسک ظاهری شرعی:

انسان بی‌دین به معنای واقعی کسی است که در طول عمرش هیچگاه بهره‌ای از تجربه‌های دینی نبرده باشد و ذوق و لذتی از آنها نیافته باشد، هیچوقت هیبت نزدیکی با خدا او را فرا نگرفته باشد. چنین آدم غافلی را ولو به ظاهر به پاره‌ای از آداب و عادات دینی ملتزم باشد به حقیقت نمی‌توان مؤمن خواند. دیندار کسی است که آن دغدغه‌های واپسین در باب مرگ و زندگی در او بیدار باشد و آن تجربه‌های لطیف در روحش شکفته باشد و زبان خاصی هم برای بیان و تعبیر آنها یافته باشد (سروش، ۱۳۷۴: ۸).

دکتر سروش معتقد است که دین یا موضوعی برای تجربه‌های دینی به دست می‌دهد یا آدمیان را برمی‌انگیزد تا تجربه دینی حاصل کنند. غرض از تجربه دینی، حیرت کردن در راز عالم، دیدن باطن جهان، دریدن حجاب‌های حسی، شهود عالم بالا و مشاهده جمال حق و راز و نیاز با او و درک حقیقت وحی است (همان: ۶).

دکتر سروش فرائض، عبادات و تظاهرات بیرونی دین را آداب و مناسک^۱ قلمداد نموده و کلیه مناسک را نیز منبّه تجربی دینی دانسته است (همان: ۹).

دکتر احمد نراقی در کتاب «رساله دین شناخت» مدلی دین‌شناسانه برای تحلیل ادیان ابراهیمی ارائه داده است. در این مدل، مقصود از دین عمدتاً سنت ادیان توحیدی یعنی اسلام، مسیحیت و یهودیت بوده که فرض وجود خدایی متشخص که می‌تواند با انسان (پیامبر) رابطه‌ای شخصی برقرار کند در آنها مستتر

مبانی نظری پیمایش

است. در این ادیان، می توان سه رکن اصلی را از یکدیگر تفکیک نمود: «تجربه دینی»، «نظام اعتقادات دینی» و «عمل یا سلوک دینی».

تجربه دینی بنیان اصلی دین تلقی می شود و می تواند به شکل گیری پاره‌ای از اعتقادات اساسی شخص مؤمن بینجامد. بنابراین تجربه دینی به یک معنا موجد نظام اعتقادات دینی (یا دست کم اعتقادات اساسی آن) خواهد بود. البته نظام اعتقادات دینی نیز به نوبه خود در فهم و تعبیر تجربه‌های دینی نقش اساسی ایفا می کند. از سوی دیگر نظام اعتقادات دینی نیز به نحوی بنیان عمل یا سلوک دینی واقع می شود. در واقع فقه و اخلاق نظریه‌های سلوک دینی به شمار می روند و عمل دینداران را بسامان می کنند. غایت سلوک دینی نیز نیل به ساحت تجربه‌های دینی است (نراقی، ۱۳۷۸: ۹).

تجربه دینی گوهر و بنیان دین به شمار می رود و این تجربه در قالب نظامی الهیاتی که متشکل از مجموعه‌ای نظام‌وار از اعتقادات است مورد تعبیر و تفسیر قرار می گیرد. این نظام اعتقادی نوع و نحوه خاصی از عمل دینی را نیز اقتضاء می کند و به این ترتیب عمل دینی در پرتو نظام‌های سلوکی منبعث از نظام اعتقادات دینی سامان می پذیرد. این مدل دین‌شناسانه مبتنی بر سه رکن اصلی است: تجربه دینی، نظام اعتقادات دینی و عمل دینی و این سه رکن به ترتیب یاد شده مترتب بر یکدیگرند. عمل دینی نیز مآلاً معطوف به حصول تجربه دینی است و به این ترتیب حلقه این مدل دوباره به تجربه دینی باز می گردد و بر آن بسته می شود. بنابراین «تجربه دینی» هم مبدأ دین است و هم غایت آن چرا که خداوند مبدأ و غایت دین است (همان: ۱۵۱).

مصطفی ملکیان ضمن این که معتقد است تعریف منطقی و دقیق از دین، کاری بسیار دشوار بل محال و همینطور بی فایده و غیر ضروری است، اظهار می نماید که با این حال به هیچ روی مجاز نیستیم که مراد خود را از لفظ دین تعیین نکنیم. براین اساس می نویسد:

مراد من از دین، مجموعه تعالیم و احکامی است که بنابر ادعای آورنده آن و پیروان وی، حاصل ذهن بشر نیست بلکه برعکس دارای منشاء الهی است خواه وحیانی باشد (مانند اسلام) و خواه عرفانی

(مانند آیین بودا). اگر دین را به این معنا اخذ کنیم ادیان بزرگ روزگار ما عبارتند از: اسلام، مسیحیت، دین یهود، آیین هندو، آیین بودا، آیین تائو، شینتو و زرتشت (۱۳۷۵: ۱۰).

از دید ملکیان، «دین» عبارتست از مجموعه گزاره‌هایی که در متون مقدس دینی و مذهبی آمده است (۱۳۸۵: ۴۰۷) که شامل دو رکن تعالیم و احکام در سه بخش عقاید، اخلاقیات، و عبادیات است:

در دین یک سلسله تعالیم در قالب عقاید و اساطیر هست که از طریق آنها در باب هستی و مراتب آن، انسان و مراتب وجودی او، وجود مطلق، عوالم ماوراء طبیعت، عالم طبیعت و ... سخن به میان آمده و نیز یک رشته احکام در قالب اخلاقیات و عبادیات هست که به توسط آنها در باب ارتباطات و مناسبات انسان با وجود مطلق، با خودش، با انسان‌های دیگر و با سایر موجودات، خوب و بدها، درست و نادرست‌ها و بایدها و نبایدها و وظیفه و مسئولیت‌ها تعیین می‌شود و افعال ظاهری و باطنی انسان مورد ارزش داوری قرار می‌گیرد (همان: ۶۰).

نراقی پس از تتبعی در آراء متفکران مسلمان و تأکیدی که آنان به هر یک از ابعاد و ارکان دین (اسلام) داشته‌اند، مدعی شد که دست کم می‌توان دو نوع مدل دین‌شناسانه یا دینداری‌شناسانه مهم را که مبتنی بر دو رویکرد متفاوت به دین - یا تأکید بیشتر بر ابعاد خاصی از دین - بوده از یکدیگر متمایز نمود:

۱- مدل‌های مبتنی بر رویکرد فقهی یا هویت‌گرا (دینداری با تکیه بیشتر بر اعتقادات و اعمال دینی)

الف - رویکرد فقهی به دین بر مبنای یک دغدغه مهم شکل می‌گیرد: «دغدغه تمیز»، یعنی تلاش برای به دست دادن ضوابط و معیارهای قابل تشخیص و تحقیق‌پذیری که بتوان بر مبنای آنها فرد یا جامعه دیندار را از فرد یا جامعه غیردیندار تمایز بخشید.

دینداران از دو حیث به این معیارهای تمیز نیازمندند. اولاً، فرد دیندار با رعایت این معیارها، دینداری خود را تعیین می‌بخشد. یعنی، با رعایت این معیارها به قلمرو دین خاصی گام می‌نهد و پیروان آن دین، وی را به منزله عضوی از جامعه دینی خود می‌پذیرند. ثانیاً، جامعه دینی به مدد این معیارها خود را از

مبانی نظری پیمایش

سایر جوامع تمایز می‌بخشد و به این ترتیب هویت ویژه‌ای برای خود تعریف می‌کند. قوام و دوام این هویت دینی در گرو قوام و دوام آن معیارهاست. به بیان دیگر این معیارها هم موجب تکوین و شکل‌گیری «فرد متدین» و «جامعه دینی» است و هم ضامن دوام و بقای آن.

ب- دغدغه تمیز، دغدغه‌ای اساساً عملی است. یعنی در پی آن است که عملاً میان دینداران و غیردینداران تمایز نهد. بنابراین، معیارهایی که بر مبنای این دغدغه عرضه می‌شود باید کاملاً قابل تشخیص، تحقیق‌پذیر و قابل اطلاق باشد.

ج- از این رو، کارآیی معیارهای تمیز در گرو قابل تشخیص یا تحقیق‌پذیر بودن آنهاست. اما شرط تشخیص یا تحقیق‌پذیری این معیارها این است که بر امور باطنی مبتنی نباشند. منظور از امور باطنی اموری است که در قلمرو فردیت درونی شخص رخ می‌دهد و تحقیق آنها برای دیگران یا اساساً ممکن نیست یا فقط به واسطه امور ظاهری ممکن است. اگر معیار تمیز متضمن امور باطنی باشد به کار عمل نمی‌آید یا باید برای کارآمد کردن آن، به امور ظاهری تحویل گردد.

د- بنابر این، در رویکرد فقهی تمیز دینداران از غیردینداران و پدیدآمدن هویت دینی (چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعات یا جامعه‌ی) در قبال هویت غیردینی مقتضی آن است که معیارهای تمیز ارائه شده واجد شروطی به قرار زیر باشند:

اولاً، معیارهای تمیز باید معطوف به ظاهر باشند. این معیارها برای حفظ کارآیی خود در مقام عمل نمی‌تواند از حد ظواهر فراتر روند؛ زیرا، در میان آوردن عناصر باطنی، اطلاق آنها را ممتنع می‌کند. بنابراین، در چارچوب مدل‌های مبتنی بر رویکرد فقهی، «دینداری» بر مبنای اقرار زبانی نسبت به پاره‌ای اعتقادات خاص و عمل به بعضی احکام معین تعریف می‌شود.

ثانیاً، این معیارها باید اشکالی ثابت داشته باشند؛ یعنی، ظاهر یا شکل اعمال و اعتقادات دینی باید ثابت بمانند، زیرا تغییر و تحول این اشکال، مرزبندی میان دینداران و غیردینداران را مبهم و سیال می‌کند و در نتیجه «فرد دیندار» و «جامعه دینی» امکان تحقق و تشخیص نمی‌یابند. به بیان دیگر، معیارهای تمیز

دینداران از غیردینداران چیزی جز همین اشکال ظاهری نیست و لذا، تغییر این اشکال نقش هویت‌بخش آنها را کم‌رنگ یا منتفی می‌کند.

ثالثاً، این معیارها باید علی‌الاصول تحول‌ناپذیر تلقی شوند. یعنی، صرف ثبات بالفعل این معیارها برای ایفای نقش تمیز یا کارکرد تمایزبخشی کفایت نمی‌کند، بلکه علاوه بر آن تحول‌پذیری این اشکال هم باید ممتنع تلقی شود. اگر امکان تحول این اشکال (علی‌رغم ثبات بالفعل‌شان) مورد تصدیق قرار گیرد اقتدار این اشکال و ضرورت التزام به آنها مورد تردید واقع خواهد شد.

۲- مدل‌های مبتنی بر رویکرد عرفانی یا حقیقت‌گرا (دینداری با تکیه بیشتر بر تجربه و احساس مذهبی)

الف- به‌طور کلی می‌توان مجموعه مدل‌های دین‌شناسانه‌ای را که مبتنی بر «تجربه دینی» است، مدل‌های مبتنی بر رویکرد عرفانی به‌شمار آورد. در رویکرد عرفانی دغدغه اصلی نیل به حقیقت یا مواجهه با امر قدسی است و این مطلوب، در ضمن تجربه دینی حاصل می‌شود.

ب- مطابق مدل‌های مبتنی بر رویکرد عرفانی، در میان اجزای سه‌گانه دین (تجربه دینی، اعتقادات دینی و اعمال و مناسک دینی)، تجربه دینی رکن اساسی به‌شمار می‌رود و سایر اجزای دین در نسبت به آن تعریف می‌شود. تجربه دینی عبارت است از تجربه انکشاف خداوند بر شخص صاحب تجربه. تجربه دینی، شخصی است یعنی موضوع تجربه بر شخص تجربه‌گر مکشوف می‌شود و در قلمرو وجودی وی تعیین می‌پذیرد. بنابراین، اصل تجربه از دسترس دیگران خارج است و مستقیماً مورد داوری غیر، قرار نمی‌گیرد.

ج- اعتقادات دینی ناظر به تجربه دینی است و دست‌کم در دو سطح با تجربه دینی نسبت می‌یابد. در سطح اول اعتقادات دینی صورت‌زبانی شده تجربه دینی است. یعنی اعتقادات این سطح، گزاره‌هایی حاکی از تجربه یا تجربه‌های فرد صاحب تجربه است و صرفاً نقش بیانی دارد. در سطح دوم اعتقادات دینی نقش تبیینی دارد. یعنی اعتقادات سطح دوم، مجموعه اعتقادات سطح نخست را در قالب مجموعه‌ای نظام‌مند سامان می‌دهد و تعبیری خردپسند از آنها عرضه می‌کند. به این ترتیب دستگاهی از اعتقادات

مبانی نظری پیمایش

دینی پدید می‌آید. بنابراین دستگاه اعتقادات دینی را می‌توان تعبیر و تبیین تجربه یا تجربه‌های دینی به‌شمار آورد.

د- اعمال یا رفتارهای دینی تا حد زیادی بر مبنای اعتقادات شخص دیندار شکل می‌گیرد. در مجموعه دستگاه‌های اعتقادی شخص اعتقاداتی وجود دارد که ناظر به رابطه میان اهداف معین و وسایل مناسب برای نیل به آن اهداف است. یعنی شخص معتقد است که برای نیل به هدف (الف) باید عمل (ب) را انجام دهد. این نوع اعتقادات را می‌توان «اعتقادات هدف - وسیله‌ای» نامید. اعتقادات «هدف - وسیله‌ای» از مبادی مهم «عمل» به‌شمار می‌آید. اعتقادات هدف - وسیله‌ای دینی، اعتقاداتی است درباره وسایلی که برای نیل به اهداف دینی مناسب‌تر است و مهم‌ترین هدف دینی در چارچوب مدل‌های مبتنی بر رویکرد عرفانی، تجربه نیل به خداوند و مواجهه با امر قدسی است. در چارچوب مدل‌های مبتنی بر رویکرد عرفانی «عمل دینی» در نهایت عملی است که شخص دیندار را به ساحت آن تجربه قدسی نزدیک‌تر می‌کند» (نراقی، ۱۳۷۸: ۳۶-۳۴).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود «تجربه دینی» معیار فارق مدل دین‌شناسانه علمای دین با روشنفکران مذهبی است. در این خصوص لازم به توضیح است علمای دین (روحانیون) معمولاً «دین» را مجموعه‌ای از «تعلیمات» دانسته که خداوند برای هدایت انسان‌ها فرو فرستاده است. تعلیماتی که مربوط است به عقل و اندیشه انسان، «عقاید» نامیده شده و تعلیماتی که مربوط است به خُلق و خوی انسان «اخلاق» خوانده شده و تعلیماتی که مربوط است به عمل و کار انسان «فقه» نام گرفته است. در واقع، دین اسلام شامل این سه نوع تعلیمات است. بنابراین «تجربه دینی» به هیچ‌وجه جزئی از دین نیست؛ بلکه حداکثر، بُعدی از دینداری محسوب می‌شود. در واقع باید گفت که روشنفکران مذهبی در مدل دین‌شناسانه خود بین «دین» و «دینداری» تمایز نهاده و این دو مسئله را به هم آمیخته‌اند. «دین» (حداقل در دیدگاه درون‌دینی) پدیده‌ای خارجی و مستقل از انسان‌هاست که وقتی مورد پذیرش افراد قرار گیرد تبدیل به دینداری و

ایمان می‌شود. «دینداری یا ایمان» غیر از خود «دین» بوده و تحقق نفس‌الامری دین، غیر از تحقق آن در روان یا جامعه انسانی است.

«تجربه دینی»، تجربه‌ای است که شخص صاحب تجربه آن را دینی تلقی می‌کند. «تجربه» واقعه‌ای است که انسان، خواه به عنوان عامل و خواه به عنوان ناظر، از سر می‌گذراند و نسبت به آن آگاه و مطلع است. دینداران و مؤمنان (نه دین) مدعی تجربه دینی‌اند و خداوند (دین) متعلق این تجربیات است. لذا مدل‌های دین‌شناسی که روشنفکران مذهبی ارائه داده‌اند در واقع دینداری‌شناسی است و به هیچوجه بدیل و جانشین دیدگاه‌هایی که به خود دین (نه دینداری یا ایمان) پرداخته‌اند، نیست.

نگاه برون‌دینی به دین

در باب هر نوع نظام معرفتی خواه دینی خواه غیردینی دو گونه مطالعه را می‌توان سامان داد:

۱- پژوهش در باب حقانیت نظری و صدق و کذب دعاوی؛

۲- پژوهش در باب آثار و لوازم تحقق آن در خارج یا عالم واقع.

دین‌پژوهی عنوانی است عام برای رشته‌های علمی متنوعی که هر یک از منظری خاص به بررسی دین می‌پردازند. براساس مطالب فوق‌الذکر می‌توان شاخه‌های مختلف دین‌پژوهی را به دو دسته کلی تقسیم کرد:

الف- دانش‌هایی مانند کلام و فلسفه که با حقانیت و صدق و کذب دین (دعاوی دینی) سروکار

دارند؛

ب- دانش‌هایی که با صرف‌نظر از حقانیت دین به بررسی نمودها و آثار و لوازم دین پرداخته و ناظر

به دین در مقام تحقق خارجی است.

مطالعات علوم اجتماعی از نوع دوم است. علوم اجتماعی به بررسی ماهیت و محتوای دین

نمی‌پردازد؛ اما، مطالعه درخصوص نحوه جریان یافتن و اجراء گردیدن تعالیم و احکام دینی در پیکر

اعتقادات، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای افراد یک جامعه در پهنه علوم اجتماعی قرار می‌گیرد. عمومیت

مبانی نظری پیمایش

حیات دینی در جوامع مختلف آن را موضوع مسلّم علوم اجتماعی نموده است. در حقیقت، هیچ جامعه‌ای یافت نشده است که در آن دین نباشد و هیچ دینی نیز پیدا نمی‌شود که بر رفتار گروهی و هنجارهای فرهنگی - اجتماعی سیطره نداشته باشد (تنهایی، ۱۳۷۵: ۲۴). لازم به ذکر است که در علوم اجتماعی، دین و نمودهای آن نه به عنوان اعیان فوق‌طبیعی؛ بلکه، به عنوان اعیان قابل مشاهده و قابل تحقیق که در واقعیت موجود است مورد بررسی قرار می‌گیرد، خواه این اعیان، مابعدالطبیعی باشند یا نباشند.

گرچه برای پرهیز از خلط مبحث و مغالطه در استدلال، ضروری است که بین دین^۱ و دینداری (تدین)^۲ تفکیک قائل شد - چون «دینداری» (تدین) صفت و حالت انسان بوده که «دین» متعلق آن است - با این حال، در علوم اجتماعی به اقتضای محدودیت‌های ناشی از موضوع و روش، دین و دینداری چندان از یکدیگر قابل تفکیک نیستند. به بیان دیگر «دین به نفسه و فی نفسه» یا دین به عنوان متونی (مقدس) که دربردارنده تعالیم و احکام و دستورات الهی (یا اسطوره‌ای و بشری) است موضوع مطالعه علوم اجتماعی نمی‌باشد؛ بلکه تنها وقتی تمام یا بخشی از تعالیم و دستورات دینی مورد پذیرش مردم یا گروهی از افراد قرار گرفت (= دینداری) و جزیی از نظام فرهنگی جامعه شد (= دین مردم)، موضوع مطالعه دانش‌پژوهان علوم اجتماعی قرار می‌گیرد.

از سویی دیگر، مروری اجمالی بر تعاریف ارائه شده از دین توسط دانشمندان علوم اجتماعی (و حتی فیلسوفان) نشان می‌دهد که تقریباً همگی بر سه جزء اصلی به عنوان ارکان دین تأکید نموده‌اند: «اعتقادات و باورداشت‌ها»، «تجربه و احساسات مذهبی» و «اعمال و مناسک دینی». با کمی تأمل روشن می‌شود که این اجزاء همگی صفت انسان بوده؛ لذا، معطوف به تعریف دینداری است. درواقع ارکان مذکور که تا حدود زیادی جوهر تعاریف دین در علوم اجتماعی محسوب می‌شوند محصول و نتیجه پذیرش دین توسط آدمیان (= دینداری) است.

1- Religion

2- Religiosity

بنابراین، هنگامی که در علوم اجتماعی صحبت از دین می‌شود منظور «دین مردم» به عنوان واقعیت یا نهادی اجتماعی بوده که در حقیقت عبارت از «دینداری» و آثار و لوازم حضور آن در سطح فردی و اجتماعی است. لذا خواننده تیزبین نباید آن را یک نوع غش علمی یا مغالطه دین با دینداری برای خلط مبحث محسوب نماید.

تعریف دین

دین چیست؟ تألیفات و نوشته‌های متعدد و متنوعی آکنده از پاسخ‌هایی به این پرسش‌اند و پاسخ‌ها نیز به نحوی سخت‌شکفت‌انگیز، گوناگون هستند. مع‌الوصف، آشکار می‌باشد که پاسخ دادن به پرسش «دین چیست؟» بدون دادن تعریفی از واژه دین دشوار است. این به نوبه خود پرسش غریب‌نمایی را طرح می‌کند: «چگونه تعریف، تعریف می‌شود؟».

در کل، اگر گفته شود که «تعریف» همواره یکی از دشواری‌های اساسی عالمان در طول تاریخ بوده است، سخن دلالت‌آمیزی بیان شده است. «فلسفه» که علی‌القاعده باید حد و رسم تعریف را روشن کند قرن‌هاست که تعریف خودش را به عنوان بحثی مابه‌النزاع و ناتمام پیش روی دارد تا جایی که مصداق آن بیش از تعریفش موارد توافق فیلسوفان است (هاسپرس، ۱۳۷۰: ۱۰۲).

با وجود این، از حیثی، واژه «تعریف» را می‌توان برای دلالت به هر گونه فراگرد دقیق‌تر ساختن حدودی که در درون آن، واژه خاصی استعمال می‌شود به کار برد (کرنستون، ۱۳۷۰: ۳۹). از حیث منطقی نیز مقصود از «تعریف» عبارت است از یک معلوم تصویری که روشن‌گر یک مجهول تصویری باشد. به تعبیر دیگر، کارکرد تعریف، شناساندن معرف و تشخیص آن از پدیده‌های دیگر است. از این رو، برای تعریف، دو هدف متصور است:

- ۱- تصور حقیقی معرف به گونه‌ای که در ذهن انسان صورت تفصیلی و واضح آن حضور یابد؛ و
- ۲- شیء تعریف‌شده در ذهن انسان از اشیای مشابه خود متمایز باشد (مظفر، ۱۳۶۸: ۱۱۹).

مبانی نظری پیمایش

پس، می‌توان نتیجه گرفت که اصولاً تعریف برای شناختن، توصیف و متمایز کردن پدیده‌هاست. تعریف در علم نیز عبارت است از بیان ویژگی‌ها و مشخصات اساسی یک پدیده به نحوی که شامل تمام افراد مورد تعریف باشد و از شمول بر افراد غیر، ممانعت نماید. پس، تعریف علمی بر تعیین و تصریح مشخصات و ویژگی‌های واقعی یک پدیده دلالت دارد به نحوی که آن را از سایر پدیده‌های همجوار متمایز سازد. همین معنای کلاسیک از تعریف را می‌توان بر اساس ترمینولوژی شرط لازم و شرط کافی بیان نمود (گوئرتس و ماهونی، ۲۰۰۵)^۱. در حقیقت، چون تعریف عبارت است از بیان مشخصات و ویژگی‌های سازنده یک مفهوم، هر یک از آن مشخصات و ویژگی‌ها، به طور انفرادی شرط لازم و به همراه هم (به صورت تجمیعی) شرط کافی برای تعریف آن مفهوم محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر، تعریف هر مفهوم بر حسب بیان خصوصیات و مشخصاتی صورت می‌پذیرد که منفرداً شرط لازم و مشترکاً شرط کافی برای مفهوم مزبور می‌باشند. از این رو، کلیه تعاریف متنوع و متفاوت از دین را می‌توان تلاش‌هایی جهت بیان شرایط لازم و کافی از چیزی که بناست از آن به عنوان دین یاد شود در نظر گرفت.

نکته دیگر این است که پدیده‌های مورد تعریف در علم را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود: آنهایی که مصداق محسوس دارند و قابل اشاره حسی‌اند و اموری که چنین نیستند. تعریف منطقی پدیده‌های دسته اول دست کم به لحاظ نظری ممکن است. زیرا، مصداق‌های این امور، معین و معلوم است و می‌توان با بررسی دقیق آنها و حذف ویژگی‌های خاص‌شان، به ویژگی‌های عام آنها دست یافت و تعریفی پسینی ارائه داد. این راه و رسم معقول و منطقی تعریف پدیده‌هاست؛ یعنی، موارد و مصادیق آن را جمع‌آوری کرده، وجوه مشترک آنها را تشخیص دهیم و آنگاه از میان آن امور مشترک، اموری را که در هیچ پدیده دیگری موجود نیست برگزیده و در تعریف آن پدیده اخذ کنیم. بدین ترتیب به

تعریفی جامع و مانع از آن پدیده دست خواهیم یافت که آن وجوه مشترک، منفرداً شرط لازم و مشترکاً، شرط کافی برای پدیده مزبور محسوب می‌شوند.

اما با اندکی تأمل در خواهیم یافت که برای مفاهیم انتزاعی و پیچیده‌ای همچون دین، پیمودن چنین طریقی در مقام عمل چندان ساده و راهگشا نیست. چون، همه سخن در این است که تا تعریفی - ولو مجمل و ابتدایی - از دین در دست نباشد چگونه می‌توان موارد و مصادیق آن را تشخیص داد. در حقیقت، اساساً برای تشخیص مصادیق دین و دینداری است که نیازمند تعریف آن هستیم. از این رو، تعریف اموری مانند دین و دینداری که مصادیق محسوس ساده‌ای ندارند؛ اگر ممتنع نباشد، بسیار مشکل است. زیرا، جمع مصادیقها و تفکیک مصادیق از غیر مصادیق در این دسته از امور، از راهی غیر از تعریف ممکن نیست. در واقع، تعیین مصادیق برای این دسته از امور خود بر تعریفی در رتبه سابق مبتنی است. لذا، تعریف این امور از طریق جمع مصادیقها مستلزم دور است. به‌همین خاطر، به اعتقاد برخی صاحب‌نظران تنها تعریف ممکن از چنین اموری «تعریف قراردادی» یا «تعریف اسمی» است. یعنی هر متفکر و محقق قبل از شروع بحث درباره دین می‌تواند بگوید مراد من از دین یا دینداری در این مطالعه چنین و چنان است. در واقع «تعریف» در این امور یعنی «تعیین مراد».

همچنین، روش نادرست دیگری که گاهی برای تعریف اموری از قبیل دین در پیش گرفته می‌شود تحلیل و ریشه‌یابی واژه‌هاست. فی‌المثل در تعریف دین گفته می‌شود که واژه دین در لغت عرب به معنی جزاست پس عنصر جزا از مقدمات یا لوازم لاینفک دین است. در حالی که چنین تحلیل‌هایی صرفاً تلقی و برداشت وضع‌کننده لغت را بیان می‌کند و از سرشت واقعی دین پرده بر نمی‌دارند. به تعبیر منطقی، تعریف لفظی یا شرح‌اللفظ غیر از تعریف حقیقی دین است.

مبانی نظری پیمایش

در مجموع، اگر تعاریف متعدد و متنوع موجود از دین^۱ و نقض و ابرام‌های پیرامون آنها را استقراء کنیم، در می‌یابیم که هیچ قول فصلی در تعریف دین وجود ندارد، تا جایی که برخی دانشمندان مدعی شدند که تلاش برای تعریف نمودن دین، همچون آب در هاون کوبیدن، کار عبث و بی‌ثمری است (اسپیلکا و همکاران ۱۹۸۵ به نقل از: چو ۲۰۰۳). شاید دلایل عمده آن به شرح ذیل باشد:

اولاً، دین پدیده‌ای است بسیار پیچیده و برخوردار از ابعاد متنوع. ثانیاً، مصادیق دین از تنوع و اختلاف زیادی برخوردارند تا آنجا که عملاً نمی‌توان دو مصداق از دین را که از همه جهات مشترک باشند، کنار هم نشانند. مضافاً بر این که در مورد خود مصداق‌ها نیز اتفاق نظر وجود ندارد و این عدم وفاق به نوبه خود حاکی از ابهام و اجمال مفهوم دین است. ثالثاً، مفهوم دین اساساً از مفاهیم ماهوی نیست تا بتوان تعریفی حقیقی و مشتمل بر جنس و فصل از آن ارائه داد (فناهی، ۱۳۷۵: ۱۰۸).

مع الوصف، دین پژوهان مختلف برای دین تعاریف متعددی پیشنهاد نموده‌اند. برخی از این تعاریف مبتنی بر پدیدارشناسی هستند و می‌کوشند آنچه را که در میان کلیه صورت‌های قابل پذیرش به عنوان دین، مشترک است توضیح دهند، مانند تعریف دین به شناخت یک موجود فوق بشری که دارای قدرت مطلقه است و خصوصاً باور داشتن به خدا یا خدایان مشخص که شایسته اطاعت و پرستش‌اند (فرهنگ مختصر آکسفورد). تعاریف دیگر عمدتاً به شرح و تفسیر این اصطلاح می‌پردازند از جمله می‌توان از تعریف روانشناختی دین نام برد مانند این تعریف: احساسات، اعمال و تجربیات افراد در هنگام تنهایی، آنگاه که خود را در برابر هر آنچه که الهی می‌نامند، می‌یابند (ویلیام جیمز). تعاریف دیگر جامعه‌شناختی هستند مانند این تعریف «مجموعه‌ای از باورها، اعمال، شعائر و موسسات یا نهادهای دینی که افراد بشر در جوامع مختلف بنا کرده‌اند» (تالکوت پارسنز). برخی از تعاریف نیز طبیعت‌گرایانه هستند مانند این تعریف: «دین» مجموعه‌ای از اوامر و نواهی است که مانع عملکرد آزاد استعدادهای ما می‌گردد (اس).

۱- برخی از دین‌پژوهان به دلیل انبوه تعاریف متنوع از دین از «برج بابل تعاریف دین» سخن به میان آورده (ویلیم ۱۳۷۷: ۱۶۵) و برخی دیگر نیز تصریح نموده‌اند که در طی روزگاران آنقدر تعریف‌های فراوان از دین در غرب پدید آمده که حتی ارائه فهرست ناقصی از آنها غیرممکن می‌باشد (الیاده ۱۳۷۵: ۶۰).

رایناخ) یا این تعریف که با همدلی بیشتری همراه است: «دین همان اخلاق است که احساس و عاطفه به آن تعالی، گرما و روشنی بخشیده است» (ماتیو آرنولد). با وجود این، تعاریف دینی در باب دین نیز وجود دارد مانند این تعریف: «دین اعتراف به این حقیقت است که کلیه موجودات تجلیات نیرویی هستند که فراتر از علم و معرفت ماست» (هربرت اسپنسر) یا دین، پاسخ انسان است به ندای الهی (هیگ، ۱۳۷۲، ۲۳-۲۲).

هر کدام از این تعاریف ویژگی متفاوتی را مورد تأکید قرار داده‌اند. تعاریف دیگر دین نیز ویژگی‌هایی خاص دیگری را منظور می‌کنند، ویژگی‌هایی نظیر تجربه دینی، مناسک، دعا و ارتباط با خداوند و قس علی‌هذا. به نظر می‌رسد که هر کدام از این تعاریف حظی از اعتبار و معقولیت داشته باشند. ادیان پدیده بسیار پیچیده‌ای بوده بنابراین شرط عقل آن است که هیچ‌وجه منفردی را تعریف کامل دین تلقی نکنیم. در حقیقت، وقتی که از دین به طور کلی سخن می‌گوییم در معرض خطر بی‌دقتی و مبهم‌گویی هستیم و چه بسا حتی ظرایف مهم و پیچیده هر یک از ادیان منفرد موجود را تحریف کنیم. برای مثال، دین معمولاً با اعتقاد به قلمرویی مافوق طبیعی یا الهی همراه است. اما اعتقاد به یک قلمرو مافوق طبیعی و الهی در بعضی ادیان وجود ندارد؛ نظیر مکاتب بودایی که قائل به وجود خداوند نیستند و در ادیانی هم که وجود دارد (نظیر تائوئیسم، هندوئیسم و اسلام) نقش‌های بسیار متفاوتی ایفاء می‌کند. باری، در میان ادیان تفاوت‌های عظیمی وجود دارد و به همین دلیل، یافتن یک حداقل مشترک یا سخن گفتن تفصیلی از دین به طور کلی دشوار است. از سوی دیگر، تأکید صرف بر یک دین خاص غالباً موجب می‌شود که ما بعضی ویژگی‌های بسیار کلی و عامی را که ظاهراً ادیان در آنها سهیم هستند مغفول بنهیم یا کم‌اهمیت بدانیم (پترسون و دیگران، ۱۳۷۷، ۱۹).

در همین راستا، ملکیان، تعاریف متعدد موجود در زمینه دین را به طور کلی در سه گروه عمده

تقسیم نموده است: «تعاریف مجازی»، «تعاریف تبلیغی» و «تعاریف حقیقی» (فناهی، ۱۳۷۵: ۱۱۱-۱۱۰).

مبانی نظری پیمایش

تعاریف مجازی استعمال مجازی از دین را نشان می‌دهد، مثل تعریف بوزانکه که گفته است: دین هر انسانی آن چیزی است که برایش می‌میرد و از آن دست نمی‌شوید. طبق این تعریف اگر کسی برای ثروت یا اصول حزبی خود تا پای جان ایستادگی کند؛ دین او، همان ثروت یا اصول حزبی است.

تعاریف تبلیغی از مضمونی احساسی به سود یا زیان دین برخوردارند مانند تعریف مارکس که گفته است: دین افیون توده‌هاست. یا این تعریف که هر چیز خوبی در زندگی انسان، دین است.

اما تعریف‌های حقیقی خود به سه دسته «عقل‌گرا»، «عاطفه‌گرا» و «عمل‌گرا» قابل تقسیم هستند و هر یک از این تعاریف به یکی از سه بُعد عمده دین (یعنی بُعد معرفتی، بُعد عاطفی و بُعد عملی) ناظرند. تعریف‌هایی که دین را نوعی معرفت یا ایمان به مجموعه‌ای از گزاره‌ها معرفی می‌کنند تعریف‌های عقل‌گرا نامیده می‌شوند. دسته دوم، یعنی تعریف‌های عاطفه‌گرا تعریف‌هایی هستند که بر بُعد عاطفی و احساسی دین تأکید می‌ورزند؛ از جمله می‌توان به تعریف شلایر ماخر که دین را به احساس وابستگی به مطلق تعریف می‌کند نام برد. دسته سوم یعنی تعریف‌های عمل‌گرا، دین را در عمل یا مجموعه اعمال خاصی منحصر می‌کنند. برای نمونه می‌توان جامعه‌شناسانی مثل رابرتسون اسمیت، امیل دورکیم و رادکلیف براون را مثال آورد که گوهر واقعی دین را اعمال و مناسک دینی دانسته‌اند (همیلتون، ۱۳۷۷).

به این ترتیب، شاید بتوان کلیه تعاریف ارائه شده از دین را به بیان «گوهر دین» یعنی بیان «ابعاد برجسته و اساسی دین» که همه پدیده‌های مذهبی برحسب آن فهم می‌شوند، حمل کنیم. پس، راه دیگری نیز برای تفسیر تعاریف متنوع از دین وجود دارد. به جای این که به تعاریف دین و دینداری این گونه نظر کنیم که تلاش‌هایی هستند جهت تعیین شرایط لازم و کافی یا جنبه‌های مشترک و خاص موارد دینی (جنس و فصل) می‌توان هر یک از این تعاریف را بعنوان کوششی جهت بیان گوهر دین تلقی کنیم؛ یعنی آن جنبه محوری که باید بر حسب آن تمامیت پدیده‌های دینی را فهمید. مثلاً شلایر ماخر اظهار می‌دارد که گوهر دین عبارتست از احساس تعلق به مطلق؛ یا جولیان هاکسلی می‌گوید: جوهره دین از قابلیت

انسان برای خشیت و حرمت سر بر می آورد؛ یعنی متعلقات دین در اصل، اشیاء و وقایع و ایده‌هایی هستند که احساس تقدس را برمی‌انگیزانند (آلستون، ۱۳۷۶: ۲۳).

مع‌هذا، بایرن (۲۰۰۱: ۱۳۰۶۲) نشان داده است که این شیوه تعریف نیز که وی آن را «تعریف تجربی»^۱ نامیده است، همانند شیوه‌های دیگر تعریف دین یعنی تعاریف مضمونی و کارکردی، همگی به دنبال شروط لازم و یا کافی برای طبقه‌بندی و تشخیص پدیده‌ها به عنوان «دینی» هستند. بایرن ادامه می‌دهد که در میان انواع شیوه‌های تعریف دین، فقط تعریف دین به صورت «شبهات خانوادگی» است که جستجو برای کشف شروط لازم و کافی را رد می‌نماید. این نوع تعریف از این ایده پیروی می‌کند که هیچ ویژگی منفرد یا مجموعه‌ای از ویژگی‌ها وجود ندارد که تمامی پدیده‌هایی را که «دین» نامیده می‌شود، وحدت بخشد؛ واقعیت این است که در میان مجموعه‌ای از امور که دین نامیده شده است فقط شبکه‌ای از شبهات‌ها و همپوشی‌ها وجود دارد (همان).

از این رو، شاید این تلقی واقع‌گرایانه‌تر باشد که اصطلاح دین را شامل گردآمدن پدیدارهای متعدد و گوناگون به نحوی که لودویک ویتگنشتاین آن را شبهات خانوادگی می‌نامد (هیگ، ۱۳۷۲: ۲۴) بدانیم ویتگنشتاین فیلسوف شهیر اتریشی الاصل به خاطر اشکال‌های منطقی و معرفت‌شناختی که در تعریف پدیده‌ها می‌دید مدعی شد که اساساً مصداق‌های یک مفهوم، ویژگی‌های ذاتی یا عرضی مشترک ندارند تا به دام پژوهش و بررسی ما گرفتار آیند. نامگذاری اشیاء نیز تابع چنین ویژگی‌هایی نیست؛ بلکه، مبتنی بر شبهات خانوادگی بین افراد و مصادیق آن مفهوم است. پس به جای تعریف پدیده‌ها باید به بیان شبهات خانوادگی مصداق‌های آن مفاهیم پرداخت. اگر یک خانواده را در نظر بگیریم، می‌بینیم که هیچ خصوصیتی نیست که در همه افراد آن خانواده به طور کاملاً مشابه و یکسان، وجود داشته باشد. اما در عین حال، فرد اول با فرد دوم در یک یا چند ویژگی و با فرد سوم در یک یا چند ویژگی دیگر، مشترک است و فرد دوم نیز به همین ترتیب با دیگر افراد آن خانواده در یک یا چند ویژگی دیگر اشتراک دارد. این

مبانی نظری پیمایش

شبهات خانوادگی در اشیاء و پدیده‌های خارجی نیز یافت می‌شود و نامگذاری اشیاء، تابع چنین شبهاتی است. جمعی از دین‌پژوهان از این تئوری درباره تعریف دین سودجسته و گفته‌اند: هر چند ادیان مختلف ویژگی مشترکی ندارند اما شبهات خانوادگی دارند؛ فی‌المثل، ویژگی مشترک پاره‌ای از ادیان «خدای واحد» یا «امر مقدس» است و ویژگی مشترک پاره‌ای دیگر «حس همدردی» است (فنائی، ۱۳۷۵: ۱۱۶).

از سویی دیگر، دین‌پژوهی همچون آلستون عنوان نموده‌است که هر چند نمی‌توان مرز مشخصی بین دین و غیردین ترسیم کرد، اما بهترین شیوه تعریف دین این است که یک تیپ ایده‌آل از دین یا الگوی کاملاً مشخص دینی را برگزینیم و ابعاد و خصایص آن را دقیقاً شرح دهیم. سپس، موارد مشکوک و مبهم را با آن مورد آرمانی مقایسه کرده و وجوه اشتراک و افتراق هر مورد را با الگوی مورد نظر مشخص سازیم. بدین ترتیب مفهوم دین، مفهومی تشکیکی (ترتیبی) می‌شود که بر طیفی از پدیده‌هایی که بعضی دینی‌تر از بعضی دیگرند اطلاق می‌شود. از دیدگاه آلستون، با توجه به کاربردهای واقعی واژه دین، این شیوه، دقیق‌ترین توصیف از مفهوم دین است؛ زیرا بعضی از موارد مسلم، واجد همه این خصایص‌اند و سایر موارد کمابیش فاقد بعضی از این ویژگی‌ها هستند و به میزانی که شمار این خصایص کاهش یابد اطلاق واژه دین بر آن مورد بی‌اعتنا تر می‌شود. آلستون براساس این خط مشی فهرستی از خصایص دین را به شرح ذیل ارائه می‌دهد (آلستون، ۱۳۷۶: ۲۵-۲۴):

- ۱- اعتقاد به موجودات ماورای طبیعی (خدایان)؛
- ۲- تفکیک میان پدیده‌های مقدس از غیر مقدس؛
- ۳- اعمال و مناسکی که حول امور مقدس متمرکزند؛
- ۴- مجموعه قواعد اخلاقی که خداوند ضامن اجرای آن است؛
- ۵- احساسات خاصی که مشخصه دینی دارند (خشیت، احساس گناه، پرستش) که در محضر امور مقدسه و در خلال انجام مراسم پدید می‌آیند؛
- ۶- دعا، عبادت و سایر صور ارتباط با خداوند؛
- ۷- یک جهان‌بینی، یا یک تصویر عام از جهان به منزله یک کل و مقام انسان در آن. چنین تصویری، تشخیص‌غایتی فراگیر برای جهان و اشاره به این که جایگاه فرد در آن چیست را نیز دربر می‌گیرد؛

۸- نظامی کم و بیش کامل در مورد زندگی انسان برپایه آن جهان‌بینی؛

۹- گروه اجتماعی که امور فوق، آنان را بهم پیوسته است.

آلستون ضمن قبول این که مشخصات فوق‌الذکر نه منفرداً و نه مشترکاً شروط لازم و کافی برای دین را تشکیل نمی‌دهند اظهار می‌دارد:

وقتی که مقداری لازم از این مشخصه‌ها به میزانی کافی وجود داشته باشند، ما یک دین داریم. این

نهایت دقتی است که ما می‌توانیم برای ایضاح مفهومی دین داشته باشیم (آلستون، ۱۳۷۶: ۲۷-۲۶).^۱

در مجموع، به نظر می‌رسد که مفهوم دین مفهومی انتزاعی است و از این رو تعریف حقیقی از آن امکان ندارد، هرچند امکان چنین تعریفی را در مورد مفاهیم ماهوی بپذیریم. تعریف رسمی یعنی بیان عوارض لازم دین نیز ممکن نیست زیرا به فرض وجود چنین لوازم مشترکی، کشف آنها به سهولت امکان ندارد. علت این دشواری آن است که در مورد مصادیق دین اتفاق نظر وجود ندارد و برگرفتن مصادیقی خاص و کنار نهادن سایر مصادیق مستلزم پذیرش تعریفی از دین در رتبه سابق است. از این رو تعاریف ارائه شده تا حدود زیادی قراردادی و اعتباری هستند و مناقشه در این تعاریف‌ها موجه نیست. لذا، در پژوهش حاضر نیز ارائه یک تعریف موقت که برای پژوهش پنهانگر پیمایشی کارآمد به نظر می‌رسد کفایت می‌کند. ارزش این نوع تعاریف از طریق بررسی کارآیی و بازدهی‌شان در مطالعه و تحقیق تعیین می‌شود.

ابعاد دین

محققان علوم اجتماعی و روانشناسی در حوزه دین برخلاف فیلسوفان دین و متألهین فقط به تعریف منطقی و مفهومی از دین و دینداری نیاز ندارند؛ بلکه، توجه اساسی آنها به تعاریف عملیاتی برای سنجش و اندازه‌گیری دینداری است. در همین راستا، برخی از محققان حوزه دین مدعی شدند چیزی که به آن نیازمندیم فقط تعاریف‌های عملیاتی و نه تعاریف نظری بی‌ثمر، از دین است؛ ولو این که تعاریف عملیاتی

۱- برای بررسی انتقادی تعریف آلستون از دین رجوع نمایید به: جعفری، ۱۳۷۸: ۴۷-۴۲

مبانی نظری پیمایش

در علوم اجتماعی و روانشناسی هیچگاه نتوانند به طور کامل یا طاق نعل بالنعل، مفهوم دین و دینداری را بازنمایی نمایند (اسپیلکا و همکاران، ۱۹۸۵ به نقل از: چو ۲۰۰۳).

تعریف عملیاتی برای سنجش دین در گام اول عبارت از تعیین ابعادی است که مفهوم دین و دینداری را تشکیل داده و آن را بازنمایی می‌کند. به عبارت دیگر، همچون پدیده‌های فیزیکی که واجد سه بُعد (طول، عرض و ارتفاع) می‌باشند و بر اساس همین ابعاد نیز متعلق سنجش و اندازه‌گیری قرار می‌گیرند؛ دین نیز باید در نهایت قابل بررسی تجربی یا متعلق برای سنجش و اندازه‌گیری در علوم اجتماعی درآید. اولین و ضروری‌ترین گام به سوی این هدف عبارت است از تشریح ابعادی که دین را به صورت تجربی بازنمایی می‌کند. در این راستا، یک مناقشه قدیمی و دیرپا در مطالعات علمی دین عبارتست از پرسش در خصوص تک‌بعدی یا چندبعدی بودن دین. آیا دین حقیقتاً پدیده‌ای چندبعدی است؟ و اگر هست، آن ابعاد کدام‌ها هستند و کدامیک در پژوهش‌های علمی دین قابل استفاده می‌باشند؟ (کینگ و هانت، ۱۹۷۵: ۱۳).

با آغاز دهه ۱۹۵۰ میلادی، دین‌پژوهان اجتماعی به طور قابل ملاحظه‌ای توجه خویش را معطوف به تدقیق تعاریف دینداری نمودند تا این مفهوم را از چنبره معرف محدود «فراوانی حضور در کلیسا یا کنیسه» رهایی دهند. روف (۱۹۷۹: ۱۷) در مرور خویش از تحقیقات این حوزه مطرح نمود که دهه ۱۹۶۰ میلادی یک دهه پیشتاز در حوزه سنجش دینداری بوده است. در این میان، بالاخص جامعه‌شناسان شروع به ساخت سنجه‌هایی از دینداری نمودند که بیش از یک جنبه و حیثیت از التزام دینی را مدنظر قرار می‌داد. هر قدر تحقیقات تجربی در جامعه‌شناسی دین رشد و پیشرفت نمود، سنخ‌شناسی‌ها از دینداری یا التزام دینی و تعداد ابعاد در درون آن سنخ‌شناسی‌ها نیز تنوع یافت و از مقیاس‌های ساده تک‌بعدی به سمت مقیاس‌های پیچیده چندبعدی حرکت نمود (هیملفارب، ۱۹۷۵: ۶۰۶). باری، بعد از گذشت بیش از نیم قرن، هم‌اکنون محققان علوم اجتماعی حوزه دین با این واقعیت تجربی مواجه می‌باشند که دین و بالتبع دینداری بیش از هر چیز دیگر، پدیده‌ای چندبعدی است (کریستیانو، ۲۰۰۱: ۱۳۱۱۵).

به عنوان مثال، کلارک تأکید نمود که دین، پدیده‌ای است که اضلاع، وجوه و معانی متعددی دارد (۱۹۸۷: ۱۸). یافته‌های غالب تحقیقات علمی دین نیز تأییدی بر چندبُعدی دین و دینداری داشته است. در حقیقت، هم‌اکنون این اجماع نسبی در میان دانش‌پژوهان علوم اجتماعی و روانشناسی به وجود آمده است که دینداری یک سازه پیچیده چندبُعدی است که نمی‌توان آن را براحتی بر اساس یک بُعد خاص تعریف، و مبتنی بر یک ابزار سنجش تک‌بُعدی ساده اندازه‌گیری نمود. حتی در مطالعاتی که از ابزارهای متفاوت برای سنجش دینداری استفاده شده بود نیز این یافته تأیید گردید که دینداری یک سازه تک‌بُعدی نمی‌باشد، بلکه ترکیبی از چند عامل مختلف می‌باشد (کلاین و ریچاردز، ۱۹۶۵: ۵۷۷). در این خصوص، اشاره به یک نمونه مشهور یعنی، مفهوم‌سازی آلپورت از تدین یا جهت‌گیری مذهبی درونی در مقابل بیرونی (آلپورت و روس، ۱۹۶۷) مفید فایده به نظر می‌رسد. به نظر آلپورت، تدین بیرونی یک نوع نگرش دینی است که فایده‌نگرانه، در خدمت شخص، و حافظ منافع اوست و مؤمنان را آسایش و آرامش و نجات عطاء می‌کند. اما، همه این امور را از ناخودی‌ها یا غیرمؤمنان دریغ می‌دارد. اشخاصی که تدینشان از این نوع است مستعدند که از دین برای اهداف خود استفاده کنند. ارزش‌هایی که بدان‌ها قایلند همیشه ارزش‌هایی ابزاری و فایده‌نگرانه‌اند. این اشخاص ممکن است دین را به انحاء مختلف مفید به حال خود ببابند: برای فراهم آوردن امنیت و سکون خاطر، معاشرت و سرگرمی، شأن و حیثیت اجتماعی و خود را بر حق جلوه دادن و امثالهم. این گروه از متدینان یا به عقاید دین خود اعتقاد راسخ ندارند یا آنها را به دلخواه و گزینش خود شکل می‌دهند و به هر حال، متناسب با نیازهای ابتدایی‌تر خود می‌سازند. کوتاه سخن آن‌که، اینان به خدا رو می‌کنند اما به خود و آمال و اهواء نفسانی پشت نمی‌کنند.

در مقابل، «تدین درونی» خصیصه کسانی است که کلّ عقاید دین خود را، بی‌قید و شرط، در ذهن و ضمیر خود رسوخ داده‌اند و از جمله، آنچه را ناظر به هم‌نوع دوستی و خدمت به انسان‌ها است به‌جد گرفته‌اند. اینان بیشتر عزم جزم کرده‌اند که به دین خدمت کنند، نه اینکه دین را به خدمت خود درآورند. انگیزه اصلی‌شان تدین است و نیازهای دیگرشان را، هر چه قدر هم شدید و زور آور باشند، دارای اهمیت

مبانی نظری پیمایش

نهایی کمتری می‌دانند و این نیازها را، تا آنجا که ممکن و مقدور است، با عقاید و احکام دینی هماهنگ می‌سازند. پس از پذیرش عقاید دین خود، می‌کوشند تا آنها را ملکه ذهن و ضمیر خود کنند و از آنها تبعیت کامل داشته باشند (ملکیان، ۱۳۸۵: ۴۰۸-۴۰۷).

آلپورت این مقیاس جهت‌گیری مذهبی را اساساً برای سنجش جهت‌گیری‌های مذهبی درونی و بیرونی افراد به عنوان دو کرانه یا دو قطب از یک مفهوم پیوستاری که از لحاظ تئوریک تک‌بعدی محسوب می‌شد، ساخته بود (روف، ۱۹۷۹: ۲۰). ولی تحقیقات تجربی بعدی نشان داد که جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی مستقل از یکدیگر هستند و دو چیز متفاوت را اندازه‌گیری می‌کنند. یافته کلی برآمده از مجموعه تحقیقات مزبور آن بود که مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت در واقع یک سنجه تک‌بعدی نمی‌باشد و واجد دو بُعد متمایز و مستقل از یکدیگر یعنی جهت‌گیری مذهبی درونی و جهت‌گیری مذهبی بیرونی است. از این رو، از حیث روشی به محققان توصیه شد که دو خرده مقیاس جهت‌گیری مذهبی درونی و جهت‌گیری مذهبی بیرونی را به هیچوجه با یکدیگر ترکیب و به یک مقیاس تک‌بعدی تبدیل نمایند (فیگین، ۱۹۶۴؛ هود، ۱۹۷۱؛ هانت و کینگ، ۱۹۷۱؛ دوناهو، ۱۹۸۵).

در مجموع، بسیاری از دانش‌پژوهان دین تصریح نموده‌اند یک یافته که اکثر محققان دین در علوم اجتماعی بر آن توافق دارند عبارت است از این که دین و دینداری پدیده‌ای چندبعدی با کیفیات و پیامدهای گوناگون است (گلاک و استارک، ۱۹۶۵؛ استرومن، ۱۹۷۱: ۷۹؛ دیتس، ۱۹۷۱؛ برگین، ۱۹۹۱: ۳۹۹ و ۴۰۱). البته، فولرتون و هانزبرگر (۱۹۸۲) رویکردی تک‌بعدی از دین ارائه دادند و اظهار نمودند که علی‌رغم اتفاق نظر نسبی در خصوص چندبعدی بودن دین و با توجه به اختلاف نظر شدید در خصوص تعداد و نوع این ابعاد، می‌توان برخی شواهد را نیز در تأیید دیدگاه تک‌بعدی دین نشان داد. در حقیقت، هنگامی که آنها یک مفهوم‌سازی چندبعدی از دینداری را اتخاذ نمودند، شواهد تجربی حاصل از تحلیل عاملی داده‌هایشان بر وجود یک بُعد ایدئولوژیک یا اعتقادی دلالت داشت که در مقایسه با سایر ابعاد، بخش بزرگی از واریانس کل آزمون (۵۸ درصد) را توضیح داده و لذا، بهترین پیش‌بین

دینداری بوده است (فولرتون و هانزبرگر، ۱۹۸۲: ۳۱۷). کلایتون و گلاذن (۱۹۷۴: ۱۴۰) نیز در مطالعه تجربی‌شان بر اساس رویکرد پنج‌بعدی گلاک و استارک به دینداری مشاهده نمودند که «بعد اعتقادی» به تنهایی ۸۳ درصد از کل واریانس دینداری را توضیح می‌دهد. از این رو، آنها نیز نتیجه گرفتند که می‌توان سایر ابعاد دینداری را حیثیات مختلف بعد اعتقادی دانست (روف، ۱۹۷۹: ۲۳؛ مولر، ۱۹۸۰: ۳؛ هیل و هود، ۱۹۹۹: ۲۷۹). شاید بتوان تعریف مفهومی تک‌بعدی گودی (۱۹۶۱) از دین به عنوان «مجموعه اعتقادات به نیروهای مافوق‌طبیعی» (کوپر و کوپر، ۱۹۹۶: ۷۳۲) و همچنین، تعریف حداقلی تایلور و پرچارد از دین به عنوان اعتقاد به موجودات لاهوتی و روحانی (استارک و فینکی، ۲۰۰۰: ۸۹؛ علمی، ۱۳۸۱: ۲۴۸) یا تعریف فیچتر از دینداری را به مثابه اعتقادات فرد نسبت به خداوند (۱۹۶۹: ۱۷۰) در همین راستا تفسیر نمود. در میان مسلمانان نیز الصانعی (۱۹۸۹) تلاش نمود که تدین اسلامی را به عنوان یک مفهوم کلی تک‌بعدی مورد سنجش قرار دهد. الصانعی در مفهوم‌سازی خویش از دین اسلام آن را بعنوان پدیده‌ای دو‌بعدی (اعتقادات و اعمال) تعریف نظری نمود. ولی، در مقام تعریف عملیاتی و سنجش دینداری اظهار نمود که در اسلام، صرف اعتقاد پذیرفته نمی‌باشد، مگر این که آن اعتقادات در اعمال جلوه‌گر شوند. اعمال دینی، متضمن اعتقادات دینی نیز می‌باشند هر چند که عکس آن صحیح نمی‌باشد. بر اساس این استدلال، الصانعی مقیاسی ساخت که فقط واجد بعد رفتاری دین اسلام بود (البلاخی، ۱۹۹۷).

البته، کمی دقت در این استدلال‌ها نشان می‌دهد که، با فرض درستی آنها، باز هم نمی‌توان منطقاً چندبعدی بودن دین و دینداری را انکار نمود. فولرتون و هانزبرگر تصریح نمودند که مقیاس تک‌بعدی آنان، با عنوان «مقیاس ارتدوکسی مسیحی» که اعتبار و روایی آن در تحقیق تجربی اثبات شده بود، منکر وجود سایر ابعاد دینداری نمی‌باشد (۱۹۸۲: ۳۲۵). از سویی دیگر، نتایج چندین مطالعه بعدی توسط لیندسی و همکاران (۱۹۸۶) نشان داد که حتی در مقیاس ارتدوکسی مسیحی فولرتون و هانزبرگر نیز حداقل دو بعد متمایز و مستقل از هم وجود داشته است (البلاخی، ۱۹۹۷).

مبانی نظری پیمایش

به هر حال مشکل تک‌بُعدی بودن یا چندبُعدی بودن دین و دینداری را باید به عنوان یک مشکل حل نشده ولی کنار گذاشته شده در پارادایم اندازه‌گیری دینداری در نظر داشت. دیجانگ، فالکنر و وارلند پس از مروری بر یافته‌های متعارض تصریح نمودند که مجادله و مناقشه در خصوص تعداد ابعاد دینداری بیشتر برمی‌گردد به سطح انتزاع مفهومی و تقسیمات فرعی درون ابعاد (۱۹۷۶: ۸۸۴). همچنین، گورسوچ در پاسخ به این سوال که «آیا دین، پدیده‌ای تک‌بُعدی یا چندبُعدی است؟» می‌گوید شاید جواب درست این سوال به جای «یا این، یا آن»؛ «هم این، هم آن» باشد. در حقیقت، ممکن است یک بُعد کلی و عام دینداری وجود داشته باشد (آن طوری که طرفداران تک‌بُعدی بودن دینداری تصور نموده‌اند) که می‌تواند به ابعادی خاص (آن طوری که طرفداران چندبُعدی بودن دینداری تصور نموده‌اند) خرد و تجزیه شوند (گورسوچ، ۱۹۸۴: ۲۳۲). در هر صورت اگر پارادایم سنجش و اندازه‌گیری دین و دینداری بخواهد بوجود بیاید باید برای فراهم نمودن اجماع نسبی و همگرایی که لازمه یک پارادایم در حوزه مطالعات تجربی دین است مشکل تک‌بُعدی یا چندبُعدی بودن دین به راه‌حل مرضی‌الطرفینی برسد. مع الوصف، در حال حاضر کثرت شواهد پژوهشی معطوف به چندبُعدی بودن دین و دینداری ادله دانش‌پژوهانی را که معتقدند دین و دینداری پدیده‌ای تک‌بُعدی است تحت‌الشعاع خود قرار داده و تفوق و هژمونی را به گروه معتقد به چندبُعدی بودن دین و دینداری، عطاء نموده است. از این رو، در حال حاضر مشکل اصلی این است که این ابعاد چند تا و چی هستند و چگونه می‌توان آنها را مشخص نمود.

پس، بر اساس پذیرفتن این که دین همانند اکثر پدیده‌های اجتماعی، واجد ماهیتی چندبُعدی است، تلاش محققان علوم اجتماعی و روانشناسی معطوف به تحت پوشش تجربی بردن ماهیت چندبُعدی دین و دینداری بوده است. تعداد ابعاد در نظر گرفته شده توسط دین‌پژوهان برای دین و دینداری در دامنه‌ای بین ۲ بعد تا ۱۳ بُعد (با اکثریت ۴ تا ۶ بُعد) در نوسان بوده است (هیل و هود، ۱۹۹۹: ۲۶۹). برای مشخص نمودن تمایز این مفهوم‌سازی‌ها، کشف تقارب و تخالف میان تعاریف عملیاتی گوناگون از دین و

دینداری، و رسیدن به چارچوب مفهومی موجّه از دین و دینداری که قابلیت بررسی تجربی نیز داشته باشد، لازم است مروری بر این مفهوم‌سازی‌ها - به ترتیب از ۲ بُعدی تا ۱۳ بُعدی - بیندازیم:

بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی، به پیروی از دورکیم و بسیاری از انسان‌شناسان (ن.ک. به: بیتس و پلاک، ۱۳۷۵: ۷۱۰) دین یا تدین را نظامی از اعتقادات معطوف به خداوند یا یک قدرت مافوق‌انسانی و انجام عبادات یا سایر مناسکی که به سمت یک چنین قدرتی سوگیری شده است (آرجیل و هالامی، ۱۹۷۵: ۱) دانسته و بر این اساس حداقل دو بُعد اساسی «اعتقادات» و «اعمال و مناسک» را در آن تشخیص داده‌اند (رونژر، ۱۳۶۴: ۶۰؛ روف، ۱۹۷۹: ۱۸). به عنوان مثال، جیمز فریزر مطرح نمود که دین با دو مؤلفه شناخته می‌شود: اعتقاد به قدرت‌های مافوق‌انسانی و انجام اعمالی برای کسب رضایت و خشنود نمودن آنان (استارک و فینکی، ۲۰۰۰: ۸۹).

برخی محققان مسلمان نیز دو بُعد اعتقادی و رفتاری را برای تدین اسلامی کافی دانسته‌اند (کمال‌المنوفی ۱۳۷۵: ۲۰؛ طایی ۱۹۸۵؛ علی ۱۹۸۸؛ جانامصری و پریستر ۲۰۰۷). برخی نیز دینداری را بر اساس میزانی که یک فرد التزام به دین و آموزه‌های آن دارد تعریف نموده و بر اساس دو بُعد نگرش‌ها و رفتارهای مذهبی مورد سنجش قرار دادند (جانسون و همکاران، ۲۰۰۰؛ چو ۲۰۰۳). نادلمن نیز با انجام «تحلیل عاملی اکتشافی» از داده‌های مطالعه گلاک و استارک مربوط به اعضای کلیساهای پروتستان‌ها و کاتولیک‌ها به دو بُعد اصلی از دینداری رسید: بُعد عبادی و بُعد مشارکتی (۱۹۷۱: ۴۲).

از طرفی دیگر، بسیاری از محققان علوم اجتماعی و روانشناسی مدعی وجود سه بُعد «شناختی»؛ «عاطفی» و «رفتاری» در ادیان غربی (یهودیت، مسیحیت و اسلام) شده‌اند (هیل و هود، ۱۹۹۹: ۲۶۹). به عنوان مثال، کورن‌وال و همکاران (۱۹۸۶) با تأکید بر لزوم تفکیک ابعاد مرکزی - پیرامونی دینداری^۱ بر اساس اهمیت آنها، سه مؤلفه اصلی و مرکزی دینداری را عبارت از: دانستن (بُعدِ شناختی)؛ احساس کردن

۱- به نظر می‌رسد تعبیر مرکز - پیرامون را از نظریه‌های وابستگی و نظام جهانی به عاریت گرفته باشند.

مبانی نظری پیمایش

(بُعدِ عاطفی) و انجام دادن (بُعدِ رفتاری) دانستند (هیل و هود، ۱۹۹۹: ۲۷۷). کورن‌وال و همکاران (۱۹۸۶)

نشان دادند که مفهوم‌سازی‌های سایر محققان از دینداری را می‌توان ابتدا به دو بخش ابعاد مرکزی و ابعاد

پیرامونی تقسیم نمود و سپس ابعاد مرکزی را در سه بُعد شناختی، عاطفی و رفتاری توزیع نمود.

جدول زیر که از کورن‌وال و همکاران (۱۹۸۶: ۲۳۰) اخذ شده است چگونگی برداشت و تفسیر

آنان را در خصوص مفهوم‌سازی‌های سایر محققان از دینداری نشان می‌دهد:

جدول ۱- مفهوم‌سازی محققان از دینداری

ابعاد پیرامونی دینداری	ابعاد مرکزی دینداری						
	رفتاری		عاطفی		شناختی		
	مشارکت مذهبی	رفتار مذهبی	التزام کلیسایی	التزام معنوی	ارتدوکسی خاص‌گرایانه	ارتدوکسی سنتی	
روابط اجتماعی	روابط معاشرتی نزدیک	عبادت‌نگرایی				ارتدوکسی آموزه‌ای	لنسکی ۱۹۶۱
پيامدی، فکری، تجربی	مناسکی					ایدئولوژیکی	گلاک ۱۹۶۲
دانش مذهبی، تجربه دینی، روابط اجتماعی، اخلاق‌گرایی	اهتمام مناسکی	عبادت‌نگرایی			خاص‌گرایی	ارتدوکسی	استارک و گلاک ۱۹۶۸
شناختی	آیینی	عبادی				اعتقادی	فوکویاما ۱۹۶۱
تجربی، پيامدی	مناسکی					ایدئولوژیکی	فالکنر و دیجانگ ۱۹۶۶
یأس دینی، سبک و شیوه شناختی (۳ مقیاس)	حضور در کلیسا؛ فعالیت سازمانی؛ حمایت مالی؛ فعالیت منظم	جهت‌گیری بسوی رشد و تعالی؛ اهمیت دین: رفتار عبادی		اهمیت دین: شناختی		پذیرش اعتقادی	کینگ و هانت ۱۹۷۲ و ۱۹۷۵
پيامدی، دانش دینی، مداقه روشنفکرانه، تجربه دینی، باور افقی	عمل عمومی	عمل خصوصی				باور عمودی یا قائم	دیویدسون ۱۹۷۵
	بهم پیوستگی	پابندی اخلاقی		ایمان شهودی		ایدئولوژی	مولر ۱۹۸۰
اخلاقیات	اجتماع	مناسک		احساس		دکترین‌ها	وریت ۱۹۷۰
جماعت عبادت‌کننده دوست و رفیق	فعالیت کلیسایی، حضور در کلیسا	عبادت‌نگرایی		اهمیت ایمان		ارتدوکسی	روف ۱۹۸۰

مفهوم‌سازی سه بُعدی واچ در مطالعات تطبیقی‌اش (۱۹۴۴) از دینداری در سرتاسر جهان نیز شامل

سه مؤلفه تئوریک (اعتقادی)، عملی (مناسکی) و جامعه‌شناختی (جمعی) بود (هیمل‌فارب، ۱۹۷۵: ۶۰۶؛

روف، ۱۹۷۹: ۱۹). چنان که پیش تر اشاره شد، اکثر قریب به اتفاق علمای اسلام نیز سه بُعدی بودن دین اسلام (عقاید، اخلاق، احکام) و بالتبع، دینداری (اعتقادات، اخلاقیات، اعمال) را تصدیق نموده‌اند.

فوکویاما (۱۹۶۱) رویکردی چهار بُعدی به دینداری را اتخاذ نمود. ابعاد مذکور عبارت بودند از: شناختی (دانش)، آیینی (مناسک)، عقیدتی (باور)، و عبادی (روف، ۱۹۷۹: ۲۱). تیپولوژی فوکویاما (۱۹۶۱) به عنوان یک تیپولوژی عام که برای کلیه ادیان بزرگ قابلیت کاربرد دارد مطرح شد (کینگ و هانت، ۱۹۷۲: ۲۴۷). در همان سال لنسکی (۱۹۶۱) نیز چهار بُعد را برای دینداری تعیین نمود: ارتدوکسی مکتبی، عبادت گرایی، التزام ارتباطی، و التزام اجتماعی. دو بُعد اول معرف سوگیری دینی و دو بُعد دوم معرف التزام دینی بودند (هیل و هود، ۱۹۹۹: ۳۳۰). ابعاد چهارگانه دینداری از دیدگاه فیچتر عبارت بودند از: اعتقادات، اخلاقیات، عبادات، و ارتباطات اجتماعی (۱۹۶۹: ۱۷۶). در میان محققان مسلمان نیز البلاخی (۱۹۹۷) دینداری اسلامی را بر اساس چهار بُعد «اعتقادات»، «نگرش‌ها»، «اعمال» و «معارف» مفهوم‌سازی نمود.

رویکرد پنج‌بعدی به دین و دینداری در سیطره بلامنازع گلاک و استارک است. چارلز گلاک (۱۹۵۴، ۱۹۵۹) ایده‌ای که قبلاً توسط هال (۱۸۹۱)؛ استاریاک (۱۸۹۹) و لویا (۱۹۱۲، ۱۹۲۵) مطرح شده بود را به شکلی، که بعدها در مطالعات تجربی دین بسیار تأثیرگذار شد، مطرح نمود که باید اعتقادات یا باورهای مذهبی (به عنوان مقوله اصلی و مرکزی) را از اعمال (مناسک)، احساسات (عواطف)، و نتایج عملی دینداری (اخلاقیات) متمایز نمود. گلاک برای افزایش دقت تحلیلی، این حوزه‌های چهارگانه تجربی را بر اساس ابعادی انتزاعی‌تر که از حیث تجربی بهم پیچیده‌اند ولی از حیث تحلیلی از یکدیگر استقلال داشته و به جنبه‌های چندگانه و تقلیل‌ناپذیر دین اشاره دارند جایگزین نمود. گلاک (۱۹۵۹) این چهار حوزه اصلی دینداری را مجدداً به ابعاد «تجربی» (احساسات)؛ «مناسکی» (اعمال)؛ «ایدئولوژیکی» (باورها/اعتقادات) و «پیامدی» (نتایج عملی) نامگذاری نمود که بعدها (یعنی، سال ۱۹۶۲) آن را به وسیله بُعد فکری (دانش) تکمیل نمود؛ بُعدی که مرهون کار فوکویاما (۱۹۶۱) بود (مولر، ۱۹۸۰: ۲). سپس،

مبانی نظری پیمایش

گلاک به همراه استارک (۱۹۶۵) مدعی شدند که پنج بُعد اصلی موجود در کلیه ادیان بزرگ جهانی عبارتند از: بُعد ایدئولوژیکی (باورها/اعتقادات)، بُعد مناسکی، بُعد تجربی، بُعد فکری، و بُعد پیامدی. در مرحله بعدی، استارک و گلاک (۱۹۶۸) ابعاد پنجگانه دینداری خویش را از طریق حذف بُعد پیامدی^۱ و اضافه کردن دو مؤلفه با نام‌های «خاص‌گرایی» و «اخلاق‌گرایی» بعنوان مؤلفه‌های بُعد ایدئولوژیکی (باورها/اعتقادات) دینی، اصلاح نمودند.^۲

بر اساس رویکرد گلاک و استارک که به «مدل پنج بُعدی دینداری»^۳ مشهور شد، و برای آزمون تجربی این مدل دینداری، فالکنر و دیجانگ (۱۹۶۶) بر اساس تکنیک مقیاس‌سازی گاتمن، پنج مقیاس برای ۵ بُعد مذکور (ایدئولوژیکی، مناسکی، تجربی، فکری، و پیامدی) ساختند و بر اساس تحقیقی تجربی، شواهد حمایتی را برای این مفهوم‌سازی ارائه دادند (ضرایب بازنمایی کلیه مقیاس‌ها بالاتر از ۰.۹۰ و ضرایب مقیاس‌بندی آنها بالاتر از ۰.۷۰ به دست آمد). پژوهش فالکنر و دیجانگ توسط کلایتون (۱۹۶۸) در جمعیتی متفاوت و گسترده‌تر تکرار شد و مجدداً پنج بُعدی بودن مفهوم دینداری بر اساس مدل گلاک و استارک مورد تأیید تجربی قرار گرفت (ضرایب بازنمایی و مقیاس‌بندی حتی بزرگ‌تر از پژوهش فالکنر و دیجانگ به دست آمد). شایان ذکر است که در میان محققان مسلمان ایرانی نیز مدل گلاک و استارک به عنوان یک قالب مفهومی (نه مضمونی) برای سنجش تدین اسلامی به کار گرفته شده است (برای نمونه ن. ک. به: طالبان، ۱۳۷۹؛ سراج‌زاده، ۱۳۸۳).

شاید تذکر این نکته حائز اهمیت باشد که از دید گلاک، هر یک از ابعاد دینداری، در حقیقت، از یک حیثیت مستقل و متمایز دینداری، حکایت می‌نمود تا جایی که تدین در یک بُعد لزوماً بر دینداری

۱ - گرچه گلاک و استارک، بُعد پیامدی را به عنوان بُعدی مضمونی از دینداری فی‌نفسه حذف نمودند؛ ولی، محققانی که از مفهوم‌سازی آنان استفاده نموده رغبتی بر کنار گذاشتن این بُعد نشان نداده‌اند (روف، ۱۹۷۹: ۲۱).

۲- اعتقادات خاص یا ویژه‌گرایانه معطوف به میزانی است که افراد باور دارند ایمان مذهبی آنان تنها ایمان صحیح می‌باشد. اعتقادات اخلاق‌گرایانه نوعی التزام بر اساس کردار نیک و نوعدوستی در ارتباط با دیگران است. البته، نتایج تحقیق استارک و گلاک (۱۹۶۸) نشان داد که اعتقادات اخلاق‌گرایانه، بدترین پیش‌بین التزام دینی بوده است؛ چون، با همه ابعاد دینداری نامرتبط بود (روف، ۱۹۷۹: ۲۱).

در سایر ابعاد دلالت نداشت (گلاک، ۱۹۶۲: ۹۹ و ۱۰۰ به نقل از: کریستیانو، ۲۰۰۱: ۱۳۱۱۶)، نکته‌ای که محققان پیروی کننده از مدل ۵ بُعدی دینداری وی (فالکنر و دیجانگ، ۱۹۶۶ و ۱۹۶۹؛ لمان و شریور، ۱۹۶۸؛ کلایتون، ۱۹۶۸ و ۱۹۷۱؛ وایگرت و توماس، ۱۹۶۹؛ کاردول، ۱۹۷۱) آن را نادیده انگاشتند (دیویدسون، ۱۹۷۵: ۸۴). بر خلاف استدلال گلاک مبنی بر این که ابعاد دینداری، می‌توانند پدیده‌هایی غیر مرتبط یا حتی واجد ارتباطی معکوس (مثلاً، فردی در یک بُعد دینداری، قوی و در بُعد دیگر، ضعیف باشد) باشند؛ این محققان فرض نمودند که می‌توان سنج‌های منفرد برای هر یک از ابعاد دینداری ساخت و سپس به بررسی روابط میان این ابعاد پرداخت. در اکثر این تحقیقات، همبستگی میان ابعاد، مثبت و نسبتاً قوی بود (دیویدسون، ۱۹۷۵: ۸۴).

لازم به توضیح می‌باشد که در میان متفکران مسلمان ایرانی، شجاعی‌زند (۱۳۸۴) نیز ضمن بررسی انتقادی مفهوم‌سازی‌های موجود از دینداری در تحقیقات اجتماعی، مدل مفهومی پنج بُعدی از دین و تدین اسلامی برای سنجش تجربی در ایران ارائه داده است. صورت اصلاح‌شده آن مدل توسط محقق، به شرح ذیل است^۱:

جدول ۲- مدل مفهومی سنجش دینداری

ابعاد وجودی انسان	وجوه ترکیبی دین	ابعاد دین	ابعاد دینداری	نشانه‌های دینداری	پیامدهای دینداری
ذهن	معرفتی	اعتقادات	معتقد بودن	داشتنِ معلومات دینی	واجد بینش الهی
	معرفتی / عاطفی	ایمانیات	مؤمن بودن	-	اهل معنا
روانی	عاطفی / عملی	عبادات	عبادت کردن	انجام عبادات فردی و جمعی	عابد
	ارادی	اخلاقیات	اخلاقی عمل کردن	-	متخلق
تن	عملی	شرعیات	مشرع بودن / مهمم به تکالیف فردی	داشتنِ ظاهر دینی	متقی

۱- این مدل اصلاح شده در مقاله چاپ نشده‌ای از شجاعی‌زند به نام «تبارشناسی تجربه دینی در مطالعات دینداری» آمده است. به حکم ادب و احترام بر خود لازم می‌دانم از ایشان به خاطر در اختیار گذاردن مقاله مذکور تشکر نمایم.

مبانی نظری پیمایش

همان‌طور که در جدول فوق‌الذکر منعکس شده، از نظر شجاعی‌زند، دین اسلام واجد پنج بُعد (عقیده، ایمان، عبادت، اخلاق، و شریعت) و بالتبع، دینداری نیز از پنج بُعد (معتقدبودن، مؤمن‌بودن، عبادت کردن، اخلاقی عمل کردن و متشرع‌بودن) است. با توجه به تلاش تقدیرآمیز شجاعی‌زند در ارائه مدلی مفهومی برای سنجش تدین اسلامی در ایران لازم است به طور مختصر به دو نکته انتقادی در خصوص مفهوم‌سازی ایشان اشاره شود:

اولاً، در این که ایمان و مومن‌بودن، بُعدی از دین و دینداری باشد محل تردید جدی است. دلیل اصلی آن، این است که نسبت بُعد به مفهوم (سازه) از حیث منطقی نسبت جزء به کل است؛ در صورتی که در دین اسلام، «ایمان» یا نام دیگری است برای دینداری، یا سطحی از سطوح مختلف دینداری است. در معنای اخیر، بر اساس دریافتی درون‌دینی، «ایمان» در مقابل «اسلام»، سطح و مرتبه‌ای بالاتر و والاتر در تدین اسلامی محسوب می‌شود نه بُعدی از آن!

ثانیاً، در این مفهوم‌سازی، با وجود توضیحات ارائه شده (شجاعی‌زند، ۱۳۸۴) معنای روشن و محصلی از تعبیر «نشانه‌های دینداری» مستفاد نمی‌شود. آیا، منظور از نشانه‌های دینداری، تجلیات مشاهده‌پذیر یا به زبان فنی، «معرف»‌های دینداری است؟ در این صورت، عناوین و مضامین آورده شده ذیل این ستون، برای هر یک از ابعاد دینداری، چندان قرابتی را به این معنا نشان نمی‌دهند. باری، در اینجا نیز مفهوم‌سازی در هاله‌ای از ابهام غوطه‌ور است و دقیقاً معلوم نیست نسبت میان نشانه با بُعد و مفهوم چیست؟ به عنوان نمونه، چرا داشتن معلومات - دانش - دینی فقط نشانه بُعد اعتقادات دینی (نه دینداری کلی) محسوب شده است؟ همچنین، فقدان هر گونه نشانه برای ابعاد ایمانی و اخلاقی در مدل مفهومی مذکور به چه معناست؟ آیا دلالت ضمنی (یا ناخواسته) آن، این نیست که پژوهشگران علوم اجتماعی (البته، نه فقط پیمایشگران) هیچ راهی برای شناخت این ابعاد ندارد؟

۱- شواهد درون‌دینی اثبات این مدعا را به طور مفصل در جای دیگر آورده‌ام (ر. ک. به: طالبان، ۱۳۸۰: ۲۷-۲۱).

دیجانگ، فالکنر و وارلند (۱۹۷۶) با تجزیه بُعد پیامدی گلاک و استارک به دو بُعد «پیامدهای اخلاقی - فردی» و «پیامدهای اجتماعی» یک مدل شش بُعدی از دینداری ارائه دادند. ورییت (۱۹۷۰) نیز در تکمیل مدل گلاک و استارک، بُعد ارتباطات اجتماعی فیچتر (۱۹۶۹) را اضافه نمود. از این رو، فهرست ابعاد دینداری ورییت عبارت شد از: اعتقادی (باور)، مناسکی، احساسی (عاطفی)، اخلاقی (پیامدی)، شناختی (دانش)، و ارتباطات اجتماعی (مولر ۱۹۸۰: ۲). نینیان اسمارت نیز تلاش نمود که با توجه به ویژگی‌های عامی که در ساختار تمام ادیان بزرگ مشترک به نظر می‌رسد تعریفی جامع از دین به دست بدهد. اسمارت شش بُعد کلی را که به اعتقاد وی در تمام ادیان موجود مشترکند به این ترتیب فهرست کرده است: اعتقادی، اسطوره‌ای، اخلاقی، عبادی (شعائری)، تجربی و اجتماعی (اسمارت ۱۳۸۳). کورن‌وال و همکاران (۱۹۸۶) نیز با تقاطع سه مؤلفه مرکزی دینداری (شناختی، عاطفی، و رفتاری) با دو شیوه پایبندی دینی (فردی در برابر نهادی) یک مدل مفهومی شش بُعدی از دینداری به شرح ذیل ارائه دادند.

جدول ۳- مدل مفهومی کورن‌وال و همکاران

رفتاری	عاطفی	شناختی	
رفتار مذهبی	تعهد معنوی	ارتدو کسی سنتی	فردی
مشارکت مذهبی	تعهد کلیسایی	ارتدو کسی خاص‌گرا	نهادی

گلاک و استارک (۱۹۶۶) در جرح و تعدیلاتی که بر مدل اصلی پنج بُعدی خویش نمودند بُعد ایدئولوژیک را به دو مؤلفه «عقاید ارتدو کسی» (باورهای مرکزی و اصلی دین) و «خاص‌گرایی» (باورهایی در خصوص وسایل نیل به رستگاری فردی) تقسیم نمودند. همچنین، بُعد پیامدی را حذف و بُعد «اخلاق‌گرایی» (معتقدات و باورها در خصوص روابط با دیگر انسان‌ها) را جایگزین و بُعد مناسکی را نیز به دو مؤلفه «التزام عملی مناسکی» (مشغولیت در عبادتگاه‌های عمومی سازمان‌یافته) و «عبادت‌گرایی» (اعمال عبادی فردی) تقسیم نمودند که در مجموع شامل هفت بُعد و مؤلفه برای دینداری شد.

مبانی نظری پیمایش

هیمل فارب (۱۹۷۵) در تلاش برای ترکیب سنخ‌شناسی‌های موجود از دینداری در قالب یک چارچوب مفهومی ساده‌تر مدعی شد که متعلق دینداری را می‌توان مشتمل بر چهار جهت‌گیری کلی دانست: مابعدالطبیعه، اجتماعی، فرهنگی و بین‌فردی. هر یک از این جهت‌گیری‌ها نیز می‌توانند به دو شیوه «ذهنی» و «رفتاری/ عملی» آشکار شوند. مدل مفهومی هیمل فارب حاصل از ترکیب و سنتز این مقولات، نتیجه‌اش ارائه نه بُعد و سه زیربُعد (مؤلفه) برای دینداری به شرح جدول ذیل است:

جدول ۴- مدل مفهومی هیمل فارب

نوع جهت‌گیری		متعلق یا موضوع جهت‌گیری
ذهنی	رفتاری	
اعتقادی (۲) تجربی (۳)	عبادی (۱)	مابعدالطبیعه
ایدئولوژیکی (۵)	۴) تعلق به جمع‌های دینی الف) انجمنی ب) برادرانه ج) خانوادگی	اجتماع
دلبستگی (۷)	۶) فکری-زیبایی‌شناسی	فرهنگ
اخلاقی (۹)	۸) اخلاقی	بین‌فردی

کینگ (۱۹۶۷) بر اساس تحلیل عاملی از داده‌های حاصل از پیمایشی اکتشافی در سال ۱۹۶۵ با ۱۳۰ گویه معطوف به جنبه‌های مختلف دینداری در نمونه‌ای ۵۷۵ نفری از اعضای کلیسای متدودیسست‌های شهر دالاس در ایالت تگزاس آمریکا به نه بُعد برای مفهوم دینداری دست یافت. ولی بعدها به همراه هانت (۱۹۶۹) ضمن افزایش تعداد گویه‌های مرتبط با اعتقادات و اعمال مذهبی به ۱۴۳ گویه مطرح نمود که ابعاد دینداری در حقیقت ۱۱ تا می‌باشد. مع‌هذا، این محققان در مطالعه بعدی خویش (۱۹۷۲) بر اساس تحلیل عاملی داده‌های حاصل از اجرای ۱۱۸ گویه در میان ۱۳۵۶ نفر از اعضای کلیساهای شش‌گروه مذهبی پروتستانی در شهرهای ایالت تگزاس آمریکا، تأکید نمودند که دینداری واجد ۱۰ بُعد است (کینگ و هانت، ۱۹۷۲: ۲۵۰-۲۴۸). همچنین، کینگ و هانت (۱۹۷۵) مطالعه خودشان را با نمونه‌ای ملی

(۸۷۲ نفر) از اعضای «کلیسای متحد پرسبیتی^۱» آمریکا نیز تکرار نمودند تا اثر دو ویژگی اصلی جمعیت‌های قبلی مطالعه‌شان، یعنی پروتستان‌بودن و مقیم‌بودن در شهرهای ایالت تگزاس را کنترل نمایند. در کل، نتیجه تحلیل عاملی داده‌های ۹۸ گویه در این مطالعه ملی، انکشاف ۱۳ بُعد دینداری به شرح ذیل بود:

پذیرش اعتقادی، عبادتگرایی، حضور در کلیسا، فعالیت سازمانی، حمایت مالی، یأس مذهبی، جهت‌گیری به سوی رشد و تعالی، اهمیت دین: رفتاری، اهمیت دین: شناختی، نظم عبادی، عدم تحمل ایهام، هدف زندگی: مثبت، و هدف زندگی: منفی (کینگ و هانت، ۱۹۷۵: ۲۲-۱۹).

چارچوب مفهومی

قبل از ارائه استدلال‌های نظری و مضمونی برای سازماندهی چارچوب مفهومی پژوهش حاضر، لازم است به برخی مبانی که برای ساخت این چارچوب مفهومی جنبه پایه‌ای داشته‌اند، اشاره شود:

۱- حتی اگر پذیرفته شود که ادیان بزرگ جهانی واجد ابعاد مشترکی هستند، برای انجام تحقیق تجربی باید به زمینه انضمامی خاصی رجوع و جمعیت مشخصی را برای تحقیق انتخاب نمود. همچنین، در مقام انجام تحقیق علمی، مصداق دین نسبت به مفهوم دین از اهمیت بیشتری برخوردار است، خواه «تعریف» از همان مصداق آغاز شود (تعریف تجربی) و خواه تعریف بر آن انطباق داده شود. به عبارت دیگر، برخلاف ابعاد و مؤلفه‌های دینداری که می‌توانند عام باشند، معرف‌های مضمونی یا گویه‌های اندازه‌گیری‌کننده دینداری باید معطوف به یک مذهب خاص باشد و با تغییر مذهب، لاجرم تغییر می‌یابند. مضافاً بر این که، ممکن است باورها و رفتارهای دینی مشترک و یکسان در درون سنت‌های مذهبی مختلف یک دین واحد از اهمیت و ارزش مشابهی برخوردار نباشند.

از این رو، لازم است در ابتدا تصریح شود که مفهوم‌سازی «دین و دینداری» در این مطالعه، صرفاً اختصاص به «اسلام و تدین اسلامی» با قرائتی بیشتر شیعی داشته است. در حقیقت، پژوهش حاضر درصدد

مبانی نظری پیمایش

سنجش تدین اسلامی در میان جمعیت مسلمانان ایرانی است و هیچ داعیه‌ای در خصوص ایرانیان غیرمسلمان ندارد. مطالعات درون‌دینی ما که فحوا و مفادِ مقولات تدین اسلامی را خواهند ساخت تماماً معطوف به منابع و مراجع شیعی بوده است و به همین جهت، احتمال زیادی وجود دارد که عقاید یا اعمالی دینی بوده باشند که با وجود اهمیت مذهبی برای مسلمانان اهل سنت، به دلیل عدم مراجعه به منابع و مراجع آنان، مورد توجه این بررسی قرار نگرفته باشد.^۱ البته، سعی و تلاش خواهد شد که حتی‌الامکان به شاخص‌ها یا معرف‌هایی از مقولات دینی اکتفاء شود که مورد قبول مسلمانان اهل سنت نیز باشند؛ ولی، به دلیل عدم اشراف بر متون سنی مذہبان میزان موفقیت در این امر چندان روشن نیست.

۲- از آنجا که هدف پژوهش حاضر سنجش دینداری ایرانیان به صورت پیمایشی است در سازماندهی نهایی چارچوب مفهومی فقط مؤلفه‌هایی از تدین اسلامی مورد توجه قرار گرفت که قابلیت اندازه‌گیری تجربی آن هم با ابزار پرسشنامه را داشته باشند. بدون شک، دینداری یا تدین عناصری دارد که، در وضع کنونی علوم اجتماعی، یا اصلاً قابل اندازه‌گیری تجربی نیستند (گرچه ممکن است در آینده این قابلیت را بیابند) یا دست کم، قابل اندازه‌گیری با پرسشنامه نیستند. این عناصر دینداری، اگرچه ممکن است در مقام ثبوت و در عالم واقع، وجود داشته باشند، اما، در مقام اثبات و در مطالعات و تحقیقات تجربی پنهانگر از نوع پیمایشی، قابل تحقیق برای ردّ و قبول یا نفی و اثبات نیستند. به هر جهت، در مطالعات و تحقیقات تجربی چاره‌ای جز این نیست که بر روی عناصری انگشت گذاشت که بتوان آنها را اندازه‌گیری کرد. از این رو، عناصر غیرقابل اندازه‌گیری دینداری، به صورت استدلالی، پس از تشخیص نظری و اثبات غیرقابل اندازه‌گیری بودنشان، نهایتاً از تحقیق حاضر حذف و خارج شدند.

۳- از آنجا که واژه دین به بسیاری از امور متنوع و ناهمگون پوشش مفهومی می‌دهد، اکثریت پژوهشگران حوزه دین به دیدگاه واحدی مبنی بر پذیرش چندبعدی بودن این مفهوم رسیده‌اند. درحقیقت، بسیاری از دانش‌پژوهان و محققان این حوزه پذیرفته‌اند که مفهوم دین را باید شاخصی

۱- به عنوان مثال، یکی از معرف‌های کمال‌المنوفی برای سنجش بُعد شناختی یا معرفتی دینداری «شناخت از چگونگی نماز تراویح که در ماه رمضان اقامه می‌شود» (۱۳۷۵: ۲۰) بود که این نماز برای شیعیان چندان موضوعیتی ندارد.

مرکب^۱ در نظر گرفت که ابعاد و اجزایش را می‌توان براساس استدلال نظری یا تجربی، استخراج نمود. تفاوت عمده این دسته از پژوهشگران در کمیّت و کیفیت ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص (معرف)ها یا رویه‌های متفاوت عملیاتی نمودن مفهوم دین و دینداری است. به هر جهت، واکاوی ادبیات مطروحه این حقیقت را آشکار و مسلّم ساخت که مفهوم دین و دینداری، مفهومی ذوابعاد یا به تعبیر جکمن (۱۹۸۵) مفهومی «چتری»^۲ است که امور متعدد و متنوعی را زیر پوشش خود قرار می‌دهد. از این رو، سنجش دین و دینداری نیز باید متضمن شاخصی مرکب باشد که چندوجهی بودن ذاتی این مفهوم را منعکس سازد. به سخن دیگر، مفهوم دین و دینداری، کلیتی را تشکیل می‌دهد که برای پژوهش تجربی باید به اجزای تشکیل‌دهنده‌اش (ابعاد، مؤلفه‌ها، و معرف/شاخص‌ها) تجزیه شود. به همین خاطر، توصیف و سنجش دین و دینداری بر اساس انتخاب نظری یا تجربی یک یا معدودی معرف (مثل، اعتقاد به خداوند یا اقامه نماز) موجّه نمی‌باشد، چون نمی‌تواند طبیعت چندبُعدی دین و دینداری را پوشش دهد و به خوبی آن را بازنمایی کند.

پس، از آنجا که دین و دینداری از امور و حیثیات مختلفی حکایت می‌کنند، همواره باید این تفاوت‌ها در تحقیق تجربی مدنظر قرار گیرند و مجموعه این امور و حیثیات به صورت مجزا، مورد واریسی و سنجش قرار گیرند. این رویه، بر سرتاسر پژوهش حاضر، غالب بوده است.

مع‌هذا، ذکر این نکته حائز اهمیت است که گرچه حصر توجه به ابعاد دین و دینداری در تحقیق علمی از لوازم گریزناپذیر روش تجربی علوم اجتماعی است؛ اما، اگر گمان شود که دین و دینداری چیزی نیست جز همین ابعاد سنجش‌پذیر تجربی، دچار مغالطه یا خطای منطقی «گنه و وجه» شده‌ایم. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، همه واقعیت دین و دینداری را نمی‌توان از طریق روش‌های تجربی، به ویژه تحقیقات پیمایشی بدست آورد. با وجود این، دانش پژوهان علوم اجتماعی نمی‌توانند صرفاً به دلیل محدودیت‌های روشی در مطالعه تام و تمام، بررسی چنین پدیده‌هایی را کنار بگذارند.

1- Composite index

2- Umbrella Concept

مبانی نظری پیمایش

۴- اگر پذیرفته شود که دین و بالتبع آن «دینداری» پدیده‌ای چندبعدی است^۱، دو نوع استراتژی تحقیق را می‌توان برای بررسی آن مشخص نمود (دیویدسون، ۱۹۷۵: ۸۳؛ روف، ۱۹۷۹: ۴۰). اول، تحقیقاتی که توجه و تأکیدشان معطوف به مشخص نمودن مؤلفه‌ها یا زیربُعدهای موجود در هر یک از ابعاد اصلی دین یا دینداری است (تعیین تفاوت‌های درون‌بُعدی). دوم، تحقیقاتی که تأکیدشان روی استقلال بین‌بُعدی و بررسی روابط بین ابعاد است. به عبارت دیگر، تحقیقات مربوط به سنجش تجربی دین و دینداری را می‌توان در دو جهت بسط داد: یکی در سطح درون ابعاد و دیگری در سطح بین ابعاد. در استراتژی پژوهشی اول نیازمند کشف مؤلفه‌های ابعاد مرکزی دین و دینداری هستیم؛ در صورتی که در استراتژی دوم، نیاز ما کمتر به اکتشاف و توصیف تجربی است و بیشتر نیازمند تحلیل نظری هستیم. به عنوان مثال، علمای اسلام که دین را مجموعه اعتقادات، اخلاق و اعمال تعریف نموده‌اند معمولاً بین این مجموعه، نوعی ترتب قائل بوده‌اند: اعتقادات خاص، منش‌های خاصی را ایجاب می‌کند و آن منش، رفتارهای خاصی را اقتضاء می‌کند (طباطبایی، ۱۳۵۴: ۸۸-۸۵؛ مطهری، ۱۳۸۱: ۱۸۰؛ مصباح یزدی، ۱۳۸۱: ۱۲ و ۱۳۸۴). همچنین، برخی دین‌پژوهان مسلمان مدلی مفهومی از دین ارائه داده‌اند که ساختار آن مشتمل بر نحوه‌ای خاص از ترتب سه رکن: تجربه دینی، اعتقادات دینی و عمل دینی بر یکدیگر بوده است. یعنی، تجربه دینی، بنیان اصلی دین تلقی گردیده است که منجر به شکل‌گیری نظام اعتقادات دینی شده و اعتقادات نیز به نحوی، بنیان عمل و سلوک دینی واقع می‌شود (نراقی، ۱۳۷۸: ۹).

در همین راستا، کلایتون و گلادن (۱۹۷۴) بر اساس تحلیل عاملی داده‌های مربوط به پنج بُعد دینداری گلاک و استارک که توسط فالکنر و دیجانگ (۱۹۶۶) و کلایتون (۱۹۷۱) مقیاس‌سازی شده بود چنین نتیجه گرفتند که بُعد مرکزی و اصلی دینداری عبارت است از «اعتقادات» و سایر ابعاد دینداری، تابعی از این بُعد محسوب می‌شوند (روف، ۱۹۷۹: ۲۴). همچنین، فینی (۱۹۷۹) نیز در مطالعه

۱- پس از نیم قرن مناقشه نظری و تحقیق تجربی، دین‌پژوهان علوم اجتماعی و روانشناسی در حال حاضر بیش از هر چیز دیگری روی این مسأله اتفاق نظر دارند (اگرچه، نه اجماع کامل) که دین و بالتبع دینداری، چندبعدی است (کریستیانو، ۲۰۰۱: ۱۳۱۱۵، همچنین بنگرید به: ایباق و همکاران، ۲۰۰۶).

تجربی خویش، اعمال و اعتقادات دینی را به عنوان پیامد پابندی دینی گروهی در نظر گرفت. به همین قیاس، نازک‌نبار و همکاران (۱۳۸۵) ساختار علیّی میان چهار بُعد دینداری گلاک و استارک (اعتقادی؛ مناسکی؛ تجربی و پیامدی) را به نحوی ترسیم و آزمون نمودند که بُعد اعتقادی «متغیر بیرونی» و بُعد پیامدی «متغیر تابع»^۱ و دو بُعد دیگر «متغیرهای میانجی» محسوب شده‌اند. خلاصه، در این نوع مطالعات، از توصیف ساده دینداری فراتر می‌رویم و در جستجوی یک طرح تبیینی هستیم که ارتباط علیّی میان ابعاد دین / دینداری را مشخص نماید. شایان ذکر است، گلاک (۱۹۶۲) امیدوار بود که طرح پنج بُعدی وی از دینداری (اعتقادی؛ مناسکی؛ تجربی؛ فکری و پیامدی) بتواند تحقیقاتی را بر اساس استراتژی دوم تغذیه نماید تا از آن طریق بتوان صحت مدعای وی را نشان داد که مردم می‌توانند در برخی از ابعاد، کاملاً دیندار باشند؛ بدون این که در سایر ابعاد، چندان تدینی داشته باشند (یعنی، امکان وجود همبستگی منفی میان برخی ابعاد دینداری)^۲. با وجود این، چند سال بعد، گلاک و استارک (۱۹۶۵) عملاً اولویت را به استراتژی اول یعنی مطالعه درون‌بُعدی دینداری دادند؛ چون معتقد بودند:

تا هنگامی که هنوز در جستجوی این هستیم که چه چیزی «دینداری» را در کلیه نمودهایش مورد سنجش قرار می‌دهد، پرسش از مناسبات و روابط میان این پنج بُعد دینداری چندان معقول نمی‌باشد. در تحقیق حاضر نیز استراتژی اول به منظور اکتشاف و توصیف تجربی دینداری مردم مسلمان ایران اتخاذ شده است. ضمن آن که، نتایج این پژوهش می‌تواند ماده‌ای غنی را برای کاربران استراتژی دوم فراهم نماید.

۵- با مروری بر ادبیات پژوهشی در خصوص سنجش یا تعیین ابعاد دینداری می‌توان دو رویکرد کلی را از یکدیگر متمایز نمود. نخست، شیوه پیشینی یا «قیاسی-تئوریک» است که تلاش دارد ابعاد و

۱- البته، متغیر تابع آنها «بزهکاری» بود؛ ولی تأکید ما در اینجا صرفاً روی روابط بین ابعاد دینداری در تحقیق مذکور بوده است.

۲- برای مشاهده مطالعه‌ای که از این استراتژی، پیروی و همبستگی‌های منفی و نزدیک به صفر میان برخی ابعاد دینداری پیدا نموده است ن. ک. به: دیویدسون ۱۹۷۵: ۹۳-۸۳. در مقابل، برای پیدا کردن همبستگی‌های مثبت میان پنج بُعد دینداری گلاک ن. ک. به: فالکنر و دیجانگ، ۱۹۶۶؛ کلاتون، ۱۹۶۸.

مبانی نظری پیمایش

مؤلفه‌های دینداری را به طور قیاسی از دل تحلیل مفهومی و تئوریک، استخراج و عملیاتی نماید. فرض این رویکرد، آن است که دینداری به عنوان مفهومی پیچیده و مرکب، واجد ابعاد و مؤلفه‌هایی است که باید تعیین و تصریح شوند. سپس، معرف‌ها یا گویه‌هایی انتخاب یا ساخته شوند تا آن ابعاد و مؤلفه‌ها را مورد سنجش تجربی قرار دهند. دوم، شیوه پسینی یا «استقرایی-تجربی» است که متضمن تلاش برای کشف روابط ریاضی در میان داده‌های حاصل از مخزن بزرگی از گویه‌هایی است که فرض شده- یا اتفاق نظر نسبی وجود دارد- که جلوه‌های گوناگون و متنوع دینداری را زیر پوشش خود قرار می‌دهند. تکنیک اصلی مورد استفاده در رویکرد دوم، تکنیک آماری تحلیل عاملی یا به‌طور دقیق‌تر «تحلیل مؤلفه‌های اصلی»^۱ است.^۲ جامع‌ترین تلاش پژوهشی که از این تکنیک آماری برای تعیین و تشخیص دینداری استفاده نموده مربوط به کینگ و هانت (کینگ، ۱۹۶۷؛ کینگ و هانت، ۱۹۶۹، ۱۹۷۲، ۱۹۷۵، ۱۹۹۰) است. البته، همان‌طور که این محققان در نتیجه‌گیری‌شان تصریح نموده‌اند:

ابعاد دینداری چیزهایی نیستند که ما آنها را کشف نماییم. در حقیقت، نباید «ابعاد» را شیء نمود؛ چون آنها «سازه» هستند و سازه‌ها نیز به جمعیت آزمودنی‌ها وابسته‌اند (کینگ و هانت، ۱۹۷۲: ۲۴۷؛ همچنین ن. ک. به: کینگ و هانت، ۱۹۹۰).

به عبارت دیگر، با تغییر جمعیت آزمودنی‌ها، ابعاد دینداری و اهمیت نسبی هر یک از آنها نیز تغییر خواهد نمود و محقق نیز معیاری برای انتخاب میان نتایج متفاوت و متعارض ندارد. در حقیقت، عمده‌ترین ضعف رویکرد تجربی تحلیل عاملی برای تشخیص ابعاد دینداری، یافته‌های متعارض و ناهماهنگی است که به احتمال زیاد در تحقیقات متفاوت به دست می‌آید.^۳ دلیل اصلی آن، این است که تحلیل کمی فقط

1- Principal Component Analysis

۲- اگر متغیرها، مقوله‌ای باشند؛ تکنیک «تحلیل عاملی» تبدیل به تکنیک «مقیاس‌بندی چندبعدی» (Multi-Dimensional Scaling) می‌شود. در این تکنیک نیز یک مفهوم، بر اساس داده‌های تجربی، به عناصر تشکیل‌دهنده‌اش تجزیه می‌شود (کاظمی پور ۱۳۸۲: ۱۶).

۳- تعداد ابعاد بدست آمده در مطالعات مختلف کینگ و هانت (۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۳ بُعد) مؤید همین مسأله است. همچنین، با وجود آن که استارک و گلاک (۱۹۶۸: ۱۸۱) گزارشی از یک تحلیل عاملی منتشر نشده ارائه داده‌اند که مؤید تیپولوژی پنج بُعدی‌شان از دینداری بوده است، نادلمن با انجام تحلیل عاملی داده‌های استارک و گلاک در میان اعضای کلیساهای

می‌تواند چیزهایی را که در داده‌ها مستتر هستند، کشف و عیان نماید. از این رو، ابعاد به وجود آمده از تحلیل عاملی اکتشافی، به کمیّت و کیفیّت جمعیت مورد بررسی و همچنین، تعداد و ترکیب گویه‌هایی که در تحلیل وارد می‌شوند، بسیار حساس می‌باشد (روف، ۱۹۷۹: ۳۹). به عبارت دقیق‌تر، با تغییر نمونه یا جمعیت تحقیق (چه از حیث تعداد یا حجم و چه از حیث همگونی یا ناهمگونی‌شان) و همچنین، تغییر تعداد و مضمون گویه‌ها، تعداد عامل‌ها یا ابعاد دینداری نیز تغییر خواهند نمود. از این رو، اگر گفته شود که رویکرد تجربی تحلیل عاملی برای تشخیص ابعاد عمده دینداری اساساً یک تکنیک آماری نامناسب به شمار می‌آید، سخن دلالت‌آمیزی بیان شده است. به همین دلیل، پژوهش حاضر نیز رویکرد اول سنجش دینداری را اتخاذ نمود و تلاش کرد تا با استدلال نظری، ابعاد و مؤلفه‌های دینداری را احصاء نماید.

حال، پس از تشریح مبانی ساخت چارچوب مفهومی، نوبت آن است که به سازماندهی آن یا تشخیص ابعاد و مؤلفه‌های دینداری بپردازیم. در ابتدا، تکلیف خود را نسبت به تعریف مفهومی دین روشن می‌نماییم. در این راستا، گریزی از تصدیق این واقعیت نیست که در تعریف پدیده مرکب و پیچیده‌ای مثل دین، کلیه دین‌پژوهان مختلف در عرصه‌های فلسفه، علوم اجتماعی و روانشناسی تنها بر سر یک موضوع اجماع کامل دارند و آن، نبود اجماع در تعریف دین است^۱. حتی گاهی اوقات این نکته توسط دانشمندان علوم اجتماعی مطرح می‌شود که تلاش برای تعریف دین، بی‌ثمر و غیرضروری می‌باشد و به گفته زیر از ماکس وبر در تأیید نظر خود استناد می‌کنند:

تعریف «دین» یعنی این که بگوییم دین چیست، در آغاز کار ممکن نیست ... تنها در پایان تحقیق یا در نتیجه‌گیری مطالعه است که محقق می‌تواند به تعریف دین - اگر اصلاً بشود آن را تعریف کرد - مبادرت کند. ذات و گوهر دین به هیچوجه مورد توجه نیست، چنان که وظیفه خود می‌دانیم که در مورد شرایط و تأثیرات نوع خاصی از رفتار اجتماعی مطالعه و بررسی کنیم. تجلیات خارجی و رفتارهای دینی

پروستان و کاتولیک تنها به دو بُعد دست یافتند: بُعد عبادی (Devotion)؛ و بُعد مشارکتی (Participation) (نادلمن ۱۹۷۱: ۴۲-۴۴).

۱- شاید از منظری وسیع‌تر، نگاه تاریخی به مناقشات نظری، مفهومی، و روش‌شناسانه در علوم اجتماعی این نتیجه‌گیری را معقول و موجه سازد که احتمالاً هیچگاه اجماع کاملی بر اساس زبان قراردادی در علوم اجتماعی به دست نمی‌آید.

مبانی نظری پیمایش

نیز آنقدر متنوع‌اند که فهم این رفتار فقط می‌تواند از دیدگاه تجربیات ذهنی، ایده‌ها و اهداف افراد مورد توجه (خلاصه، از دیدگاه معنای رفتار دینی) حاصل شود (وبر، ۱۹۶۵: ۱).

اما سخن وبر، موجه و متقاعد کننده نیست، زیرا او پیش از آن که بتواند مطالعه رفتار دینی را آغاز نماید باید معیاری برای تشخیص آنچه رفتارهای دینی را می‌سازد، داشته باشد (تامسون، ۱۳۸۱: ۲۹). در هر صورت، آشکار است که هیچ پژوهشی نمی‌تواند انجام گیرد مگر آن که مفاهیم اصلی‌اش، تعریف و حد و مرزهای موضوع مورد تحقیقش، کم و بیش، مشخص شده باشد. به ویژه، هنگامی که درصدد طبقه‌بندی ابعاد یک مفهوم هستیم اهمیت تعریف دوچندان می‌شود؛ چون در غیر این صورت، متعلق طبقه‌بندی، چیز تیره و تاری با ابعاد مشکوک خواهد شد. از سویی دیگر، فهم و درک لازم برای نقادی دستاوردهای پژوهشی در خصوص دین در گروی آن است که تلقی و مراد دین پژوه از دین - حتی بطور مجمل و تلویحی - روشن شود. از این رو، به نظر می‌رسد ارایه تعریفی از دین و دینداری در آغاز تحقیق ضرورتی اجتناب‌ناپذیر باشد.

باری، چنان که پیش‌تر اشاره شد، آن‌قدر تعریف‌های متعدد از دین پدید آمده که حتی ارائه فهرست ناقصی از آنها غیرممکن می‌باشد. در یک چنین مواردی، منطقی‌ترین راه، طبقه‌بندی کردن تعاریف است. بدیهی است، بر حسب اهداف و اغراض مختلف، می‌توان طبقه‌بندی‌های متفاوتی را از دین ارائه داد. به هر حال، برای سامان‌دهی تعاریف متعدد و ناهمگون از «دین»، ارایه یک طبقه‌بندی و سنخ‌شناسی از آنها کاملاً راهگشاست. بدین منظور و با مروری بر ادبیات دین‌پژوهی به نظر می‌رسد که می‌توان کل تعاریف از دین را در چهار طبقه مختلف، با عناوین: مضمونی، کارکردی، تجربی و شباهت خانوادگی تقسیم نمود (بایرن، ۲۰۰۱: ۱۳۰۶۱).

تعاریف مضمونی یا ماهوی، دین را بر اساس محتوای نوعی‌اش، یعنی اعتقادات، احساسات و اعمال معطوف به یک قدرت فرانسانی یا خداوند تعریف می‌کند. مثل، تعریف تایلور از دین که آن را به عنوان

اعتقاد به موجودات لاهوتی و روحانی تعریف نموده است.^۱ تعاریف کارکردی، به نقش و خدمات دین در حیات فردی و اجتماعی تأکید دارند. در میان آثار دین‌پژوهان، می‌توان کارکردهای متعددی را برای دین پیدا نمود از جمله: معنابخشی به مسائل غایی بشر (تولد، حیات و مرگ)، کنترل اجتماعی، انضباط بخشی، انسجام اجتماعی، هویت بخشی، و قس علی‌هذا. لازم به ذکر است که در تعاریف کارکردی نیز اعتقادات، احساسات و اعمال دینی مدنظر قرار می‌گیرند، ولی تأکید اصلی روی خدمات یا پیامدهای مثبت و منفی آنها در برخورد با مسائل و مشکلات بنیادین آدمیان همچون تولد، مرگ، درد و رنج، ظلم و بی‌عدالتی است (زینبائور و پارگامنت، ۱۹۹۷: ۵۵۰). تعاریف تجربی^۲ توجه و تأکیدشان را بر یک گوهر یا هسته مشترک می‌گذارند که متدینان تجربه شرکت در آن را داشته‌اند. گوهر دین نیز به معنای چیزی مشترک بین همه ادیان بزرگ جهانی به رغم مظاهر مختلف آنهاست. به عنوان مثال، تعریف اتو (۱۹۱۷) از دین که در ابتدا، گوهر دین را به حیرت و خشیت تعبیر می‌کند (الیاده، ۱۳۷۵: ۶۳)؛ ولی بعدها (۱۹۵۸) تجربه دینی یا تجربه امر مینوی را تجربه مشترک همه سنت‌های دینی می‌خواند (پراودفوت، ۱۳۸۳: ۲۵۵). همچنین، می‌توان به شلایر ماخر، ویلیام جیمز و کریشنا اشاره نمود که همگی، تجربه دینی را هسته اصلی یا گوهر همه ادیان تلقی نموده‌اند (لگنهاوسن، ۱۳۷۹: ۸ و کریشنا، ۱۳۷۹: ۳۷۶).

سه شیوه متفاوت فوق‌الذکر در تعریف دین (مضمونی، کارکردی و تجربی) واجد این نقطه اشتراک هستند که همگی به دنبال شرایط لازم و کافی برای طبقه‌بندی پدیده‌ها به عنوان «دینی» هستند. ولی، تعریف نوع چهارم یعنی شباهت خانوادگی، اساساً جستجوی شرایط لازم و کافی را برای تعریف پدیده‌ها رد نموده و از این ایده حمایت می‌کند که پدیده‌هایی را که ما «دین» می‌نماییم از تنوع

۱- فیچتر (۱۹۶۹) نیز دینداری را عبارت از اعتقاد به خداوند دانسته است (ص ۱۷۰).

2-Experiential

۳- لازم به توضیح است که این دسته از دین‌پژوهان ادعا ندارند که دین چیزی جز آن گوهر نمی‌باشد چرا که در این صورت، دچار خطایی منطقی مشهور به «مغالطه کنه و وجه» خواهند شد. در حقیقت، از نظر آنان، دین فربه‌تر از گوهرش است؛ یا به بیان دیگر، دین بجز گوهر، صدفی هم دارد.

مبانی نظری پیمایش

خارق‌العاده‌ای برخوردارند و هیچ خصیصه منفرد یا مجموعه‌ای از خصایص مشترک و واحد (به عنوان شرط لازم یا کافی) وجود ندارد که این توده ناهمگون را وحدت بخشد، فقط شبکه‌ای از شباهت‌ها وجود دارد که همه آنها را به یکدیگر پیوند داده و در تور یک مفهوم انداخته است. به عنوان نمونه، می‌توان به تعریف هیک از دین اشاره نمود. هیک (۱۳۷۲) بر اساس شیوه مشابهت خانوادگی سعی در ارائه تعریف عام از دین کرد و در نهایت «نجات یا رستگاری» را وجه جامع مشترک ادیان دانست (ص ۲۴). البته، باید توجه داشت که تعریف از نوع شباهت خانوادگی نمی‌تواند مرز روشنی را بین دین و غیردین مشخص نمایند و ابهامی را که قرار بود با تعریف دین حل شود، به حال خود باقی می‌گذارد. برای مثال، چه بسا شخصی، شبکه شباهت‌های ذی‌ربط خانواده دین را چنان گسترده در نظر بگیرد که حتی ایدئولوژی‌های کمونیسم، ناسیونالیسم و امثالهم نیز در آن جای گیرند. به هر جهت، اگر قرار باشد که ما به تبیین دین پردازیم و دین نیز بنا به تعریف شباهت خانوادگی دلالت بر مجموعه‌ای از پدیده‌ها بکند که هویت سیال و متغیری دارند، در آن صورت معلوم نیست که دقیقاً ما چه چیزی را می‌خواهیم تبیین نماییم. به عبارت دیگر، اگر مجموعه‌ای را که دین می‌نامیم فاقد هر گونه محور ثابت وحدت‌بخش باشد چه چیزی آن را یک مفهوم واحد یا سازه منفرد، ساخته است؟^۱

در مجموع، به رغم تفاوت‌های نوعی در تعریف دین و با توجه به بیشماری تعاریف دین در هر یک از چهار طبقه مزبور، مناقشه در این تعاریف را بی‌ثمر دانسته و بر اساس اهداف تحقیق تعریف مضمونی زیر را مبنای پژوهش حاضر قرار داده‌ایم:

«دین» از حیث صوری، مجموعه‌ای از گزاره‌هاست که در متون مقدس مذهبی آمده و از حیث مضمونی، عبارت از مجموعه تعالیم و دستوراتی است که بنا به عقیده معتقدانش از جانب یک منبع قدسی و مافوق‌بشری برای انسان‌ها فرستاده شده است. از این رو، دو ویژگی اصلی دین عبارت است از منشاء ماوراءالطبیعی و تقدس گزاره‌هایی که در قالب تعالیم و دستورات دینی آمده‌اند. در این میان، تقدس نیز

تابع منشاء ماوراءالطبیعی است؛ یعنی امور دینی چون به نحوی از انحاء یا با چند واسطه، منتسب به ماوراءالطبیعه هستند، مقدس تلقی می‌شوند. پس در حقیقت، لب‌اللباب دین، ماوراءالطبیعه یا حقیقت غایی قدسی است - که در ادیان ابراهیمی، خداوند نامیده شده است - و بقیه چیزها جنبه ثانویه و تبعی دارند (ن.ک. به: استارک و فینکی، ۲۰۰۰: ۸۹؛ جلالی مقدم، ۱۳۷۹: ۳۲؛ مصباح یزدی، ۱۳۸۱: ۴۴).

از سویی دیگر، چون دین برای آدمیان آمده است پس تعالیم و دستورات آن نیز متناظر با حیطه‌های وجودی انسان‌ها می‌باشد. حکماء، روانشناسان و روانشناسان اجتماعی، عموماً و با اتفاق نظر بالایی، انسان را واجد سه حیطه وجودی دانسته‌اند: شناختی، عاطفی و رفتاری (کورن‌وال و همکاران، ۱۹۸۶: ۲۲۷؛ پرودقوت، ۱۳۸۳: ۱۱۱؛ منتظری، ۱۳۸۵: ۲۸ و ۷۵). بر این اساس، می‌توان انتظار داشت که دین مشتمل باشد بر مجموعه‌ای از شناخت‌ها و الگوهای برای عاطفه (احساسات) و دستوراتی برای عمل (احکام). در حقیقت، وقتی ادیان از آدمیان می‌خواهند که ایمان بیاورند؛ یعنی شناخت‌های ارائه شده توسط دین را باور نموده، احوال و صفات خویش را مطابق با الگوی دینی بسازند، و به احکام و دستورات دینی عمل نمایند. به نظر می‌رسد این تعریف جامع از دین، که تمامی حیطه‌های وجودی انسان را دربر می‌گیرد هم با رویکرد درون‌دینی (اسلام) و هم رویکرد برون‌دینی (علوم اجتماعی) سازگاری داشته باشد (بنگرید به: موکابی و همکاران، ۲۰۰۱: ۶۷۵) ضمن آن که احتمال اتفاق نظر تعریفی را بیشینه می‌سازد. واقعیت این است که در تعریف پدیده‌های پیچیده و انتزاعی مثل دین و دینداری هر چه بر مقولات یا ابعاد عام‌تر آنها تأکید نماییم امکان اجماع و اتفاق نظر میان دانش‌پژوهان فزونی می‌پذیرد. بدیهی است، در گام‌های بعدی که این مقولات و ابعاد عام به مؤلفه‌ها یا زیربُعدهایی تجزیه شوند، شاهد کاهش اجماع و افزایش اختلاف نظر خواهیم بود. تعریف ارائه شده نیز بیش از آن که مانع و تفصیلی باشد، جامع و عام است. از این رو، به

مبانی نظری پیمایش

نظر می‌رسد کلیه ابعاد دین و دینداری را که در تعریف‌های دیگر به آنها اشاره شده است، در برگیرد و قابلیت شمول بر هر نوع تعریف مضمونی و عملیاتی از دین را دارا باشد.^۱

به همین قیاس، اگر دینداری عبارت باشد از میزانی که فرد به تعالیم و دستورات دینی التزام دارد^۲، با توجه به سه حیطه وجودی انسان‌ها، این التزام در قالب باورها، احساسات، و رفتارهای فرد بازتاب می‌یابد (ن. ک. به: جانسون و همکاران، ۲۰۰۰؛ چو، ۲۰۰۳). بر این اساس، تدین یا دینداری را می‌توان به دو نوع التزام یعنی التزام عینی (رفتاری) و ذهنی (اعتقادی و عاطفی) تقسیم نمود. التزام عینی ارجاع دارد به کلیه رفتارها و اعمال معطوف به خداوند که توسط سازمان مذهبی مشروع در جامعه، مشخص و توصیف شده‌اند. یک چنین رفتارهایی دربردارنده کلیه صورت‌های مشارکت در اعمال دینی (برای مثال، انجام شعائر و عبادات)، قربانی کردن در راه خداوند، پرداخت صدقات و نذورات مادی، و پیروی از هنجارهای دینی حاکم بر کنش‌ها (البته، نه گناهان) است. التزام ذهنی دربردارنده اعتقاد به و/یا شناخت از تبیین‌ها و توصیفات تأیید شده توسط یک سازمان دینی و داشتن عواطف و احساسات مساعد نسبت به آن است (استارک و فینکی، ۲۰۰۰: ۱۰۳). با این وصف، در مطالعه حاضر، دینداری یا تدین اسلامی به عنوان میزان التزام عینی و ذهنی فرد به دین اسلام که در مجموعه‌ای از اعتقادات، احساسات و اعمالی که حول خداوند و رابطه با او سامان یافته است مفهوم‌سازی نظری شد (طالبان، ۱۳۸۴: ۵۲۸). در حقیقت، فرض است که دینداری فرد بر اساس اعتقادات، احساسات و رفتارهای مذهبی‌اش تجلی می‌یابد.

مع الوصف، تا اینجا، دین و دینداری با درجه‌ای از انتزاع و بر اساس سه بُعد اعتقادات، احساسات، و اعمال تعریف مفهومی شد و بدینوسیله، چارچوب تحلیلی اولیه‌ای برای هدایت و راهنمایی پژوهش

۱- مارت نیز در کتاب «حدنصاب دین» (۱۹۰۹: ۷) خاطر نشان نموده است که ما نیازمند فهمی چندبعدی از دین به عنوان مجموعه‌ای بهم پیوسته از افکار، احساسات و رفتار هستیم (فالکنر و دیجانگ، ۱۹۶۶: ۲۴۶).

۲- مترادف‌های دینداری در ادبیات علوم اجتماعی عبارتند از: تدین (Religiousness)، وابستگی مذهبی (Religious affiliation)، تعلق مذهبی (Religious attachment)، تعهد یا التزام مذهبی (Religious commitment)، ایمان مذهبی (Religious conviction)، دل‌بستگی مذهبی (Religious devotion)، علقه مذهبی (Religious interest) و پایبندی مذهبی (Religious involvement) (به نقل از: کریستیانو ۲۰۰۱: ۱۳۱۱۵).

تجربی حاضر فراهم گردید. ولی، برای انجام پژوهش پیمایشی در خصوص دینداری، باید مفهوم‌سازی را تا تقلیل سطح انتزاع مفهومی به سطح تجربی (= تعریف عملیاتی) ادامه داد. به عبارت دیگر، به منظور انجام پژوهش تجربی، محقق باید قبل از کوشش برای ساختن سنجش‌های عملیاتی تلاش نماید تا به صورت نظری یا مفهومی، ابعاد و مؤلفه‌هایی که یک پدیده را به صورت یک کلیت تجربی یا کلیت تئوریکی شکل داده است، مشخص و معین نماید. این قضیه، ایجاب می‌کند که مؤلفه‌های ممکن در درون هر بُعد از دینداری را قبل از ساختن هر گونه شاخص و معرف برای بررسی روابط میان ابعاد، معین و مشخص نماییم. از این رو، در درون ابعاد مرکزی دینداری مزبور (یعنی، اعتقادات، احساسات، و اعمال) هنوز نیازمند کشف زیربُعدها یا مؤلفه‌ها هستیم. ابتدا، از «اعتقادات» آغاز می‌نماییم.

«عقیده یا اعتقاد» نوعی باور است که شخص به آن تعلق خاطر دارد (منتظری، ۱۳۸۵: ۷۹). چنان که پیش‌تر گفته شد، هر دینی از نظامی اعتقادی برخوردار است که در مجموعه گزاره‌های مربوط به خداوند (امر قدسی) و ارتباط او با جهان، انسان، سرنوشت انسان و ... تبلور می‌یابد. بُعد اعتقادی یا عقاید دینی، عبارت است از باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین آنها را شناخته، بدانها معتقد بوده و ایمان بیاورند. بر این اساس می‌توان گفت که مردم از حیث اعتقادات دینی، در هر یک از معتقداتشان به طور کلی در سه دسته قرار می‌گیرند: الف - معتقد؛ ب - غیرمعتقد و ج - مردد.

همچنین، بُعد اعتقادی دین را می‌توان به دو مؤلفه «اصول» و «فروع» تقسیم نمود (امینی ۱۳۸۴: ۱۴). در دین اسلام، مهم‌ترین و ضروری‌ترین باورها که انتظار می‌رود پیروان بدانها اعتقاد داشته باشند «اصول دین» خوانده شده است.^۱ این نامگذاری بر اهمیت و برتری این دسته از باورها - که تعدادشان، اندک است - نسبت به سایر ابعاد و مؤلفه‌های دین و دینداری دلالت دارد. اقرار به این باورهای اصلی یا پذیرش اصول دین، شرط لازم ورود به جرگه پیروان یک دین است؛ هرچند که شرط کافی نیست. در میان اعتقاداتی که «اصول دین» را تشکیل می‌دهند، در دین اسلام (و سایر ادیان ابراهیمی)، «اعتقاد به خدا»

۱- یعنی، اعتقاد قلبی به خداوند یکتا، پیامبری حضرت محمد(ص)، و جهان آخرت.

مبانی نظری پیمایش

اصلی‌ترین باور است (مصباح‌یزدی، ۱۳۸۱: ۴۴). چون این اعتقاد (یعنی تصدیق وجود خداوند) مدلولات نظری پر دامنه‌ای دارد و با مجموعه گسترده‌ای از اعتقادات همبسته است. بنابراین، صرف اعتقاد به این گزاره، شخص را لاجرم به تصدیق و تکذیب مجموعه‌ای از گزاره‌ها وامی‌دارد. به این ترتیب، شخص در واقع نظامی از اعتقادات دینی را تصدیق خواهد نمود. از آن طرف، «فروع عقاید» نیز از همان اصول مشعب می‌شوند؛ مانند، اعتقاد به عصمت پیامبران، شفاعت، عالم برزخ و امثالهم (ر. ک. به: امینی، ۱۳۸۴؛ منتظری، ۱۳۸۵).

بُعد احساسی دینداری، در مطالعات علمی غالباً با تعبیر «تجربه دینی» آمده است.^۱ «تجربه دینی»، تجربه‌ای است که شخص صاحب تجربه، آن را دینی تلقی می‌کند (پراودفورت، ۱۳۸۳: ۲۴۵ و ۲۴۸). البته، مهم‌ترین ابهام در اصطلاح تجربه دینی بیش از آن که ناشی از مفهوم دینی باشد، ناشی از واژه «تجربه» است. تجربه، واقعه‌ای است که انسان خواه به عنوان عامل و خواه به عنوان ناظر از سر می‌گذراند و نسبت به آن آگاه و مطلع است. مثلاً، اگر فردی مثلاً از راه دلیل و برهان به وجود خداوند پی برده باشد، نمی‌گویند که خدا را تجربه نموده است. تنها در صورتی که خدا را شهود کند و حضور او را دریابد، خدا را تجربه کرده است (قائم‌نیا، ۱۳۸۱: ۴۴).

از نظر گلاک و استارک: بُعد تجربی دین عبارت است از تجربه احساسی مذهبی که ناظر بر داشتن ارتباط با جوهری ربوبی همچون خداوند یا حقیقتی غایی با قدرتی استعلایی است. این مفهوم‌سازی از تجربه دینی بر میزان آگاهی و احساس تماس با یک واقعیتی غایی یا اقتداری متعالی و مافوق‌طبیعی ابتناء دارد و متضمن این معنا است که زندگی انسان تا حدود زیادی در دستان یک قدرت ربوبی است که می‌توان به آن اتکاء و توکل نمود تا ما را از نگرانی‌های زندگی برهاند (۱۹۶۵: ۲۰ و ۳۱).

کوتاه سخن آن که، معمولاً مراد از تجربه دینی، تجربه‌ای است که از طریق آن، خدا یا امر قدسی خود را بر شخص صاحب تجربه منکشف می‌کند. از این رو، تجربه دینی به معنای تحقق یافتن دین یا امر

۱ - برخی مترجمان، واژه «حالت دینی» یا «احساس دینی» را برای ترجمه «Religious Experience» مناسب‌تر یافته‌اند (قمی، ۱۳۷۹: ۸۰-۳۶۵).

مقدس در وجود آدمی و چشیدن ذوق ایمانی نوعی احساس است. به بیان بهتر، تجربه دینی مجموعه پیچیده‌ای از احساسات است (پترسون و دیگران، ۱۳۷۷: ۴۲). رایج‌ترین مفهوم‌سازی از تجربه دینی عبارت است از تجربه انکشاف خداوند بر شخص صاحب تجربه یا تجربه‌ای که شخص در آن، حضور مستقیم خدا را احساس کند (رو، ۱۳۷۹: ۲۹۱). به همین سبب، تجربه دینی امری شخصی است؛ یعنی، موضوع و متعلق تجربه بر شخص تجربه‌گر مکشوف می‌شود و در قلمرو وجودی وی تعین می‌پذیرد. بنابراین، اصل تجربه از دسترس دیگران خارج است و مستقیماً نمی‌تواند مورد واریسی و داوری غیر، قرار گیرد.

از سویی دیگر، همچنان که اشاره شد، باور به وجود خداوند را نباید با احساس و تجربه حضور او، خلط و التباس نماییم. یک دیندار از آن حیث که دین را پذیرفته، واقعاً وجود و حضور خداوند را قبول دارد؛ ولی، ممکن است اصلاً تجربه‌ای مستقیم در باره خدا نداشته باشد. از این رو، تجربه دینی به معنای عام مواجهه انسان با امر قدسی، تجربه‌ای دیرپا است و غالباً برای نوادری از انسان‌ها دست می‌دهد و ظاهراً بسیاری از انسان‌ها فاقد توان و استعداد لازم برای احراز این تجربه ویژه‌اند^۱. به بیان دیگر، اکثر مردم عادی از تجربه دینی به معنای فوق‌الذکر بی‌نصیب هستند (نراقی، ۱۳۷۴: ۳۵). در حقیقت، دینداری مبتنی بر تجربه دینی برای دین‌ورزان خاص و اهل مکاشفه موضوعیت و تحقق دارد و این نوع دین‌ورزان حتی در جامعه دینی نیز کم‌شمار و نادرند (نراقی، ۱۳۷۸: ۱۵۲؛ همچنین بنگرید به: الیاده ۱۳۷۵: ۶۴؛ قمی ۸۰-۱۳۷۹: ۳۶۶). از این رو، به نظر می‌رسد این معنای عام از تجربه دینی در پژوهش حاضر که یک تحقیق پنهانگر در سطح کل جامعه ایران می‌باشد، معرف مناسبی برای سنجش دینداری مردم نباشد.

با وجود این، تعبیر تجربه دینی - مثل بسیاری از مفاهیم دیگر - تنها به یک معنای متفق‌علیه در متون مربوطه به کار نرفته است. در حقیقت، تقریباً تمام کسانی که درباره تجربه دینی به بحث و بررسی پرداخته، بر تنوع گسترده آن تأکید و پافشاری نموده‌اند. دست کم پس از اثر کلاسیک ویلیام جیمز این

۱- برخی تجربه دینی را معادل ارتباط خداوند با انسان در قالب وحی دانسته‌اند. از این رو، مدعی شده‌اند که تجربه دینی وقتی که به عبارت درمی‌آید و مکتوب می‌شود، «متن مقدس» را پدید می‌آورد. بنابراین، نصوص مقدس، صورت زبانی و مکتوب تجربه دینی هستند. این متون، مقدس‌اند؛ چون، جلوه‌گاه امر قدسی (خداوند) هستند (نراقی ۱۳۷۸: ۱۰۰).

مبانی نظری پیمایش

مسئله پذیرفته شده است که گونه‌های بسیاری از تجربه دینی وجود دارد. به عنوان مثال، دیویس، تجربه‌های دینی را به شش نوع؛ سوین‌برن به پنج نوع؛ گاتینگ به چهار نوع؛ ماتسون به سه نوع؛ مک‌ایتنایر و اتو به دو نوع تقسیم کرده‌اند (فعال، ۱۳۷۹: ۱۷۳؛ قمی، ۸۰-۱۳۷۹: ۳۶۷). ایضاً مفهومی ملکیان از تعبیر تجربه دینی نیز نشان داد که این اصطلاح را می‌توان لاقلاً در مورد سه امر متفاوت بکار برد:

اول، نوعی شناخت غیراستنتاجی و بی‌واسطه از خدا یا امر متعالی و مینوی. این نوع شناخت حاصل استدلال یا استنتاج و خلاصه، شناختی غائبانه از خدا نیست؛ بلکه، شناختی حضوری و شهودی است. دوم، پدیده‌هایی روانشناختی و معنوی که بر اثر خودکاوی بر آدمی مکشوف شده و مومنان و متدینان آنها را معلول گرایش فطری انسان‌ها به خداوند تلقی می‌کنند. از نظر مومنان و متدینان، شهودهای روحانی و معنوی آدمیان و احساس تعلق و وابستگی‌ای که آدمیان به امری نادیدنی و غیبی دارند، همه، تبیین‌ناپذیر و ایضاً ناشدنی‌اند مگر این که فرض و قبول کنیم که در درون ما، قدرت فوق‌انسانی‌ای دست‌اندرکار است که ما را از حدود و ثغور تنگ وجود و حیات فردی‌مان می‌رهاند. در حقیقت، این پدیده‌های روانشناختی و معنوی فقط با فرض و قبول یک موجود فوق‌انسانی که از او به نام‌های گوناگون و از جمله «خدا» تعبیر می‌شود، قابل تبیین‌اند و وجه تسمیه این نوع پدیده‌ها به «تجارب دینی» نیز همین است.

سوم، دیدن دست خداوند و به تعبیر دیگر، مشاهده دخالت مستقیم و بی‌واسطه خدا در حوادث خارج عادت و شگفت‌انگیز، مثل معجزات، کشف و کرامات اولیاءالله و استجاب دعا است. به این معنا، کسی که ناپدید شدن ناگهانی یک غده سرطانی را در بدن فرزند خود می‌بیند؛ گویی، شاهد و ناظر دخالت خدایی است که شفای فرزندش را به دعا از او خواسته بود (۱۳۸۱: ۳۱۴-۳۱۳).

حاصل سخن آن که، معنای تجربه دینی را می‌توان در متون مختلف، به انحای متفاوت دریافت نمود و این به محققان علوم اجتماعی کمک می‌کند تا بر اساس نوع پرسش‌ها یا تحقیقی که در دست انجام

دارند معنای موسع یا مضیقی از آن را مدنظر قرار دهند. به عبارت دیگر، در میان معانی متنوع از تجربه دینی، دین پژوهان می‌توانند با توجه به لوازم پرسش‌ها یا مقتضیات نوع تحقیق خویش، بصورت عمل‌گرایانه، به معنا یا تعریفی خاص از تجربه دینی توسل جویند. به عنوان مثال، برای تحقیقات پنهانگر پیمایشی شاید بتوان به تعریفی موسع (معنای نازل‌تری) از تجربه دینی اشاره نمود که برخی اندیشمندان حوزه دین ارائه داده‌اند. در این مفهوم‌سازی، تجربه دینی به هر گونه توجه یا ارتباط با امر قدسی یا خداوند دلالت دارد. بر اساس این تعریف، کلیه مومنین یک دین از آن حیث که متدین‌اند، لاجرم در مراتب گوناگون، واجد تجربه دینی خواهند بود:

همه مردم مذهبی، صاحب تجربه دینی هستند. اصلاً محال است که فرد مذهبی، تجربه دینی نداشته باشد؛ به ویژه تجاربی که در آن توجه خاصی به امور الهی وجود دارد. دعا، نماز و ... همگی تجربه دینی هستند (لگنهاوسن، ۱۳۷۹: ۲۴).

در این معنای موسع از تجربه دینی، فرد متدین در حالتی همچون توبه، نذر (نذر کردن غیر از عمل کردن به نذر است. نذر نوعی درخواست کردن از خداوند است)، نیایش و امثالهم، در حقیقت، معطوف و متوجه خداوند بوده و احساس می‌کند که در حضور اوست و با او سخن می‌گوید. همچنین، و به ویژه، در هنگام استجاب دعا یا برآوردن نذر خویش، فرد احساس می‌کند که این خداوند بوده که پاسخ وی را داده است^۱. در همه این حالات، فرد، اتکاء به حقیقتی فراطبیعی نموده و ممکن است احساسات متنوعی را تجربه کند (حسین‌زاده، ۱۳۸۰: ۵۲). شاید، ایرادی که به این مفهوم‌سازی از تجربه دینی بتوان گرفت، تداخل آن با مؤلفه «عبادات» در بُعد مناسکی دین است^۲. مع الوصف، باید توجه داشت که گرچه احساسات مذکور از پی انجام برخی اعمال دینی به ظهور می‌رسند (فینی، ۱۹۷۸: ۲۰) ولی، به هر حال، از

۱- ن. ک. به: گاتینگ، ۱۳۷۹: ۳۵۲

۲- شاید جالب توجه باشد بدانیم که گلاک و استارک نیز «نیایش/عبادات مذهبی» (Devotion) را نماینده مناسبی برای بُعد تجربی دین در نظر گرفته بودند (مولر ۱۹۸۰: ۶). همچنین، جای تعجب ندارد که بُعد تجربی دین در مدل گلاک (۱۹۵۹)، توسط فوکویاما (۱۹۶۱) بعنوان بُعد عبادی نامگذاری شد (ر. ک. به: فیچتر ۱۹۶۹: ۱۷۱).

مبانی نظری پیمایش

جنس احساس‌اند نه عمل. در حقیقت، مردم از طریق دعاها و عبادات، احساس و عواطف مساعد خود را نسبت به امر قدسی یا خداوند ابراز می‌دارند (استارک و فینکی، ۲۰۰۰: ۱۰۴). علاوه بر این، شعائر و مناسک دینی اصولاً شیوه‌هایی نمادین برای هویدا کردن عواطف دینی هستند (جلالی‌مقدم، ۱۳۷۹: ۲۸). در هر صورت، نمی‌توان این واقعیت را کتمان نمود که احساسات یا تجربه‌های دینی عمدتاً در پی انجام کنش‌های مذهبی بوجود می‌آیند. در حقیقت، شعائر و اعمال مذهبی برای احساسات و تجربیات دینی کارکرد تکوینی یا دست‌کم تسهیل‌کنندگی دارند.

شعائیری که در دین وجود دارد موجب می‌شود تا انسان حالات روحانی خاصی پیدا کند (جعفری، ۱۳۷۸: ۴۳).

شاید دلیل اصلی آن، این باشد که شعائر و اعمال مذهبی، متدینین را از واقعیت روزمره‌شان جدا کرده و به واقعیتی اساساً متفاوت و مابعدالطبیعی، متوجه‌شان می‌سازد. در حقیقت، ممکن است انجام برخی دستورات عبادی دین به پیدایش و ابراز احساسات خاصی کمک کنند و زمینه‌ساز تجربه‌ای شگرف مانند احساس حضور در پیشگاه خداوند و تجربه‌های درونی دیگری شوند که تماماً با تجربه‌های بیرونی و درونی دیگر متفاوت است. حاصل سخن آن که، پیروان ادیان در جهت دستیابی به احساسات مذهبی یا تجربه دینی راهی جز عمل به دستورات دینی نمی‌یابند (اسمارت، ۱۳۸۳).

البته، باید اذعان نمود که با وجود سنجش‌پذیری نسبی این مفهوم‌سازی از تجربه دینی (با معرف‌هایی همچون: احساس توبه، تجربه استجاب دعا، احساس ترس از خداوند، نذر کردن، و امثالهم) اعتبار تجربی همین معنای نازل از تجربه دینی نیز به دلیل درونی و کاملاً فردی بودنش با روش‌های متداول در تحقیقات پیمایشی بسیار دشوار بوده و به نتایج یک چنین سنجش‌هایی باید با حزم و احتیاط برخورد نمود.

نکته دوم و مهم‌تر این که، بُعد عاطفی دینداری را نمی‌توان و نباید تماماً به «تجربه دینی» تقلیل داد. در حقیقت، اگر بُعد عاطفی دینداری را به طور ساده عبارت از احساسات مثبت نسبت به اعیان، افراد و

نهادهای مذهبی بدانیم، در آن صورت شاید بتوان تعبیر «تعلق دینی» (به معنای احساس دلبستگی به آموزه‌های دین) را نماینده دیگری برای بازنمایی این بُعد محسوب نمود. توضیح آن که، واکنشی که افراد نسبت به هر امر و پدیده‌ای دارند، به ویژه احساس خرسندی یا ناخرسندی، محصول پیوند عاطفی است که با آن پدیده دارند. به عنوان مثال، اگر به چیزی که احساس تعلق و دلبستگی شدیدی داریم، توهین شود، به دلیل احساس همذات‌پنداری با آن، به قدری احساس ناراحتی می‌کنیم که انگار به خودمان توهین شده است. در این راستا، ممکن است دست به واکنش‌های عملی تندی، همچون: بدفاع عملی برخاستن، محکوم نمودن توهین‌کننده، قطع رابطه با او و... بزنیم. مع‌هذا، وقتی دامنه افراد را گسترده‌تر نماییم مشاهده خواهیم نمود که در برابر توهین مزبور، همه افراد یک چنین واکنشی را نشان نمی‌دهند. ممکن است افراد دیگر در قبال این توهین، عکس‌العمل‌های خفیف‌تری نشان‌دهند، همچون: ابراز تأسف، سکوت، تأثر روحی بدون واکنش عملی و غیره. در هر حال، این مجموعه واکنش‌های متفاوت، نتیجه میزان پیوند عاطفی است که افراد به موضوع یا پدیده مورد نظر داشته‌اند. «تعلق»، واژه‌ای است که دلالت بر این احساس یا پیوند عاطفی دارد^۱. باری، گرچه متدینان از آن حیث که متدین هستند ممکن است در اصل تعلق به دین با یکدیگر یکسان باشند؛ ولی، معمولاً در میزان تعلق‌شان به دین، تفاوت‌های چشمگیری دارند. هر قدر تعلق دینی فرد بیشتر باشد حکایت از آن دارد که در فرآیند جامعه‌پذیری مذهبی آموزه‌های دین را بیشتر درونی نموده و لذا، از دینداری بیشتری برخوردار است.

از طرفی دیگر، می‌توان با تفکیک متعلق یا موضوع تعلق دینی به «دین» و «اجتماع دینی» جهت‌گیری عاطفی مزبور را به دو نوع، تقسیم و نامگذاری نمود. در نوع اول که آن را «علقه دینی» می‌نامیم، تعلق و دلبستگی فرد به یک دین خاص، مثلاً اسلام، مطمح نظر است؛ بدین معنی که فرد تا چه حد به آموزه‌های یک دین / مذهب احساس تعلق و دلبستگی می‌کند. هر چه این علقه و پیوند عاطفی،

۱- شایان ذکر است که «تعلق»، مکانیسم مهمی برای تکوین، حفظ و تداوم «هویت دینی» است.

مبانی نظری پیمایش

بیشتر و مستحکم‌تر باشد، نوعی احساس همذات‌پنداری بین فرد و دین بوجود می‌آورد که بر مبنای آن، فرد خود را جزئی از پیکره سازمان دین تلقی کرده و بر عضویت خود در دین مزبور می‌بالد.

با وجود آن که جوهر تعلق همان دوستی و محبت، ولی، اثر و کارکردش عبارت است از «تعهد» یا یاری رساندن و پشتیبانی کردن. به بیان دیگر، معمولاً، «تعلق دینی» منجر به «تعهد دینی» می‌شود. تعهد دینی، خصلتی مسئولانه دارد و به معنای احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت دین و آمادگی فرد برای حفظ و حراست از آن است. در حقیقت، تعهد دینی موجب می‌شود که فرد از منافع و علایق فردی خویش به نفع دین یا اصول اساسی آن گذشت نماید. البته، مراتب این گذشت و فداکاری بر اساس حساسیت و اهمیت اصول و قواعد دینی در یک سنت مذهبی معین، مشخص می‌شود. شاید اگر بگوییم که ایمان مذهبی به طور کلی با کم و کیف این تعلق و تعهد نسبت به دین، تعیین پیدا می‌کند سخنی بگزارف نگفته باشیم.

در نوع دوم، «تعلق به اجتماع دینی» مطمح نظر است که آن را اصطلاحاً «هویت دینی»^۱ (به عنوان یکی از هویت‌های جمعی فرد) نامیده‌ایم. توضیح آن که «هویت دینی» متعلقش نه خود دین، بلکه، «اجتماع متدینان» است. همان طور که جامعه‌شناسان دین تصریح و تأکید نموده‌اند، دین به عنوان یک نظام فرهنگی (باورها، ارزش‌ها، هنجارها و مناسک) همواره یک مای جمعی را حول خود به وجود می‌آورد (چیزی که در ترمینولوژی اسلامی به «امت» مشهور است)^۲ که اجتماع غیرقلمرویی یا غیرسرزمینی است.^۳ در حقیقت، هر دینی، بر اساس باورها و اعمال مشترکی که پیروانش را از سایر افراد

۱- البته، «هویت» واجد یک بُعد یا حیثیت رفتاری مبنی بر پابندی نیز هست. ولی، در اینجا تأکید ما بر جنبه کانونی هویت، یعنی تعلق و دلستگی عاطفی است (ن. ک. به: کورن‌وال و همکاران ۱۹۸۶: ۲۲۷) بدون این که مدعی باشیم که مفهوم «هویت» را بطور دقیق و کامل به کار گرفته‌ایم.

۲- اجتماع مسلمانان یا امت اسلامی بر پایه پیامبر مشترک، کتاب آسمانی مشترک، قبله مشترک، مناسک مشترک و ... شکل گرفته است.

۳- دورکیم (۱۳۸۳) دین را بعنوان نظامی از اعتقادات و مناسک ناظر به امر قدسی تلقی نمود که انسان‌ها را به هم پیوند می‌دهد و از آنها یک جمع یا جامعه اخلاقی می‌سازد.

متمایز می‌سازد، مشتمل بر یک ساختار جمعی یا گروه اجتماعی است. همان‌طور که کینگ تصریح نموده است:

مسلمانان خود را اعضای گروهی می‌شمارند که به مدد عقاید و عملکرد دینی‌شان از دیگران، ممتازند و آرمانشان می‌تواند وحدتی قوی‌تر از هر اتحاد دیگر به وجود آورد. به هر جهت، دین، پرورنده آرمان امت واحده است (۱۳۷۵: ۸۴).

اعتقادات، آرمان‌ها، اعمال و مناسک مشترک در یک دین خاص، گروه مومنان را به عنوان «ما» از «دیگران» (غیر مومنان به آن دین) متمایز می‌سازد. در واقع، تعلق به یک دین یا مذهب خاص باعث می‌شود پیروان، درون گروه‌شان را به عنوان «ما» از برون گروه «دیگران» تفکیک و متمایز نمایند. از آن طرف، به هر میزانی که بین «من» و «ما»ی مذهبی، این همانی و یکسان‌پنداری بوجود آید و فرد احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت هم‌کیشان خود نماید، «هویت دینی» نیز تشکیک می‌پذیرد.^۱ حاصل سخن آن که، می‌توان دینداری متدینان را از حیث پیوند عاطفی با هم‌قطاران دینی‌شان نیز مدنظر قرار داد. در اینجا، سوال این است که فرد تا چه حد به هم‌دینان یا هم‌مذهبان (مثلاً، مسلمانان یا شیعیان) احساس تعلق و تعهد می‌نماید. این علاقه، نوعی احساس همذات‌پنداری بین فرد و اجتماع دینی به وجود می‌آورد که بر مبنای آن، هر چه تعلق به اجتماع دینی فرد قوی‌تر باشد، توهین و تحقیر هم‌دینان یا هم‌مذهبان (مثلاً، مسلمانان یا شیعیان) را توهین و تحقیر خویش تلقی کرده و در قبال آن، از حیث روحی و عاطفی واکنش نشان می‌دهد (البته، در درجات مختلف).^۲ در این راستا، کمیّت و کیفیّت واکنش متدینان، محصول درجات متفاوت تعلق آنان به هم‌دینان/هم‌مذهبان (مسلمانان/شیعیان) یا میزان تعلق به اجتماع دینی‌شان است.

۱- اصولاً، واژه تعلق را می‌توان بر اساس نوعی این‌همانی و یکسان‌پنداری میان «من» و «او» (که مرجع «او» می‌تواند بر «دین» یا «اجتماع دینی» دلالت داشته باشد) تعریف نمود.

۲- شاید بتوان مدعی شد که اصل «توگی و تبری» به معنای دوستی با دوستان خدا و پیوستگی با اهل دین حق، و دشمنی با دشمنان خدا و گسستگی از اهل باطل که از دیدگاه شیعه، جزیی از فروغ واجب دین اسلام شمرده شده (صدرحاج سیدجوادی و همکاران، ۱۳۷۵: ۱۵۷) تا حدود زیادی بر همین تعلق و تعهد مذهبی یا هویت دینی دلالت دارد.

مبانی نظری پیمایش

به نظر می‌رسد که این دو نوع تعلق مذهبی تا حدودی از یکدیگر استقلال داشته باشند. برای نمونه، می‌توان اشخاصی را مثال آورد که از حیث تعلق به دین در درجات بالایی قرار داشته؛ ولی، نسبت به اجتماع دینی خویش احساس تعلق چندانی ندارند؛ و به همین دلیل، در مقابل تعرض و توهین به هم‌کیشان خویش واکنش عاطفی خاصی نشان نمی‌دهند و اصلاً حاضر نیستند برای دفاع از کیان اجتماع دینی‌شان مایه بگذارند.

حال، پس از بحث طولانی در خصوص بُعد عاطفی، لازم است به بُعد رفتاری دینداری پردازیم. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، دینداری فقط التزام نظری و عاطفی به آموزه‌های دینی نیست و شامل التزام عملی به اخلاقیات، مناسک و شعائر دینی نیز می‌شود. واقعیت آن است که ادیان، الگوهای رفتارهای عرفی را مشروط می‌سازند و پیروانشان را تشویق می‌کنند که به اشکال و صورت‌های معینی که بازنمایی دینی داشته باشد، رفتار نمایند (هیل و هود، ۱۹۹۹: ۲۶۹). به این ترتیب، بُعد رفتاری دینداری معطوف به انواع کنش‌های خاصی است که از متدینین انتظار می‌رود انجام دهند. به عبارت دیگر، بُعد رفتاری به این مسأله می‌پردازد که یک فرد تا چه میزان به آموزه‌ها و دستورات دین مورد قبول خویش عمل می‌کند.

شواهد و مدارک تاریخی و انسان‌شناسانه نشان داده است که همه اقوام بشری اعتقادات بنیادی مذهبی‌شان را در اعمال شعائری و مناسکی تجسم بخشیده‌اند. به عبارت دقیق‌تر، تمام ادیان به اقتضای نوع الهیات خود، نحوه خاصی از عمل و زیست را بر مؤمن الزام کرده و می‌کنند. بنابراین، مؤمن لاجرم واجد اعمال خاصی خواهد بود که آن را «عمل دینی» می‌نامیم و این عمل دینی نیز در پرتو نظام فقهی و اخلاقی دین سامان می‌پذیرد؛ چون، تمام احکام فقهی و اخلاقی برای عمل هستند (نراقی، ۱۳۷۸: ۱۴۲). به عبارت دیگر، دینداران به اقتضای عقاید دینی خود و میزان تعلق و تعهدی که به آنها دارند خودبخود به نحو خاصی عمل و زیست می‌کنند. عمل مومنان مطابق احکام عملی خاصی سامان می‌پذیرد که خود این احکام عملی نیز در قالب نظام احکام فقهی یا اخلاقی سامان می‌پذیرد. به طور کلی، اعمالی که ادیان

مختلف توصیه می کنند از انجام مناسک و فرایض دینی (مثل نماز، روزه، حج، زیارت و ...) تا التزام به یک زندگی اخلاقی، متغیر است. از این رو، اعمال دینی را شاید بتوان در یک تقسیم بندی کلی به دو دسته تقسیم نمود: عبادیات (مناسک و فرایض دینی) و اخلاقیات.

متدین از آن حیث که التزام به دین دارد باید یک سلسله عبادیات به معنای اخص انجام بدهد. اعمالی از قبیل نماز، روزه، حج و امثال آن اعمال عبادی اخص^۱ در دین اسلام هستند. اعمال اخلاقی نیز اعمالی هستند که جنبه شعائری و مناسکی ندارند. از منظر دینی، «اخلاقی بودن» عبارت است از عمل کردن بر اساس هنجارهای دینی یا تکالیف و دستوراتی که پایه و اساس آنها خداوند است. واقعیت این است که اعمال اخلاقی وجه مشترک ادیان و مذاهب مختلف اند. اعمال عبادی در میان ادیان - چه ادیان ابراهیمی و غربی و چه ادیان شرقی - بسیار مختلف است، اما همین ادیان مختلف در اعمال اخلاقی دارای وجوه اشتراک فراوانی هستند؛ حتی می شود گفت که موارد افتراق آنها بسیار کم و نادر است. هیچ دینی نیست که به اعمال اخلاقی ای چون راستگویی، تواضع و حقیقت طلبی به پیروانش سفارش نکرده باشد (ملکیان، اسفند ۱۳۸۵). جمله زیر از علامه جعفری نیز مؤید همین نکته است:

اکثر احکام اخلاقی در دین اسلام به جهت فطری بودن و عمومیت شایستگی ها و ارزش ها برای همه مردم، امضایی است و نه تأسیسی (۱۳۷۵: ۹۵).

اگرچه «اخلاقیات» مؤلفه ای از بُعد رفتاری دینداری است، ولی لازم و ضروری است مباحثی را در خصوص مدلول معنایی و مصداقی مفهوم اخلاق، سنجش پذیری و عملی بودن آن در تحقیقات اجتماعی به ویژه مطالعات پهنانگر پیمایشی - مثل پژوهش حاضر - ارائه دهیم. قبل از پرداختن به مشکلات سنجش

۱- به جهت خاصی تعبیر اخص برای اعمال عبادی به کار برده شده است. زیرا می شود گفت که دست کم در دیدگاه اسلامی به یک معنا، زندگی یک متدین به تمامی، عبادت است. می توان گفت کسانی که در زندگی واقعاً و به درستی تدین می ورزند، تمام زندگیشان یک عبادت است. اما در این جا این معنی مورد نظر نیست و به همین جهت، عبادت به معنی خاص به کار برده شده است که ذهن به اعمال مناسکی و شعائری مانند نماز، روزه، حج و امثال آن متوجه گردد (ملکیان، اسفند ۱۳۸۵).

مبانی نظری پیمایش

رفتارهای اخلاقی دینی، به تفاوت معنایی اخلاق نزد علمای دین اسلام و مباحث متأخرتر در حوزه فلسفه اخلاق اشاره می‌کنیم که برای مفهوم‌سازی دینداری جنبه محوری دارد.

در فرهنگ اسلامی بر اساس میراث فلسفه اخلاق ارسطویی، اخلاق اصلاً بحثش از ملکات است، از صفات ثابت است، از هیأت راسخه در نفس است. در صورتی که، بحث‌های فلسفه غربی مختص به ملکات نیست؛ بلکه بیشتر، نظرش به افعال است. یعنی چه کاری خوب است؟ چه کاری باید انجام داد یا چه کاری را باید ترک کرد؟ توجه بیشتر به رفتارهاست تا به ملکات (مصباح یزدی، ۱۳۷۸: ۳۴).

در حقیقت، از نظر علمای دین اسلام، گرچه «اخلاق» یکی از ابعاد موجود در متن آموزه‌های دین اسلام است؛ ولی، منظور و مراد آنان از اخلاق، رفتار و اعمال خارجی انسان نمی‌باشد؛ بلکه، بحث بر صفات روحی و خصلت‌های معنوی انسان است. باید و نبایدهای اخلاقی نیز معطوف به رفتارها نیستند؛ بلکه، هدف‌شان آن است که انسان از نظر خصلت‌های روحی چگونه باشد و چگونه نباشد:

در اخلاق صرفاً سخن از یک سلسله فضایل است که روح باید به آنها مزین و متجلی گردد ... بخش احکام دین مربوط به اعمال و رفتار خارجی انسان است بخش اخلاق دین مربوط است به نفس و ملکات و عادات نفسانی (مطهری، ۱۳۵۹: ۷۴، ۸۱ و ۸۲).

در این دیدگاه، خُلق به معنی سجایا و صفات درونی انسان حالتی راسخ برای نفس است که او را به انجام دادن کارهایی بدون اندیشه و تأمل برمی‌انگیزاند (شیروانی، ۱۳۷۶: ۱۲؛ مکارم شیرازی، ۱۳۸۱: ۲۴؛ امینی، ۱۳۸۴: ۴۵). در حقیقت، هر خُلقی منشاء صدور پاره‌ای افعال متناسب با خود است که صدور این افعال از نفس آدمی، بدون تأمل و اندیشه است. پس، اخلاق عبارت است از ملکات و صورت‌های تثبیت شده نفسانی (خواه، فضیلت باشند یا رذیلت) که در اثر آنها، عمل مربوطه به آسانی از انسان سر می‌زند. بر این اساس، خاستگاه همه اعمال (اعم از کردار و گفتار) همین ملکات و صفات ثابت در نفس یا اخلاق است (مظاهری، ۱۳۸۲: ۱۱۴؛ منتظری، ۱۳۸۵: ۳۰۹).

به علاوه، استمرار و تکرار فراوان یک عمل، ایجاد کننده خُلق است. تکرر یک عمل خاص بالاخره به جایی خواهد رسید که صورت آن عمل، درونی شده و همیشه در ادراک و شعور انسان حاضر شده و با کمترین توجهی، خودنمایی کرده و اثر خود را خواهد بخشید (طباطبایی، ۱۳۵۴: ۸۷). انسان با عمل خود، ملکات خود را می‌سازد و این ملکات، سازنده هویت انسان می‌شوند. در نتیجه، اخلاق یا ملکات هر فردی «چه بودن» یا «منش و شخصیت» اوست. به عبارت دیگر، مجموعه خلق‌های یک انسان است که منش یا شخصیت او را می‌سازد (اورعی، ۱۳۶۴: ۲۷۵-۲۷۲).^۱

در این نوع مفهوم‌سازی از اخلاق، خُلق هم علتِ عمل (منشاء صدور افعال) و هم معلولِ عمل (تکرر عمل، به وجود آورنده خُلق است) است؛ ولی در هر دو صورت، نمی‌توان آن را معادل با عمل یا رفتار دانست. در واقع، عمل و اخلاق دو چیزند که در یکدیگر تأثیر متقابل دارند و هر کدام می‌تواند به نوبه خود سبب پیدایش دیگری شود (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱: ۷۲).

شاید اندکی تأمل کافی باشد تا تصدیق نماییم این معنا از اخلاقیات (یعنی، صفات و ملکات مثبت و منفی پنهان در نفس انسان که به فضائل و رذایل مشهورند) قابلیت سنجش‌پذیری تجربی‌شان به ویژه با تکنیک‌های متعارف در تحقیقات پنهانگر پیمایشی اگر نگوییم غیرممکن، لااقل بسیار اندک است. البته، شاید بتوان ذیل همین دیدگاه مدعی شد که اخلاق را می‌توان از طریق آثارش نیز تعریف نمود و آن، این که گاه عملی که از انسان سر می‌زند، شکل مستمری ندارد؛ ولی هنگامی که کاری به طور مستمر از کسی سر می‌زند دلیل به این است که یک ریشه درونی و باطنی در اعماق جان و روح او دارد. آن ریشه، همان خُلق و اخلاق است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱: ۲۴). پس، اعمال و رفتارهای انسانی که شکل مستمر و ماندگاری نداشته حکایت از ریشه‌ای درونی و باطنی به نام خُلق ندارند و فقط اعمال و افعالی که بطور غیرگذرا و مستمر از کسی سر می‌زند بر وجود خُلقی خاص در وی دلالت دارند. در این تعبیر جدید نیز هنوز مشکل قبلی پابرجاست. چون، بسیار دشوار (اگر نگوییم محال) است که بتوان در یک تحقیق

مبانی نظری پیمایش

پهنانگر پیمایشی که عمدتاً واجد طرح تحقیق مقطعی است، عمل مستمر را از عمل غیرمستمر (تازه به شرط آن که بتوان حدنصاب تجربی استمرار را نیز مشخص نمود) تمیز دهیم. واقعیت این است که تشخیص خُلقیات یک فرد نیازمند داشتن روابط و تعاملات نزدیک و زیاد با وی است و به نظر نمی‌رسد که پژوهش‌های پهنانگر پیمایشی با طرح‌های تحقیق مقطعی و بالاخص با ابزار پرسشنامه، قادر به سنجش و احراز آن در میان یک جمعیت وسیع باشند. به همین دلایل، بهتر است نظریه کلاسیک «اخلاق به مثابه شخصیت» را کنار گذاشته و به «نظریه رفتاری اخلاق» یا اخلاق به مثابه مجموعه‌ای از قواعد که بر وفق آنها اعمال و رفتارهای خود و دیگران را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم، پردازیم.

در نظریه رفتاری اخلاق، معمولاً قواعد و هنجارهای اخلاقی دین را در قالب گزاره‌های مشتمل بر خوب و بد یا باید و نباید تنسيق می‌نمایند. به بیان دیگر، بُعد اخلاقی دین عبارت از مجموعه بایدها و نبایدهایی است که مربوط به اعمال ظاهری یا باطنی بشر هستند. افعال ظاهری آن دسته از رفتار و کردارها هستند که به وسیله اعضاء و حواس ظاهری انسان انجام می‌شوند؛ مانند، راستگویی یا دروغگویی، خوردن مال حرام یا مال حلال و قس علی‌هذا. افعال باطنی، افعالی هستند که به وسیله درون انسان انجام می‌شود و به عبارت دیگر از امور قلبی می‌باشند مانند حسد، تواضع، تکبر، توکل، و امثالهم. نکته اصلی در نظریه رفتاری اخلاق آن است که معمولاً داوری اخلاقی درباره اعمال ظاهری و باطنی آدمی معلق بر احراز چگونگی نیت انجام آن است.^۱ در حقیقت، در ارزیابی اخلاقی یک کنش، صرفاً «برون‌داد اخلاقی» یا رفتار قابل مشاهده کافی نیست؛ بلکه، «درون‌داد اخلاقی» یا نیت و انگیزه رفتار نیز مطرح است (پترسون و همکاران، ۱۳۷۷: ۴۵۴). یعنی، یک رفتار اخلاقی باید افزون بر «حُسن فعلی» از «حُسن فاعلی» نیز برخوردار باشد. از این رو، کاملاً امکان‌پذیر است که یک رفتار قابل مشاهده یکسان از دو فرد سر بزند که نیت یکی، اخلاقی و نیت دیگری، غیر اخلاقی باشد. در آن صورت، کنشی واحد به دو نوع ارزیابی اخلاقی متعارض، متصف می‌شود.

۱- برخی ادعا نموده‌اند که همه ادیان در مقام ارزیابی افعال اشخاص، تأکید تامی بر نیت عامل دارند (ن. ک. به: گرین ۱۳۷۴: ۲۷).

شاید تذکر این نکته، مفید فایده باشد که در نظریه اخلاقی کانت همچون نظریه اسلامی بر مسئله نیت تأکید شده است و هر دو نظریه اخلاقی، داوری اخلاقی درباره افعال آدمی را منوط بر چگونگی نیت انجام آن می‌نمایند. مع‌هذا، این دو نظریه اخلاقی در تبیین و توضیح «نیت درست» که پایه و اساس ارزش اخلاقی افعال انسان است، دچار اختلاف هستند. به نظر کانت، کار اخلاقی آن است که به مقتضای انجام وظیفه عقلی صورت گیرد و فاعل، هیچ چشمداشتی نسبت به پاداش یا آثاری که بر آن مترتب می‌شود (حتی، رضایت خداوند و سعادت اخروی یا پرورش فضیلتی نفسانی) نداشته باشد (فناپی، ۱۳۸۴: ۶۶). در صورتی که از دیدگاه اسلام، کار اخلاقی آن است که صرفاً برای تحصیل رضای خداوند صورت گیرد. البته، رضای خداوند مراتب مختلفی دارد و هر کس به فراخور حال خویش ممکن است در جستجوی مرتبه‌ای از آن باشد. در حقیقت، از دیدگاه درون‌دینی (اسلام)، هر گاه نیت فرد غیرالهی باشد، حتی اگر آدمی مال خویش را انفاق کند، کار او ارزش اخلاقی نخواهد داشت. ارزش اخلاقی افعال به نیت است و نیت باید الهی باشد و این کار جز از رهگذر ایمان به خدا، نبوت و معاد حاصل نمی‌آید و از اینجا، نقش ایمان در ساحت اخلاق دینی معلوم می‌گردد (جوادی، ۷۷-۱۳۷۶: ۶۹-۶۸؛ امینی، ۱۳۸۴: ۶۰؛ منتظری، ۱۳۸۵: ۳۳۲).

پس، در این نظریه اخلاقی، تحقق یک فعل اخلاقی قائم به نیت فاعل است. به بیان دیگر، اخلاقی بودن یا نبودن یک فعل علی‌الاصول مستقل از شکل و صورت خارجی آن است و به نیت فاعل آن، که امری درونی است، بستگی دارد. یعنی، اگر فاعل، نیت انجام فعلی اخلاقاً نیک یا بد را نداشته باشد و فعل به صورت غافلانه از وی سر بزند، فعل او مشمول حسن و قبح اخلاقی نخواهد شد و به عبارتی «فعل اخلاقی» تحقق پذیرفته است. فعل اخلاقی، «نیت‌مند» است. بنابراین، ناظر بیرونی (مثل، محققان علوم اجتماعی) علی‌الاصول نمی‌تواند حکم کند که آیا هنجار اخلاقی مربوطه (از آن حیث که حکم به انجام فعل اخلاقی خاصی می‌کند) تحقق پذیرفته است یا خیر. تنها داور اصلی در این میان، خود شخص است. در این صورت، اخلاق دینی، کاملاً قائم به نیت باطنی عمل فرد متدین است (نراقی، ۱۳۷۸: ۱۳۳). به این

مبانی نظری پیمایش

ترتیب، مجدداً به مشکل قبلی برمی‌خوریم که چگونه می‌توان در یک تحقیق پنهانگر پیمایشی به نیت باطنی افراد دست یافت؟ بدون تردید، شناخت و درک نیت باطنی هر فرد در انجام اعمال نیکو و ناپسند نیز برای پیمایشگران علوم اجتماعی، اگر محال نباشد، بسیار مشکل و دشوار است.

از آن طرف، برخی از دانش‌پژوهان حوزه اخلاق بدون رجوع به نیت افراد، اخلاق را مجموعه ارزش‌ها و هنجارهایی دانسته‌اند که راه و رسم زندگی کردن به نحو شایسته و بایسته را ترسیم نموده، و بایدها و نبایدهای ارزشی یا هنجارهای حاکم بر رفتار آدمی را تعیین می‌نمایند (شیروانی، ۱۳۷۸: ۳۸؛ فنایی، ۱۳۸۴: ۵۱). در این صورت، اخلاق، شامل یا نتیجه احکامی از نوع «الف باید فلان کار را انجام دهد (یا از انجام آن خودداری کند)» یا «این وظیفه الف است که فلان کار را انجام دهد (یا از انجام آن خودداری کند)» است. به تعبیر دیگر، اخلاق «تعهدی» را برای انجام کاری خاص در شرایطی خاص، به فردی خاص اسناد می‌دهد (ماوردس، ۱۳۷۸: ۴۸). در این معنا، می‌توان مشاهده نمود که تمامی ادیان بزرگ، مجموعه‌هایی از هنجارها یا قواعد اخلاقی را به عنوان راه و رسم سلوک عملی و زندگی برای اعضاء و پیروان خویش ارائه داده‌اند.

ولی، اشکال این مفهوم‌سازی از اخلاق که نیت‌مندی انسان را دور می‌زند، خلط شریعت یا احکام فقهی با اخلاق و احکام اخلاقی است. شایان ذکر است که بخش «احکام» در دین اسلام حاوی هنجارهای دینی^۱ (که شریعت نامیده می‌شود) مربوط به اعمال و رفتار انسان است. علمای اسلام، این هنجارها را بر اساس جهت (مثبت و منفی) و شدت (الزامی بودن و الزامی نبودن) به پنج دسته «واجب»، «مستحب»، «مباح»، «مکروه»، و «حرام» طبقه‌بندی کرده‌اند. این پنج حکم به عنوان احکام خمسسه تکلیفیه

۱- هنجارها که غالباً در سایه ارزش‌ها پدید می‌آیند عبارت از قواعد یا الگوهای هستند که هدف آنها تنظیم رفتار بر اساس ارزش‌هاست (مندراس، ۱۳۶۹: ۳۱۳). پس، هنجارها از حیث صوری، اشکال کاربردی ارزش‌ها هستند؛ و از حیث مضمونی عبارتند از دستورالعمل‌های ریز یا بایدها و نبایدهای رفتاری. هنجارها به طور کلی معین می‌کنند در شرایط مختلف چه نوع رفتارهایی خوب است و چه رفتارهایی بد یا چه نوع رفتارهایی خوب‌تر است و چه نوع رفتارهایی بدتر (لنسی، ۱۳۶۹: ۴۹). با توجه به این تعریف مفهومی از «هنجار» (نه لزوماً هنجار اجتماعی) اگر دین یک سری دستورات و بایدها و نبایدها و دستورالعمل‌های ریز ارائه دهد که منعکس‌کننده یک سلسله توقعات رفتاری باشد که دین (یا خداوند) از پیروان خود انتظار دارد، می‌توان به آنها «هنجار دینی» اطلاق نمود. البته اگر هنجارهای دینی توسط مردم یک جامعه پذیرفته نشوند، هنجار اجتماعی محسوب نمی‌شوند (هر چند بایدها و نبایدهایی است که دین ارائه داده است).

خوانده می‌شوند. می‌گویند از نظر اسلام هیچ عمل و رفتاری از انسان‌ها خالی از این پنج حکم نیست؛ یا واجب است، یعنی باید انجام یابد و نباید ترک شود مانند نمازهای یومیه؛ یا حرام است، یعنی نباید انجام یابد و باید ترک شود مانند دروغ، قتل و امثال اینها یا مستحب است، یعنی خوب است انجام یابد، ولی اگر انجام نیافت مجازات ندارد مانند نمازهای مستحبی یا مکروه است، یعنی خوب است انجام نیابد ولی اگر انجام یافت مجازات ندارد مانند سخن دنیا گفتن در مسجد که جای عبادت است؛ یا مباح است، یعنی انجام و ترکش علی السویه است^۱ (مطهری، ۱۳۵۸: ۵۵). از این رو، در شریعت اسلام (فقه) کلیه اعمال و رفتار آدمیان از آن حیث که «فعل مکلف» تلقی می‌شوند موضوع و متعلق احکام شرعی (واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح) قرار می‌گیرند.

در شریعت اسلامی (فقه) برای همه افعال مکلفین، قواعدی از نظر روا بودن و روا نبودن و از نظر درستی و نادرستی و امثال اینها وضع شده است (مطهری، ۱۳۵۸: ۱۲۶).

موضوع فقه (شریعت) عبارت است از همه اعمال انسانی، اعم از درونی و بیرونی و گفتارها، و ترک و خودداری عملی از آنها (جعفری، ۱۳۷۸: ۱۴۸ و ۱۸۶).

در هر صورت، به نظر می‌رسد در تعیین دقیق قلمروی اخلاق و معیار تفکیک اخلاق از شریعت (فقه)، دین پژوهان و متفکران مسلمان به راه حلی متفق علیه دست نیافته‌اند؛ چون برخی، قلمروی اخلاق را به مستحبات و مکروهات، و قلمروی شریعت (فقه) را به واجبات، محرمات و مباهات اختصاص داده و گروهی دیگر، افعال ظاهری را موضوع شریعت (فقه) و افعال باطنی را موضوع اخلاق، و گروه سوم، فردی و اجتماعی بودن عمل را معیار شریعت (فقه) و اخلاق قلمداد کرده‌اند (فناپی، ۱۳۷۵: ۴۸). برخی نیز بر رد کلیه معیارهای تفکیکی مذکور استدلال نموده و مدعی شده‌اند که مسائل و موضوعات اخلاقی در اسلام مشتمل بر اخلاق فردی و اجتماعی، افعال ظاهری و باطنی، واجبات و محرمات شده و تفکیک آنها از یکدیگر معتبر نمی‌باشد (امینی، ۱۳۸۴، منتظری، ۱۳۸۵). برای روشن تر شدن این معضل، به عنوان مثال،

۱- چون حکم مباح در بردارنده الگوی خاصی برای رفتار نیست، نمی‌توان آن را طبق تعریف، «هنجار» محسوب نمود. لذا، هنجارهای شرعی را می‌توان شامل واجب، حرام، مستحب، و مکروه دانست.

مبانی نظری پیمایش

کنش راستگویی / دروغگویی را در نظر بگیرید. در شریعت اسلام، عمل راستگویی، فقط از آن حیث که یک عمل است بر مکلف متدین واجب است، یعنی فرد دیندار باید راست بگوید. در مقابل، دروغگویی حرام می‌باشد، یعنی باید دروغ نگویید. در این صورت، چه تفاوتی می‌کند که به صورت قضیه‌ای اخلاقی بگوییم «دروغگویی بد و نادرست است، پس نباید دروغ گفت» یا به صورت یک قضیه فقهی (شرعی) بگوییم «دروغگویی حرام است، پس نباید دروغ گفت». در هر دو صورت، به یک نتیجه می‌رسیم؛ یعنی «نباید دروغ گفت»!

در کل، شاید اگر گفته شود که تفاوت فقه (شریعت) و اخلاق در دین اسلام، نه در موضوع (یعنی، کنش اختیاری انسان) بلکه، در علت و آثار اعمال یا کنش‌های اختیاری است، سخن دلالت‌آمیزی بیان شده باشد. به این معنا که در فقه (شریعت)، پیدا کردن و بیان حکم کنش انسان به خودی خود هدف است، قطع نظر از این که سرمنشاء درونی آن کنش در انسان یا آثار درونی آن در وی چه صفتی از اوست که بدان لحاظ، خوب محسوب می‌شود یا بد. اما در اخلاق، نظر به بیان حکم کنش انسان است به لحاظ این که سرمنشاء درونی آن کنش در انسان یا آثار درونی آن در وی چه صفتی است. مثلاً وقتی در فقه (شریعت) گفته می‌شود: «دروغ یا حسد حرام است» مراد این است که حکم دروغ و حسد به خودی خود به حسب برداشت از ادله شرعی، حرمت و منع است و فرد متدین نباید آن را انجام دهد. حال، منشاء دروغگویی یا حسد ورزیدن در درون انسان چیست و این‌ها چه آثاری را در روح و نفس انسان ایجاد می‌نمایند، مدنظر نیست. از این روست که محمولات در قضایای فقهی (شریعت) همان احکام پنج‌گانه: وجوب، حرمت، مستحب، مکروه و مباح است. ولی، در اخلاق که گفته می‌شود: «دروغ یا حسد بد و مذموم است» مراد این است که این‌ها سرمنشاء پسندیده‌ای در درون نفس انسان ندارند و یا موجب می‌شوند که در درون انسان صفات ناپسندی پدیدار شوند. از این رو، محمولات در گزاره‌های اخلاقی به گونه‌ای غیر از محمولات در گزاره‌های فقهی است و بیشتر همان «خوب و بد؛ درست و نادرست» و مانند

آن است^۱. حاصل سخن آن که، اگر توجه ما صرفاً به عمل یا کنش انسان (مستقل از سرمنشاء و آثار درونی آن) باشد، در آن صورت تمایز روشنی را نمی‌توان در دین اسلام بین اخلاق و فقه (شریعت) ترسیم نمود^۲.

پس، به نظر می‌رسد اگر اخلاق را به معنای هنجارهای راهنما و هدایتگر عمل و رفتار بدانیم، بُعد شریعت در دین اسلام نیز متکفل ارائه هنجارهای دینی است که اعمال و رفتارهای مومنان را در جهت خاصی راهنمایی و هدایت می‌کند. شاید به همین دلیل بوده است که برخی متفکران مسلمان، اخلاق (منظور اخلاق رفتاری نه اخلاق فضیلتی یا منش) را جزئی از فقه و شریعت دانسته (جعفری، ۱۳۷۸: ۱۸۷) یا شریعت را مترادف و معادل با اخلاق دینی گرفته‌اند (فناپی، ۱۳۸۴: ۱۴). نقل قول‌های زیر دلالت بر نکته فوق‌الذکر دارند:

اخلاق دینی (= فقه) نظام ارزشی و هنجاری است که ریشه در شریعت و امر و نهی خداوند دارد و وابستگی تام و تمامی به دین دارد (فناپی، ۱۳۸۴: ۸۷).

شریعت، بخش‌های اخلاقی و فقهی را دربرمی‌گیرد... امور اخلاقی مانند سایر دستورات دینی، الزامی‌اند. مثلاً، وفای به عهد و ادای امانت و پرهیز از غیبت در الزام آور بودن با اوامر شرعی، حقوقی و فقهی تفاوتی ندارند. گرچه برخی از این امور می‌توانند هم اخلاقی و هم فقهی و حقوقی باشند (منتظری، ۱۳۸۵: ۳۳ و ۳۳۴).

اگر به فقه نگاه کنیم، می‌بینیم ترکیبی است از اخلاق، حقوق و آداب و رسوم (ملکیان، ۱۳۸۷).

۱- قضیه اخلاقی به قضیه‌ای اطلاق می‌شود که موضوعش، یک فعل انسانی ارادی اختیاری است و در ناحیه محمول خود، با یکی از این ده مفهوم ارزشی سروکار دارد: خوب، بد، درست، نادرست، باید، نباید، وظیفه، مسئولیت، فضیلت، رذیلت (ملکیان، ۱۳۷۹: ۷). قضیه شرعی (فقهی) به قضیه‌ای اطلاق می‌شود که موضوعش، یک فعل انسانی ارادی اختیاری است و در ناحیه محمول خود، با یکی از این پنج مفهوم ارزشی سروکار دارد: واجب، حرام، مباح، مستحب، مکروه. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، قضایای اخلاقی و شرعی در ناحیه موضوع تفاوتی با یکدیگر ندارند و در ناحیه محمول نیز هر دو، محمولی ارزشی دارند.

۲- به عنوان مثال، می‌توان به احکام شرعی رفتارهای اخلاقی همچون: دروغ، تهمت، هتک، غیبت، تجسس، اسراف و امثالهم در کتاب‌های فقهی اشاره نمود (برای نمونه بنگرید به: {امام} خمینی ۱۳۷۲: ۶۲۳-۶۱۶؛ صانعی ۱۳۷۶: ۳۱۳-۳۰۹).

مبانی نظری پیمایش

احکام عملی دین اسلام را، اعم از این که ناظر به خود فرد باشد یا ناظر به ارتباط فرد با خداوند یا با افراد دیگر، از آن جهت که حقوق و تکالیف افراد را تعیین می‌کنند به فقه ارتباط دارند. اما، همه احکام مزبور از آن جهت که فرد را به سعادت و کمال حقیقی رهنمون می‌سازند در حوزه اخلاق قرار می‌گیرند (مصباح، ۱۳۸۵: ۲۶۴).

با این وصف، اگر اخلاقیات دینی را عبارت از بایدها و نبایدهای دینی یا هنجارهای شرعی حاکم بر رفتار آدمی در نظر بگیریم؛ مشکل اصلی پژوهشگر علوم اجتماعی در سنجش این مؤلفه، آن است که بسیاری از اخلاقیات دینی به طور تاریخی در جامعه ایران مورد پذیرش وسیع مردم قرار گرفته‌اند و بالطبع خیلی دشوار است که رفتار اخلاقی دینی را از رفتار اخلاقی غیردینی، متمایز و مشخص نمود. در هر حال، برای این که پایبندی قوی به یک رفتار اخلاقی خاص، به عنوان دینداری یا التزام دینی استنباط شود، فرد باید به صورت مستدل نشان دهد که آن رفتار اخلاقی در زمینه اجتماعی مورد بررسی هنوز «معنای دینی» دارد و عرفی نشده است. به عنوان مثال، گرچه در شریعت اسلام بر شرکت در تشییع جنازه خویشان و آشنایان تأکید زیادی شده است (استحباب مؤکد)؛ ولی، در جامعه ایران این کنش، معنای دینی ندارد و عمدتاً بر متابعت از هنجارهای عرفی دلالت دارد، نه دینداری.

به علاوه، از حیث روش‌شناسانه نیز باید در تعیین شاخص‌ها یا معرف‌های مؤلفه اخلاقیات دینی قدرت تفکیک‌کنندگی آنها (تفکیک دینداران قوی‌تر از ضعیف‌تر) دقیقاً مورد تأکید و توجه قرار گیرد. بسیاری از افعال اخلاقی که دین اسلام بر عمل به یا اجتناب از آنها تأکید نموده است، همچون: نیکویی، صداقت، خوش‌قولی، وفا کردن به عهد، عفو و گذشت، عدالت و انصاف، مروت، خوش‌خویی؛ قتل، دزدی، خیانت در امانت، حسادت، دروغ، تهمت، و ... فاقد یک چنین ویژگی می‌باشند. این نوع احکام اخلاقی معمولاً مورد قبول کلیه اعضای جامعه صرف‌نظر از دین و ایمان آنها است و به همین دلیل؛ با مشاهده پایبندی افراد به این اعمال، نمی‌توان آن را لزوماً به دینداری‌شان نسبت داد. در این صورت، مشکل اصلی برای محققان علوم اجتماعی عبارت است از یافتن احکام اخلاقی دینی که معنای دینی خود

را حفظ کرده باشند. این مسئله، محدوده اعمال اخلاقی معتبر برای سنجش دینداری افراد را بسیار تنگ می‌کند و ممکن است آن را به برخی کنش‌های عرفی موجود در جوامع که از حیث دینی تحریم شده‌اند، محصور نماید. برای مثال، بسیاری از ادیان و مذاهب واجد ممنوعیت‌های اخلاقی سختی در خصوص رفتارهایی همچون: رقص و آواز، پاسوربازی، مصرف مخدرات، و نوشیدن مشروبات الکلی هستند (فیچتر ۱۹۶۹: ۱۷۳).^۱ شاید بر اساس همین محدودیت‌ها بوده است که گلاک و استارک به جای سنجش مستقیم اخلاقیات دینی به سنجش پیامدهای دینداری که با رفتارهای تحریم شده از طرف دین، عملیاتی شده بود اکتفاء نمودند.^۲ قدری دقت و تأمل در رفتارهای مزبور کافی است تا همپوشی اخلاق با شریعت کاملاً آشکار شود، چون، این نوع اعمال ممنوع شده در اسلام، ممنوعیت‌شان را بیشتر از شریعت (فعل حرام در اصطلاح فقهی) می‌گیرند تا از اخلاق.

با همه این‌ها، اگر دین اجتماعی شده را مبنای تفهم اعمال دینی در نظر بگیریم، نمی‌توان کتمان نمود که در میان عرف مسلمانان ایرانی، صدق و مراتب تقید دینی و ایمان مذهبی معمولاً با بُعد اخلاقی شناخته می‌شود. به عنوان مثال، در عرف، معمولاً به کاسب یا مغازه‌داری «مؤمن و متدین» می‌گویند که جدا از تقید به انجام فرایض دینی، فردی با انصاف، امانت‌دار، راستگو، با حیا و... باشد. بنابراین، تدین و دینداری آن‌طور که مردم می‌فهمند و تعبیر می‌کنند، لاجرم واجد بُعد اخلاقی است و با این بُعد، دست کم، مراتب آن بهتر درک و شناخته می‌شود. در حقیقت، حتی اگر پذیرفته شود که بسیاری از اعمال اخلاقی بطور مجرد و مستقل نشانه دینداری افراد نمی‌باشند؛ ولی، هنگامی که همین اعمال در کنار سایر ابعاد و مؤلفه‌های دینداری قرار گیرند می‌توانند افراد دیندارتر را از کمتر دیندارتر تفکیک نمایند. به عنوان مثال، اگر افراد معینی از حیث اعتقادات دینی و پایبندی به فرایض دینی مشابه باشند، در آن

۱- فیچتر تأکید دارد که تمامی ادیان سازمان‌یافته امروزی، مجموعه‌ای از قواعد اخلاقی را بعنوان نحوه سلوک عملی برای پیروان خویش ارائه می‌دهند. ولی، کنکاش از سلوک عملی و رفتار اخلاقی افراد با دشواری‌های بسیار زیاد تن به سنجش و اندازه‌گیری می‌دهند (۱۹۶۹: ۱۷۴)

۲- شایان ذکر است که وربیت (۱۹۷۰) نیز بُعد اخلاقی دین را معادل بُعد پیامدی گلاک و استارک محسوب نموده است (مولر ۱۹۸۰: ۲).

مبانی نظری پیمایش

صورت، می‌توان بر اساس میزان پایبندی هر یک از آنان به اعمال اخلاقی مثل صداقت، خوش‌قولی، وفاکردن به عهد، عفو و گذشت، انصاف و ...، مراتب مختلفی برای دینداری‌شان در نظر گرفت.

حاصل سخن آن که، با وجود اذعان به حل‌نشده‌گی مشکل چگونگی سنجش مؤلفه اخلاقیات دینی در تحقیقات اجتماعی، در تحقیق حاضر با توجه به استدلال‌های فوق‌الذکر و همچنین مزیت‌های تحلیلی مترتب بر فهم تمایزی، مصلحت دیده شد که مؤلفه «اخلاقیات» مستقل از «شرعیات» مورد واریسی تجربی قرار گیرد. این مصلحت‌اندیشی با این ملاحظه نیز تقویت شد که برای انجام یک تحقیق پنهانگر در سطح ملی که تنها به سنجش یک متغیر، یعنی دینداری می‌پردازد، التزام عملی به یک مفهوم‌سازی بسیار دقیق ضرورتی ندارد و می‌توان با قدری تسامح مفهومی، قدم به میدان بررسی تجربی و پیمایش گذاشت تا اطلاعات گردآوری شده در خصوص اصل و نشانه‌های دینداری، بیشینه گردد. بر این اساس، مؤلفه «شریعت» نیز معطوف و محدود به برخی کنش‌های عرفی موجود در جوامع که از حیث دینی تأکید و توصیه یا تحریم و ممنوع شده‌اند، که در مطالعه حاضر آنها را اصطلاحاً شرعیات مثبت (بایدها) و شرعیات منفی (نبایدها) نامیده‌ایم، گردید.

مؤلفه دوم بُعد رفتاری دین، اعمال عبادی (مناسک و فرایض دینی) است. منظور از اعمال عبادی کلیه کنش‌های منظم، رمزگونه و استاندارد شده معطوف به خداوند یا امر مقدس و متعالی است. اعمال دینی، تجلی عقاید و هویت دینی است. همچنین، مناسک دینی یکی از اصلی‌ترین ورودی‌های دینداری به عرصه هویت دینی است. چون، التزام به مناسک دینی، یک جماعت دینی خاص را از جماعات دیگر متمایز می‌کند و به آن هویتی ویژه می‌بخشد. در اسلام، این نوع اعمال دینی معمولاً به دو نوع «فردی» (مثل، نماز و روزه و ...) و «جمعی» (مثل، نماز جماعت، نماز جمعه و ...) تقسیم شده‌اند.

با جمع‌بندی کلی از مباحث فوق‌الذکر می‌توان جدول زیر را منعکس‌کننده مفهوم‌سازی سازه

دینداری (البته، تا سطح مؤلفه‌ها نه معرفّ / شاخص‌ها^۱) در تحقیق حاضر دانست:

جدول ۵- مفهوم‌سازی دینداری

مؤلفه‌ها		ابعاد	سازه
اصول		اعتقادی	دینداری
فروع			
تجربه دینی		عاطفی	
علقه دینی			
هویت دینی			
اخلاقیات		رفتاری	
مثبت	شرعیات		
منفی			
فردی	عبادات		
جمعی			

برای ساختن سنجه دینداری در هر یک از مؤلفه‌های فوق‌الذکر، معرف/ شاخص‌های زیر انتخاب شده است:

الف- اصول اعتقادی

اعتقاد به: خداوند، پیامبری حضرت محمد (ص)، قرآن مجید، جهان آخرت، عدل الهی و امامت.

ب- فروع اعتقادی

اعتقاد به: عصمت پیامبران، شفاعت، عالم برزخ یا عالم قبر، ملائکه و شیطان، معجزه پیامبر، عصمت ائمه، عصمت حضرت فاطمه، و قیام حضرت مهدی (عج).

ج- تجربه دینی

احساساتی همچون: معنویت خاص حین عبادت، حضور خداوند، ترس از خداوند، توبه، نزدیکی به خداوند، پاسخ خداوند به خواسته‌های فرد، توجه همیشگی به خداوند و همچنین، کمک گرفتن از خداوند، توکل و نذرکردن (نذرکردن غیر از عمل کردن به نذر است. نذر نوعی درخواست نمودن از خداوند است) و مشاهده دخالت مستقیم و بی‌واسطه خدا در حوادث خارج عادت و شگفت‌انگیز.

د- علقه دینی

علاقه‌مندی به اسلام و بالیدن به آن، تنفر از توهین‌کنندگان به قرآن کریم/یا پیامبر اسلام، آرزومندی زیارت خانه خدا، علاقه‌مندی زیاد به خواندن کتاب‌های مذهبی یا شنیدن سخنرانی‌های مذهبی، عدم علاقه

مبانی نظری پیمایش

به کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند اولویت ارزشی به تدین اسلامی در انتخاب همسر، ناراحتی از عدم انجام تکلیف اسلامی، حاضر به جنگ و جان‌فدایی برای اسلام.

و- هویت دینی

افتخار به مسلمان بودن، اجتناب از دوستی با غیرمسلمانان، تنفر از توهین‌کنندگان به مسلمانان، احساس مسئولیت در قبال سایر مسلمانان، مهم‌ترین آرزوی فرد: سربلندی مسلمانان، احساس غرور و افتخار از موفقیت مسلمانان، احساس نزدیکی به مسلمانان در هر کجای جهان، ضد اسراییلی بودن.

ه- اخلاقیات

صداقت و راستگویی، عفو و گذشت، درستکاری، انصاف، امانتداری، پابندی به قول و قرار، دورویی و تظاهر، تقلب و کلاهبرداری، تملق و چاپلوسی، حرص و طمع، اسراف و غیبت کردن.

شایان ذکر است که برای اعتباربخشی بیشتر به سنجش مؤلفه اخلاقیات، هر یک از رفتارهای اخلاقی فوق‌الذکر به دو طریق پرسیده شد: ابتدا به صورت غیرمستقیم هنجار ذهنی^۱ و سپس بصورت مستقیم. یعنی، ابتدا از پاسخگویان پرسیده شد که «فکر می‌کنید مردم هر یک از این خُلقیات را تا چه حد دارا می‌باشند؟ سپس، پرسیدیم که «خود شما چطور؟».

ی- شرعیات

این مؤلفه به دو زیر مؤلفه تقسیم شد: یکی مثبت و دیگری منفی. بخش مثبت اختصاص به تقید به واجبات شرعی دارد که با معرف‌هایی همچون، تقلید در احکام شرعی (در صورت مجتهد نبودن)، پرداخت خمس و زکات فطره (در صورت داشتن شرایط)، امر به معروف و نهی از منکر و رعایت حکم شرعی پول پیدا شده عملیاتی گردید. بخش منفی شرعیات (منهیات) به اجتناب از تحریم‌های شرعی اختصاص دارد که با معرف‌های زیر مورد سنجش قرار می‌گیرد: رباخوری، مشروبخواری، مصرف غذاهای گوشتی بدون ذبح شرعی، قماربازی، شرکت در مجالس رقص و آواز، گوش دادن به آهنگ‌هایی که خواننده‌اش زن است، دست دادن با نامحرم، پاسوربازی شرطی، تراشیدن کامل ریش برای مردان و عدم رعایت

۱- منظور از «هنجار ذهنی» دیدگاه فرد در باره وضعیت دیگر مردم است.

حدود حجاب اسلامی برای زنان. البته، با توجه به محدودیت‌های شرعی و عرفی در مطالعه ملی حاضر که شیوه اجرای ابزار اندازه‌گیری آن، مصاحبه پرسشگر با پاسخگویان می‌باشد بهتر دیده شد در بخش منفی شرعیات (منهیات) به جای پرسش مستقیم از فراوانی انجام رفتارهای خلاف شرع از پاسخگویان خواسته شود تا عقاید و نگرش خویش را نسبت به اینگونه رفتارها و اشخاصی که مرتکب آنها می‌شوند، ابراز دارند.

ز- عبادات

مؤلفه عبادات، به معنی خاص (منظور اعمال مناسکی و شعائری دین است)، نیز به دو زیرمؤلفه فردی و جمعی تقسیم می‌شود. عبادات فردی با معرف‌های زیر عملیاتی گردیده است:

نمازهای: یومیه، نافله، غفیله، امام زمان، جعفر طیار، آیات، حاجت و نماز شب. همچنین، روزه گرفتن، پرداخت خمس، پرداخت زکات فطره، تلاوت قرآن، صدقه دادن، استخاره کردن، زیارت اماکن متبرکه، و بطور فردی دعا و زیارت‌نامه خواندن.

معرف‌های عبادات جمعی عبارت بوده‌اند از: شرکت در نمازهایی همچون عید فطر، عید قربان، نماز جمعه، نماز جماعت در مسجد یا ادارات، شرکت در مراسم اعتکاف، شرکت در هیأت‌های مذهبی، شرکت در مراسم روضه یا عزاداری، شرکت در مراسم بزرگداشت جشن‌های مذهبی و تولدهای معصومین، شرکت در مراسم دعا و شب‌های احیاء در ماه رمضان.

در پایان، ذکر این نکته از اهمیت به‌سزایی برخوردار است که به هیچ‌وجه اعتقاد نداریم که تک‌تک معرف‌/شاخص‌های ارائه شده تطابق کامل به مؤلفه‌های مذکور داشته‌اند، چرا که این امر نیازمند تخصص وسیع و احاطه کامل به دانش دینی است که محقق این پژوهش اذعان به ضعف خود دارد. از این رو، با وجود این که معتقدیم معرف‌/شاخص‌های مذکور وجهی یا جنبه‌ای از تدین اسلامی را مورد سنجش قرار می‌دهند ولی تصدیق داریم که تطبیق کلیه معرف‌/شاخص‌ها به مؤلفه‌های مذکور ممکن است دقیق

مبانی نظری پیمایش

نبوده باشد.^۱ از حیث روش شناختی، اصولاً، وقتی با مفاهیمی سروکار داریم که واجد درجه بالایی از انتزاع بوده و به همین خاطر به ابعاد و مؤلفه‌های متعددی تجزیه می‌شوند در پاره‌های از مواقع و در خصوص برخی موارد، تطبیق هر معرف/ شاخص به تنها یک مؤلفه نیز کار بسیار دشواری است. باری، دقیق‌تر شدن این مفهوم‌سازی بالاخص در سطح تطابق معرف/ شاخص به مؤلفه/ بُعد مستلزم نقدهای مضمونی دین‌پژوهان به ویژه علماء و صاحب‌نظران حوزه دین است. امید است علماء و صاحب‌نظران حوزه دین و دین‌پژوهان علوم اجتماعی با یافتن ایرادات و نقایص این مفهوم‌سازی و بیان خطاهای آن در بهبود و ارتقاء مفهوم‌سازی دینداری برای مطالعات پهنانگر پیمایشی مشارکت نمایند. در هر حال، هیچ کاری از کمال آغاز نمی‌شود و با مشارکت دیگر دین‌پژوهان است که به تدریج می‌توانیم به سمت کمال بیشتر حرکت کنیم.

لازم به ذکر است که برای ساختن سنج‌های هر یک از ابعاد دینداری سعی نموده‌ایم - البته، تا جایی که مفهوم‌سازی دینداری اجازه دهد - از گویه‌های به کار گرفته شده در مطالعات ملی قبلی، به ویژه پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، به منظور فراهم نمودن امکان بررسی‌های طولی استفاده شود.

۱- به عنوان مثال، ممکن است گفته شود که معرف/ شاخص «پرداخت خمس» به جای مؤلفه «شریعت» باید جزیی از مؤلفه «عبادات فردی» محسوب می‌شد چون در پرداخت خمس، قصد قربت شرط است.

SCCcr.ir

فصل دوم

روش تحقیق

SCC.ir

روش تحقیق

روش تحقیق این مطالعه، پیمایشی^۱ است. این روش از پرکاربردترین روش‌ها در حوزه مطالعات علوم اجتماعی است. در این روش که با دو هدف توصیف و تبیین قابل انجام است، تلاش می‌شود تا با بررسی نمونه‌ای معرف از یک جمعیت تحقیق، تصویری از وضعیت و روابط بین متغیرها در جمعیت تحقیق کل حاصل گردد. برای گردآوری اطلاعات مورد نظر به منظور دستیابی به اهداف تحقیق از «پرسشنامه» استفاده شده است. پرسشنامه مورد نظر پس از طراحی اولیه، مورد آزمون مقدماتی قرار گرفته و پس از اعمال اصلاحات لازم پرسشنامه نهایی تهیه گردید.

جمعیت تحقیق

جمعیت تحقیق این طرح، تمامی افراد ۱۸ سال به بالا خانوارهای معمولی شهری و روستایی ساکن در ۳۰ استان کشور است.

واحد آماری

هر کدام از افراد خانوارهای معمولی ساکن در ۳۰ استان کشور که در زمان اجرای طرح، سن آنها با ۱۸ سال است، واحد آماری این طرح را تشکیل می‌دهد.

منظور از خانوار معمولی ساکن، یک یا چند نفر است که با هم در یک اقامتگاه ثابت زندگی می‌کنند، با یکدیگر هم خرج هستند و معمولاً با هم غذا می‌خورند. به این ترتیب فردی که به تنهایی در یک اقامتگاه ثابت زندگی می‌کند نیز یک خانوار معمولی ساکن به حساب می‌آید.

در زمینه جمعیت تحقیق و واحد آماری، با توجه به جنبه‌های فنی و اجرایی طرح، اعضای خانوارهای دسته جمعی از شمول این طرح مستثنی شده‌اند. منظور از خانوار دسته جمعی، مجموعه افرادی است که به دلیل داشتن هدف مشترک مانند تحصیل یا انجام خدمت وظیفه یا ویژگی مشترک مانند

بیماری روانی یا بزهکاری، با هم در یک موسسه از قبیل خوابگاه، پادگان، آسایشگاه روانی یا ندامتگاه به طور جمعی به سر می‌برند.

روش تعیین حجم نمونه

در این طرح با توجه به عوامل مختلف، منجمله امکانات و هزینه تصمیم گرفته شد نمونه‌ای با اندازه ۵۰۰۰ نفر از بین افراد ۱۸ سال به بالا مورد بررسی قرار گیرند. اگر اندازه نمونه مذکور را با فرمول مربوط به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده^۱، محاسبه کنیم و با توجه به عوامل همبستگی درون خوشه‌ای^۲ آن را قدری افزایش دهیم، به این نتیجه می‌رسیم که تعداد ۵۰۰۰ نمونه در جمعیت افراد ۱۸ سال به بالا می‌تواند نسبت ۰/۲۵ را با خطای نسبی ۰/۰۵ برآورد کند. بدیهی است که برای نسبت‌های بالاتر از ۰/۲۵ مقدار خطای نسبی از ۰/۰۵ کمتر و بالعکس برای نسبت‌های پایین‌تر از ۰/۲۵ این خطا بیشتر از ۰/۰۵ است.

در ادامه فرمول مربوط به محاسبه تعداد نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ارائه گردیده است و تعداد نمونه برای $p=0/25$ با خطای نسبی ۰/۰۵ محاسبه شده است. لازم به ذکر است با توجه به بالا بودن اندازه جمعیت تحقیق (N بسیار بزرگ است) از کسر نمونه‌گیری که برابر $\frac{n}{N}$ است به جهت سهولت محاسبات صرف نظر شده است.

$$n = \frac{z^2(1-p)}{d^2p} = \frac{(1/96)^2(1-0/25)}{(0/05)^2(0/25)} = \frac{2/8812}{0/000625} = 4609/92 \cong 4610$$

در رابطه فوق، p نسبت مورد نظر برای یک صفت (یک متغیر) تاثیرگذار در تحقیق، Z مقدار متغیر برای احتمال ۰/۹۵ در توزیع نرمال استاندارد شده، d میزان خطای نسبی برآورد برای صفت مورد نظر است. بین d، Z و مقدار برآورد رابطه زیر برقرار است:

$$Pr \left(\left| \hat{\theta} - \theta \right| < d \right) = 95/0$$

که $\hat{\theta}$ برآورد θ برای صفت مورد نظر است.

1-Simple Random Sampling (SRS)

۲- همبستگی درون خوشه‌ای معیاری برای میزان دقت یا خطای برآورد می‌باشد.

روش تحقیق

در اینجا لازم است توجه شود که افزایش اندازه نمونه از ۴۶۱۰ به ۵۰۰۰ به دلیل منظور داشتن ضریب همبستگی درون خوشه‌ای است و لذا اندازه نمونه نهایی ۵۰۰۰ شده است.

روش نمونه‌گیری

برای دستیابی به هدف این پیمایش از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای^۱ استفاده شده است. از آنجا که به دلیل اندازه محدود نمونه امکان توزیع کافی آن در همه استان‌ها وجود نداشت و از طرفی با توجه به اینکه هدف تحقیق پیدا کردن یک برآورد ملی برای بعضی از شاخص‌های مذهبی تحقیق بوده است و نه یک برآورد استانی، لذا تلاش شد که با حفظ نمایایی (معرف بودن) نمونه، شیوه انتخاب استان‌های مورد مطالعه به گونه‌ای باشد که ابتدا استان‌ها از حیث متغیرهای مذهبی (یافته‌های چهار سوال مربوط به نگرش دینی افراد در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان سال ۱۳۸۱) خوشه‌بندی^۲ شده و سپس در هر کدام از خوشه‌ها (که شامل استان‌های همگن از حیث متغیرهای بالاست) با توجه به عواملی نظیر قومیت، مذهب، جمعیت و همجواری یک یا چند استان انتخاب گردد. در این صورت مطمئن خواهیم بود که نمونه گرفته شده تا حدود بسیار زیادی همه تنوع‌های موجود در جمعیت تحقیق از حیث شاخص‌های جمعیت، قومیت و میزان مشابهت مذهبی را پوشش می‌دهد.

شیوه انتخاب استان‌های نمونه

ابتدا با استفاده از یافته‌های فوق‌الذکر استانهای کشور از طریق روش خوشه‌بندی سلسله مراتبی استان‌های کشور به هشت خوشه تقسیم‌بندی شدند. در روش خوشه‌بندی سلسله مراتبی، به خوشه‌های نهایی بر اساس میزان شباهت یا نزدیک بودن یافته‌های استانها، معمولاً نموداری به صورت درختی نسبت داده

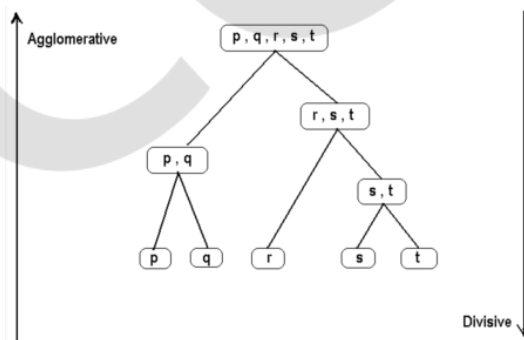
1- Multi Stage Sampling

2- Clustering

می‌شود. به این درخت سلسله مراتبی دندوگرام^۱ می‌گویند. روش‌های خوشه‌بندی بر اساس ساختار سلسله مراتبی تولیدی توسط آنها معمولاً به دو دسته زیر تقسیم می‌شوند:

بالا به پایین^۲ یا تقسیم‌کننده^۳: در این روش ابتدا تمام داده‌ها به عنوان یک خوشه در نظر گرفته می‌شوند و سپس در طی یک فرایند تکراری در هر مرحله داده‌هایی شباهت کمتری به هم دارند به خوشه‌های مجزایی شکسته می‌شوند و این روال تا رسیدن به خوشه‌هایی که دارای یک عضو هستند ادامه پیدا می‌کند.

پایین به بالا^۴ یا متراکم‌شونده^۵: در این روش ابتدا هر داده‌ها به عنوان خوشه‌ای مجزا در نظر گرفته می‌شود و در طی فرایندی تکراری در هر مرحله خوشه‌هایی که شباهت بیشتری با یکدیگر با یکدیگر ترکیب می‌شوند تا در نهایت یک خوشه و یا تعداد مشخصی خوشه حاصل شود. از انواع الگوریتم‌های خوشه‌بندی سلسله مراتبی متراکم‌شونده رایج می‌توان از الگوریتم‌های Average-Linkage، Single-Linkage و Complete-Linkage نام برد. تفاوت اصلی در بین این روش‌ها به نحوه محاسبه شباهت بین خوشه‌ها مربوط می‌شود. نمونه‌ای از روش خوشه‌بندی سلسله مراتبی و تفاوت بین روش‌های بالا به پایین و پایین به بالا در شکل زیر مشاهده می‌شود.

شکل ۱- خوشه‌بندی سلسله مراتبی و تفاوت بین روش‌های بالا به پایین و پایین به بالا

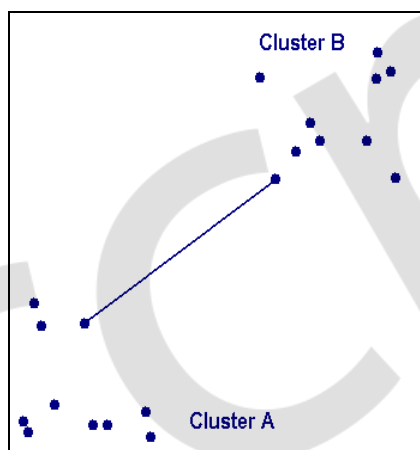
- 1- Dendrogram
- 2- Top-Down
- 3- Divisive
- 4- Bottom-Up
- 5- Agglomerative

خوشه‌بندی با روش «Single-Linkage»

این روش یکی از قدیمی‌ترین و ساده‌ترین روشهای خوشه‌بندی است و جزء روشهای خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و انحصاری محسوب می‌شود. به این روش خوشه‌بندی، تکنیک نزدیکترین همسایه^۱ نیز گفته می‌شود. در این روش برای محاسبه شباهت بین دو خوشه «A» و «B» از معیار زیر استفاده می‌شود:

$$d_{AB} = \min_{i \in A, j \in B} d_{ij}$$

که «i» یک نمونه داده متعلق به خوشه «A» و «j» یک نمونه داده متعلق به خوشه «B» می‌باشد. در واقع در این روش شباهت بین دو خوشه، کمترین فاصله بین یک عضو از یکی با یک عضو از دیگری است. در شکل زیر این مفهوم بهتر نشان داده شده است.

شکل ۲- شباهت بین دو خوشه در روش Single-Linkage برابر است با کمترین فاصله بین داده‌های دو خوشه

مثال: در این قسمت سعی شده است تا در مثالی با فرض داشتن شش نمونه داده و ماتریس فاصله بین

آنها که در جدول ۶ نشان داده شده است، نحوه اعمال روش خوشه‌بندی Single-Linkage بهتر تشریح شود.

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

جدول ۶- ماتریس فاصله بین ۶ نمونه داده

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۸	۱۲	۲۴	۱۳	۴	۰	۱
۱۰	۱۱	۲۲	۱۰	۰		۲
۹	۳	۷	۰			۳
۱۸	۶	۰				۴
۸/۵	۰					۵
۰						۶

در ابتدا هر داده به عنوان یک خوشه در نظر گرفته می‌شود و یافتن نزدیکترین خوشه در واقع یافتن کمترین فاصله بین داده‌های بالا خواهد بود. با توجه به جدول ۶ مشخص است که داده‌های ۳ و ۵ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با کمترین فاصله بین ۳ یا ۵ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول

۶	۴	(۳ و ۵)	۲	۱	
۸	۲۴	۱۲	۴	۰	۱
۱۰	۲۲	۱۰	۰		۲
۸/۵	۶	۰			(۳ و ۵)
۱۸	۰				۴
۰					۶

با توجه به جدول ۷ مشخص است که داده‌های ۱ و ۲ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با کمترین فاصله بین ۱ و ۲ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول ۸- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم

۶	۴	(۳ و ۵)	(۱ و ۲)	
۸	۲۲	۱۰	۰	(۱ و ۲)
۸/۵	۶	۰		(۳ و ۵)
۱۸	۰			۴
۰				۶

روش تحقیق

با توجه به جدول ۸ مشخص است که خوشه‌های (۳ و ۵) و ۴ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه

آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با

کمترین فاصله بین (۳ و ۵) یا ۴ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم

۶	(۵، ۴، ۳)	(۲ و ۱)	
۸	۱۰	۰	(۲ و ۱)
۸/۵	۰		(۵ و ۴، ۳)
۰			۶

با توجه به جدول ۹ مشخص است که خوشه‌های (۲ و ۱) و ۶ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه

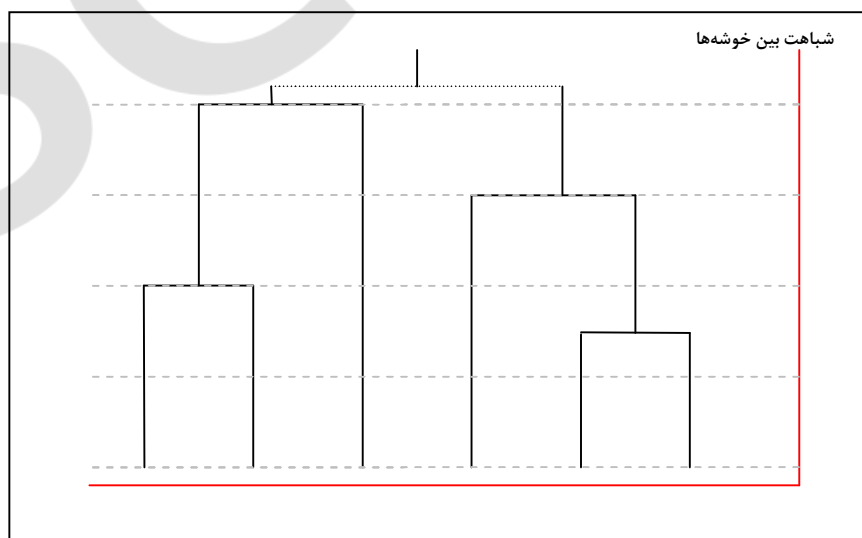
آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با

کمترین فاصله بین (۲ و ۱) یا ۶ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۰ نشان داده شده است.

جدول ۱۰- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم

(۵ و ۴، ۳)	(۶ و ۲، ۱)	
۸/۵	۰	(۶ و ۲، ۱)
۰		(۵ و ۴، ۳)

در نهایت این دو خوشه حاصل با هم ترکیب می‌شوند. نتیجه در دندوگرام شکل ۳ نشان داده شده است.

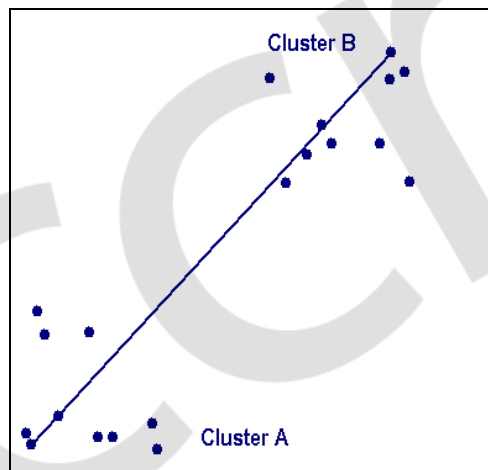
شکل ۳- دندوگرام مثال «Single-Linkage»

خوشه‌بندی با روش «Complete-Linkage»

این روش همانند «Single-Linkage» جزء روشهای خوشه‌بندی سلسله مراتبی و انحصاری محسوب می‌شود. به این روش خوشه‌بندی، تکنیک «دورترین همسایه»^۱ نیز گفته می‌شود. در این روش برای محاسبه شباهت بین دو خوشه «A» و «B» از معیار زیر استفاده می‌شود:

$$d_{AB} = \max_{i \in A, j \in B} d_{ij}$$

که «i» یک نمونه داده متعلق به خوشه «A» و «j» یک نمونه داده متعلق به خوشه «B» است. در واقع در این روش شباهت بین دو خوشه بیشترین فاصله بین یک عضو از یکی با یک عضو از دیگری است. در شکل زیر این مفهوم بهتر نشان داده شده است.

شکل ۴- شباهت بین دو خوشه در روش «Complete-Linkage» برابر است با بیشترین فاصله بین داده‌های دو خوشه.

مثال: در این قسمت سعی شده است تا در مثالی با فرض داشتن شش نمونه داده و ماتریس فاصله بین آنها که در جدول ۱۱ نشان داده شده است، نحوه اعمال روش خوشه‌بندی Complete-Linkage بهتر تشریح شود.

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۸	۱۲	۲۴	۱۳	۴	۰	۱
۱۰	۱۱	۲۲	۱۰	۰		۲
۹	۳	۷	۰			۳
۱۸	۶	۰				۴
۸/۵	۰					۵
۰						۶

در ابتدا هر داده به عنوان یک خوشه در نظر گرفته می‌شود و یافتن نزدیکترین خوشه در واقع یافتن کمترین فاصله بین داده‌های بالا خواهد بود. با توجه به جدول ۱۱ مشخص است که داده‌های ۳ و ۵ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین ۳ یا ۵ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۲ نشان داده شده است.

جدول ۱۲- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول

۶	۴	(۳ و ۵)	۲	۱	
۸	۲۴	۱۳	۴	۰	۱
۱۰	۲۲	۱۱	۰		۲
۹	۷	۰			(۳ و ۵)
۱۸	۰				۴
۰					۶

با توجه به جدول ۱۲ مشخص است که داده‌های ۱ و ۲ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین ۱ و ۲ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۳ نشان داده شده است.

جدول ۱۳- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم

۶	۴	(۳ و ۵)	(۱ و ۲)	
۱۰	۲۴	۱۳	۰	(۱ و ۲)
۹	۷	۰		(۳ و ۵)
۱۸	۰			۴
۰				۶

با توجه به جدول ۱۳ مشخص است که خوشه‌های (۳ و ۵) و ۴ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین (۳ و ۵) و یا ۴ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۴ نشان داده شده است.

جدول ۱۴- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم

۶	(۵، ۴، ۳)	(۲ و ۱)	
۱۰	۲۴	۰	(۲ و ۱)
۱۸	۰		(۵، ۴، ۳)
۰			۶

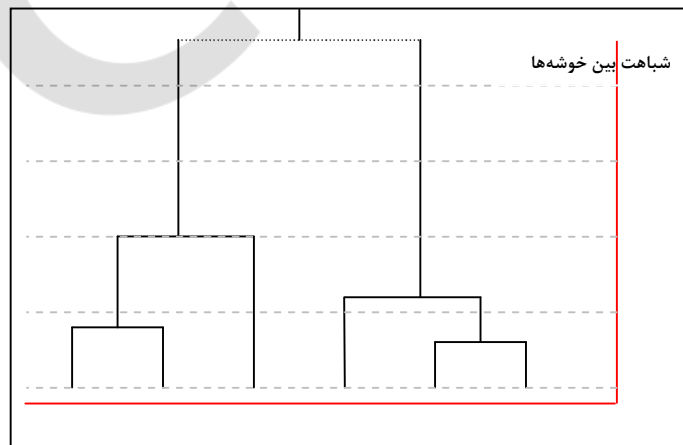
با توجه به جدول ۱۴ مشخص است که خوشه‌های (۲ و ۱) و ۶ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین (۲ و ۱) یا ۶ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۵ نشان داده شده است.

جدول ۱۵- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم

(۵، ۴، ۳)	(۶ و ۲، ۱)	
۲۴	۰	(۶ و ۲، ۱)
۰		(۵، ۴، ۳)

در نهایت این دو خوشه حاصل با هم ترکیب می‌شوند. نتیجه در دندوگرام شکل ۵ نشان داده شده

است.

شکل ۵- دندوگرام مثال Complete-Linkage

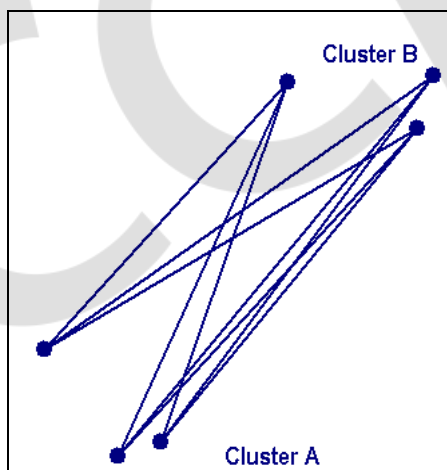
روش تحقیق

خوشه‌بندی با روش «Average-Linkage»

این روش همانند «Single-Linkage» جزء روشهای خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و انحصاری محسوب می‌شود. از آنجا که هر دو روش خوشه‌بندی «Single-linkage» و «Complete-linkage» به شدت به نویز حساس می‌باشند، این روش که محاسبات بیشتری دارد، پیشنهاد شد. در این روش برای محاسبه شباهت بین دو خوشه «A» و «B» از معیار زیر استفاده می‌شود:

$$d_{AB} = \frac{\sum_{i \in A, j \in B} d_{ij}}{N_A N_B}$$

که «i» یک نمونه داده متعلق به خوشه «A» و «j» یک نمونه داده متعلق به خوشه «B» می‌باشد. «NA» تعداد اعضاء خوشه «A» و «NB» تعداد اعضاء خوشه «B» است. در واقع در این روش، شباهت بین دو خوشه میانگین فاصله بین تمام اعضاء یکی با تمام اعضاء دیگری است. در شکل زیر این مفهوم بهتر نشان داده شده است.

شکل ۶- شباهت بین دو خوشه در روش «Average-Linkage» برابر است با میانگین فاصله بین داده‌های دو خوشه

مثال: در این قسمت سعی شده است تا در مثالی با فرض داشتن ۶ نمونه داده و ماتریس فاصله بین

آنها که در جدول ۱۶ نشان داده شده است، نحوه اعمال روش خوشه‌بندی «Average-Linkage» بهتر تشریح شود.

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۸	۱۲	۲۴	۱۳	۴	۰	۱
۱۰	۱۱	۲۲	۱۰	۰		۲
۹	۳	۷	۰			۳
۱۸	۶	۰				۴
۸/۵	۰					۵
۰						۶

در ابتدا هر داده به عنوان یک خوشه در نظر گرفته می‌شود و یافتن نزدیکترین خوشه در واقع یافتن کمترین فاصله بین داده‌های بالا خواهد بود. با توجه به جدول ۱۶ مشخص است که داده‌های ۳ و ۵ کمترین فاصله را دارا هستند. و در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با میانگین فاصله بین ۳ و ۵ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۷ نشان داده شده است.

جدول ۱۷- ماتریس فاصله بین ۵ خوشه حاصل از تکرار اول

۶	۴	(۳ و ۵)	۲	۱	
۸	۲۴	۱۲/۵	۴	۰	۱
۱۰	۲۲	۱۰/۵	۰		۲
۸/۷۵	۶/۵	۰			(۳ و ۵)
۱۸	۰				۴
۰					۶

با توجه به جدول ۱۷ مشخص است که داده‌های ۱ و ۲ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین ۱ یا ۲ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۸ نشان داده شده است.

روش تحقیق

جدول ۱۸- ماتریس فاصله بین ۴ خوشه حاصل از تکرار دوم

۶	۴	(۵ و ۳)	(۲ و ۱)	
۹	۲۳	۱۱/۵	۰	(۲ و ۱)
۸/۷۵	۶/۵	۰		(۵ و ۳)
۱۸	۰			۴
۰				۶

با توجه به جدول ۱۸ مشخص است که خوشه‌های (۵ و ۳) و ۴ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین (۵ و ۳) یا ۴ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۱۹ نشان داده شده است.

جدول ۱۹- ماتریس فاصله بین ۳ خوشه حاصل از تکرار سوم

۶	(۵ و ۴، ۳)	(۲ و ۱)	
۹	۲۳	۰	(۲ و ۱)
۱۸	۰		(۵ و ۴، ۳)
۰			۶

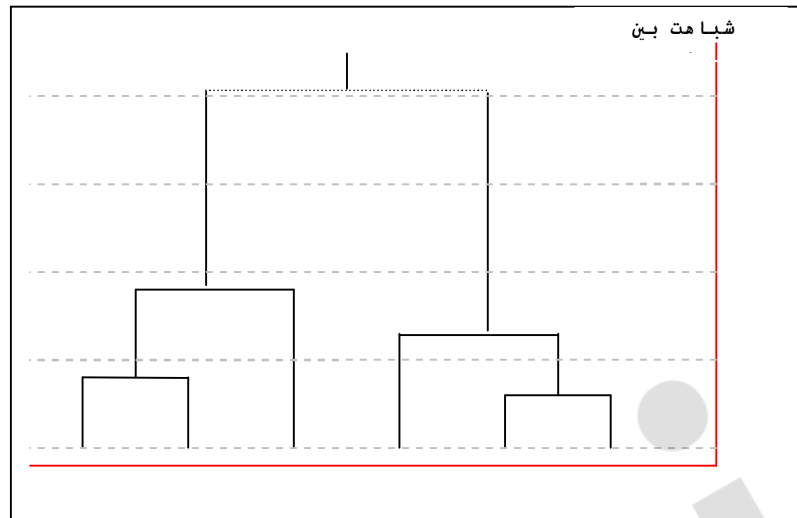
با توجه به جدول ۱۹ مشخص است که خوشه‌های (۲ و ۱) و ۶ کمترین فاصله را دارا هستند. در نتیجه آنها را با هم ترکیب کرده و خوشه جدیدی حاصل می‌شود که فاصله آن از سایر خوشه‌ها برابر است با بیشترین فاصله بین (۲ و ۱) یا ۶ از سایر خوشه‌ها. نتیجه در جدول ۲۰ نشان داده شده است.

جدول ۲۰- ماتریس فاصله بین ۲ خوشه حاصل از تکرار چهارم

(۵ و ۴، ۳)	(۶ و ۲، ۱)	
۲۰/۵	۰	(۶ و ۲، ۱)
۰		(۵ و ۴، ۳)

در نهایت این دو خوشه حاصل با هم ترکیب می‌شوند. نتیجه در دندوگرام شکل ۷ نشان داده شده

است.

شکل ۷- دندوگرام مثال Average-Linkage

در اینجا با استفاده از روش خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی متراکم شونده و الگوریتم «Average-Linkage» و سوالات مذکور (هر کدام از سوال‌ها برای ۳۰ استان تشکیل یک بردار با ۳۰ مؤلفه را می‌دهد) خوشه‌ها به قرار زیر بودند (تهران در تحلیل آورده نشده است و به صورت عمدی به نمونه اضافه خواهد شد):

- خوشه اول: آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، بوشهر، چهارمحال و بختیاری، لرستان، خوزستان، زنجان، مرکزی، هرمزگان و همدان
- خوشه دوم: اردبیل، کهگیلویه و بویر احمد؛
- خوشه سوم: اصفهان، خراسان رضوی، سمنان، کرمان، گلستان؛
- خوشه چهارم: ایلام، کرمانشاه؛
- خوشه پنجم: سیستان و بلوچستان؛
- خوشه ششم: فارس، قزوین، گیلان، مازندران؛
- خوشه هفتم: قم و یزد؛
- خوشه هشتم: کردستان.

روش تحقیق

در مرحله بعد، با توجه به حجم جمعیت خوشه و تنوع قومیتی و مذهبی از داخل هر خوشه یک یا

چند استان انتخاب شد. استان‌های نمونه در نهایت به قرار زیر بودند:

۱- آذربایجان شرقی، خوزستان، هرمزگان؛

۲- کهگیلویه و بویر احمد؛

۳- اصفهان، گلستان؛

۴- کرمانشاه؛

۵- سیستان و بلوچستان؛

۶- گیلان؛

۷- قم؛

۸- کردستان.

از طرفی «تهران» نیز به صورت تعمّدی به نمونه اضافه شد.

شیوه انتخاب شهر در استان‌های منتخب

با توجه به محدودیت نمونه و هدف پیمایش که به دست آوردن یک برآورد ملی و نه استانی است، نمونه در بین نه استان به ترتیبی که در قسمت قبل ذکر شد، توزیع گردید. مزیت چنین کاری این است که می‌توانیم تعداد بیشتری نمونه به یک استان اختصاص بدهیم و چندین شهر و روستا را مورد بررسی قرار دهیم.

این مساله بدین سبب است که چون پراکندگی صفت‌های مورد بررسی در یک استان ممکن است زیاد باشد و از طرفی ممکن بود مرکز بعضی از استان‌ها نتواند معرف کل آن استان باشد (و از طرفی معرف کل خوشه‌ای که استان از آن انتخاب شده است) همچنین به خاطر جمعیت زیاد بعضی از استان‌ها، مقرر گردید در بعضی از استان‌ها علاوه بر مرکز استان یک شهر و روستاهای آنها نیز در نمونه قرار بگیرند. در نهایت شهرهای منتخب به صورت زیر فهرست گردید: (روستاها آورده نشده است):

- تهران- کرج؛

- زاهدان- زابل؛

- قم؛

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

- رشت - لاهیجان؛
- اصفهان - گلیایگان؛
- سنندج - مریوان؛
- اهواز - آبادان؛
- گرگان - گنبد کاوس؛
- تبریز - سراب؛
- بندر عباس - بندر لنگه؛
- یاسوج - دهدشت؛
- کرمانشاه - گیلانغرب.

توزیع نمونه در استان‌ها، شهرها و روستاها

بعد از مشخص شدن استان‌ها، شهرها و روستاهای نمونه، تعداد کل نمونه (۵۰۰۰) متناسب با حجم جمعیت خوشه‌ای که استان‌ها از آن انتخاب شده‌اند، بین استان‌ها توزیع گردید (چون آن استان معرف آن خوشه می‌باشد). شماره خوشه‌ها، استان منتخب، درصد جمعیت خوشه به کل جمعیت و تعداد نمونه هر خوشه (نمونه استان معرف خوشه) در زیر آمده است. (برای تهران با توجه به حجم جمعیت آن ۱۰۰۰ نمونه در نظر گرفته شد و سپس بقیه نمونه بین بقیه استان‌ها تقسیم گردید.)

جدول ۲۱- توزیع نمونه در استان‌ها

ردیف خوشه	استان منتخب خوشه	درصد جمعیت خوشه	تعداد نمونه آن خوشه (استان)
۱	آذربایجان شرقی، خوزستان، هرمزگان	۳۶/۳۶	۱۴۵۴
۲	کهگیلویه و بویر احمد	۳/۴۵	۱۳۸
۳	اصفهان، گلستان	۲۴/۸۰	۹۹۲
۴	کرمانشاه	۴/۴۹	۱۸۰
۵	سیستان و بلوچستان	۴/۴۵	۱۷۵
۶	گیلان	۲۰/۰۱	۸۰۰
۷	قم	۳/۷۷	۱۵۰
۸	کردستان	۲/۶۷	۱۰۸
	جمع	۱۰۰	۴۰۰۰

روش تحقیق

بعد از مشخص شدن حجم نمونه هر استان، دوباره متناسب با حجم جمعیت شهرهای هر استان، نمونه بین

شهرها توزیع گردید و در نهایت در هر شهر کل نمونه بین آن شهر و یک روستای اطراف آن شهر توزیع گردید.

نحوه انتخاب بلوک در شهرها و روستاهای نمونه

بعد از انتخاب شهرها، در مرحله بعد در داخل هر شهر و روستا چندین بلوک انتخاب شود. با توجه به جنبه‌های فنی طرح و برآورد واریانس درون‌بلوکی^۱ و بین‌بلوکی^۲ در مرحله پیش‌آزمون طرح، مقرر گردید که داخل هر بلوک ۱۰ خانوار و به تبع آن ۱۰ فرد پاسخگو انتخاب گردد. به عنوان مثال برای شهر قم می‌بایست ۱۵ بلوک انتخاب شود. برای انتخاب بلوک‌ها به روش نمونه‌گیری با احتمال‌های نابرابر (یا نمونه‌گیری با احتمال‌های متناسب «PPS»^۳ و به روش معروف «رائو- هارتلی- کوکران» یا به اختصار «RHC» انجام پذیرفت.^۴

مزیت این روش علاوه بر سهولت انجام و سهولت درک، نااریب بودن برآوردهای تحت این روش می‌باشد. با توجه به اینکه در این گزارش قصد توضیح جنبه‌های کاربردی نمونه‌گیری را داریم و نه جنبه‌های نظری، لذا از توضیح اضافی در مورد مبانی نظری خودداری می‌کنیم و فقط برای درک مکانیزم انتخاب بلوک‌ها توسط این روش خلاصه‌ای از مبانی آن و یک مثال آورده می‌شود.^۵

روش «RHC»

جامعه‌ای دارای N بلوک را در نظر بگیرید که می‌خواهیم n بلوک از آن انتخاب کنیم. مجموعه اعداد

صحیح N_1, N_2, \dots, N_n را در نظر بگیرید که $\sum_{i=1}^n N_i = N$ ابتدا یک گروه‌بندی تصادفی به تعداد n گروه از

1- Within Bolock

2- Between Bolock

3- Proportion Probability Sampling

۴- این روش توسط متخصصین آمار مرکز به صورت نرم‌افزار درآمده و قادر به نمونه‌گیری از هر چارچوب آماری به شیوه «pps» است.

۵- علاقمندان می‌توانند به کتاب «نظریه نمونه‌گیری و کاربردهای آن» دکتر علی عمیدی، جلد اول، صص ۱۳۲-۱۲۹، انتشارات نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸، صفحات ۱۲۹ تا ۱۳۲ مراجعه کنند.

واحدهای جامعه انجام می‌دهیم یعنی $\{G_1, G_2, \dots, G_n\}$ که تعداد عناصر موجود در G_i عبارت باشد از N_i . در مرحله بعد با استفاده از روش متناسب با اندازه در نمونه‌گیری مستقل در داخل هر گروه، یک واحد از هر گروه استخراج می‌کنیم. بنا به روش متناسب با اندازه، با فرض داشتن گروه‌بندی تصادفی، شانس

انتخاب i -امین واحد جامعه در نمونه، اگر $i \in G_K$ ، برابر خواهد بود با $\frac{P_i}{P_K}$ که در آن $P_K = \sum_{j \in G_K} p_j$ با شرط $1 \leq K \leq n$ و $1 \leq i \leq N$.

برآورد کننده مجموع جامعه که با طرح (RHC) پیشنهاد می‌شود به صورت زیر است:

$$\hat{T}_{RHC} = \sum_{k=1}^n y_{ik} P_k / p_{ik}$$

که در آن i_1 و i_2 و $i_3 \dots$ و i_n نمونه منتخبی است که واحد ik از G_K ، $1 \leq K \leq n$ انتخاب شده است. برآورده کننده واریانس \hat{T}_{RHC} به صورت زیر است.

$$\hat{V}(\hat{T}_{RHC}) = \left\{ \left(\sum_{k=1}^n N_K^2 - N \right) \left(N^2 - \sum_{k=1}^n N_K^2 \right) \right\} \left\{ \sum_{k=1}^n \left(\frac{y_{ik}}{p_{ik}} - \hat{T}_{RHC} \right)^2 p_k \right\}$$

برای روشن شدن روش یک مثال را در نظر می‌گیریم. فرض کنید که بخواهیم برای قم نمونه‌گیری

کنیم. با توجه به اینکه نمونه این شهر ۱۵۰ واحد آماری (پاسخگو) می‌باشد، لذا نیاز داریم که ۱۵ بلوک را

با احتمال‌های متناسب با حجم تعداد خانوارهای ساکن در آنها، انتخاب کنیم. به طور نمادین فرض کنید

بلوک‌های شهر قم ۴۵ بلوک ($N=45$) با حجم تعداد خانوار به شکل زیر باشد:

شماره بلوک (i)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	
حجم خانوار (Xi)	۲۰	۱۲	۱۵	۶۴	۹۰	۱۲۷	۱۱	۲۳	۱۰۱	۳۲	۴۹	۶۶	۷۱	۵۲	۳۸	۱۹۶	۲۰۵	
شماره بلوک	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵
حجم خانوار (Xi)	۲۹	۱۸	۴۰	۶۱	۲۸	۳۵	۹۳	۴۹	۵۸	۶۴	۳۵	۴۲	۴۶	۳۸	۷۶	۱۱۲	۱۹۴	۱۲
شماره بلوک	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵								
حجم خانوار (Xi)	۸۱	۳۰	۱۵	۲۵۱	۱۳	۶۰	۷۳	۹۹	۲۱۲	۸۰								

می‌خواهیم نمونه‌ای به حجم ۱۵ با استفاده از شیوه «RHC» انتخاب کنیم.

$N_1 = N_2 = \dots = N_{15} = N_7 = \dots = 15$ (عدد ۳ از تقسیم ۴۵ بر ۱۵ به دست می‌آید: یعنی پانزده

گروه ۳ تایی باید تشکیل بدهیم). لذا $\sum N_i = 45$

روش تحقیق

مرحله اول: با استفاده از اعداد تصادفی ۱ تا ۴۵، ۳ عدد انتخاب کرده و در گروه اول قرار می‌دهیم و

همین‌طور برای گروه‌های دوم تا پانزدهم ادامه می‌دهیم، مثلاً

$$\begin{aligned} G1 &= \{7, 23, 12\}, & G2 &= \{9, 14, 30\}, & G3 &= \{13, 24, 22\}, \\ G4 &= \{54, 26, 5\}, & G5 &= \{31, 1, 5\}, & G6 &= \{32, 27, 25\}, \\ G7 &= \{18, 2, 9\}, & G8 &= \{1, 8, 10\}, & G9 &= \{36, 16\}, \\ G10 &= \{17, 20, 28\}, & G11 &= \{21, 29, 33\}, & G12 &= \{34, 38, 40\}, \\ G13 &= \{35, 39, 41\}, & G14 &= \{36, 42, 45\}, & G15 &= \{37, 43, 44\} \end{aligned}$$

اگر کل خانوارها را با هم جمع بزنیم تعداد کل خانوارها برابر خواهد بود با:

$$\sum X_i = 3116, \text{ لذا } p_i = \frac{X_i}{\sum X_i} \text{ را برای همه ۴۵ بلوک مشخص می‌کنیم (احتمال‌های متناظر با هر}$$

بلوک)، حال با واحدهای G1 تا G15 مقادیر « π_i » متناظر را همراه می‌کنیم و با استفاده از روش «PPS»

از هر کدام یک واحد انتخاب می‌کنیم. می‌توان فرض کرد که پانزده واحد منتخب عبارتند از

$$i1=12, i2=20, i3=13, i4=29, i5=5, i6=32, i7=2, i8=8, i9=16, i10=28, \\ i11=29, i12=38, i13=41, i14=36, i15=44$$

لذا بلوک‌های شماره ۲، ۴۴، ۴۱، ۳۸، ۳۶، ۳۲، ۲۹، ۲۸، ۲۰، ۱۶، ۱۳، ۱۲، ۸، ۵ جهت نمونه‌گیری انتخاب

خواهند شد (قابل ذکر است که این کار به طور خودکار توسط نرم‌افزار انجام شده و به همراه نام بلوک،

حوزه شهری که بلوک در آن قرار دارد، شماره منطقه شهری و تعداد خانوار ساکن در آن بلوک به

صورت خروجی داده می‌شود).

چارچوب نمونه‌گیری و تعداد خانوارهای هر بلوک

مرکز افکارسنجی با استفاده از نقشه‌های به‌روز شده مرکز آمار ایران و همچنین بانک‌های اطلاعاتی

مربوط به بلوک‌های شهری مراکز استان‌ها که از مرکز آمار ایران تهیه شده و به‌روز است، به نمونه‌گیری

از بلوک‌های شهرها و روستاهای نمونه اقدام نمود. این بانک اطلاعاتی، شامل کلیه اطلاعات مربوط به

تعداد خانوار ساکن در یک بلوک خاص، تعداد زن و مرد ساکن در آن بلوک، منطقه بلوک، حوزه

بلوک و شماره بلوک منطبق بر شماره‌های موجود بر روی نقشه‌های مذکور می‌باشد. لذا چارچوب

نمونه گیری طرح را بانک‌های اطلاعاتی مشخصات خانوارهای ساکن در بلوک‌های شهری و روستایی به همراه نقشه‌های آن بلوک تشکیل می‌دهد.

با توجه به تجربیات مرکز افکارسنجی و همچنین مرکز آمار ایران، معمولاً در هر بلوک ۱۰ خانوار مورد بررسی قرار می‌گیرند، این مساله با توجه به اطلاعات اولیه در خصوص میزان پراکندگی (واریانس) داخل بلوک‌ها (واریانس درون بلوکی) نسبت به واریانس بین بلوک‌های یک منطقه جغرافیایی (واریانس بین بلوکی) که از عدم پراکندگی زیاد صفات مورد بررسی نشان دارد، قابل توجه است. چرا که در این صورت با متمرکز کردن پرسشنامه‌ها در یک بلوک، هزینه‌های جانبی کمتر خواهد شد.

شیوه انتخاب خانوار در داخل بلوک‌ها

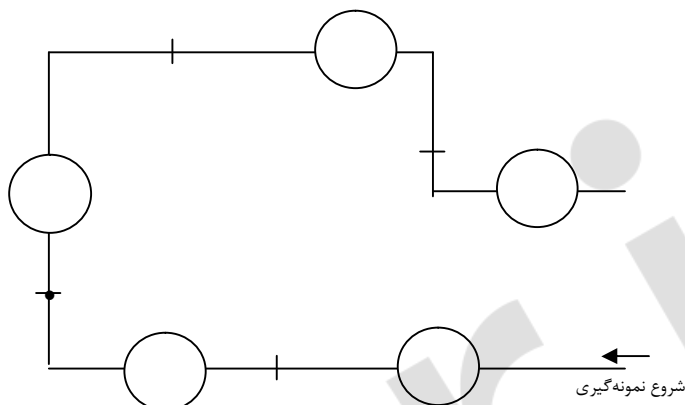
پس از مشخص شدن بلوک‌های نمونه، همانطور که پیش‌تر گفتیم، در این مرحله باید ۱۰ خانوار معمولی ساکن در بلوک مورد نظر مصاحبه شوند. در این مرحله از شیوه نمونه‌گیری سیستماتیک استفاده شده است. همانطور که قبلاً گفته شد در چارچوب نمونه‌گیری تعداد خانوارهای هر بلوک موجود می‌باشد، لذا به شیوه نمونه‌گیری سیستماتیک^۱، ابتدا تعداد خانوارهای ساکن را بر عدد ۱۰ تقسیم کرده تا عدد فاصله‌ای به دست آید (مثلاً اگر تعداد خانوارهای بلوک ۳۰ خانوار باشد، عدد فاصله‌ای $d=3$ خواهد بود). بعد از به دست آوردن عدد فاصله‌ای، یک عدد تصادفی به عنوان مبدأ نمونه‌گیری نیز انتخاب می‌شود (مثلاً در مثال بالا عددی بین ۱ تا ۳ انتخاب می‌شود. فرض کنید این عدد ۲ باشد). این اطلاعات (عدد فاصله و عدد مبدأ نمونه‌گیری) به همراه نقشه به پرسشگر داده می‌شود. در این مرحله طبق آموزش‌هایی که به پرسشگران داده می‌شود، با شروع از ضلع جنوب شرقی بلوک و شماره‌گذاری خانوارهای بلوک ابتدا خانوار شماره مبدأ (در اینجا خانوار شماره ۲) را مورد مصاحبه قرار می‌دهند و برای انتخاب خانوار دوم نمونه، به عدد مبدأ (یعنی ۲) عدد فاصله را افزوده تا خانوار بعدی نمونه (یعنی $2+3=5$) یا همان خانوار شماره ۵ مورد مصاحبه قرار می‌گیرد و به همین ترتیب خانوار شماره $(3+5)=8$

۱- با توجه به معمول بودن این شیوه نمونه‌گیری، از توضیح مبانی نظری این روش خودداری کرده‌ایم.

روش تحقیق

هشتم، یازدهم و چهاردهم مورد مصاحبه قرار می‌گیرند. با توجه به مبانی نظری این روش اگر صفت‌های مورد بررسی (متغیرهای پرسشنامه) دارای پراکندگی زیادی در طول بلوک هستند، این نوع نمونه‌گیری برآورد بسیار مناسبی را از صفت‌های مورد بررسی به دست خواهد داد.

در زیر شکل بلوک و شیوه انتخاب نمونه‌ها به تصویر کشیده شده است.

شکل ۸- شمایی از یک بلوک و روش انتخاب خانوارها به شیوه سیستماتیک

شیوه انتخاب فرد داخل خانوار

با انتخاب شدن خانوارهای نمونه در هر بلوک، باید فرد پاسخگو را از بین تمام افراد واجد شرایط پاسخگویی در آن خانوار انتخاب کرد. در این مرحله به شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای عمل می‌شود. از آنجا که استفاده از روش‌های احتمالی در عمل با اشکال اجرائی مواجه می‌شود و به صرف زمان و هزینه بسیار بالایی نیاز دارد عموماً مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. لذا روش سهمیه‌ای که در ادامه توضیح آن خواهد آمد به لحاظ عملی قابل استفاده است. در این روش با آگاهی از اینکه توزیع سنی و جنسی در کل شهر به صورت خاصی توزیع شده‌اند این توزیع در کلیه بلوک‌ها رعایت می‌شود یعنی از پرسشگر خواسته می‌شود پس از انتخاب خانوار به گونه‌ای فرد پاسخگو را انتخاب کند که در مجموع با رعایت جدولی که به او ارائه شده از کلیه رده‌های سنی و در دو گروه زنان و مردان پاسخگو داشته باشیم. نمونه جدول مذکور ذیلاً ارائه شده است.

جدول ۲۲- توزیع جمعیت بر اساس ویژگی‌های سنی و جنسی در بلوک

مرد	زن	
۱	۱	۱۸ تا ۲۴ سال
۲	۱	۲۵ تا ۳۴ سال
۱	۱	۳۵ تا ۴۴ سال
۱	۱	۴۵ تا ۵۴ سال
۰	۱	۵۵ سال و بالاتر

طبق جدول فوق پرسشگر از همه رده‌های سنی زنان یک نفر انتخاب می‌کند و در گروه مردان در رده ۵۵ سال و بالاتر هیچ نمونه‌ای انتخاب نمی‌کند، در عوض در رده ۲۵ تا ۳۴ سال مردان دو نفر انتخاب می‌شود.

مسئله زمان اجرا

پس از آزمون مقدماتی و نهایی شدن پرسشنامه در اواخر فروردین ماه ۱۳۸۸ به دلیل درگیر شدن سازمانی مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) به نظرسنجی‌های انتخاباتی مربوط به دهمین دوره ریاست جمهوری، اجرای پرسشنامه به بعد از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری موکول گردید. حوادث بعد از انتخابات و فضای فرهنگی ملت‌به جامعه نیز موجب تعویق پی‌درپی اجرای آن گردید. با توجه به محدودیت‌های زمانی و سازمانی، در نهایت، پرسشنامه تحقیق در روزهای پایانی مرداد ماه ۱۳۸۸ و قبل از فرا رسیدن ماه رمضان- که بافت فرهنگی خاصی را بر جامعه حاکم می‌کند- توسط تیم پرسشگری مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) اجراء گردید. مع الوصف، شرایط نسبتاً خاص اجتماعی- فرهنگی زمان اجراء (به خصوص در شهر تهران و شاید برخی شهرهای بزرگ) فرضیه روش‌شناختی احتمال تورش پاسخ‌های پاسخگویان در جهت بیشتر دیندار نشان دادندشان را تا حدود زیادی موجه می‌سازد. تکرار این مطالعه ملی در شرایط اجتماعی- فرهنگی دیگر می‌تواند صحت و سقم فرضیه مذکور را روشن ساخته و اعتماد به نتایج نهایی را بالا ببرد.

SCCcr.ir

فصل سوم

یافته‌های تحقیق

SCC.ir

سیمای پاسخگویان

جدول ۲۳- مشخصات فردی پاسخگویان (۴۹۳۷ نفر)

درصد معتبر	درصد	تعداد	ویژگی‌ها	
۵۰/۵	۵۰/۵	۲۴۹۱	مرد	جنسیت
۴۹/۵	۴۹/۴	۲۴۴۰	زن	
-	۰/۱	۶	بی پاسخ	
۴۲/۴	۴۲/۳	۲۰۸۷	۱۸-۲۹	سن
۴۰/۳	۴۰/۲	۱۹۸۵	۳۰-۴۹	
۱۷/۴	۱۷/۳	۸۵۵	۵۰ و بالاتر	
-	۰/۲	۱۰	بی پاسخ	
۶/۱	۶/۰	۲۹۴	بی سواد	تحصیلات
۱۳/۸	۱۳/۵	۶۶۷	ابتدایی	
۲۵/۱	۲۴/۶	۱۲۱۴	زیردیپلم	
۳۲/۲	۳۱/۵	۱۵۵۵	دیپلم	
۲۰/۳	۱۹/۹	۹۸۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۲/۵	۲/۵	۱۲۱	فوق لیسانس و دکترای	
-	۲/۱	۱۰۶	بی پاسخ	
۳۰/۶	۳۰/۳	۱۴۹۶	مجرد	
۶۹/۴	۶۸/۷	۳۳۹۳	متأهل	
-	۱/۰	۴۸	بی پاسخ	
۶۴/۰	۶۳/۸	۳۱۵۱	غیر شاغل	فعالیت
۳۶/۰	۳۵/۹	۱۷۷۱	شاغل	
-	۰/۲	۱۵	بی پاسخ	
۹۴/۱	۹۳/۶	۴۶۲۰	شیعه	مذهب
۵/۹	۵/۹	۲۸۹	سنی	
-	۰/۶	۲۸	بی پاسخ	
۳۴/۳	۳۳/۶	۱۶۵۹	سرپرستم	نسبت با سرپرست خانوار
۳۲/۹	۳۲/۳	۱۵۹۴	همسر	
۰/۹	۰/۹	۴۴	پدر	
۰/۸	۰/۷	۳۷	مادر	
۳۰/۳	۲۹/۸	۱۴۶۹	فرزند	
۰/۸	۰/۸	۳۹	سایر	
-	۱/۹	۹۵	بی پاسخ	
۴۲/۸	۴۲/۱	۲۰۷۹	فارس	قومیت
۲۰/۰	۱۹/۷	۹۷۳	ترک	
۶/۹	۶/۷	۳۳۳	کرد	
۵/۳	۵/۲	۲۵۸	لر و لک	

۸/۷	۸/۵	۴۲۲	عرب
۱/۶	۱/۶	۸۰	بلوچ
۱۳/۷	۱۳/۵	۶۶۸	تالش
۰/۷	۰/۷	۳۳	ترکمن
۰/۳	۰/۳	۱۵	سایر
-	۱/۵	۷۶	بی پاسخ

اصول

جدول ۲۴- خداوند واقعاً وجود دارد

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۹۸/۷	۴۸۷۵	اعتقاد دارم
۰/۴	۲۰	شک دارم
۰/۵	۲۶	اعتقاد ندارم
۰/۲	۸	نمی دانم
۹۹/۸	۴۹۲۹	جمع
۰/۲	۸	بی پاسخ

جدول ۲۵- حضرت محمد (ص) پیامبر الهی بوده است

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۹۸/۱	۴۸۴۱	اعتقاد دارم
۰/۶	۳۲	شک دارم
۰/۸	۴۱	اعتقاد ندارم
۰/۴	۱۹	نمی دانم
۹۹/۹	۴۹۳۳	جمع
۰/۱	۴	بی پاسخ

جدول ۲۶- زندگی پس از مرگ یا معاد حقیقت دارد

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۹۲/۷	۴۵۷۹	اعتقاد دارم
۳	۱۴۶	شک دارم
۱/۴	۶۷	اعتقاد ندارم
۲/۸	۱۳۷	نمی دانم
۹۹/۸	۴۹۲۹	جمع
۰/۲	۸	بی پاسخ

جدول ۲۷- قرآن، کلام خداوند است

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۸۲۴	۹۷/۷
شک دارم	۴۲	۰/۹
اعتقاد ندارم	۴۵	۰/۹
نمی‌دانم	۲۰	۰/۴
جمع	۴۹۳۱	۹۹/۹
بی‌پاسخ	۶	۰/۱

جدول ۲۸- خدا عادل است و به کسی ستم نمی‌کند

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۷۶۴	۹۶/۵
شک دارم	۶۲	۱/۳
اعتقاد ندارم	۴۲	۰/۹
نمی‌دانم	۶۱	۱/۲
جمع	۴۹۲۹	۹۹/۸
بی‌پاسخ	۸	۰/۲

جدول ۲۹- در قیامت، نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۵۴۳	۹۲
شک دارم	۱۴۶	۳
اعتقاد ندارم	۸۸	۱/۸
نمی‌دانم	۱۵۰	۳
جمع	۴۹۲۷	۹۹/۸
بی‌پاسخ	۱۰	۰/۲

جدول ۳۰- ائمه شیعه، جانشینان برحق حضرت رسول (ص) بوده‌اند (N = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۶۲۵	۷۸/۵
موافق	۷۳۳	۱۵/۹
نه موافق، نه مخالف	۱۲۱	۲/۶
مخالف	۲۵	۰/۵
کاملاً مخالف	۲۲	۰/۵

۱/۵	۷۰	نمی‌دانم
۹۹/۵	۴۵۹۶	جمع
۰/۵	۲۴	بی‌پاسخ

جدول ۳۱- خداوند واقعاً وجود دارد

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۵	۰/۲	۰/۸	۰/۶	۹۸/۵	مرد	جنسیت
۲۴۳۸	۰/۲	۰/۳	۰/۲	۹۹/۳	زن	
۲۰۸۴	۰/۲	۰/۷	۰/۴	۹۸/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۱	۰/۱	۰/۳	۰/۴	۹۹/۲	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۰/۱	۰/۶	۰/۴	۹۸/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۰/۳	۰	۱	۹۸/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۰/۲	۰/۵	۰/۲	۹۹/۲	ابتدایی	
۱۲۱۱	۰/۲	۰/۵	۰/۲	۹۹/۲	زیردیپلم	
۱۵۵۱	۰	۰/۶	۰/۵	۹۹/۰	دیپلم	
۹۸۰	۰/۳	۰/۴	۰/۵	۹۸/۸	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۰	۲/۵	۱/۷	۹۵/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۰/۳	۱	۰/۶	۹۸/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۶	۰/۱	۰/۳	۰/۳	۹۹/۳	متأهل	
۳۱۴۹	۰/۲	۰/۵	۰/۳	۹۸/۹	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۵	۰/۱	۰/۵	۰/۵	۹۸/۹	شاغل	

جدول ۳۲- حضرت محمد (ص) پیامبر الهی بوده است

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۸	۰/۴	۱/۲	۰/۶	۹۷/۷	مرد	جنسیت
۲۴۳۹	۰/۴	۰/۴	۰/۶	۹۸/۶	زن	
۲۰۸۶	۰/۵	۱/۱	۰/۶	۹۷/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۲	۰/۴	۰/۵	۰/۸	۹۸/۴	۳۰-۴۹	
۸۵۵	۰/۱	۰/۹	۰/۴	۹۸/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۰/۳	۰/۳	۰/۷	۹۸/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۷	۰/۱	۰/۷	۰/۴	۹۸/۷	ابتدایی	
۱۲۱۳	۰/۲	۰/۶	۰/۳	۹۸/۸	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۰/۵	۰/۹	۰/۷	۹۷/۹	دیپلم	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۹۷۹	۰/۲	۰/۹	۰/۹	۹۸/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱/۷	۳/۳	۱/۷	۹۳/۴	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۰/۷	۱/۴	۰/۹	۹۷/۰	مجرد	وضع تأهل
۳۳۹۰	۰/۳	۰/۶	۰/۵	۹۸/۶	متاهل	
۳۱۵۰	۰/۴	۰/۷	۰/۶	۹۸/۳	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۸	۰/۳	۱	۰/۸	۹۷/۹	شاغل	

جدول ۳۳- زندگی پس از مرگ یا معاد حقیقت دارد

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۸	۳/۵	۱/۸	۳/۳	۹۱/۴	مرد	جنسیت
۲۴۳۵	۲/۱	۰/۹	۲/۶	۹۴/۵	زن	
۲۰۸۴	۳/۲	۱/۷	۴/۱	۹۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۱	۲/۷	۰/۸	۲/۵	۹۴	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۱/۹	۱/۸	۱/۳	۹۵/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱/۷	۰/۷	۱/۴	۹۶/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۳	۳	۱/۵	۲	۹۳/۵	ابتدایی	
۱۲۱۲	۳/۵	۱/۱	۳/۷	۹۱/۷	زیر دیپلم	
۱۵۵۴	۲/۵	۱/۷	۳/۳	۹۲/۵	دیپلم	
۹۸۰	۲/۷	۱	۲/۹	۹۳/۵	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۰/۸	۳/۳	۱/۷	۹۴/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۳/۶	۲	۴/۱	۹۰/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۶	۲/۴	۱/۱	۲/۴	۹۴/۱	متاهل	
۳۱۴۶	۲/۷	۱/۳	۳/۱	۹۲/۹	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۸	۲/۹	۱/۵	۲/۷	۹۲/۹	شاغل	

جدول ۳۴- قرآن، کلام خداوند است

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۹	۰/۶	۱/۳	۱	۹۷	مرد	جنسیت
۲۴۳۶	۰/۲	۰/۵	۰/۷	۹۸/۷	زن	
۲۰۸۶	۰/۶	۱/۲	۱	۹۷/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۲	۰/۳	۰/۶	۰/۹	۹۸/۳	۳۰-۴۹	

یافته‌های تحقیق

۸۵۳	۰/۲	۰/۸	۰/۵	۹۸/۵	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۲	۰	۰/۳	۰/۳	۹۹/۳	بی‌سواد	
۶۶۷	۰/۱	۰/۶	۰/۹	۹۸/۴	ابتدایی	
۱۲۱۴	۰/۴	۰/۶	۰/۴	۹۸/۶	زیردیپلم	
۱۵۵۲	۰/۴	۱/۲	۰/۸	۹۷/۷	دیپلم	
۹۸۰	۰/۴	۱	۱/۶	۹۶/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱/۷	۳/۳	۱/۷	۹۳/۴	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۰/۷	۱/۷	۱/۲	۹۶/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۸	۰/۳	۰/۶	۰/۷	۹۸/۵	متاهل	
۳۱۴۷	۰/۴	۰/۸	۰/۹	۹۷/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۹	۰/۴	۱/۱	۰/۸	۹۷/۶	شاغل	

جدول ۳۵- خدا عادل است و به کسی ستم نمی‌کند

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۷	۱/۳	۱/۱	۱/۳	۹۶/۳	مرد	جنسیت
۲۴۳۶	۱/۲	۰/۶	۱/۲	۹۷	زن	
۲۰۸۴	۱/۶	۱/۲	۱/۵	۹۵/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۲	۰/۹	۰/۵	۱/۱	۹۷/۵	۳۰-۴۹	
۸۵۳	۱/۲	۰/۸	۱/۱	۹۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۰/۷	۳/۳	۰/۷	۹۸/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۰/۹	۰/۸	۰/۵	۹۷/۹	ابتدایی	
۱۲۱۳	۰/۹	۰/۶	۱/۴	۹۷/۱	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۱/۱	۰/۹	۱/۳	۹۶/۷	دیپلم	
۹۷۹	۳	۱	۱/۸	۹۵/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۳/۳	۳/۳	۰/۸	۹۲/۶	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۳	۲/۱	۱/۶	۱/۹	۹۴/۴	مجرد	
۳۳۸۸	۰/۹	۰/۵	۰/۹	۹۷/۷	متاهل	
۳۱۴۴	۱/۳	۰/۸	۱/۲	۹۶/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۷۰	۱/۱	۰/۹	۱/۳	۹۶/۷	شاغل	

جدول ۳۶- در قیامت، نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۳	۳/۲	۲/۳	۳/۳	۹۱/۳	مرد	جنسیت
۲۴۳۸	۲/۹	۱/۲	۲/۶	۹۳/۲	زن	
۲۰۸۵	۳/۸	۲/۳	۳/۸	۹۰/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۰	۲/۶	۱/۲	۲/۷	۹۳/۵	۳۰-۴۹	
۸۵۲	۲/۲	۱/۶	۱/۵	۹۴/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱/۰	۷.	۱/۴	۹۶/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۲/۳	۱/۲	۲/۹	۹۳/۷	ابتدایی	
۱۲۱۱	۲/۶	۱/۲	۲/۲	۹۴/۱	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۲/۸	۱/۷	۳/۳	۹۲/۲	دیپلم	
۹۷۸	۴/۸	۳/۰	۴/۰	۸۸/۲	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۵/۸	۵/۸	۴/۱	۸۴/۳	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۴/۳	۲/۹	۴/۱	۸۸/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۴	۲/۴	۱/۳	۲/۵	۹۳/۸	متاهل	
۳۱۴۷	۳/۰	۱/۷	۳/۱	۹۲/۳	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۵	۳/۱	۲/۰	۲/۸	۹۲/۰	شاغل	

جدول ۳۷- ائمه شیعه، جانشینان برحق حضرت رسول (ص) بوده‌اند (n = ۶۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق		
۲۳۱۲	۱/۶	۰/۸	۰/۶	۳/۱	۱۵/۳	۷۸/۶	جنسیت
۲۲۷۸	۱/۵	۰/۱	۰/۴	۲/۲	۱۶/۶	۷۹/۲	
۱۹۱۱	۱/۸	۰/۴	۰/۷	۳/۳	۱۶/۸	۷۷/۰	سن
۱۸۶۲	۱/۶	۰/۵	۰/۴	۲/۱	۱۶/۱	۷۹/۳	
۸۱۳	۰/۹	۰/۴	۰/۵	۲/۱	۱۳/۷	۸۲/۵	
۲۶۲	۰	۰	۰/۸	۲/۷	۱۵/۶	۸۰/۹	تحصیلات
۶۱۹	۱/۱	۰/۵	۰/۲	۱/۰	۱۶/۲	۸۱/۱	
۱۱۳۳	۲/۱	۰/۳	۰/۴	۱/۹	۱۵/۷	۷۹/۶	
۱۴۶۲	۱/۳	۰/۴	۰/۸	۲/۸	۱۵/۶	۷۹/۱	
۹۱۰	۱/۶	۰/۸	۰/۷	۳/۸	۱۷/۰	۷۶/۰	
۱۱۲	۲/۷	۱/۸	۹.	۷/۱	۱۷/۹	۶۹/۶	
۱۳۷۰	۱/۸	۰/۷	۰/۷	۴/۵	۱۶/۱	۷۶/۲	وضع تأهل
۳۱۸۰	۱/۴	۰/۴	۰/۴	۱/۸	۱۵/۹	۸۰/۰	
۲۹۳۷	۱/۵	۰/۴	۰/۶	۲/۵	۱۶/۳	۷۸/۸	وضع فعالیت
۱۶۴۶	۱/۶	۰/۷	۰/۵	۳/۰	۱۵/۱	۷۹/۲	

جدول ۳۸- پیامبر اسلام معصوم از گناه بوده است

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۵۵۷	۹۲ / ۳
شک دارم	۱۱۹	۲ / ۴
اعتقاد ندارم	۹۱	۱ / ۸
نمی‌دانم	۱۶۱	۳ / ۳
جمع	۴۹۲۸	۹۹ / ۸
بی‌پاسخ	۹	۰ / ۲

جدول ۳۹- قرآن معجزه پیامبر اسلام است

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۷۶۶	۹۶ / ۵
شک دارم	۶۰	۱ / ۲
اعتقاد ندارم	۵۶	۱ / ۱
نمی‌دانم	۴۹	۱
جمع	۴۹۳۱	۹۹ / ۹
بی‌پاسخ	۶	۰ / ۱

جدول ۴۰- فرشتگان یا ملائکه واقعاً وجود دارند

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۵۸۹	۹۳
شک دارم	۱۳۹	۲ / ۸
اعتقاد ندارم	۵۷	۱ / ۲
نمی‌دانم	۱۴۸	۳
جمع	۴۹۳۳	۹۹ / ۹
بی‌پاسخ	۴	۰ / ۱

جدول ۴۱- پیامبر در قیامت از مقام شفاعت برخوردار است

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۵۶۳	۹۲ / ۴
شک دارم	۱۲۰	۲ / ۴
اعتقاد ندارم	۶۱	۱ / ۲
نمی‌دانم	۱۸۰	۳ / ۶
جمع	۴۹۲۴	۹۹ / ۷
بی‌پاسخ	۱۳	۰ / ۳

جدول ۴۲- همه پیامبران الهی معصوم از گناه بوده‌اند

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۰۶۱	۸۲ / ۳
شک دارم	۳۲۵	۶ / ۶
اعتقاد ندارم	۲۲۷	۴ / ۶
نمی‌دانم	۳۱۱	۶ / ۳
جمع	۴۹۲۴	۹۹ / ۷
بی‌پاسخ	۱۳	۰ / ۳

جدول ۴۳- روح انسان پس از مرگ به عالم برزخ منتقل می‌شود

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۴۲۴	۸۹ / ۶
شک دارم	۱۷۸	۳ / ۶
اعتقاد ندارم	۷۶	۱ / ۵
نمی‌دانم	۲۴۳	۴ / ۹
جمع	۴۹۲۱	۹۹ / ۷
بی‌پاسخ	۱۶	۰ / ۳

جدول ۴۴- شیطان واقعاً وجود دارد

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اعتقاد دارم	۴۵۱۶	۹۱ / ۵
شک دارم	۱۶۹	۳ / ۴
اعتقاد ندارم	۱۳۷	۲ / ۸
نمی‌دانم	۱۰۹	۲ / ۲
جمع	۴۹۳۱	۹۹ / ۹
بی‌پاسخ	۶	۰ / ۱

جدول ۴۵- همه امامان شیعه معصوم بوده‌اند (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۶۹۵	۸۰
موافق	۶۷۸	۱۴ / ۷
نه موافق، نه مخالف	۱۰۸	۲ / ۳
مخالف	۲۸	۰ / ۶
کاملاً مخالف	۱۷	۰ / ۴
نمی‌دانم	۷۸	۱ / ۷
جمع	۴۶۰۴	۹۹ / ۷
بی‌پاسخ	۱۶	۰ / ۳

جدول ۴۶- حضرت فاطمه زهرا(ع) یکی از معصومین می‌باشد (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۷۳۴	۸۰ / ۸
موافق	۷۲۰	۱۵ / ۶
نه موافق، نه مخالف	۸۵	۱ / ۸
مخالف	۱۲	۰ / ۳
کاملاً مخالف	۹	۰ / ۲
نمی‌دانم	۴۷	۱
جمع	۴۶۰۷	۹۹ / ۷
بی‌پاسخ	۱۳	۰ / ۳

جدول ۴۷- سرانجام حضرت مهدی (عج) قیام کرده و زمین را پر از عدل و داد می‌کند (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۷۸۹	۸۲
موافق	۵۹۱	۱۲ / ۸
نه موافق، نه مخالف	۱۱۳	۲ / ۴
مخالف	۲۰	۰ / ۴
کاملاً مخالف	۲۲	۰ / ۵
نمی‌دانم	۶۶	۱ / ۴
جمع	۴۶۰۱	۹۹ / ۶
بی‌پاسخ	۱۹	۰ / ۴

جدول ۴۸- پیامبر اسلام معصوم از گناه بوده است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۷	۳ / ۴	۲ / ۴	۲ / ۵	۹۱ / ۷	مرد	جنسیت
۲۴۳۵	۳ / ۲	۱ / ۳	۲ / ۳	۹۳ / ۳	زن	
۲۰۸۳	۴	۲ / ۲	۲ / ۷	۹۱	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۸۳	۲ / ۸	۱ / ۷	۲ / ۴	۹۳ / ۲	۳۰ - ۴۹	
۸۵۲	۲ / ۶	۱ / ۲	۱ / ۶	۹۴ / ۶	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۴	۱ / ۷	۰ / ۷	۲ / ۴	۹۵ / ۲	بی‌سواد	
۶۶۴	۲ / ۹	۱ / ۱	۲ / ۱	۹۴ / ۰	ابتدایی	
۱۲۱۳	۲ / ۷	۱ / ۶	۱ / ۹	۹۳ / ۷	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۳ / ۵	۱ / ۹	۲ / ۳	۹۲ / ۲	دیپلم	
۹۷۸	۴ / ۲	۲ / ۷	۳	۹۰ / ۲	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۴ / ۲	۴ / ۲	۵	۸۶ / ۷	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۲	۴ / ۳	۲ / ۷	۳ / ۵	۸۹ / ۵	مجرد	

۳۳۸۸	۲/۸	۱/۵	۱/۹	۹۳/۷	متأهل	وضع فعالیت
۳۱۴۶	۳/۴	۱/۷	۲/۳	۹۲/۶	غیر شاغل	
۱۷۶۷	۳	۲/۲	۲/۶	۹۲/۲	شاغل	

جدول ۴۹- قرآن معجزه پیامبر اسلام است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۷	۱/۳	۱/۸	۱/۲	۹۵/۸	مرد	جنسیت
۲۴۳۸	۱/۷	۰/۵	۱/۳	۹۷/۶	زن	
۲۰۸۴	۱	۱/۴	۱/۳	۹۶/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۲	۱/۲	۰/۸	۱/۱	۹۶/۹	۳۰-۴۹	
۸۵۵	۰/۷	۱/۲	۱/۲	۹۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۱	۰/۳	۰/۳	۹۸/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۷	۰/۹	۰/۷	۱	۹۷/۳	ابتدایی	
۱۲۱۳	۱/۲	۰/۷	۰/۶	۹۷/۵	زیردیپلم	
۱۵۵۲	۱/۲	۱/۲	۱/۵	۹۶/۲	دیپلم	
۹۸۰	۰/۶	۱/۵	۱/۸	۹۶/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۰	۵	۳/۳	۹۱/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۲	۱/۱	۱/۸	۱/۶	۹۵/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۹۱	۰/۹	۰/۸	۱	۹۷/۲	متأهل	
۳۱۴۷	۰/۷	۱	۱/۴	۹۷/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۹	۱/۵	۱/۵	۱	۹۶/۰	شاغل	

جدول ۵۰- فرشتگان یا ملائکه واقماً وجود دارند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۷	۳/۷	۱/۷	۳/۱	۹۱/۵	مرد	جنسیت
۲۴۴۰	۲/۳	۰/۵	۲/۵	۹۴/۷	زن	
۲۰۸۶	۳/۷	۱/۵	۳/۴	۹۱/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۳	۲/۵	۰/۷	۲/۶	۹۴/۲	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۲/۳	۱/۳	۱/۸	۹۴/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۰/۷	۰/۷	۱/۷	۹۶/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۲/۷	۰/۹	۲/۰	۹۴/۴	ابتدایی	
۱۲۱۳	۳/۷	۰/۸	۱/۷	۹۳/۷	زیردیپلم	
۱۵۵۴	۳/۱	۱/۲	۲/۷	۹۳/۰	دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۹۸۰	۳/۱	۱/۳	۴/۷	۹۰/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۳/۳	۳/۳	۷/۴	۸۶/۰	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۴	۴/۶	۱/۹	۳/۱	۹۰/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۹۱	۲/۳	۰/۸	۲/۷	۹۴/۳	متاهل	
۳۱۵۰	۳/۱	۱/۱	۲/۸	۹۳/۰	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۸	۲/۸	۱/۳	۲/۹	۹۳/۰	شاغل	

جدول ۵۱- پیامبر در قیامت از مقام شفاعت برخوردار است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۳	۳/۹	۱/۹	۲/۷	۹۱/۵	مرد	جنسیت
۲۴۳۵	۳/۴	۰/۵	۲/۲	۹۳/۹	زن	
۲۰۸۲	۵/۲	۱/۵	۲/۸	۹۰/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۹	۲/۹	۰/۹	۲/۴	۹۳/۸	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۱/۸	۱/۲	۱/۶	۹۵/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۲/۰	۰/۳	۱/۷	۹۵/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۵	۳/۰	۰/۸	۱/۷	۹۴/۶	ابتدایی	
۱۲۱۲	۳/۰	۰/۹	۲/۸	۹۳/۳	زیردیپلم	
۱۵۴۹	۳/۹	۱/۳	۲/۳	۹۲/۵	دیپلم	
۹۷۹	۴/۷	۱/۹	۲/۹	۹۰/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۵/۸	۳/۳	۵/۰	۸۵/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۱	۵/۷	۱/۹	۳/۲	۸۹/۱	مجرد	
۳۳۸۵	۲/۸	۰/۹	۲/۱	۹۴/۳	متاهل	
۳۱۴۷	۴/۰	۱/۰	۲/۴	۹۲/۵	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۲	۳/۱	۱/۶	۲/۴	۹۲/۸	شاغل	

جدول ۵۲- همه پیامبران الهی معصوم از گناه بوده‌اند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۵	۶/۷	۶	۶/۷	۸۰/۶	مرد	جنسیت
۲۴۳۳	۶	۳/۲	۶/۵	۸۴/۴	زن	
۲۰۸۴	۷/۶	۵/۶	۷/۴	۷۹/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۹	۶/۱	۴/۳	۶/۵	۸۳/۱	۳۰-۴۹	
۸۵۲	۳/۸	۲/۶	۴/۸	۸۸/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۳/۴	۲/۰	۵/۸	۸۸/۷	بی‌سواد	تحصیلات

۶۶۵	۶/۳	۳/۰	۶/۰	۸۴/۷	ابتدایی	
۱۲۱۱	۶/۱	۵/۰	۶/۰	۸۲/۹	زیردیپلم	
۱۵۵۰	۵/۹	۵/۰	۵/۹	۸۳/۲	دیپلم	
۹۷۹	۷/۸	۵/۳	۸/۲	۷۸/۸	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۰/۷	۹/۱	۹/۹	۷۰/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۳	۸/۰	۵/۹	۷/۷	۷۸/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۳	۵/۵	۴/۰	۶/۱	۸۴/۴	متأهل	
۳۱۴۱	۶/۱	۳/۸	۶/۴	۸۳/۷	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۸	۶/۷	۶/۱	۷/۰	۸۰/۳	شاغل	

جدول ۵۳- روح انسان پس از مرگ به عالم برزخ منتقل می شود (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۱	۵/۶	۲/۲	۳/۸	۸۸/۵	مرد	جنسیت
۲۴۳۴	۴/۳	۰/۹	۳/۵	۹۱/۴	زن	
۲۰۷۹	۵/۷	۱/۸	۴/۶	۸۷/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۸	۴/۴	۱/۳	۳/۴	۹۱	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۴/۳	۱/۵	۱/۸	۹۲/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۳/۱	۱/۰	۱/۷	۹۴/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۵/۰	۱/۸	۴/۱	۸۹/۲	ابتدایی	
۱۲۰۷	۵/۱	۰/۹	۳/۲	۹۰/۸	زیردیپلم	
۱۵۵۲	۴/۶	۱/۸	۴/۱	۸۹/۴	دیپلم	
۹۷۸	۵/۰	۱/۶	۳/۵	۸۹/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۰/۷	۲/۵	۵/۰	۸۱/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۰	۶/۰	۲/۱	۴/۳	۸۷/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۳	۴/۴	۱/۳	۳/۳	۹۱/۰	متأهل	
۳۱۴۳	۴/۸	۱/۲	۳/۷	۹۰/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۳	۵/۳	۲/۲	۳/۶	۸۹/۰	شاغل	

جدول ۵۴- شیطان واقعاً وجود دارد (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	اعتقاد ندارم	شک دارم	اعتقاد دارم		
۲۴۸۷	۲/۵	۳/۳	۳/۹	۹۰/۳	مرد	جنسیت
۲۴۳۸	۱/۹	۲/۳	۲/۹	۹۲/۹	زن	
۲۰۸۶	۲/۵	۲/۹	۴/۴	۹۰/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۱	۱/۹	۲/۷	۲/۸	۹۲/۶	۳۰-۴۹	
۸۵۵	۲/۲	۲/۷	۲/۵	۹۲/۶	۵۰ و بالاتر	

یافته‌های تحقیق

۲۹۴	۲/۷	۲/۴	۲/۷	۹۲/۲	بی سواد	تحصیلات
۶۶۶	۲/۰	۳/۹	۲/۹	۹۱/۳	ابتدایی	
۱۲۱۳	۲/۳	۲/۸	۲/۲	۹۲/۷	زیردیپلم	
۱۵۵۱	۱/۹	۱/۸	۳/۵	۹۲/۷	دیپلم	
۹۸۰	۲/۳	۳/۱	۴/۷	۸۹/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۳/۳	۶/۶	۶/۶	۸۳/۵	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۵	۲/۳	۳/۳	۵/۱	۸۹/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۸	۲/۲	۲/۶	۲/۷	۹۲/۶	متأهل	
۳۱۴۸	۲/۱	۲/۵	۳/۵	۹۱/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۸	۲/۴	۳/۲	۳/۳	۹۱/۱	شاغل	

جدول ۵۵- همه امامان شیعه معصوم بوده‌اند ($N = ۴۶۲۰$) (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۳۱۸	۱/۹	۰/۴	۰/۹	۲/۷	۱۳/۸	۸۰/۴	مرد	جنسیت
۲۲۸۰	۱/۵	۰/۳	۰/۴	۱/۹	۱۵/۷	۸۰/۲	زن	
۱۹۱۴	۲/۳	۰/۴	۰/۷	۳/۳	۱۴/۸	۷۸/۴	۱۸ - ۲۹	سن
۱۸۶۶	۱/۴	۰/۳	۰/۶	۱/۷	۱۴/۷	۸۱/۴	۳۰ - ۴۹	
۸۱۴	۱/۰	۰/۲	۰/۴	۱/۶	۱۴/۶	۸۲/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۱/۱	۰	۰/۴	۱/۱	۱۴/۰	۸۳/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۱۹	۱/۳	۰/۳	۰	۰/۸	۱۴/۹	۸۲/۷	ابتدایی	
۱۱۳۴	۱/۵	۰/۱	۰/۴	۲/۰	۱۵/۳	۸۰/۸	زیردیپلم	
۱۴۶۵	۱/۸	۰/۴	۰/۷	۲/۵	۱۴/۴	۸۰/۳	دیپلم	
۹۱۲	۲/۰	۰/۷	۱/۳	۳/۴	۱۵/۲	۷۷/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۲	۲/۷	۱/۸	۰/۹	۷/۱	۱۰/۷	۷۶/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۷۴	۲/۳	۰/۷	۰/۹	۴/۲	۱۳/۹	۷۸/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۱۸۴	۱/۵	۰/۳	۰/۵	۱/۵	۱۵/۱	۸۱/۲	متأهل	
۲۹۳۹	۱/۷	۰/۳	۰/۴	۲/۲	۱۵/۵	۷۹/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۵۱	۱/۷	۰/۵	۰/۹	۲/۶	۱۳/۱	۸۱/۲	شاغل	

جدول ۵۶- حضرت فاطمه زهرا(ع) یکی از معصومین می‌باشد ($N = ۴۶۲۰$) (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۳۱۸	۱/۲	۰/۳	۰/۴	۲/۲	۱۵/۷	۸۰/۲	مرد	جنسیت
۲۲۸۳	۰/۸	۰	۰/۱	۱/۵	۱۵/۶	۸۲/۰	زن	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۱۹۱۴	۱/۴	۰/۳	۰/۳	۲/۲	۱۵/۷	۸۰/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۸۶۸	۰/۹	۰/۱	۰/۴	۱/۴	۱۵/۹	۸۱/۳	۳۰-۴۹	
۸۱۵	۰/۴	۰/۱	۰	۱/۸	۱۵/۰	۸۲/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۰/۴	۰	۰/۴	۱/۹	۱۴/۴	۸۳/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۲۰	۰/۲	۰	۰	۱/۳	۱۶/۵	۸۲/۱	ابتدایی	
۱۱۳۴	۱/۱	۰	۰/۲	۰/۸	۱۵/۳	۸۲/۶	زیردیپلم	
۱۴۶۷	۱/۱	۰/۳	۰/۴	۲/۵	۱۴/۵	۸۱/۳	دیپلم	
۹۱۲	۱/۳	۰/۲	۰/۳	۲/۱	۱۸/۱	۷۸/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۲	۱/۸	۲/۷	۰	۴/۵	۱۵/۲	۷۵/۹	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۳۷۵	۱/۵	۰/۵	۰/۱	۳/۰	۱۵/۸	۷۹/۱	مجرد	
۳۱۸۶	۰/۸	۰/۱	۰/۳	۱/۳	۱۵/۶	۸۱/۹	متأهل	
۲۹۴۳	۰/۹	۰/۲	۰/۱	۲/۰	۱۶/۲	۸۰/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۵۰	۱/۲	۰/۲	۰/۵	۱/۶	۱۴/۳	۸۲/۱	شاغل	

جدول ۵۷- سرانجام حضرت مهدی (عج) قیام کرده و زمین را پر از عدل و داد می کند (n = ۶۲۰) (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	نمی دانم	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۳۱۵	۱/۶	۰/۶	۰/۶	۲/۹	۱۲/۴	۸۱/۹	مرد	جنسیت
۲۲۸۰	۱/۲	۰/۳	۰/۳	۱/۹	۱۳/۴	۸۲/۹	زن	
۱۹۱۳	۱/۷	۰/۷	۰/۶	۲/۶	۱۲/۸	۸۱/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۸۶۴	۱/۷	۰/۳	۰/۴	۲/۳	۱۳/۰	۸۲/۳	۳۰-۴۹	
۸۱۴	۰/۴	۰/۴	۰/۲	۲/۲	۱۲/۷	۸۴/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۶۳	۰	۰/۴	۰	۱/۹	۱۴/۴	۸۳/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۱۸	۱/۰	۰	۰/۲	۱/۸	۱۲/۱	۸۵/۰	ابتدایی	
۱۱۳۲	۱/۸	۰/۲	۰/۲	۱/۵	۱۲/۴	۸۴/۰	زیردیپلم	
۱۴۶۷	۱/۰	۰/۵	۰/۸	۲/۷	۱۲/۳	۸۲/۶	دیپلم	
۹۱۱	۲/۰	۰/۹	۰/۳	۳/۶	۱۴/۵	۷۸/۷	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۲	۴/۵	۱/۸	۰	۵/۴	۱۵/۲	۷۳/۲	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۳۷۴	۱/۹	۰/۹	۰/۷	۳/۵	۱۲/۴	۸۰/۶	مجرد	
۳۱۸۱	۱/۲	۰/۳	۰/۳	۲/۰	۱۳/۰	۸۳/۱	متأهل	
۲۹۳۸	۱/۳	۰/۴	۰/۴	۲/۳	۱۳/۱	۸۲/۵	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۴۹	۱/۸	۰/۶	۰/۵	۲/۸	۱۲/۲	۸۲/۲	شاغل	

تجربه دینی

جدول ۵۸- آیا تا به حال اتفاق افتاده بعد از انجام گناه، توبه نمایید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اصلاً	۴۰۴	۸/۲
به ندرت	۶۳۸	۱۲/۹
بعضی وقت‌ها	۱۷۰۰	۳۴/۴
زیاد	۱۵۰۶	۳۰/۵
خیلی زیاد	۶۷۹	۱۳/۸
جمع	۴۹۲۷	۹۹/۸
بی‌پاسخ	۱۰	۰/۲

جدول ۵۹- آیا تا به حال شده که احساس کنید خداوند دعاها و خواسته‌های شما را برآورده کرده است؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اصلاً	۸۳	۱/۷
به ندرت	۳۳۵	۶/۸
بعضی وقت‌ها	۱۳۳۴	۲۷
زیاد	۱۹۵۰	۳۹/۵
خیلی زیاد	۱۲۱۶	۲۴/۶
جمع	۴۹۱۸	۹۹/۶
بی‌پاسخ	۱۹	۰/۴

جدول ۶۰- آیا تا به حال شده که بعد از انجام گناه، احساس ترس از خداوند به شما دست داده باشد؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اصلاً	۱۹۳	۳/۹
به ندرت	۳۲۰	۶/۵
بعضی وقت‌ها	۱۱۳۷	۲۳
زیاد	۱۹۶۶	۳۹/۸
خیلی زیاد	۱۲۸۴	۲۶
جمع	۴۹۰۰	۹۹/۳
بی‌پاسخ	۳۷	۰/۷

جدول ۶۱- آیا تا به حال شده که برای رسیدن به حاجتی، نذر کرده باشید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اصلاً	۱۶۳	۳/۳
به ندرت	۳۶۵	۷/۴
بعضی وقت‌ها	۱۲۱۱	۲۴/۵
زیاد	۱۸۵۷	۳۷/۶

۲۶/۹	۱۳۲۸	خیلی زیاد
۹۹/۷	۴۹۲۴	جمع
۰/۳	۱۳	بی پاسخ

جدول ۶۲- تا چه حد وجود خداوند را در زندگی روزمره تان احساس می کنید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۰/۸	۴۰	اصلاً
۲/۴	۱۱۸	به ندرت
۱۲/۶	۶۲۲	بعضی وقتها
۳۵/۲	۱۷۳۶	زیاد
۴۸/۸	۲۴۰۹	خیلی زیاد
۹۹/۸	۴۹۲۵	جمع
۰/۲	۱۲	بی پاسخ

جدول ۶۳- آیا تا به حال مشاهده نموده‌اید که با دعا و خواستن از خدا، مریضی صعب‌العلاج شفا گرفته باشد؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۱۷/۶	۸۶۸	اصلاً
۱۷/۲	۸۵۱	به ندرت
۲۸/۷	۱۴۱۷	بعضی وقتها
۲۶/۲	۱۲۹۳	زیاد
۹/۴	۴۶۵	خیلی زیاد
۹۹/۱	۴۸۹۴	جمع
۰/۹	۴۳	بی پاسخ

جدول ۶۴- معمولاً چقدر از خدا می‌خواهید که در زندگی به شما کمک کند؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۰/۷	۳۷	اصلاً
۱/۷	۸۵	به ندرت
۱۰/۹	۵۳۶	بعضی وقتها
۳۶/۶	۱۸۰۷	زیاد
۴۹/۱	۲۴۲۳	خیلی زیاد
۹۹	۴۸۸۸	جمع
۱	۴۹	بی پاسخ

جدول ۶۵- کلاً، خود را تا چه حد به خدا، نزدیک احساس می‌کنید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۰/۸	۴۱	اصلاً
۶/۴	۳۱۵	به ندرت
۲۸/۱	۱۳۸۷	بعضی وقتها

۳۷ / ۲	۱۸۳۹	زیاد
۲۶ / ۲	۱۲۹۵	خیلی زیاد
۹۸ / ۸	۴۸۷۷	جمع
۱ / ۲	۶۰	بی پاسخ

جدول ۶۶- در انجام امور مهم زندگی، چقدر به خدا توکل می‌کنید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
اصلاً	۴۶	۰ / ۹
به ندرت	۶۹	۱ / ۴
بعضی وقت‌ها	۴۲۳	۸ / ۶
زیاد	۱۷۴۷	۳۵ / ۴
خیلی زیاد	۲۵۹۷	۵۲ / ۶
جمع	۴۸۸۲	۹۸ / ۹
بی پاسخ	۵۵	۱ / ۱

جدول ۶۷- گاهی دیده‌ام که در قبال گناهایی که انجام داده‌ام، خداوند من را تنبیه کرده است

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۸۸۰	۳۸ / ۱
موافق	۲۰۸۷	۴۲ / ۳
مردد	۵۷۴	۱۱ / ۶
مخالف	۲۴۸	۵
کاملاً مخالف	۱۲۰	۲ / ۴
جمع	۴۹۰۹	۹۹ / ۴
بی پاسخ	۲۸	۰ / ۶

جدول ۶۸- گاهی اوقات در هنگام خواندن نماز، یا دعا یا زیارت در حرم مطهر اولیای الهی، احساس معنویت

خاصی به من دست می‌دهد.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۱۸۸	۴۴ / ۳
موافق	۲۱۰۶	۴۲ / ۷
مردد	۴۷۰	۹ / ۵
مخالف	۸۵	۱ / ۷
کاملاً مخالف	۵۹	۱ / ۲
جمع	۴۹۰۸	۹۹ / ۴
بی پاسخ	۲۹	۰ / ۶

جدول ۶۹- شاهد بوده‌ام که با دعا و صدقه، خداوند مرا از حادثه خطرناکی به سلامت رد نموده است.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۵۸۷	۵۲/۴
موافق	۱۸۱۶	۳۶/۸
مردد	۳۹۶	۸
مخالف	۶۰	۱/۲
کاملاً مخالف	۵۷	۱/۲
جمع	۴۹۱۶	۹۹/۶
بی‌پاسخ	۲۱	۰/۴

جدول ۷۰- برخی اوقات در هنگام خواندن نماز یا دعا و نیایش کردن، حضور خداوند را احساس می‌کنم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۰۲۴	۴۱
موافق	۲۱۹۹	۴۴/۵
مردد	۵۴۲	۱۱
مخالف	۸۰	۱/۶
کاملاً مخالف	۶۰	۱/۲
جمع	۴۹۰۵	۹۹/۴
بی‌پاسخ	۳۲	۰/۶

جدول ۷۱- همیشه به فکر خداوند هستم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۴۵۸	۴۹/۸
موافق	۱۷۸۹	۳۶/۲
مردد	۴۸۵	۹/۸
مخالف	۹۷	۲
کاملاً مخالف	۷۰	۱/۴
جمع	۴۸۹۹	۹۹/۲
بی‌پاسخ	۳۸	۰/۸

جدول ۷۲- در حل مشکلاتم راز و نیاز با خداوند را موثر نمی‌بینم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۰۰	۶/۱
موافق	۲۷۰	۵/۵
مردد	۲۸۰	۵/۷
مخالف	۱۸۰۲	۳۶/۵
کاملاً مخالف	۲۱۶۸	۴۳/۹

یافته‌های تحقیق

۹۷/۶	۴۸۲۰	جمع
۲/۴	۱۱۷	بی پاسخ

جدول ۷۳- هر اتفاق مهمی که برایم می افتد، مرا به فکر خدا می اندازد.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۱۲۳	۴۳
موافق	۲۰۲۳	۴۱/۱
مردد	۵۲۵	۱۰/۶
مخالف	۱۱۱	۲/۲
کاملاً مخالف	۸۷	۱/۸
جمع	۴۸۷۶	۹۸/۸
بی پاسخ	۶۱	۱/۲

جدول ۷۴- آیا تا به حال اتفاق افتاده بعد از انجام گناه، توبه نمایند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)					تعداد معتبر
		اصلاً	به ندرت	بعضی وقت‌ها	زیاد	خیلی زیاد	
جنسیت	مرد	۹/۱	۱۴/۲	۳۵/۱	۲۸/۷	۱۲/۸	۲۴۸۵
	زن	۷/۳	۱۱/۷	۳۴	۳۲/۳	۱۴/۷	۲۴۳۶
سن	۱۸-۲۹	۷/۹	۱۲/۱	۳۶/۷	۲۹/۹	۱۳/۵	۲۰۸۶
	۳۰-۴۹	۷	۱۴/۲	۳۴/۳	۳۰/۸	۱۳/۶	۱۹۷۸
	۵۰ و بالاتر	۱۱/۶	۱۲/۳	۲۹/۸	۳۱/۲	۱۵/۱	۸۵۳
	بی سواد	۱۲/۳	۱۰/۹	۲۸/۳	۳۳/۸	۱۴/۷	۲۹۳
تحصیلات	ابتدایی	۱۰/۸	۱۱/۴	۳۳/۰	۳۱/۳	۱۳/۵	۶۶۷
	زیردیپلم	۸/۳	۱۳/۰	۳۵/۹	۲۸/۹	۱۳/۸	۱۲۱۳
	دیپلم	۶/۸	۱۴/۰	۳۴/۳	۳۱/۱	۱۳/۸	۱۵۵۳
	فوق دیپلم و لیسانس	۶/۹	۱۳/۲	۳۶/۴	۲۹/۸	۱۳/۶	۹۷۵
	فوق لیسانس و دکترا	۱۰/۸	۱۰/۰	۳۰/۸	۳۰/۰	۱۸/۳	۱۲۰
وضع تأهل	مجرد	۱۰/۰	۱۲/۵	۳۷/۲	۲۶/۶	۱۳/۷	۱۴۹۳
	متاهل	۷/۵	۱۳/۲	۳۳/۴	۳۲/۰	۱۳/۸	۳۳۸۶
وضع فعالیت	غیر شاغل	۸/۰	۱۲/۵	۳۴/۳	۳۱/۳	۱۴/۰	۳۱۴۸
	شاغل	۸/۶	۱۳/۷	۳۴/۹	۲۹/۳	۱۳/۵	۱۷۶۴

جدول ۷۵- آیا تا به حال شده که احساس کنید خداوند دعاها و خواسته‌های شما را بر آورده کرده است؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)					تعداد معتبر
		اصلاً	به ندرت	بعضی وقت‌ها	زیاد	خیلی زیاد	
جنسیت	مرد	۲/۳	۷/۳	۲۷/۸	۳۸/۱	۲۴/۵	۲۴۸۱

۲۴۳۱	۲۵	۴۱/۲	۲۶/۵	۶/۳	۱/۱	زن	
۲۰۸۱	۲۳/۱	۳۸/۴	۲۸/۹	۷/۷	۱/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۶	۲۵/۴	۳۹/۱	۲۷/۶	۶/۴	۱/۵	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۲۷/۳	۴۳/۹	۲۱/۷	۵/۴	۱/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۲۶/۶	۴۵/۹	۲۳/۱	۳/۸	۰/۷	بی سواد	تحصیلات
۶۶۵	۲۴/۵	۴۲/۶	۲۵/۷	۵/۴	۱/۸	ابتدایی	
۱۲۱۰	۲۳/۶	۴۰/۴	۲۶/۷	۷/۴	۲/۰	زیردیپلم	
۱۵۵۰	۲۴/۳	۳۹/۰	۲۸/۹	۶/۳	۱/۵	دیپلم	
۹۷۶	۲۶/۰	۳۷/۱	۲۷/۲	۸/۴	۱/۳	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲۷/۳	۳۳/۹	۲۴/۰	۹/۹	۵/۰	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۹۲	۲۲/۳	۳۵/۵	۳۰/۴	۹/۰	۲/۸	مجرد	
۳۳۷۸	۲۵/۸	۴۱/۴	۲۵/۷	۶/۰	۱/۲	متأهل	
۳۱۴۰	۲۳/۷	۴۰/۵	۲۷/۴	۶/۸	۱/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۳	۲۶/۵	۳۸/۲	۲۶/۵	۶/۹	۱/۸	شاغل	

جدول ۷۶- آیا تا به حال شده که بعد از انجام گناه، احساس ترس از خداوند به شما دست داده باشد؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۷۰	۲۵/۱	۳۹/۷	۲۳/۳	۷	۴/۹	مرد	جنسیت
۲۴۲۴	۲۷/۳	۴۰/۶	۲۳/۱	۶/۱	۲/۹	زن	
۲۰۷۴	۲۴/۹	۳۸	۲۶	۷/۴	۳/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۱	۲۷	۴۱/۱	۲۲	۶/۵	۳/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲۷/۲	۴۳	۱۹/۲	۴/۵	۶/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۲۵/۹	۴۸/۶	۱۶/۶	۳/۱	۵/۹	بی سواد	تحصیلات
۶۶۴	۲۸/۰	۴۲/۲	۲۰/۸	۵/۰	۴/۱	ابتدایی	
۱۲۰۵	۲۷/۵	۴۰/۲	۲۳/۲	۶/۰	۳/۱	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۲۵/۹	۴۰/۸	۲۲/۹	۶/۶	۳/۸	دیپلم	
۹۶۹	۲۴/۴	۳۶/۲	۲۶/۶	۸/۹	۳/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۲۳/۳	۳۰/۸	۲۷/۵	۱۱/۷	۶/۷	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۳	۲۳/۷	۳۵/۸	۲۷/۱	۸/۵	۴/۹	مجرد	
۳۳۶۹	۲۷/۳	۴۱/۹	۲۱/۵	۵/۷	۳/۵	متأهل	
۳۱۳۱	۲۶/۰	۴۰/۳	۲۳/۸	۶/۳	۳/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۲۶/۵	۳۹/۹	۲۲/۱	۶/۹	۴/۶	شاغل	

جدول ۷۷- آیا تا به حال شده که برای رسیدن به حاجتی، نذر کرده باشید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۸۳	۲۲	۳۶/۳	۲۷/۶	۹/۱	۵	مرد	جنسیت
۲۴۳۵	۳۲	۳۹/۱	۲۱/۵	۵/۷	۱/۶	زن	
۲۰۸۲	۲۵/۳	۱۸ ۳۵	۲۵/۴	۸/۶	۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۱	۲۷/۹	۳۸	۲۴/۶	۷/۶	۱/۹	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۲۹/۴	۱۵ ۴۱	۲۲/۶	۴/۲	۲/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳۳/۹	۴۱/۸	۱۸/۸	۴/۸	۰/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۲۶/۰	۴۴/۰	۲۲/۱	۵/۴	۲/۶	ابتدایی	
۱۲۱۰	۲۶/۲	۳۹/۰	۲۵/۱	۶/۸	۲/۹	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۲۸/۰	۳۵/۹	۲۴/۹	۷/۴	۳/۹	دیپلم	
۹۷۷	۲۶/۲	۳۳/۸	۲۶/۸	۹/۳	۳/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲۲/۳	۳۱/۴	۲۱/۵	۱۶/۵	۸/۳	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۹۱	۲۳/۹	۳۲/۶	۲۷/۰	۹/۹	۶/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۶	۲۸/۴	۳۹/۸	۲۳/۶	۶/۳	۱/۹	متاهل	
۳۱۴۳	۲۸/۳	۳۸/۴	۲۳/۲	۶/۶	۳/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۶	۲۴/۶	۳۶/۷	۲۷/۰	۸/۶	۳/۲	شاغل	

جدول ۷۸- تا چه حد وجود خداوند را در زندگی روزمره‌تان احساس می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۸۴	۴۶/۹	۳۴/۹	۱۴/۲	۲/۸	۱/۳	مرد	جنسیت
۲۴۳۵	۵۱	۳۵/۶	۱۱	۲	۰/۳	زن	
۲۰۸۰	۴۴/۸	۳۶/۸	۱۴/۱	۳/۲	۱/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۲	۵۱/۲	۳۴/۱	۱۲/۱	۲	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۵۳	۵۳/۹	۳۳/۸	۱۰/۳	۱/۴	۰/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۴۹/۷	۳۸/۷	۹/۹	۱/۷	۰	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۴۸/۲	۳۸/۷	۱۱/۶	۰/۹	۰/۶	ابتدایی	
۱۲۱۳	۴۷/۷	۳۶/۳	۱۲/۹	۲/۳	۰/۸	زیردیپلم	
۱۵۵۳	۴۹/۸	۳۳/۹	۱۳/۳	۲/۲	۰/۸	دیپلم	
۹۷۴	۴۸/۸	۳۳/۳	۱۳/۳	۴/۰	۰/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۴۹/۶	۳۱/۴	۸/۳	۵/۰	۵/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	

۱۴۹۲	۴۳/۳	۳۶/۱	۱۵/۳	۳/۷	۱/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۵	۵۱/۳	۳۴/۸	۱۱/۶	۱/۹	۰/۵	متأهل	
۳۱۴۴	۴۸/۳	۳۵/۸	۱۲/۶	۲/۶	۰/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۶	۵۰/۲	۳۴/۰	۱۲/۶	۲/۱	۱/۱	شاغل	

جدول ۷۹- آیا تا به حال مشاهده نموده‌اید که با دعا و خواستن از خدا، مریضی صعب‌العلاج شفا گرفته باشد؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد ممتعه بر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۶۸	۸/۴	۲۵	۲۹/۹	۱۷/۸	۱۸/۸	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۱۰/۶	۲۷/۹	۲۸	۱۶/۹	۱۶/۶	زن	
۲۰۷۳	۹/۴	۲۳/۹	۲۸	۱۹/۲	۱۹/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۹/۳	۲۷	۲۹/۳	۱۶/۱	۱۸/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۱۰/۴	۳۱	۳۰/۳	۱۶/۱	۱۲/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱۱/۳	۳۴/۵	۲۹/۷	۱۲/۳	۱۲/۳	بی‌سواد	
۶۶۲	۸/۸	۳۴/۳	۳۱/۶	۱۴/۵	۱۰/۹	ابتدایی	تحصیلات
۱۲۰۶	۹/۶	۲۶/۹	۳۱/۴	۱۶/۷	۱۵/۳	زیردیپلم	
۱۵۴۱	۹/۸	۲۵/۴	۲۶/۸	۱۹/۱	۱۸/۹	دیپلم	
۹۶۸	۸/۶	۱۹/۹	۲۷/۴	۱۹/۱	۲۵/۰	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۱۰/۰	۲۰/۰	۲۵/۰	۱۹/۲	۲۵/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۸۳	۹/۴	۲۲/۲	۲۷/۲	۱۹/۴	۲۱/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۵	۹/۶	۲۸/۳	۲۹/۸	۱۶/۳	۱۶/۰	متأهل	
۳۱۲۴	۱۰/۰	۲۷/۰	۲۸/۶	۱۸/۰	۱۶/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۵	۸/۷	۲۵/۶	۲۹/۴	۱۶/۴	۲۰/۰	شاغل	

جدول ۸۰- معمولاً چقدر از خدا می‌خواهید که در زندگی به شما کمک کند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۶۳	۴۶/۲	۳۷/۴	۱۳/۲	۲	۱/۲	مرد	جنسیت
۲۴۳۶	۵۳	۳۶/۵	۸/۸	۱/۴	۰/۳	زن	
۲۰۷۱	۴۷/۸	۳۸/۱	۱۱/۷	۱/۴	۰/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۵۰	۳۶/۳	۱۱/۳	۱/۹	۰/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۲	۵۳/۲	۳۵/۵	۸/۳	۲	۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۴۷/۴	۴۴/۰	۷/۶	۰/۷	۰/۳	بی‌سواد	
۶۶۱	۵۰/۴	۳۸/۱	۱۰/۰	۰/۹	۰/۶	ابتدایی	تحصیلات
۱۲۰۳	۵۱/۳	۳۵/۳	۱۰/۸	۲/۰	۰/۶	زیردیپلم	
۱۵۳۸	۴۸/۷	۳۸/۲	۱۰/۹	۱/۵	۰/۷	دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۹۷۱	۴۹/۸	۳۴/۷	۱۲/۰	۲/۵	۰/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۴۷/۵	۲۶/۷	۱۹/۲	۲/۵	۴/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۰	۴۶/۸	۳۶/۴	۱۳/۷	۱/۸	۱/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۲	۵۰/۹	۳۷/۱	۹/۸	۱/۷	۰/۵	متاهل	
۳۱۲۱	۴۹/۵	۳۷/۶	۱۰/۵	۱/۶	۰/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۲	۴۹/۹	۳۵/۷	۱۱/۶	۱/۹	۰/۹	شاغل	

جدول ۸۱- کلاً، خود را تا چه حد به خدا، نزدیک احساس می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۵۵	۲۴/۹	۳۶/۵	۲۹/۳	۸	۱/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۶	۲۸/۲	۳۹	۲۷/۵	۴/۸	۰/۴	زن	
۲۰۶۵	۲۱/۹	۳۶/۲	۳۲/۷	۸	۱/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۲	۲۸/۲	۳۸/۲	۲۷/۴	۵/۷	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۰	۳۴/۲	۴۰/۱	۲۰/۵	۴/۴	۰/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۳۳/۰	۴۴/۳	۱۸/۶	۳/۸	۰/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۶۰	۳۰/۵	۴۰/۸	۲۲/۹	۵/۲	۰/۸	ابتدایی	
۱۲۰۲	۲۷/۴	۳۹/۵	۲۶/۶	۵/۷	۰/۸	زیر دیپلم	
۱۵۳۸	۲۴/۴	۳۶/۱	۳۱/۹	۶/۸	۰/۸	دیپلم	
۹۶۳	۲۴/۳	۳۴/۹	۳۱/۵	۸/۵	۰/۸	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۲۳/۵	۳۴/۵	۳۰/۳	۸/۴	۳/۴	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۴	۲۲/۰	۳۴/۲	۳۲/۵	۹/۸	۱/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۸	۲۸/۶	۳۹/۲	۲۶/۸	۴/۹	۰/۶	متاهل	
۳۱۱۰	۲۶/۲	۳۸/۲	۲۸/۹	۶/۰	۰/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۲	۲۷/۳	۳۶/۹	۲۷/۵	۷/۴	۰/۹	شاغل	

جدول ۸۲- در انجام امور مهم زندگی، چقدر به خدا توکل می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	به ندرت	اصلاً		
۲۴۶۱	۵۰/۶	۳۶/۴	۹/۹	۱/۸	۱/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۵	۵۳/۲	۳۵/۸	۸/۷	۱/۴	۰/۶	زن	
۲۰۶۹	۴۹/۱	۳۷/۹	۱۰/۳	۱/۳	۱/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۰	۵۴/۵	۳۵/۷	۷/۷	۱/۸	۰/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۶۰/۶	۳۰/۴	۷	۰/۸	۱/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۵۶/۵	۳۹/۴	۳/۸	۰	۰/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۵۹	۵۶/۹	۳۴/۷	۷/۰	۰/۹	۰/۵	ابتدایی	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۱۲۰۴	۵۴/۹	۳۶/۱	۶/۷	۱/۴	۰/۸	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۵۲/۴	۳۶/۰	۹/۲	۱/۴	۱/۰	دیپلم	
۹۶۷	۴۹/۶	۳۴/۷	۱۲/۶	۱/۸	۱/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۳۹/۵	۳۹/۵	۱۱/۸	۵/۹	۳/۴	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۱	۴۷/۷	۳۷/۷	۱۰/۹	۲/۰	۱/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۶	۵۵/۵	۳۵/۰	۷/۷	۱/۱	۰/۶	متأهل	
۳۱۱۶	۵۲/۹	۳۵/۶	۹/۲	۱/۳	۱/۰	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۱	۵۳/۸	۳۶/۲	۷/۷	۱/۵	۰/۸	شاغل	

جدول ۸۳- گاهی دیده‌ام که در قبال گناہانی که انجام داده‌ام، خداوند من را تنبیه کرده است (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۴	۳	۵/۳	۱۲/۴	۴۲/۴	۳۶/۹	مرد	جنسیت
۲۴۲۹	۱/۹	۴/۸	۱۱	۴۲/۷	۳۹/۶	زن	
۲۰۸۰	۲/۵	۵/۴	۱۲/۵	۴۲/۴	۳۷/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۲/۳	۵	۱۱/۴	۴۲/۷	۳۸/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲/۶	۴/۳	۱۰/۵	۴۲/۷	۳۹/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۲/۱	۵/۲	۱۰/۰	۳۸/۸	۴۳/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۳/۲	۴/۷	۹/۲	۴۱/۱	۴۱/۹	ابتدایی	
۱۲۰۸	۲/۳	۴/۸	۱۲/۳	۴۲/۱	۳۸/۴	زیردیپلم	
۱۵۴۸	۱/۹	۴/۹	۱۲/۲	۴۳/۰	۳۸/۰	دیپلم	
۹۷۶	۲/۹	۵/۲	۱۳/۰	۴۵/۳	۳۳/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۵/۰	۱۰/۹	۱۲/۶	۴۱/۲	۳۰/۳	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۹۱	۳/۱	۵/۲	۱۳/۳	۴۳/۰	۳۵/۳	مجرد	
۳۳۷۲	۲/۲	۵/۰	۱۱/۰	۴۲/۳	۳۹/۶	متأهل	
۳۱۳۱	۲/۴	۵/۰	۱۱/۷	۴۲/۵	۳۸/۴	غیرشاغل	
۱۷۶۴	۲/۶	۵/۰	۱۱/۸	۴۲/۴	۳۸/۲	شاغل	وضع فعالیت

جدول ۸۴- گاهی اوقات در هنگام خواندن نماز، یا دعا یا زیارت در حرم مطهر اولیای الهی، احساس معنویت خاصی به من دست می‌دهد.

(بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۴	۱/۸	۲/۲	۱۱	۴۳/۶	۴۱/۵	مرد	جنسیت
۲۴۲۸	۰/۶	۱/۳	۸/۲	۴۲/۳	۴۷/۷	زن	

یافته‌های تحقیق

۲۰۷۷	۱/۹	۲/۳	۱۰/۹	۴۲/۱	۴۲/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۰/۶	۱/۵	۸/۶	۴۴/۸	۴۴/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۰/۸	۰/۹	۸/۹	۴۰/۱	۴۹/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۰	۰/۳	۶/۵	۴۳/۳	۴۹/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۰/۸	۱/۴	۵/۶	۴۳/۸	۴۸/۵	ابتدایی	
۱۲۰۸	۱/۱	۱/۰	۸/۲	۴۵/۰	۴۴/۷	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۱/۴	۲/۳	۱۰/۳	۴۱/۸	۴۴/۲	دیپلم	
۹۷۵	۱/۳	۲/۵	۱۳/۴	۴۲/۱	۴۰/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۴/۲	۱/۷	۱۶/۰	۴۴/۵	۳۳/۶	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۶	۲/۶	۲/۶	۱۲/۹	۴۰/۲	۴۱/۷	مجرد	
۳۳۷۶	۰/۶	۱/۴	۸/۱	۴۴/۱	۴۵/۸	متأهل	
۳۱۳۰	۱/۱	۱/۷	۹/۲	۴۲/۷	۴۵/۳	غیرشاغل	
۱۷۶۴	۱/۴	۱/۸	۱۰/۱	۴۳/۵	۴۳/۳	شاغل	

جدول ۸۵- شاهد بوده‌ام که با دعا و صدقه، خداوند مرا از حادثه خطرناکی به سلامت رد نموده است. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً		
۲۴۷۹	۱/۷	۱/۵	۸/۸	۳۷/۸	مرد	جنسیت
۲۴۳۱	۰/۶	۰/۹	۷/۳	۳۶/۱	زن	
۲۰۸۲	۱/۵	۱/۲	۷/۹	۳۷/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۸	۰/۸	۱/۲	۸/۱	۳۶/۳	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۰/۹	۱/۴	۷/۸	۳۶/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۰/۳	۱/۰	۹/۶	۳۳/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۱/۱	۰/۳	۵/۳	۳۷/۳	ابتدایی	
۱۲۱۱	۱/۲	۰/۷	۷/۴	۳۷/۲	زیردیپلم	
۱۵۵۱	۱/۰	۱/۲	۸/۱	۳۶/۵	دیپلم	
۹۷۶	۱/۱	۲/۴	۹/۵	۳۸/۳	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۵/۰	۱/۷	۱۴/۳	۳۶/۱	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۹۰	۲/۰	۱/۵	۹/۱	۳۸/۶	مجرد	
۳۳۸۰	۰/۸	۱/۱	۷/۶	۳۶/۲	متأهل	
۳۱۳۴	۱/۰	۱/۲	۸/۴	۳۶/۷	غیرشاغل	
۱۷۶۹	۱/۵	۱/۳	۷/۴	۳۷/۳	شاغل	

جدول ۸۶- برخی اوقات در هنگام خواندن نماز یا دعا و نیایش کردن، حضور خداوند را احساس می‌کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۶۹	۱/۹	۲	۱۱/۷	۴۵	۳۹/۴	مرد	جنسیت
۲۴۳۰	۰/۵	۱/۲	۱۰/۴	۴۴/۷	۴۳/۲	زن	
۲۰۷۳	۱/۸	۱/۹	۱۲/۱	۴۶/۳	۳۷/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۰/۸	۱/۶	۱۰/۵	۴۴/۹	۴۲/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۰/۶	۱/۱	۹/۸	۴۱	۴۷/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۰	۱/۰	۷/۹	۴۱/۲	۴۹/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۳	۱/۲	۱/۸	۷/۸	۴۴/۲	۴۴/۹	ابتدایی	
۱۲۰۸	۱/۰	۱/۰	۱۰/۱	۴۶/۰	۴۱/۹	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۱/۱	۱/۹	۱۱/۷	۴۵/۲	۴۰/۱	دیپلم	
۹۷۳	۱/۶	۲/۴	۱۴/۵	۴۴/۱	۳۷/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۴/۲	۰	۱۷/۶	۴۷/۱	۳۱/۱	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۳	۲/۴	۲/۲	۱۳/۸	۴۴/۲	۳۷/۴	مجرد	
۳۳۷۶	۰/۷	۱/۴	۹/۸	۴۵/۰	۴۳/۰	متاهل	
۳۱۲۶	۰/۹	۱/۶	۱۱/۱	۴۴/۶	۴۱/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۵	۱/۸	۱/۸	۱۱/۰	۴۵/۴	۴۰/۱	شاغل	

جدول ۸۷- همیشه به فکر خداوند هستم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۲	۱/۹	۲/۳	۱۱	۳۶/۷	۴۸	مرد	جنسیت
۲۴۲۱	۰/۹	۱/۷	۸/۸	۳۶/۳	۵۲/۳	زن	
۲۰۷۵	۱/۷	۲/۱	۱۲/۱	۳۷/۵	۴۶/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۰	۱/۲	۲	۸/۹	۳۶/۸	۵۱/۱	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۱/۲	۱/۷	۶/۹	۳۳/۳	۵۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۱/۰	۲/۱	۴/۸	۳۳/۴	۵۸/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۱/۵	۱/۲	۸/۰	۳۳/۱	۵۶/۱	ابتدایی	
۱۲۰۵	۱/۷	۱/۰	۸/۰	۳۴/۹	۵۴/۴	زیردیپلم	
۱۵۴۵	۱/۲	۲/۵	۱۰/۶	۳۷/۰	۴۸/۶	دیپلم	
۹۷۷	۱/۳	۲/۷	۱۳/۸	۳۹/۱	۴۳/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۳/۴	۴/۲	۱۴/۳	۴۷/۱	۳۱/۱	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۶	۲/۲	۲/۹	۱۳/۳	۳۷/۵	۴۴/۲	مجرد	
۳۳۶۸	۱/۱	۱/۶	۸/۴	۳۶/۰	۵۲/۹	متاهل	
۳۱۲۳	۱/۳	۲/۰	۹/۷	۳۶/۷	۵۰/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت

یافته‌های تحقیق

۱۷۶۲	۱/۶	۲/۰	۱۰/۲	۳۶/۲	۵۰/۱	شاغل	
------	-----	-----	------	------	------	------	--

جدول ۸۸- در حل مشکلاتم راز و نیاز با خداوند را موثر نمی‌بینم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۲۵	۴۳/۸	۳۷/۸	۶/۱	۶/۴	۵/۹	مرد	جنسیت
۲۳۸۹	۴۵	۳۷/۴	۵/۸	۵/۶	۶/۲	زن	
۲۰۳۹	۴۴/۱	۳۷/۷	۵/۹	۵/۷	۶/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۴۲	۴۵/۲	۳۷/۵	۶/۲	۵/۴	۵/۸	۳۰-۴۹	
۸۲۹	۴۷	۳۶/۳	۴/۷	۵/۵	۶/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۵۲/۶	۳۴/۳	۳/۵	۴/۸	۴/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۱	۴۷/۸	۳۶/۶	۴/۵	۶/۵	۴/۸	ابتدایی	
۱۱۹۳	۴۳/۱	۳۸/۱	۶/۳	۵/۳	۷/۳	زیردیپلم	
۱۵۲۱	۴۴/۲	۳۸/۳	۵/۹	۵/۷	۵/۹	دیپلم	
۹۴۹	۴۶/۴	۳۷/۲	۶/۳	۴/۷	۵/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۴	۳۵/۱	۴۱/۲	۱۰/۵	۵/۳	۷/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۵۵	۴۳/۰	۳۷/۴	۶/۲	۶/۲	۷/۲	مجرد	وضع تأهل
۳۳۲۱	۴۵/۸	۳۷/۳	۵/۶	۵/۴	۵/۹	متأهل	
۳۰۷۳	۴۳/۹	۳۷/۹	۵/۹	۵/۴	۷/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۳۳	۴۷/۰	۳۶/۵	۵/۸	۵/۹	۴/۸	شاغل	

جدول ۸۹- هر اتفاق مهمی که برایم می‌افتد، مرا به فکر خدا می‌اندازد. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۶۰	۲/۴	۲/۴	۱۱/۶	۴۲/۵	۴۱/۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۰	۱/۲	۲/۲	۱۰	۴۰/۷	۴۶	زن	
۲۰۶۶	۲/۴	۳/۱	۱۱/۷	۴۲/۱	۴۰/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۰	۱/۲	۱/۹	۱۰/۴	۴۲/۷	۴۳/۹	۳۰-۴۹	
۸۴۰	۱/۷	۱/۲	۹/۴	۳۸/۲	۴۹/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۱/۰	۱/۷	۸/۰	۳۸/۱	۵۱/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۱/۴	۱/۲	۸/۹	۴۲/۴	۴۶/۱	ابتدایی	
۱۱۹۹	۲/۱	۱/۳	۹/۵	۴۲/۲	۴۴/۹	زیردیپلم	
۱۵۴۰	۱/۵	۳/۱	۱۱/۲	۴۱/۶	۴۲/۷	دیپلم	
۹۶۶	۲/۱	۳/۳	۱۲/۶	۴۲/۰	۴۰/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۵/۱	۱/۷	۱۹/۵	۴۲/۴	۳۱/۴	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۷	۲/۸	۳/۷	۱۲/۸	۴۱/۶	۳۹/۱	مجرد	وضع تأهل

۳۳۵۳	۱/۳	۱/۷	۹/۸	۴۱/۶	۴۵/۵	متأهل	
۳۱۰۶	۱/۷	۲/۴	۱۰/۷	۴۱/۴	۴۳/۹	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۱/۹	۲/۲	۱۰/۸	۴۲/۰	۴۳/۱	شاغل	

علاقه دینی

جدول ۹۰- دین اسلام را بسیار دوست دارم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۷۶۶	۵۶
موافق	۱۶۵۲	۳۳/۵
مردد	۳۶۷	۷/۴
مخالف	۶۱	۱/۲
کاملاً مخالف	۵۸	۱/۲
جمع	۴۹۰۴	۹۹/۳
بی‌پاسخ	۳۳	۰/۷

جدول ۹۱- در راه اسلام حاضریم جانم را فدا کنیم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۲۷۳	۴۶
موافق	۱۶۳۶	۳۳/۱
مردد	۷۱۹	۱۴/۵
مخالف	۱۵۳	۳/۱
کاملاً مخالف	۱۱۹	۲/۴
جمع	۴۹۰۰	۹۹/۳
بی‌پاسخ	۳۷	۰/۷

جدول ۹۲- بر دین خود می‌بالیم و به آن افتخار می‌کنیم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۷۱۵	۵۵
موافق	۱۶۵۶	۳۳/۵
مردد	۳۹۶	۸
مخالف	۵۶	۱/۱
کاملاً مخالف	۷۴	۱/۵
جمع	۴۸۹۷	۹۹/۲
بی‌پاسخ	۴۰	۰/۸

جدول ۹۳- زیارت خانه خدا یکی از آرزوهای من است.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۱۹۸	۶۴/۸

یافته‌های تحقیق

۲۵ / ۵	۱۲۵۷	موافق
۵ / ۸	۲۸۴	مردد
۱ / ۶	۷۷	مخالف
۱ / ۵	۷۵	کاملاً مخالف
۹۹ / ۱	۴۸۹۱	جمع
۰ / ۹	۴۶	بی پاسخ

جدول ۹۴- از کسی که به پیامبر اسلام، توهین کند متنفرم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۶۲ / ۴	۳۰۸۳	کاملاً موافق
۲۹	۱۴۳۴	موافق
۴ / ۹	۲۴۰	مردد
۱ / ۱	۵۶	مخالف
۱ / ۶	۸۱	کاملاً مخالف
۹۹ / ۱	۴۸۹۴	جمع
۰ / ۹	۴۳	بی پاسخ

جدول ۹۵- اگر امکان سفر خارجی برایم به وجود آید سفر زیارتی را به سیاحتی ترجیح می‌دهم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۴ / ۶	۲۲۰۴	کاملاً موافق
۲۸ / ۱	۱۳۸۸	موافق
۱۶ / ۳	۸۰۳	مردد
۵ / ۳	۲۶۲	مخالف
۴ / ۸	۲۳۵	کاملاً مخالف
۹۹ / ۱	۴۸۹۲	جمع
۰ / ۹	۴۵	بی پاسخ

جدول ۹۶- دوست داشتم دین دیگری غیر از اسلام می‌داشتم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵ / ۴	۲۶۹	کاملاً موافق
۵ / ۲	۲۵۶	موافق
۸ / ۶	۴۲۶	مردد
۳۳ / ۹	۱۶۷۲	مخالف
۴۵ / ۶	۲۲۵۰	کاملاً مخالف
۹۸ / ۷	۴۸۷۳	جمع
۱ / ۳	۶۴	بی پاسخ

جدول ۹۷- علاقه زیادی به خواندن کتاب‌های مذهبی (با شنیدن سخنرانی‌های مذهبی) دارم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۳۴۷	۲۷ / ۳
موافق	۱۶۳۹	۳۳ / ۲
مردد	۱۳۳۲	۲۷
مخالف	۳۳۱	۶ / ۷
کاملاً مخالف	۲۱۸	۴ / ۴
جمع	۴۸۶۷	۹۸ / ۶
بی‌پاسخ	۷۰	۱ / ۴

جدول ۹۸- دوست دارم که همه مردم جهان دین اسلام را بپذیرند.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۱۹۲	۴۴ / ۴
موافق	۱۶۶۲	۳۳ / ۷
مردد	۷۶۰	۱۵ / ۴
مخالف	۱۷۰	۳ / ۴
کاملاً مخالف	۹۹	۲
جمع	۴۸۸۳	۹۸ / ۹
بی‌پاسخ	۵۴	۱ / ۱

جدول ۹۹- از کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند، خوشم نمی‌آید.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۸۳۳	۳۷ / ۱
موافق	۱۷۷۵	۳۶
مردد	۸۴۶	۱۷ / ۱
مخالف	۲۶۳	۵ / ۳
کاملاً مخالف	۱۶۹	۳ / ۴
جمع	۴۸۸۶	۹۹
بی‌پاسخ	۵۱	۱

جدول ۱۰۰- معیار اساسی در انتخاب همسر، ایمان اسلامی وی است.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۴۳۶	۴۹ / ۳
موافق	۱۶۸۲	۳۴ / ۱
مردد	۵۲۶	۱۰ / ۷
مخالف	۱۴۸	۳
کاملاً مخالف	۹۶	۱ / ۹
جمع	۴۸۸۸	۹۹
بی‌پاسخ	۴۹	۱

جدول ۱۰۱- هیچ خدمتی مهم‌تر از خدمت به اسلام نیست.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۱۹۳	۴۴ / ۴
موافق	۱۷۹۶	۳۶ / ۴
مردد	۶۶۴	۱۳ / ۴
مخالف	۱۵۰	۳
کاملاً مخالف	۸۸	۱ / ۸
جمع	۴۸۹۱	۹۹ / ۱
بی‌پاسخ	۴۶	۰ / ۹

جدول ۱۰۲- اگر نماز قضا شود، خیلی ناراحت می‌شوم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۰۹۴	۴۲ / ۴
موافق	۱۷۳۸	۳۵ / ۲
مردد	۸۲۱	۱۴ / ۵
مخالف	۱۹۵	۳ / ۹
کاملاً مخالف	۱۴۶	۳
جمع	۴۸۹۴	۹۹ / ۱
بی‌پاسخ	۴۳	۰ / ۹

جدول ۱۰۳- اسلام را به هر دین دیگر در دنیا ترجیح می‌دهم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۵۸۶	۵۲ / ۴
موافق	۱۶۹۴	۳۴ / ۳
مردد	۳۸۲	۷ / ۷
مخالف	۱۰۱	۲
کاملاً مخالف	۱۳۱	۲ / ۷
جمع	۴۸۹۴	۹۹ / ۱
بی‌پاسخ	۴۳	۰ / ۹

جدول ۱۰۴- برای دفاع از دین اسلام حاضرم به مسلمانان درگیر در جنگ کمک نمایم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۹۷۱	۳۹ / ۹
موافق	۱۹۷۵	۴۰
مردد	۶۸۰	۱۳ / ۸
مخالف	۱۶۱	۳ / ۳
کاملاً مخالف	۱۱۷	۲ / ۴
جمع	۴۹۰۴	۹۹ / ۳

بی پاسخ	۳۳	۰ / ۷
---------	----	-------

جدول ۱۰۵- از کسی که به قرآن کریم توهین کند، متنفرم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۱۲۸	۶۳ / ۴
موافق	۱۵۳۳	۳۱ / ۱
مردد	۱۵۰	۳
مخالف	۳۱	۰ / ۶
کاملاً مخالف	۸۲	۱ / ۷
جمع	۴۹۲۴	۹۹ / ۷
بی پاسخ	۱۳	۰ / ۳

جدول ۱۰۶- دین اسلام را بسیار دوست دارم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)					تعداد معتبر
		کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف	
جنسیت	مرد	۵۵ / ۳	۳۳ / ۵	۷ / ۹	۱ / ۵	۱ / ۷	۲۴۷۱
	زن	۵۷ / ۵	۳۳ / ۹	۷ / ۱	۰ / ۹	۰ / ۶	۲۴۲۷
سن	۱۸ - ۲۹	۵۲ / ۲	۳۵ / ۸	۸ / ۸	۱ / ۳	۱ / ۸	۲۰۷۶
	۳۰ - ۴۹	۵۸ / ۷	۳۲ / ۷	۶ / ۸	۱ / ۲	۰ / ۷	۱۹۷۴
	۵۰ و بالاتر	۶۱ / ۶	۳۰ / ۸	۵ / ۸	۱ / ۱	۰ / ۷	۸۴۴
تحصیلات	بی سواد	۶۵ / ۷	۲۹ / ۴	۳ / ۸	۰ / ۷	۰ / ۳	۲۸۹
	ابتدایی	۶۴ / ۳	۳۰ / ۹	۳ / ۵	۰ / ۵	۰ / ۹	۶۶۴
	زیردیپلم	۵۹ / ۹	۳۱ / ۷	۶ / ۸	۰ / ۷	۰ / ۹	۱۲۰۸
	دیپلم	۵۳ / ۰	۳۶ / ۲	۸ / ۳	۱ / ۴	۱ / ۲	۱۵۴۵
	فوق دیپلم و لیسانس	۵۰ / ۶	۳۵ / ۷	۱۰ / ۱	۲ / ۱	۱ / ۶	۹۷۵
	فوق لیسانس و دکترا	۴۵ / ۸	۳۰ / ۵	۱۵ / ۳	۴ / ۲	۴ / ۲	۱۱۸
وضع تأهل	مجرد	۵۰ / ۷	۳۴ / ۴	۱۱ / ۳	۱ / ۵	۲ / ۲	۱۴۸۴
	متأهل	۵۸ / ۹	۳۳ / ۴	۵ / ۹	۱ / ۱	۰ / ۷	۳۳۷۴
وضع فعالیت	غیرشاغل	۵۶ / ۱	۳۴ / ۱	۷ / ۵	۱ / ۲	۱ / ۱	۳۱۲۵
	شاغل	۵۶ / ۹	۳۲ / ۹	۷ / ۴	۱ / ۴	۱ / ۴	۱۷۶۵

جدول ۱۰۷- در راه اسلام حاضرم جانم را فدا کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)					تعداد معتبر
		کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف	
جنسیت	مرد	۴۶ / ۸	۳۲ / ۸	۱۳ / ۷	۳ / ۶	۳ / ۱	۲۴۷۰
	زن	۴۶	۳۴ / ۱	۱۵ / ۷	۲ / ۶	۱ / ۷	۲۴۲۴

یافته‌های تحقیق

۲۰۷۲	۳/۳	۴/۴	۱۷/۳	۳۳/۳	۴۱/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۲/۱	۲/۱	۱۲/۸	۳۴/۳	۴۸/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۱/۱	۲/۳	۱۲/۷	۳۱/۸	۵۲/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۰/۷	۰/۳	۹/۷	۳۱/۵	۵۷/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۱/۲	۱/۱	۸/۵	۳۴/۹	۵۴/۳	ابتدایی	
۱۲۱۰	۱/۳	۲/۵	۱۳/۲	۳۳/۳	۴۹/۷	زیردیپلم	
۱۵۴۵	۲/۸	۳/۲	۱۷/۲	۳۳/۳	۴۳/۶	دیپلم	
۹۷۲	۳/۵	۵/۸	۱۷/۷	۳۴/۱	۳۹/۰	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۱۰/۲	۶/۸	۲۴/۶	۲۹/۷	۲۸/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۳	۴/۱	۵/۱	۱۸/۴	۳۲/۳	۴۰/۱	مجرد	
۳۳۷۱	۱/۷	۲/۳	۱۳/۱	۳۳/۹	۴۹/۰	متأهل	
۳۱۲۵	۲/۳	۳/۱	۱۴/۹	۳۳/۱	۴۶/۷	غیرشاغل	
۱۷۶۱	۲/۷	۳/۲	۱۴/۳	۳۳/۸	۴۵/۹	شاغل	

جدول ۱۰۸- بر دین خود می‌بالم و به آن افتخار می‌کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۶۹	۲/۱	۱/۵	۸/۱	۳۴/۳	مرد	جنسیت	
۲۴۲۲	۰/۸	۰/۸	۸/۱	۳۳/۴	زن		
۲۰۷۵	۲/۲	۱/۳	۹/۳	۳۴/۶	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۶۹	۱/۱	۱	۷/۴	۳۴/۲	۳۰-۴۹		
۸۴۳	۰/۷	۱/۳	۶/۳	۳۱/۳	۵۰ و بالاتر		
۲۹۱	۰/۷	۰	۴/۱	۳۲/۶	۶۲/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۱/۱	۰/۳	۴/۵	۳۳/۵	۶۰/۶	ابتدایی	
۱۲۰۵	۰/۹	۰/۷	۶/۲	۳۳/۹	۵۸/۲	زیردیپلم	
۱۵۴۴	۱/۸	۱/۵	۸/۹	۳۴/۲	۵۳/۶	دیپلم	
۹۷۵	۱/۸	۱/۸	۱۲/۰	۳۳/۹	۵۰/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۶/۰	۳/۴	۱۳/۷	۳۵/۹	۴۱/۰	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۴	۲/۶	۱/۵	۱۱/۷	۳۴/۷	۴۹/۵	مجرد	
۳۳۶۸	۱/۰	۱/۰	۶/۵	۳۳/۶	۵۷/۹	متأهل	
۳۱۲۰	۱/۴	۱/۰	۸/۰	۳۳/۸	۵۵/۷	غیرشاغل	
۱۷۶۳	۱/۶	۱/۴	۸/۲	۳۳/۸	۵۵/۰	شاغل	

جدول ۱۰۹- زیارت خانه خدا یکی از آرزوهای من است. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۶۳	۲/۲	۲	۷/۱	۲۶	۶۲/۶	مرد	جنسیت
۲۴۲۲	۰/۸	۱/۱	۴/۵	۲۵/۴	۶۸/۲	زن	
۲۰۷۰	۲/۲	۲	۷/۳	۲۶/۶	۶۱/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۸	۱/۱	۱/۳	۴/۶	۲۵/۶	۶۷/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۰/۸	۱/۳	۴/۷	۲۳/۸	۶۹/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۰/۳	۰/۷	۳/۴	۲۱/۷	۷۳/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۰/۹	۰/۶	۳/۵	۲۵/۱	۶۹/۹	ابتدایی	
۱۲۰۷	۱/۴	۱/۰	۴/۰	۲۵/۸	۶۷/۹	زیردیپلم	
۱۵۳۹	۱/۴	۱/۷	۶/۹	۲۵/۹	۶۴/۱	دیپلم	
۹۷۴	۲/۳	۲/۸	۷/۷	۲۶/۹	۶۰/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۵/۱	۳/۴	۱۵/۳	۲۵/۴	۵۰/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۱	۳/۰	۲/۳	۹/۳	۲۶/۵	۵۸/۹	مجرد	
۳۳۶۴	۰/۹	۱/۳	۴/۳	۲۵/۴	۶۸/۲	متاهل	
۳۱۱۸	۱/۵	۱/۳	۵/۶	۲۶/۰	۶۵/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۱/۶	۲/۰	۶/۱	۲۵/۲	۶۵/۱	شاغل	

جدول ۱۱۰- از کسی که به پیامبر اسلام، توهین کند متنفرم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۶۸	۲	۱/۴	۵/۲	۳۰/۸	۶۰/۶	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۱/۳	۰/۹	۴/۶	۲۷/۷	۶۵/۵	زن	
۲۰۷۳	۱/۸	۱/۲	۵/۴	۳۰/۵	۶۱/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۸	۱/۵	۱/۲	۴/۶	۲۹/۵	۶۳/۳	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۱/۷	۰/۹	۴/۵	۲۵/۹	۶۷	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۱/۰	۰/۷	۲/۸	۲۷/۰	۶۸/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۲/۰	۰/۳	۳/۲	۲۸/۹	۶۵/۶	ابتدایی	
۱۲۰۸	۱/۵	۱/۲	۳/۹	۲۹/۳	۶۴/۲	زیردیپلم	
۱۵۴۳	۱/۸	۱/۰	۵/۱	۲۹/۹	۶۲/۲	دیپلم	
۹۷۲	۱/۵	۲/۰	۶/۸	۲۹/۳	۶۰/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۲/۵	۲/۵	۱۱/۸	۳۱/۹	۵۱/۳	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۴	۲/۲	۱/۴	۶/۷	۳۲/۱	۵۷/۶	مجرد	
۳۳۶۴	۱/۴	۱/۰	۴/۱	۲۸/۳	۶۵/۲	متاهل	
۳۱۱۹	۱/۵	۱/۱	۵/۱	۲۹/۴	۶۲/۹	غیرشاغل	وضع فعالیت

یافته‌های تحقیق

۱۷۶۱	۱/۹	۱/۲	۴/۶	۲۹/۲	۶۳/۱	شاغل	
------	-----	-----	-----	------	------	------	--

جدول ۱۱۱- اگر امکان سفر خارجی برایم به وجود آید سفر زیارتی را به سیاحتی ترجیح می‌دهم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)				تعداد معتبر
		کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	
جنسیت	مرد	۴۲/۵	۲۸	۱۸	۵/۹	۲۴۶۷
	زن	۴۷/۷	۲۸/۸	۱۴/۸	۳/۹	۲۴۱۹
سن	۱۸-۲۹	۴۰	۲۸/۱	۱۹/۲	۶/۲	۲۰۷۰
	۳۰-۴۹	۴۶/۱	۲۹/۹	۱۵/۱	۳/۹	۱۹۷۰
	۵۰ و بالاتر	۵۵/۱	۲۵/۳	۱۲/۵	۳/۳	۸۴۲
تحصیلات	بی‌سواد	۵۶/۲	۲۱/۷	۱۳/۱	۵/۲	۲۹۰
	ابتدایی	۵۱/۴	۳۱/۰	۱۱/۱	۲/۴	۶۵۹
	زیردیپلم	۴۷/۹	۳۰/۳	۱۳/۷	۳/۹	۱۲۰۲
	دیپلم	۴۲/۳	۲۹/۵	۱۸/۴	۴/۸	۱۵۴۴
	فوق‌دیپلم و لیسانس	۳۹/۲	۲۴/۹	۲۱/۵	۹/۰	۹۷۳
	فوق‌لیسانس و دکترا	۳۱/۱	۲۶/۱	۲۰/۲	۱۲/۶	۱۱۹
وضع تأهل	مجرد	۳۶/۸	۲۷/۲	۲۱/۷	۷/۱	۱۴۸۳
	متاهل	۴۸/۷	۲۸/۸	۱۴/۱	۴/۵	۳۳۶۳
وضع فعالیت	غیرشاغل	۴۵/۲	۲۹/۱	۱۵/۹	۵/۲	۳۱۱۸
	شاغل	۴۴/۸	۲۷/۳	۱۷/۳	۵/۶	۱۷۶۱

جدول ۱۱۲- دوست داشتم دین دیگری غیر از اسلام می‌داشتم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)				تعداد معتبر
		کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	
جنسیت	مرد	۵/۹	۵/۸	۹/۸	۳۳/۹	۲۴۶۰
	زن	۵/۲	۴/۷	۷/۷	۳۴/۸	۲۴۰۷
سن	۱۸-۲۹	۵/۵	۵/۹	۹/۲	۳۶	۲۰۶۹
	۳۰-۴۹	۵/۴	۵	۸/۷	۳۳/۲	۱۹۵۲
	۵۰ و بالاتر	۵/۷	۴/۴	۷/۷	۳۲/۵	۸۴۲
تحصیلات	بی‌سواد	۶/۶	۵/۵	۶/۹	۳۲/۱	۲۹۰
	ابتدایی	۵/۷	۴/۷	۵/۹	۳۲/۷	۶۶۱
	زیردیپلم	۶/۳	۵/۰	۸/۶	۳۴/۹	۱۱۹۹
	دیپلم	۵/۳	۵/۹	۸/۸	۳۵/۲	۱۵۳۶
	فوق‌دیپلم و لیسانس	۳/۸	۴/۵	۱۱/۳	۳۳/۰	۹۶۵
	فوق‌لیسانس و دکترا	۵/۱	۶/۸	۱۲/۷	۳۷/۳	۱۱۸
وضع تأهل	مجرد	۵/۷	۶/۱	۱۱/۱	۳۴/۹	۱۴۸۳
	متاهل	۵/۴	۴/۹	۷/۷	۳۴/۰	۳۳۴۵

۳۱۰۹	۴۵/۸	۳۴/۷	۸/۴	۵/۶	۵/۵	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۰	۴۷/۱	۳۳/۴	۹/۳	۴/۷	۵/۵	شاغل	

جدول ۱۱۳- علاقه زیادی به خواندن کتاب‌های مذهبی (یا شنیدن سخنرانی‌های مذهبی) دارم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً		
۲۴۵۶	۵/۷	۷/۷	۲۷/۸	۳۳/۲	مرد	جنسیت
۲۴۰۵	۳/۲	۵/۹	۲۷	۳۴/۲	زن	
۲۰۶۰	۵/۸	۹/۱	۳۰/۲	۳۱/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۵۷	۳/۹	۵/۵	۲۶/۴	۳۴/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۰	۲/۵	۴	۲۲/۹	۳۸/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۸۶	۳/۸	۲/۱	۲۲/۴	۳۴/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۷	۳/۰	۲/۰	۲۵/۳	۳۷/۱	ابتدایی	
۱۱۹۹	۳/۴	۶/۱	۲۵/۳	۳۵/۴	زیردیپلم	
۱۵۳۲	۴/۸	۷/۲	۲۹/۵	۳۲/۹	دیپلم	
۹۷۰	۵/۹	۱۰/۴	۳۰/۸	۳۰/۱	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۱۰/۹	۱۵/۱	۲۰/۲	۳۲/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۷۵	۶/۸	۱۰/۴	۳۰/۸	۳۰/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۴۷	۳/۵	۵/۲	۲۵/۸	۳۵/۰	متاهل	
۳۱۰۰	۳/۸	۶/۳	۲۷/۵	۳۴/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۵/۶	۷/۷	۲۷/۰	۳۳/۱	شاغل	

جدول ۱۱۴- دوست دارم که همه مردم جهان دین اسلام را بپذیرند. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً		
۲۴۵۹	۲/۸	۴/۷	۱۶/۵	۳۲/۹	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۱/۲	۲/۲	۱۴/۶	۳۵/۲	زن	
۲۰۶۸	۲/۸	۴/۴	۱۷/۳	۳۳/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۲	۱/۵	۳	۱۴/۶	۳۴/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۱/۳	۲/۵	۱۳/۴	۳۴/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۰/۷	۱/۷	۱۰/۷	۳۱/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۱/۱	۰/۹	۱۰/۶	۳۸/۵	ابتدایی	
۱۱۹۸	۱/۱	۲/۲	۱۲/۴	۳۵/۶	زیردیپلم	
۱۵۴۲	۲/۴	۳/۷	۱۷/۶	۳۳/۲	دیپلم	
۹۷۲	۲/۸	۶/۶	۲۰/۷	۳۱/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۹/۳	۹/۳	۲۳/۷	۲۷/۱	فوق‌لیسانس و دکترا	

یافته‌های تحقیق

۱۴۸۱	۳/۶	۵/۳	۱۸/۶	۳۲/۹	۳۹/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۶	۱/۴	۲/۶	۱۴/۳	۳۴/۶	۴۷/۲	متأهل	
۳۱۱۳	۲/۰	۳/۰	۱۴/۴	۳۵/۳	۴۵/۳	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۲/۲	۴/۳	۱۷/۵	۳۱/۹	۴۴/۱	شاغل	

جدول ۱۱۵ - از کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند، خوشم نمی‌آید. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۶۷	۴	۵/۶	۱۸/۱	۳۶/۱	۳۶/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۳	۲/۹	۵/۲	۱۶/۵	۳۶/۶	۳۸/۷	زن	
۲۰۷۰	۴/۴	۶/۵	۱۹/۳	۳۴/۸	۳۵	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۶۴	۲/۷	۴/۹	۱۶/۵	۳۷/۴	۳۸/۴	۳۰ - ۴۹	
۸۴۲	۲/۷	۳/۷	۱۴/۱	۳۷/۶	۴۱/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۸۶	۱/۷	۳/۱	۱۱/۹	۳۷/۱	۴۶/۲	بی‌سواد	
۶۶۲	۲/۶	۳/۰	۱۲/۴	۴۰/۶	۴۱/۴	ابتدایی	
۱۲۰۶	۲/۷	۳/۹	۱۴/۸	۳۸/۱	۴۰/۴	زیردیپلم	
۱۵۴۱	۳/۶	۵/۵	۱۹/۰	۳۴/۶	۳۷/۴	دیپلم	
۹۶۸	۴/۹	۸/۷	۲۲/۱	۳۴/۷	۲۹/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۷/۶	۱۲/۶	۲۷/۷	۲۹/۴	۲۲/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۲	۵/۴	۷/۰	۲۰/۶	۳۵/۱	۳۱/۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۸	۲/۶	۴/۷	۱۵/۸	۳۶/۹	۴۰/۰	متأهل	
۳۱۱۳	۳/۶	۵/۰	۱۶/۴	۳۷/۱	۳۷/۹	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۳/۳	۶/۱	۱۸/۸	۳۵/۱	۳۶/۷	شاغل	

جدول ۱۱۶ - معیار اساسی در انتخاب همسر، ایمان اسلامی وی است. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۶۵	۲/۹	۳/۷	۱۱/۹	۳۳/۳	۴۸/۲	مرد	جنسیت
۲۴۱۷	۱	۲/۴	۹/۶	۳۵/۵	۵۱/۵	زن	
۲۰۷۲	۲/۸	۳/۷	۱۲/۳	۳۴	۴۷/۲	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۶۴	۱/۳	۲/۸	۱۰/۲	۳۴/۳	۵۱/۴	۳۰ - ۴۹	
۸۴۳	۱/۲	۱/۹	۸/۵	۳۵/۲	۵۳/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۸۷	۰/۳	۱/۷	۶/۳	۳۲/۱	۵۹/۶	بی‌سواد	
۶۵۹	۰/۶	۱/۵	۶/۷	۳۷/۵	۵۳/۷	ابتدایی	
۱۲۰۵	۱/۶	۲/۰	۱۰/۳	۳۲/۷	۵۳/۴	زیردیپلم	
۱۵۴۴	۲/۰	۳/۲	۱۱/۳	۳۴/۶	۴۸/۸	دیپلم	

۹۷۳	۳/۲	۵/۰	۱۳/۶	۳۵/۱	۴۳/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۷/۷	۷/۷	۱۹/۷	۳۰/۸	۳۴/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۴	۳/۶	۴/۴	۱۴/۴	۳۳/۴	۴۴/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۸	۱/۳	۲/۴	۹/۱	۳۴/۸	۵۲/۴	متاهل	
۳۱۱۸	۱/۸	۳/۰	۱۰/۳	۳۵/۰	۴۹/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۷	۲/۲	۳/۱	۱۱/۶	۳۳/۴	۴۹/۷	شاغل	

جدول ۱۱۷- هیچ خدمتی مهم تر از خدمت به اسلام نیست. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً موافق			
۲۴۶۶	۲/۴	۳/۹	۱۴/۳	۳۶	۴۳/۴	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۱/۲	۲/۲	۱۲/۸	۳۷/۵	۴۶/۳	زن	
۲۰۶۹	۲/۴	۳/۶	۱۶	۳۷/۷	۴۰/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۶	۱/۳	۲/۶	۱۲/۱	۳۶/۹	۴۷	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۱/۴	۲/۸	۱۰/۹	۳۳/۹	۵۰/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۰/۳	۱/۰	۹/۰	۳۳/۶	۵۶/۱	بی سواد	تحصیلات
۶۶۲	۰/۹	۱/۵	۹/۱	۳۷/۸	۵۰/۸	ابتدایی	
۱۲۰۷	۱/۰	۲/۳	۱۱/۳	۳۷/۵	۴۷/۹	زیر دیپلم	
۱۵۴۰	۲/۱	۲/۸	۱۵/۰	۳۷/۸	۴۲/۳	دیپلم	
۹۷۱	۲/۵	۵/۷	۱۸/۴	۳۴/۳	۳۹/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۱۰/۲	۶/۸	۲۰/۳	۳۳/۱	۲۹/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۱	۳/۲	۴/۳	۱۷/۴	۳۷/۴	۳۷/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۴	۱/۲	۲/۵	۱۲/۰	۳۶/۴	۴۷/۹	متاهل	
۳۱۲۰	۱/۷	۲/۶	۱۳/۳	۳۷/۴	۴۵/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۷	۱/۹	۳/۹	۱۴/۰	۳۵/۷	۴۴/۵	شاغل	

جدول ۱۱۸- اگر نماز قضا شود، خیلی ناراحت می‌شوم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً موافق			
۲۴۶۹	۴/۳	۵	۱۶/۲	۳۵/۳	۳۹/۲	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۱/۶	۲/۹	۱۳/۳	۳۵/۸	۴۶/۴	زن	
۲۰۷۲	۴/۲	۴/۹	۱۷/۸	۳۵/۹	۳۷/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۲/۳	۳/۹	۱۳/۳	۳۶/۳	۴۴/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۱/۵	۲	۱۰/۴	۳۳	۵۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۱/۴	۰/۷	۷/۹	۳۳/۱	۵۶/۹	بی سواد	تحصیلات
۶۶۲	۲/۰	۱/۲	۹/۸	۳۶/۱	۵۰/۹	ابتدایی	

یافته‌های تحقیق

۱۲۰۷	۲/۵	۳/۲	۱۴/۱	۳۵/۶	۴۴/۶	زیردیپلم	
۱۵۴۴	۳/۶	۴/۶	۱۷/۲	۳۴/۹	۳۹/۷	دیپلم	
۹۷۲	۳/۴	۶/۴	۱۷/۴	۳۶/۱	۳۶/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۴	۷/۰	۱۰/۵	۱۴/۰	۳۶/۸	۳۱/۶	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۸۳	۵/۱	۶/۴	۱۹/۲	۳۵/۳	۳۴/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۵	۲/۱	۳/۰	۱۲/۸	۳۵/۴	۴۶/۷	متأهل	
۳۱۲۰	۲/۵	۳/۴	۱۴/۰	۳۵/۷	۴۴/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۱	۳/۹	۵/۱	۱۵/۸	۳۵/۲	۴۰/۰	شاغل	

جدول ۱۱۹- اسلام را به هر دین دیگر در دنیا ترجیح می‌دهیم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۶۹	۳/۳	۲/۲	۸/۷	۳۵	۵۰/۹	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۲	۱/۹	۶/۹	۳۴/۳	۵۴/۹	زن	
۲۰۷۱	۳/۴	۲/۶	۸/۹	۳۷/۲	۴۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۱/۹	۱/۷	۷/۴	۳۴/۲	۵۴/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۲/۶	۱/۷	۶	۲۹/۱	۶۰/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۸۶	۱/۰	۱/۴	۳/۸	۳۱/۵	۶۲/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۲/۴	۱/۴	۵/۳	۳۳/۳	۵۷/۷	ابتدایی	
۱۲۰۶	۲/۲	۱/۹	۶/۶	۳۴/۲	۵۵/۱	زیردیپلم	
۱۵۴۳	۳/۲	۲/۳	۸/۶	۳۵/۵	۵۰/۳	دیپلم	
۹۷۲	۲/۵	۲/۶	۱۰/۵	۳۵/۵	۴۹/۰	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۶/۸	۳/۴	۱۲/۷	۳۷/۳	۳۹/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۸۳	۳/۸	۳/۰	۱۱/۴	۳۶/۴	۴۵/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۵	۲/۱	۱/۶	۶/۳	۳۳/۸	۵۶/۱	متأهل	
۳۱۲۳	۲/۶	۲/۰	۷/۷	۳۵/۰	۵۲/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۷	۲/۸	۲/۱	۸/۰	۳۴/۰	۵۳/۱	شاغل	

جدول ۱۲۰- برای دفاع از دین اسلام حاضریم به مسلمانان درگیر در جنگ کمک نماییم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۵	۳/۱	۴/۱	۱۴/۱	۴۰/۱	۳۸/۵	مرد	جنسیت
۲۴۲۳	۱/۶	۲/۴	۱۳/۶	۴۰/۵	۴۱/۹	زن	
۲۰۷۸	۳/۳	۳/۸	۱۴/۹	۴۰/۸	۳۷/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۱	۱/۸	۱۳/۲	۱۳/۸	۴۰/۵	۴۰/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۱/۴	۲/۱	۱۱/۵	۳۸/۵	۴۶/۵	۵۰ و بالاتر	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۹۰	۰/۷	۱/۴	۷/۹	۳۹/۳	۵۰/۷	بی سواد	تحصیلات
۶۶۳	۰/۸	۱/۴	۸/۹	۴۱/۸	۴۷/۲	ابتدایی	
۱۲۱۰	۱/۵	۲/۱	۱۱/۶	۴۲/۵	۴۲/۴	زیر دیپلم	
۱۵۴۲	۲/۷	۳/۵	۱۵/۶	۳۹/۴	۳۸/۹	دیپلم	
۹۷۷	۳/۸	۵/۸	۱۸/۶	۳۸/۷	۳۳/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۱۰/۳	۷/۷	۲۵/۶	۲۹/۹	۲۶/۵	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۱	۳/۸	۴/۸	۱۶/۱۰	۴۰/۰	۳۵/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۷	۱/۸	۲/۶	۱۳/۰	۴۰/۳	۴۲/۳	متأهل	
۳۱۲۷	۲/۱	۲/۸	۱۳/۳	۴۰/۸	۴۰/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۳	۲/۸	۴/۱	۱۴/۸	۳۹/۱	۳۹/۲	شاغل	

جدول ۱۲۱- از کسی که به قرآن کریم توهین کند، متنفرم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۸۶	۱/۹	۰/۸	۳/۶	۳۳۲	۶۱/۴	مرد	جنسیت
۲۴۳۲	۱/۴	۰/۵	۲/۵	۳۰	۶۵/۷	زن	
۲۰۸۱	۲	۰/۶	۳/۱	۳۲/۷	۶۱/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۸۰	۱/۲	۰/۸	۳/۵	۳۰/۱	۶۴/۳	۳۰-۴۹	
۸۵۳	۱/۸	۰/۴	۱/۸	۲۹/۷	۶۶/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱/۴	۰/۳	۰/۳	۲۷/۰	۷۱/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۶۶	۱/۷	۰/۲	۱/۸	۲۹/۶	۶۶/۸	ابتدایی	
۱۲۱۰	۲/۰	۰/۴	۱/۷	۳۲/۳	۶۳/۶	زیر دیپلم	
۱۵۵۰	۱/۸	۰/۶	۳/۸	۳۲/۱	۶۱/۷	دیپلم	
۹۷۸	۱/۰	۱/۲	۴/۶	۳۱/۰	۶۲/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲/۵	۱/۷	۷/۴	۳۷/۲	۵۱/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۱	۲/۲	۰/۷	۴/۳	۳۳/۳	۵۹/۵	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۵	۱/۴	۰/۶	۲/۵	۳۰/۴	۶۵/۱	متأهل	
۳۱۴۲	۱/۸	۰/۵	۲/۹	۳۱/۹	۶۳/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۷	۱/۵	۰/۸	۳/۳	۲۹/۹	۶۴/۴	شاغل	

هویت دینی

جدول ۱۲۲- افتخار می‌کنم که یک مسلمان هستم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵۶/۹	۲۸۱۱	کاملاً موافق
۳۴/۴	۱۶۹۶	موافق

یافته‌های تحقیق

۶/۲	۳۰۸	مردد
۰/۹	۴۵	مخالف
۱/۲	۶۱	کاملاً مخالف
۹۹/۷	۴۹۲۱	جمع
۰/۳	۱۶	بی پاسخ

جدول ۱۲۳- از میان غیرمسلمانان، دوست انتخاب نمی‌کنم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۵/۶	۱۲۶۲	کاملاً موافق
۲۶	۱۲۸۵	موافق
۲۶/۵	۱۳۱۱	مردد
۱۴/۶	۷۲۲	مخالف
۶/۶	۳۲۶	کاملاً مخالف
۹۹/۴	۴۹۰۶	جمع
۰/۶	۳۱	بی پاسخ

جدول ۱۲۴- از کسانی که به مسلمانان توهین کنند، متنفرم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۸/۳	۲۳۸۴	کاملاً موافق
۳۶/۵	۱۸۰۳	موافق
۸/۵	۴۲۳	مردد
۳	۱۴۶	مخالف
۲/۴	۱۱۹	کاملاً مخالف
۹۸/۷	۴۸۷۵	جمع
۱/۳	۶۲	بی پاسخ

جدول ۱۲۵- ما هیچگونه مسئولیتی در برابر مسلمانان دیگر نداریم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵/۴	۲۶۹	کاملاً موافق
۷/۷	۳۸۰	موافق
۱۴/۵	۷۱۵	مردد
۴۳/۹	۲۱۶۸	مخالف
۲۷/۳	۱۳۴۶	کاملاً مخالف
۹۸/۸	۴۸۷۸	جمع
۱/۲	۵۹	بی پاسخ

جدول ۱۲۶- نسبت به کشورهای بی که با مسلمانان دشمنی می‌کنند، احساس نفرت دارم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
------	---------	---------

۴۰ / ۶	۲۰۰۵	کاملاً موافق
۳۹ / ۹	۱۹۷۰	موافق
۱۳ / ۴	۶۶۱	مردد
۲ / ۹	۱۴۲	مخالف
۲ / ۱	۱۰۵	کاملاً مخالف
۹۸ / ۹	۴۸۸۳	جمع
۱ / ۱	۵۴	بی پاسخ

جدول ۱۲۷- اگر کسی به مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) توهین کند، خیلی ناراحت می‌شوم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۲ / ۳	۲۰۹۰	کاملاً موافق
۴۴ / ۵	۲۱۹۸	موافق
۹ / ۶	۴۷۴	مردد
۱ / ۴	۷۰	مخالف
۱ / ۳	۶۶	کاملاً مخالف
۹۹ / ۲	۴۸۹۸	جمع
۰ / ۸	۳۹	بی پاسخ

جدول ۱۲۸- مهم‌ترین آرزوی من سربلندی مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) در جهان است.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۶ / ۳	۲۲۸۸	کاملاً موافق
۴۰	۱۹۷۳	موافق
۱۰	۴۹۴	مردد
۱ / ۵	۷۲	مخالف
۱ / ۴	۶۹	کاملاً مخالف
۹۹ / ۲	۴۸۹۶	جمع
۰ / ۸	۴۱	بی پاسخ

جدول ۱۲۹- از اسرائیل به خاطر دشمنی‌اش با مسلمانان متنفرم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵۰ / ۸	۲۵۱۰	کاملاً موافق
۳۴	۱۶۸۱	موافق
۸ / ۵	۴۲۲	مردد
۲ / ۹	۱۴۵	مخالف
۲ / ۹	۱۴۳	کاملاً مخالف
۹۹ / ۳	۴۹۰۱	جمع

بی پاسخ	۳۶	۰ / ۷
---------	----	-------

جدول ۱۳۰- کلاً نگران آنچه برای مسلمانان اتفاق می‌افتد، نیستیم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۲۸	۶ / ۶
موافق	۳۴۶	۷
مردد	۵۹۲	۱۲
مخالف	۲۱۸۶	۴۴ / ۳
کاملاً مخالف	۱۴۲۱	۲۸ / ۸
جمع	۴۸۷۳	۹۸ / ۷
بی پاسخ	۶۴	۱ / ۳

جدول ۱۳۱- موفقیت کشورهای اسلامی در عرصه‌های مختلف (ورزشی، فرهنگی، علمی و ...) به من حس غرور و افتخار می‌دهد.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۳۱۴	۴۶ / ۹
موافق	۱۹۱۸	۳۸ / ۸
مردد	۵۰۹	۱۰ / ۳
مخالف	۹۶	۱ / ۹
کاملاً مخالف	۶۸	۱ / ۴
جمع	۴۹۰۵	۹۹ / ۴
بی پاسخ	۳۲	۰ / ۶

جدول ۱۳۲- هر جای دنیا بروم احساس نزدیکی به مسلمانان آن کشور خواهم داشت.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۹۰۱	۳۸ / ۵
موافق	۲۰۲۷	۴۱ / ۱
مردد	۷۸۵	۱۵ / ۹
مخالف	۱۱۸	۲ / ۴
کاملاً مخالف	۷۴	۱ / ۵
جمع	۴۹۰۵	۹۹ / ۴
بی پاسخ	۳۲	۰ / ۶

جدول ۱۳۳- کسانی که از مسلمانان در مقابل دشمنان دفاع می‌کنند مورد علاقه من هستند.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۱۳۸	۴۳ / ۳
موافق	۲۰۸۱	۴۲ / ۲

۱۰ / ۳	۵۱۰	مردد
۱ / ۹	۹۳	مخالف
۱ / ۴	۷۰	کاملاً مخالف
۹۹ / ۱	۴۸۹۲	جمع
۰ / ۹	۴۵	بی پاسخ

جدول ۱۳۴- باید به فکر کشور خودمان باشیم و مشکلات سایر مسلمانان به ما ربطی ندارد.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۴۸۷	۹ / ۹
موافق	۴۹۵	۱۰
مردد	۷۸۸	۱۵ / ۹
مخالف	۱۹۶۴	۳۹ / ۸
کاملاً مخالف	۱۱۶۰	۲۳ / ۵
جمع	۴۸۹۴	۹۹ / ۱
بی پاسخ	۴۳	۰ / ۹

جدول ۱۳۵- افتخار می‌کنم که در یک کشور اسلامی و در میان مسلمانان زندگی می‌کنم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۴۷۰	۵۰
موافق	۱۸۵۴	۳۷ / ۶
مردد	۴۳۸	۸ / ۸
مخالف	۶۸	۱ / ۴
کاملاً مخالف	۷۴	۱ / ۵
جمع	۴۹۰۴	۹۹ / ۳
بی پاسخ	۳۳	۰ / ۷

جدول ۱۳۶- افتخار می‌کنم که یک مسلمان هستم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۸۱	۱ / ۷	۱ / ۲	۷ / ۱	۳۴ / ۷	۵۵ / ۴	مرد	جنسیت
۲۴۳۴	۰ / ۷	۰ / ۶	۵ / ۴	۳۴ / ۳	۵۹	زن	
۲۰۸۰	۱ / ۷	۱	۶ / ۸	۳۶ / ۲	۵۴ / ۴	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۷۹	۰ / ۹	۰ / ۹	۵ / ۹	۳۴ / ۲	۵۸ / ۲	۳۰ - ۴۹	
۸۵۲	۰ / ۸	۰ / ۷	۵ / ۸	۳۱ / ۱	۶۱ / ۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۰	۰	۳ / ۱	۳۰ / ۷	۶۶ / ۲	بی سواد	تحصیلات

یافته‌های تحقیق

۶۶۶	۰/۸	۰/۵	۳/۸	۳۱/۷	۶۳/۴	ابتدایی	وضع تأهل
۱۲۰۸	۰/۸	۰/۶	۵/۳	۳۵/۱	۵۸/۲	زیردیپلم	
۱۵۴۹	۱/۵	۱/۰	۶/۳	۳۶/۳	۵۵/۰	دیپلم	
۹۷۸	۱/۶	۱/۷	۸/۸	۳۴/۸	۵۳/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۵/۰	۲/۵	۱۴/۰	۳۳/۹	۴۴/۶	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۱	۲/۲	۱/۳	۸/۲	۳۷/۰	۵۱/۲	مجرد	وضع فعالیت
۳۳۸۲	۰/۸	۰/۷	۵/۴	۳۳/۴	۵۹/۶	متأهل	
۳۱۴۰	۱/۲	۰/۸	۵/۹	۳۴/۹	۵۷/۲	غیر شاغل	
۱۷۶۶	۱/۳	۱/۱	۷/۰	۳۳/۹	۵۶/۸	شاغل	

جدول ۱۳۷- از میان غیرمسلمانان، دوست انتخاب نمی‌کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۴	۷/۵	۱۶/۱	۲۷	۲۴/۸	۲۴/۶	مرد	جنسیت
۲۴۲۷	۵/۷	۱۳/۳	۲۶/۵	۲۷/۶	۲۶/۸	زن	
۲۰۷۲	۸/۹	۱۵/۶	۲۷/۹	۲۴/۲	۲۳/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۵/۴	۱۵	۲۷/۲	۲۶/۴	۲۶	۳۰-۴۹	
۸۴۹	۳/۹	۱۱/۷	۲۳	۳۰/۳	۳۱/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳/۴	۶/۲	۲۵/۰	۳۲/۲	۳۳/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۵	۴/۴	۹/۹	۲۱/۵	۳۳/۷	۳۰/۵	ابتدایی	
۱۲۰۴	۴/۶	۱۴/۰	۲۶/۷	۲۶/۸	۲۷/۹	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۷/۱	۱۵/۹	۲۸/۳	۲۴/۳	۲۴/۴	دیپلم	
۹۷۲	۹/۸	۱۸/۰	۳۰/۵	۲۱/۷	۲۰/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۹/۰	۲۷/۳	۱۹/۰	۲۱/۵	۱۳/۲	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۵	۱۰/۴	۱۷/۶	۲۹/۰	۲۲/۲	۲۰/۹	مجرد	
۳۳۷۳	۵/۱	۱۳/۵	۲۵/۶	۲۸/۰	۲۷/۷	متأهل	
۳۱۳۱	۶/۳	۱۳/۹	۲۶/۳	۲۷/۷	۲۵/۸	غیر شاغل	
۱۷۶۰	۷/۲	۱۶/۳	۲۷/۳	۲۳/۷	۲۵/۵	شاغل	وضع فعالیت

جدول ۱۳۸- از کسانی که به مسلمانان توهین کنند، متنفرم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۵۶	۳/۱	۳/۳	۸/۸	۳۷/۹	۴۷	مرد	جنسیت
۲۴۱۳	۱/۷	۲/۷	۸/۶	۳۶/۱	۵۰/۸	زن	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۰۶۰	۲/۹	۳/۳	۹/۱	۳۷/۶	۴۷/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۱	۱/۸	۲/۹	۸/۷	۳۸/۴	۴۸/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲/۷	۲/۵	۷/۵	۳۲/۴	۵۴/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۱/۷	۱/۴	۵/۲	۳۱/۷	۶۰/۰	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۲/۹	۲/۴	۶/۵	۳۵/۹	۵۲/۳	ابتدایی	
۱۲۰۰	۱/۹	۲/۸	۷/۳	۳۷/۸	۵۰/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۲	۲/۳	۳/۳	۹/۲	۳۸/۱	۴۷/۱	دیپلم	
۹۶۷	۲/۵	۳/۴	۱۱/۶	۳۷/۳	۴۵/۲	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۹/۲	۶/۷	۱۱/۷	۴۰/۰	۳۲/۵	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۷۶	۳/۲	۳/۷	۱۰/۶	۳۸/۲	۴۴/۳	مجرد	
۳۳۵۱	۲/۱	۲/۷	۷/۸	۳۶/۶	۵۰/۸	متأهل	
۳۱۱۷	۲/۴	۲/۹	۹/۰	۳۶/۵	۴۹/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۴	۲/۴	۳/۲	۸/۲	۳۸/۰	۴۸/۲	شاغل	

جدول ۱۳۹- ما هیچگونه مسئولیتی در برابر مسلمانان دیگر نداریم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً موافق		
۲۴۵۷	۲۷	۴۳/۸	۱۵/۸	۷/۸	مرد	جنسیت
۲۴۱۵	۲۸/۲	۴۵/۲	۱۳/۴	۷/۸	زن	
۲۰۶۷	۲۷/۴	۴۳/۷	۱۵/۷	۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۰	۲۷/۲	۴۵/۳	۱۴/۹	۷/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۲۸/۹	۴۴/۴	۱۱/۴	۸/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۲۹/۶	۴۱/۶	۱۲/۴	۸/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۷	۲۷/۴	۴۷/۵	۱۱/۱	۷/۸	ابتدایی	
۱۱۹۸	۲۹/۱	۴۵/۹	۱۲/۹	۷/۰	زیردیپلم	
۱۵۳۶	۲۶/۸	۴۳/۸	۱۶/۲	۷/۶	دیپلم	
۹۷۱	۲۷/۲	۴۳/۰	۱۶/۹	۸/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۹/۸	۴۳/۰	۲۰/۷	۹/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۳	۲۶/۳	۴۲/۵	۱۷/۰	۸/۷	مجرد	
۳۳۴۹	۲۸/۰	۴۵/۵	۱۳/۶	۷/۳	متأهل	
۳۱۱۵	۲۷/۹	۴۴/۳	۱۴/۱	۸/۴	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۰	۲۷/۳	۴۴/۶	۱۵/۷	۶/۷	شاغل	

جدول ۱۴۰- نسبت به کشورهایی که با مسلمانان دشمنی می‌کنند، احساس نفرت دارم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً موافق		
۲۴۶۴	۲/۵	۳	۱۳/۸	۴۲/۴	مرد	جنسیت

یافته‌های تحقیق

۲۴۱۴	۱/۷	۲/۹	۱۳/۲	۳۸/۳	۴۳/۹	زن	
۲۰۶۵	۲/۳	۳/۳	۱۵/۶	۳۹/۴	۳۹/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۵۷	۱/۹	۳/۱	۱۲/۸	۴۱/۶	۴۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۲/۱	۱/۴	۱۰/۲	۳۹/۷	۴۶/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۱/۴	۱/۰	۱۳/۱	۳۵/۹	۴۸/۶	بی سواد	
۶۵۸	۲/۳	۱/۷	۷/۸	۴۰/۶	۴۷/۷	ابتدایی	تحصیلات
۱۱۹۶	۱/۹	۲/۳	۱۱/۲	۴۰/۶	۴۴/۱	زیردیپلم	
۱۵۴۲	۲/۳	۳/۴	۱۳/۳	۴۲/۹	۳۸/۲	دیپلم	
۹۷۱	۲/۱	۴/۴	۲۰/۴	۳۷/۷	۳۵/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۵/۰	۴/۲	۲۳/۳	۴۰/۰	۲۷/۵	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۸	۲/۶	۳/۷	۱۸/۶	۳۸/۴	۳۶/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۸	۲/۰	۲/۶	۱۱/۳	۴۱/۲	۴۳/۰	متأهل	
۳۱۱۴	۲/۰	۲/۸	۱۳/۷	۴۰/۲	۴۱/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۲/۴	۳/۲	۱۳/۲	۴۰/۶	۴۰/۶	شاغل	

جدول ۱۴۱- اگر کسی به مسلمانان (چه ایرانی و چه غیر ایرانی) توهین کند، خیلی ناراحت می شوم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۳	۱/۶	۱/۵	۹/۵	۴۶/۴	۴۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۱/۱	۱/۴	۹/۸	۴۳/۳	۴۴/۴	زن	
۲۰۷۱	۱/۵	۱/۵	۱۰/۸	۴۶/۱	۴۰	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۱	۱/۳	۱/۶	۹/۲	۴۶	۴۲	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۰/۹	۰/۹	۷/۹	۳۹/۶	۵۰/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۰/۷	۰/۳	۶/۸	۳۶/۹	۵۵/۳	بی سواد	
۶۶۳	۱/۱	۱/۱	۶/۵	۴۳/۷	۴۷/۷	ابتدایی	تحصیلات
۱۲۰۷	۱/۷	۱/۳	۸/۰	۴۴/۴	۴۴/۶	زیردیپلم	
۱۵۳۹	۱/۴	۱/۹	۹/۹	۴۶/۵	۴۰/۲	دیپلم	
۹۷۳	۱/۰	۱/۲	۱۴/۱	۴۶/۲	۳۷/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۳/۳	۲/۵	۱۸/۲	۴۳/۰	۳۳/۱	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۴	۱/۹	۱/۴	۱۲/۲	۴۶/۸	۳۷/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۸	۱/۱	۱/۵	۸/۶	۴۴/۰	۴۴/۹	متأهل	
۳۱۲۶	۱/۳	۱/۴	۹/۷	۴۴/۹	۴۲/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۱/۵	۱/۵	۹/۶	۴۴/۹	۴۲/۶	شاغل	

جدول ۱۴۲- مهم‌ترین آرزوی من سربلندی مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) در جهان است. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۱	۲/۱	۱/۷	۱۰/۶	۴۰/۶	۴۵	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۰/۶	۱/۲	۹/۶	۴۰/۱	۴۸/۶	زن	
۲۰۶۹	۲	۱/۸	۱۰/۷	۴۱/۲	۴۴/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۰	۱	۱/۴	۱۰	۴۱/۵	۴۶/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۰/۸	۰/۸	۸/۴	۳۵/۷	۵۴/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۸۷	۰	۰/۷	۷/۰	۳۵/۹	۵۶/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۰/۹	۱/۴	۶/۲	۴۲/۶	۴۸/۹	ابتدایی	
۱۲۰۲	۱/۲	۰/۷	۹/۹	۴۰/۶	۴۷/۶	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۱/۵	۱/۹	۱۰/۸	۴۰/۸	۴۵/۰	دیپلم	
۹۷۰	۲/۱	۱/۸	۱۲/۷	۳۹/۱	۴۴/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۴/۲	۵/۰	۱۵/۸	۴۰/۰	۳۵/۰	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۱	۲/۶	۱/۸	۱۲/۶	۴۰/۳	۴۲/۶	مجرد	
۳۳۶۷	۰/۹	۱/۳	۹/۱	۴۰/۱	۴۸/۷	متأهل	
۳۱۲۵	۱/۲	۱/۴	۱۰/۲	۴۰/۰	۴۷/۳	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۱/۹	۱/۵	۹/۹	۴۱/۰	۴۵/۷	شاغل	

جدول ۱۴۳- از اسرائیل به خاطر دشمنی‌اش با مسلمانان متنفرم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۵	۳/۴	۳/۴	۹/۱	۳۴/۲	۴۹/۹	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۲/۴	۲/۵	۸/۱	۳۴/۴	۵۲/۶	زن	
۲۰۶۹	۳/۵	۳/۵	۱۰/۱	۳۳/۸	۴۹/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۲/۳	۲/۶	۷/۷	۳۶/۱	۵۱/۳	۳۰-۴۹	
۸۵۳	۲/۹	۲/۳	۶/۹	۳۱/۴	۵۶/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۲/۱	۲/۴	۶/۲	۳۳/۹	۵۵/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۳/۰	۱/۵	۵/۱	۳۲/۱	۵۸/۲	ابتدایی	
۱۲۰۵	۲/۵	۱/۸	۶/۶	۳۳/۹	۵۵/۲	زیردیپلم	
۱۵۴۱	۲/۹	۳/۱	۹/۶	۳۵/۴	۴۹/۰	دیپلم	
۹۷۶	۳/۱	۴/۷	۱۲/۲	۳۵/۵	۴۴/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۸/۳	۵/۸	۱۵/۰	۳۲/۵	۳۸/۳	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۶	۴/۰	۴/۵	۱۰/۹	۳۴/۵	۴۶/۲	مجرد	
۳۳۶۹	۲/۵	۲/۳	۷/۶	۳۴/۳	۵۳/۴	متأهل	
۳۱۲۸	۲/۹	۲/۷	۸/۶	۳۴/۶	۵۱/۲	غیرشاغل	وضع فعالیت

یافته‌های تحقیق

۱۷۵۸	۲/۹	۳/۳	۸/۸	۳۳/۸	۵۱/۲	شاغل	
------	-----	-----	-----	------	------	------	--

جدول ۱۴۴- کلاً نگران آنچه برای مسلمانان اتفاق می‌افتد، نیستیم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق			
۲۴۵۵	۲۹	۴۴	۱۲/۴	۷/۵	۷	مرد	جنسیت	
۲۴۱۲	۲۹/۳	۴۵/۸	۱۱/۹	۶/۷	۶/۴	زن		
۲۰۵۹	۲۶/۶	۴۴/۲	۱۳/۹	۷/۹	۷/۳	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۵۸	۳۰/۴	۴۵/۷	۱۱/۵	۶/۶	۵/۸	۳۰-۴۹		
۸۴۷	۳۲/۶	۴۴/۵	۹/۱	۶/۵	۷/۳	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۹۱	۳۵/۱	۴۵/۰	۶/۲	۷/۲	۶/۵	بی‌سواد		
۶۵۹	۳۱/۹	۴۶/۶	۱۰/۲	۵/۵	۵/۹	ابتدایی		
۱۱۹۷	۳۱/۱	۴۵/۹	۱۰/۲	۶/۰	۶/۸	زیردیپلم		
۱۵۳۲	۲۷/۱	۴۴/۷	۱۳/۳	۸/۱	۶/۸	دیپلم		
۹۷۱	۲۶/۷	۴۳/۵	۱۵/۳	۷/۹	۶/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس		
۱۱۸	۲۲/۹	۴۳/۲	۱۹/۵	۵/۹	۸/۵	فوق‌لیسانس و دکترا		
۱۴۷۶	۲۵/۳	۴۵/۴	۱۳/۸	۸/۵	۷/۰	مجرد		وضع تأهل
۳۳۴۹	۳۰/۸	۴۴/۵	۱۱/۵	۶/۶	۶/۶	متأهل		
۳۱۰۹	۲۸/۵	۴۵/۶	۱۲/۴	۷/۳	۶/۳	غیر شاغل		وضع فعالیت
۱۷۴۹	۳۰/۵	۴۳/۵	۱۱/۸	۶/۷	۷/۵	شاغل		

جدول ۱۴۵- موفقیت کشورهای اسلامی در عرصه‌های مختلف (ورزشی، فرهنگی، علمی و ...) به من حس غرور و افتخار می‌دهد. (بر

حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۷	۱/۸	۲/۵	۱۰/۴	۴۰/۱	۴۵/۲	مرد	جنسیت
۲۴۲۲	۰/۹	۱/۴	۱۰/۴	۳۸/۱	۴۹/۲	زن	
۲۰۷۱	۱/۶	۲/۳	۱۱/۸	۳۹/۴	۴۴/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۶	۱/۲	۲/۰	۹/۹	۳۹/۲	۴۷/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۱/۴	۱/۱	۷/۹	۳۸/۲	۵۱/۴	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۱	۰/۳	۰/۷	۷/۶	۳۹/۲	۵۲/۲	بی‌سواد	
۶۶۳	۰/۹	۱/۱	۸/۶	۳۹/۱	۵۰/۴	ابتدایی	
۱۲۰۵	۱/۴	۱/۶	۹/۳	۳۸/۴	۴۹/۳	زیردیپلم	
۱۵۴۵	۱/۲	۲/۵	۱۱/۱	۳۹/۲	۴۶/۰	دیپلم	
۹۷۵	۱/۸	۲/۷	۱۲/۳	۴۰/۲	۴۳/۰	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۵/۰	۳/۳	۱۴/۰	۴۱/۳	۳۶/۴	فوق‌لیسانس و دکترا	

۱۴۸۴	۲/۱	۲/۶	۱۲/۳	۳۹/۷	۴۳/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۳	۱/۱	۱/۷	۹/۶	۳۸/۸	۴۸/۹	متأهل	
۳۱۲۷	۱/۴	۱/۸	۱۱/۰	۳۹/۲	۴۶/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۳	۱/۴	۲/۳	۹/۴	۳۹/۰	۴۸/۰	شاغل	

جدول ۱۴۶- هر جای دنیا بروم احساس نزدیکی به مسلمانان آن کشور خواهم داشت. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۷۸	۲/۱	۲/۹	۱۷/۲	۴۱/۴	۳۶/۴	مرد	جنسیت
۲۴۲۱	۰/۹	۱/۹	۱۴/۸	۴۱/۳	۴۱/۱	زن	
۲۰۷۲	۲/۰	۲/۹	۱۸/۱	۴۱/۷	۳۵/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۲	۱/۰	۲/۲	۱۵/۵	۴۱/۰	۴۰/۲	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۱/۴	۱/۶	۱۲/۱	۴۱/۱	۴۳/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۰/۳	۱/۴	۹/۹	۴۱/۱	۴۷/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۵	۱/۱	۱/۲	۱۲/۵	۴۳/۶	۴۱/۷	ابتدایی	
۱۲۰۹	۱/۰	۱/۸	۱۳/۲	۴۲/۹	۴۱/۰	زیردیپلم	
۱۵۴۵	۱/۸	۲/۹	۱۷/۸	۴۰/۹	۳۶/۶	دیپلم	
۹۶۹	۱/۸	۳/۶	۲۱/۳	۳۸/۹	۳۴/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۵/۸	۳/۳	۲۰/۷	۴۰/۵	۲۹/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۸۷	۲/۶	۳/۳	۱۹/۹	۴۱/۶	۳۲/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۲	۱/۱	۱/۹	۱۴/۳	۴۱/۳	۴۱/۴	متأهل	
۳۱۳۰	۱/۵	۲/۳	۱۵/۵	۴۲/۴	۳۸/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۲	۱/۶	۲/۵	۱۷/۱	۳۹/۴	۳۹/۴	شاغل	

جدول ۱۴۷- کسانی که از مسلمانان در مقابل دشمنان دفاع می‌کنند مورد علاقه من هستند. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق کاملاً			
۲۴۶۸	۲	۲/۲	۱۱/۳	۴۳/۴	۴۱/۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۰/۹	۱/۶	۹/۵	۴۱/۷	۴۶/۳	زن	
۲۰۶۳	۱/۸	۲/۲	۱۱/۹	۴۳/۱	۴۱/۰	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۸	۱/۰	۱/۸	۹/۸	۴۳/۶	۴۳/۸	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۱/۴	۱/۵	۸/۱	۳۸/۸	۵۰/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۱/۰	۲/۱	۶/۲	۳۷/۰	۵۳/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۳	۰/۶	۰/۹	۷/۴	۴۳/۰	۴۸/۱	ابتدایی	
۱۲۰۵	۱/۲	۱/۵	۷/۵	۴۳/۱	۴۶/۸	زیردیپلم	
۱۵۴۲	۱/۵	۲/۴	۱۱/۵	۴۴/۶	۴۰/۱	دیپلم	
۹۶۶	۱/۹	۲/۱	۱۵/۳	۴۰/۷	۴۰/۱	فوق‌دیپلم و لیسانس	

یافته‌های تحقیق

۱۲۰	۵/۸	۵/۰	۱۶/۷	۴۱/۷	۳۰/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۸	۲/۱	۲/۴	۱۳/۲	۴۳/۲	۳۹/۲	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۷	۱/۲	۱/۷	۹/۲	۴۲/۲	۴۵/۸	متأهل	
۳۱۱۸	۱/۳	۱/۸	۱۰/۸	۴۱/۶	۴۴/۵	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۱/۷	۲/۱	۹/۸	۴۴/۱	۴۲/۲	شاغل	

جدول ۱۴۸- باید به فکر کشور خودمان باشیم و مشکلات سایر مسلمانان به ما ربطی ندارد. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق			
۲۴۷۰	۲۲/۸	۴۰	۱۶/۳	۱۰	۱۰/۸	مرد	جنسیت	
۲۴۱۹	۲۴/۶	۴۰/۳	۱۵/۹	۱۰/۱	۹/۱	زن		
۲۰۶۵	۲۱/۱	۴۰/۶	۱۷/۰	۱۰/۸	۱۰/۵	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۶۶	۲۴/۰	۴۰/۲	۱۶/۱	۱۰/۲	۹/۶	۳۰-۴۹		
۸۵۳	۲۹/۴	۳۸/۸	۱۴/۰	۸/۲	۹/۶	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۹۲	۲۹/۸	۴۰/۴	۱۳/۴	۶/۵	۹/۹	بی‌سواد		
۶۶۳	۲۵/۹	۴۳/۴	۱۲/۴	۹/۴	۸/۹	ابتدایی		
۱۲۰۵	۲۳/۷	۴۱/۸	۱۵/۳	۹/۸	۹/۴	زیردیپلم		
۱۵۴۰	۲۲/۱	۴۰/۳	۱۷/۰	۱۰/۳	۱۰/۴	دیپلم		
۹۷۰	۲۳/۸	۳۷/۵	۱۸/۰	۱۲/۰	۸/۷	فوق دیپلم و لیسانس		
۱۲۱	۱۵/۷	۳۵/۵	۲۴/۰	۹/۹	۱۴/۹	فوق لیسانس و دکترا		
۱۴۷۸	۲۰/۵	۴۰/۰	۱۸/۱	۱۰/۹	۱۰/۶	مجرد		وضع تأهل
۳۳۶۸	۲۵/۱	۴۰/۱	۱۵/۲	۹/۹	۹/۷	متأهل		
۳۱۲۲	۲۳/۵	۴۰/۴	۱۶/۲	۱۰/۴	۹/۵	غیرشاغل		وضع فعالیت
۱۷۵۷	۲۴/۱	۳۹/۸	۱۵/۹	۹/۶	۱۰/۶	شاغل		

جدول ۱۴۹- افتخار می‌کنم که در یک کشور اسلامی و در میان مسلمانان زندگی می‌کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۴	۲	۱/۵	۹/۸	۳۸	۴۸/۷	مرد	جنسیت
۲۴۲۴	۱	۱/۳	۸	۳۷/۷	۵۲	زن	
۲۰۶۸	۱/۹	۱/۶	۹/۹	۳۸/۹	۴۷/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۶	۱/۲	۱/۴	۸/۱	۳۸/۴	۵۰/۹	۳۰-۴۹	
۸۵۰	۱/۴	۰/۸	۸/۰	۳۳/۹	۵۵/۹	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۳	۰/۳	۱/۴	۵/۵	۳۵/۵	۵۷/۳	بی‌سواد	
۶۶۵	۱/۲	۱/۱	۶/۰	۳۴/۹	۵۶/۸	ابتدایی	
۱۲۰۸	۱/۲	۰/۷	۷/۳	۳۹/۵	۵۱/۲	زیردیپلم	

۱۵۴۴	۱/۴	۱/۳	۹/۴	۳۹/۱	۴۸/۸	دیپلم	
۹۶۹	۲/۰	۲/۷	۱۲/۱	۳۸/۳	۴۵/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۵/۸	۱/۷	۱۹/۸	۳۳/۱	۳۹/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۳	۲/۴	۱/۸	۱۱/۵	۳۹/۶	۴۴/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۳	۱/۱	۱/۲	۷/۸	۳۷/۱	۵۲/۸	متاهل	
۳۱۳۰	۱/۳	۱/۴	۸/۸	۳۸/۲	۵۰/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۱/۸	۱/۴	۹/۱	۳۷/۲	۵۰/۵	شاغل	

اخلاقیات

جدول ۱۵۰- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای صداقت و راستگویی هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۴/۴	۲۱۶	هیچ
۱۸/۹	۹۳۴	خیلی کم
۲۱/۹	۱۰۸۲	کم
۳۲/۵	۱۶۰۶	متوسط
۱۱/۹	۵۸۹	زیاد
۳/۹	۱۹۴	خیلی زیاد
۵/۶	۲۷۸	نمی دانم
۹۹/۲	۴۸۹۹	جمع
۰/۸	۳۸	بی پاسخ

جدول ۱۵۱- خود شما چطور؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۰/۸	۴۰	هیچ
۲/۴	۱۱۹	خیلی کم
۶/۹	۳۳۹	کم
۳۶/۷	۱۸۱۱	متوسط
۳۵/۵	۱۷۵۳	زیاد
۱۳/۴	۶۶۰	خیلی زیاد
۳/۴	۱۶۶	نمی دانم
۹۹	۴۸۸۸	جمع
۱	۴۹	بی پاسخ

جدول ۱۵۲- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای عفو و گذشت هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۳/۹	۱۹۴	هیچ
۱۲/۸	۶۳۱	خیلی کم
۲۴/۸	۱۲۲۴	کم
۳۳/۲	۱۶۳۷	متوسط
۱۳/۸	۶۸۲	زیاد
۴/۸	۲۳۷	خیلی زیاد

۵/۷	۲۸۲	نمی‌دانم
۹۹	۴۸۸۷	جمع
۱	۵۰	بی‌پاسخ

جدول ۱۵۳- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۰/۹	۴۵	هیچ
۲/۷	۱۳۵	خیلی کم
۷/۹	۳۸۹	کم
۳۴/۶	۱۷۰۶	متوسط
۳۵/۲	۱۷۳۷	زیاد
۱۵/۲	۷۵۰	خیلی زیاد
۲/۳	۱۱۶	نمی‌دانم
۹۸/۸	۴۸۷۸	جمع
۱/۲	۵۹	بی‌پاسخ

جدول ۱۵۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای درستکاری هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۳/۳	۱۶۲	هیچ
۱۲/۱	۵۹۹	خیلی کم
۲۱/۶	۱۰۶۷	کم
۳۸/۵	۱۹۰۳	متوسط
۱۳/۶	۶۶۹	زیاد
۴	۱۹۸	خیلی زیاد
۵/۹	۲۸۹	نمی‌دانم
۹۹	۴۸۸۷	جمع
۱	۵۰	بی‌پاسخ

جدول ۱۵۵- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۰/۷	۳۵	هیچ
۲/۵	۱۲۱	خیلی کم
۷/۴	۳۶۵	کم
۳۹	۱۹۲۳	متوسط
۳۴/۸	۱۷۲۰	زیاد
۱۱	۵۴۴	خیلی زیاد
۳/۵	۱۷۲	نمی‌دانم
۹۸/۸	۴۸۸۰	جمع

۱/۲	۵۷	بی پاسخ
-----	----	---------

جدول ۱۵۶- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای انصاف هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخ ها
۵/۳	۲۶۱	هیچ
۱۲/۸	۶۳۰	خیلی کم
۲۴/۶	۱۲۱۵	کم
۳۵/۶	۱۷۵۶	متوسط
۱۱/۷	۵۷۸	زیاد
۴	۱۹۶	خیلی زیاد
۴/۹	۲۴۰	نمی دانم
۹۸/۸	۴۸۷۶	جمع
۱/۲	۶۱	بی پاسخ

جدول ۱۵۷- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخ ها
۰/۸	۳۸	هیچ
۲/۶	۱۲۸	خیلی کم
۶/۷	۳۳۱	کم
۳۵/۳	۱۷۴۳	متوسط
۳۷/۴	۱۸۴۶	زیاد
۱۲/۷	۶۲۶	خیلی زیاد
۳/۳	۱۶۵	نمی دانم
۹۸/۸	۴۸۷۷	جمع
۱/۲	۶۰	بی پاسخ

جدول ۱۵۸- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای امانتداری هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخ ها
۳	۱۴۸	هیچ
۹	۴۴۲	خیلی کم
۱۸/۳	۹۰۳	کم
۳۶/۵	۱۸۰۱	متوسط
۱۸/۵	۹۱۴	زیاد
۶/۲	۳۰۵	خیلی زیاد
۷/۶	۳۷۴	نمی دانم
۹۹	۴۸۸۷	جمع
۱	۵۰	بی پاسخ

جدول ۱۵۹- خود شما چگونه؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۴۱	۰/۸
خیلی کم	۹۰	۱/۸
کم	۲۲۷	۴/۶
متوسط	۱۱۶۶	۲۳/۶
زیاد	۱۸۷۶	۳۸
خیلی زیاد	۱۳۳۸	۲۷/۱
نمی‌دانم	۱۴۰	۲/۸
جمع	۴۸۷۸	۹۸/۸
بی‌پاسخ	۵۹	۱/۲

جدول ۱۶۰- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای پایداری به قول و قرار هستند؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۶۸	۳/۴
خیلی کم	۵۳۰	۱۰/۷
کم	۱۰۶۷	۲۱/۶
متوسط	۱۸۱۲	۳۶/۷
زیاد	۷۰۰	۱۴/۲
خیلی زیاد	۲۶۵	۵/۴
نمی‌دانم	۳۳۷	۶/۸
جمع	۴۸۷۹	۹۸/۸
بی‌پاسخ	۵۸	۱/۲

جدول ۱۶۱- خود شما چگونه؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۳۶	۰/۷
خیلی کم	۱۴۶	۳
کم	۲۶۷	۵/۴
متوسط	۱۳۳۴	۲۷
زیاد	۱۷۵۴	۳۵/۵
خیلی زیاد	۱۲۳۰	۲۴/۹
نمی‌دانم	۱۰۸	۲/۲
جمع	۴۸۷۵	۹۸/۷
بی‌پاسخ	۶۲	۱/۳

جدول ۱۶۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای دورویی و تظاهر هستند؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۵۹	۳/۲

۶/۵	۳۱۹	خیلی کم
۱۰/۹	۵۳۶	کم
۲۱/۲	۱۰۴۶	متوسط
۲۷/۹	۱۳۷۶	زیاد
۲۳/۴	۱۱۵۴	خیلی زیاد
۵/۹	۲۹۰	نمی‌دانم
۹۸/۸	۴۸۸۰	جمع
۱/۲	۵۷	بی‌پاسخ

جدول ۱۶۳- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۹/۵	۱۴۵۴	هیچ
۲۶/۱	۱۲۸۹	خیلی کم
۲۲/۱	۱۰۹۳	کم
۱۳/۵	۶۶۶	متوسط
۲/۹	۱۴۱	زیاد
۱/۲	۵۷	خیلی زیاد
۳/۵	۱۷۳	نمی‌دانم
۹۸/۷	۴۸۷۳	جمع
۱/۳	۶۴	بی‌پاسخ

جدول ۱۶۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای تقلب و کلاهبرداری هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵	۲۴۹	هیچ
۵	۲۴۵	خیلی کم
۱۰/۶	۵۲۵	کم
۲۵/۳	۱۲۴۹	متوسط
۲۹/۹	۱۴۷۸	زیاد
۱۶/۸	۸۲۷	خیلی زیاد
۶/۳	۳۱۰	نمی‌دانم
۹۸/۹	۴۸۸۳	جمع
۱/۱	۵۴	بی‌پاسخ

جدول ۱۶۵- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۹/۶	۲۴۵۱	هیچ
۱۸/۹	۹۳۲	خیلی کم
۱۵/۸	۷۸۲	کم
۸	۳۹۴	متوسط

۲/۷	۱۳۴	زیاد
۰/۷	۳۷	خیلی زیاد
۲/۹	۱۴۲	نمی‌دانم
۹۸/۷	۴۸۷۲	جمع
۱/۳	۶۵	بی‌پاسخ

جدول ۱۶۶- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای تملق و چاپلوسی هستند؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۲۱۰	۴/۳
خیلی کم	۲۷۸	۵/۶
کم	۵۳۳	۱۰/۸
متوسط	۱۳۲۰	۲۶/۷
زیاد	۱۴۴۳	۲۹/۲
خیلی زیاد	۷۷۰	۱۵/۶
نمی‌دانم	۳۲۳	۶/۵
جمع	۴۸۷۷	۹۸/۸
بی‌پاسخ	۶۰	۱/۲

جدول ۱۶۷- خود شما چگونه؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۲۱۳۱	۴۳/۲
خیلی کم	۱۰۱۸	۲۰/۶
کم	۹۰۵	۱۸/۳
متوسط	۴۵۹	۹/۳
زیاد	۱۳۳	۲/۷
خیلی زیاد	۵۴	۱/۱
نمی‌دانم	۱۶۸	۳/۴
جمع	۴۸۶۸	۹۸/۶
بی‌پاسخ	۶۹	۱/۴

جدول ۱۶۸- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای حرص و طمع هستند؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۸۳	۳/۷
خیلی کم	۲۲۷	۴/۶
کم	۳۷۸	۷/۷
متوسط	۱۰۲۱	۲۰/۷
زیاد	۱۶۲۵	۳۲/۹
خیلی زیاد	۱۱۵۷	۲۳/۴

۵/۷	۲۸۲	نمی دانم
۹۸/۷	۴۸۷۳	جمع
۱/۳	۶۴	بی پاسخ

جدول ۱۶۹- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۲۹	۱۴۳۲	هیچ
۲۱/۲	۱۰۴۹	خیلی کم
۱۸/۸	۹۳۰	کم
۱۷/۷	۸۷۳	متوسط
۶/۶	۳۲۴	زیاد
۲/۱	۱۰۵	خیلی زیاد
۳/۳	۱۶۱	نمی دانم
۹۸/۷	۴۸۷۴	جمع
۱/۳	۶۳	بی پاسخ

جدول ۱۷۰- فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای اسراف هستند؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۳/۱	۱۵۵	هیچ
۴/۸	۲۳۸	خیلی کم
۹/۲	۴۵۵	کم
۲۴/۸	۱۲۲۴	متوسط
۳۳	۱۶۲۸	زیاد
۱۸/۶	۹۱۹	خیلی زیاد
۵/۳	۲۶۰	نمی دانم
۹۸/۸	۴۸۷۹	جمع
۱/۲	۵۸	بی پاسخ

جدول ۱۷۱- خود شما چگونه؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۱۸/۸	۹۲۸	هیچ
۲۲/۶	۱۱۱۸	خیلی کم
۲۳	۱۱۳۷	کم
۲۱/۷	۱۰۶۹	متوسط
۷/۹	۳۹۱	زیاد
۲/۶	۱۲۷	خیلی زیاد
۲/۱	۱۰۳	نمی دانم
۹۸/۷	۴۸۷۳	جمع

بی پاسخ	۶۴	۱/۳
---------	----	-----

جدول ۱۷۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد اهل غیبت کردن هستند؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۴۶	۳
خیلی کم	۲۱۰	۴/۳
کم	۲۹۰	۵/۹
متوسط	۱۰۱۹	۲۰/۶
زیاد	۱۵۳۲	۳۱
خیلی زیاد	۱۳۶۶	۲۷/۷
نمی‌دانم	۳۱۷	۶/۴
جمع	۴۸۸۰	۹۸/۸
بی پاسخ	۵۷	۱/۲

جدول ۱۷۳- خود شما چطور؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۸۴۴	۱۷/۱
خیلی کم	۱۰۳۵	۲۱
کم	۱۰۷۸	۲۱/۸
متوسط	۱۱۱۹	۲۲/۷
زیاد	۴۴۶	۹
خیلی زیاد	۲۲۲	۴/۵
نمی‌دانم	۱۳۹	۲/۸
جمع	۴۸۸۳	۹۸/۹
بی پاسخ	۵۴	۱/۱

جدول ۱۷۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای صداقت و راستگویی هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۶۵	۴/۸	۴/۱	۱۲/۵	۳۱/۳	۲۲/۵	۱۹/۶	۵/۲	مرد	جنسیت
۲۴۴۸	۶/۶	۳/۸	۱۱/۵	۳۴/۳	۲۱/۷	۱۸/۵	۳/۵	زن	
۲۰۶۷	۵/۶	۳/۶	۱۰/۶	۳۳/۱	۲۲/۹	۱۹/۴	۴/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۵/۶	۳/۷	۱۳/۲	۳۲/۰	۲۱/۳	۲۰/۰	۴/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۶/۰	۵/۴	۱۲/۵	۳۴/۰	۲۲/۱	۱۵/۹	۴/۱	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۴	۹/۵	۶/۸	۱۸/۷	۲۹/۹	۱۷/۰	۱۳/۶	۴/۴	بی سواد	
۶۶۳	۷/۵	۴/۲	۱۴/۶	۳۰/۰	۲۳/۸	۱۶/۳	۳/۵	ابتدایی	
۱۲۰۷	۴/۷	۴/۶	۱۱/۹	۳۲/۷	۲۳/۳	۱۹/۴	۳/۴	زیردیپلم	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۱۵۴۲	۵/۶	۳/۶	۱۰/۴	۳۴/۴	۲۱/۹	۱۹/۱	۵/۱	دیپلم	
۹۷۲	۵/۵	۲/۰	۱۰/۸	۳۳/۴	۲۰/۹	۲۲/۲	۵/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۵/۹	۱۰/۲	۳۳/۹	۲۳/۷	۱۹/۵	۵/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۶	۴/۳	۳/۵	۱۱/۲	۳۳/۴	۲۲/۳	۲۰/۵	۴/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۵	۶/۳	۴/۰	۱۲/۴	۳۲/۷	۲۱/۹	۱۸/۴	۴/۲	متأهل	
۳۱۲۶	۶/۰	۴/۰	۱۲/۱	۳۳/۸	۲۱/۸	۱۸/۴	۳/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۸	۵/۱	۳/۸	۱۱/۹	۳۰/۹	۲۲/۶	۲۰/۳	۵/۳	شاغل	

جدول ۱۷۵- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۶۰	۲/۹	۱۱/۷	۳۴/۲	۳۸/۷	۸/۵	۳/۱	۰/۹	مرد	جنسیت
۲۴۲۲	۳/۸	۱۵/۴	۳۷/۶	۳۵/۴	۵/۳	۱/۷	۰/۷	زن	
۲۰۶۰	۳/۷	۱۰/۹	۳۳/۴	۴۰/۸	۷/۶	۲/۷	۰/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۰	۳/۱	۱۳/۲	۳۷/۶	۳۶/۱	۶/۷	۲/۶	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۳/۳	۲۰/۰	۳۸/۱	۳۰/۷	۵/۷	۱/۲	۱/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۳/۷	۲۶/۹	۳۸/۱	۲۴/۱	۴/۸	۰/۷	۱/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۲	۳/۳	۱۶/۲	۳۸/۴	۳۳/۴	۵/۷	۲/۱	۰/۹	ابتدایی	
۱۲۰۳	۲/۸	۱۲/۰	۳۶/۱	۳۹/۵	۶/۶	۲/۴	۰/۷	زیر دیپلم	
۱۵۳۹	۳/۸	۱۰/۹	۳۴/۱	۳۹/۵	۷/۸	۳/۲	۰/۷	دیپلم	
۹۶۹	۳/۸	۱۲/۱	۳۷/۴	۳۶/۵	۷/۴	۲/۱	۰/۷	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰/۹	۲۳/۱	۳۲/۵	۳۱/۶	۹/۴	۱/۷	۰/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۲	۳/۳	۱۱/۱	۳۱/۶	۴۰/۴	۹/۸	۲/۹	۰/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۸	۳/۴	۱۴/۵	۳۷/۸	۳۵/۶	۵/۷	۲/۲	۰/۸	متأهل	
۳۱۱۹	۳/۵	۱۴/۱	۳۵/۱	۳۷/۱	۷/۰	۲/۴	۰/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۳/۲	۱۲/۳	۳۷/۲	۳۷/۱	۶/۹	۲/۶	۰/۷	شاغل	

جدول ۱۷۶- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای عفو و گذشت هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۵	۴/۸	۴/۹	۱۴/۲	۳۳/۴	۲۵/۱	۱۳/۱	۴/۵	مرد	جنسیت
۲۴۲۶	۶/۷	۴/۸	۱۳/۸	۳۳/۶	۲۴/۹	۱۲/۸	۳/۴	زن	
۲۰۵۶	۵/۸	۴/۱	۱۲/۲	۳۳/۹	۲۶/۲	۱۳/۳	۴/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۵/۵	۵/۰	۱۴/۸	۳۲/۴	۲۵/۴	۱۳/۵	۳/۴	۳۰-۴۹	

یافته‌های تحقیق

۸۴۷	۶/۳	۶/۳	۱۶/۵	۳۵/۲	۲۱/۶	۱۰/۷	۳/۴	۵۰ و بالاتر	تحصیلات
۲۹۴	۸/۸	۷/۱	۱۹/۴	۲۸/۶	۲۰/۴	۱۰/۵	۵/۱	بی سواد	
۶۶۱	۷/۷	۵/۶	۱۴/۱	۳۵/۴	۲۲/۷	۱۲/۳	۲/۳	ابتدایی	
۱۲۰۳	۴/۲	۵/۲	۱۵/۷	۳۲/۲	۲۷/۱	۱۲/۶	۳/۱	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۶/۱	۴/۴	۱۲/۳	۳۴/۳	۲۴/۴	۱۳/۸	۴/۸	دیپلم	
۹۶۹	۵/۳	۳/۴	۱۳/۶	۳۳/۳	۲۷/۱	۱۳/۱	۴/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۵/۱	۵/۹	۳۹/۰	۲۵/۴	۱۶/۱	۷/۶	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۶۹	۵/۲	۴/۲	۱۲/۰	۳۳/۱	۲۷/۶	۱۳/۳	۴/۵	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۰	۶/۰	۵/۰	۱۴/۸	۳۳/۹	۲۴/۰	۱۲/۷	۳/۷	متأهل	
۳۱۱۹	۶/۴	۵/۱	۱۳/۶	۳۳/۷	۲۵/۰	۱۲/۵	۳/۷	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۳	۴/۷	۴/۳	۱۴/۶	۳۳/۱	۲۵/۰	۱۳/۷	۴/۶	شاغل	

جدول ۱۷۷- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۴	۲/۳	۱۴	۳۵/۷	۳۵/۷	۸/۳	۳/۱	۰/۹	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۲/۵	۱۶/۷	۳۵/۵	۳۴/۲	۷/۷	۲/۴	۱	زن	
۲۰۵۸	۲/۴	۱۳/۷	۳۳/۱	۳۷/۳	۹/۵	۳/۰	۱/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۲/۷	۱۵/۹	۳۶/۲	۳۴/۱	۷/۳	۳/۰	۰/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۱/۵	۱۸/۱	۴۰/۴	۳۱/۶	۵/۹	۱/۵	۰/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۲/۰	۲۱/۵	۴۲/۳	۲۵/۳	۵/۸	۲/۰	۱/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۵۹	۲/۳	۱۶/۱	۴۰/۲	۳۱/۳	۷/۱	۲/۷	۰/۳	ابتدایی	
۱۲۰۰	۱/۸	۱۵/۸	۳۵/۸	۳۵/۰	۸/۷	۲/۱	۰/۸	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۲/۸	۱۴/۰	۳۴/۵	۳۶/۸	۷/۵	۳/۲	۱/۲	دیپلم	
۹۶۹	۳/۱	۱۴/۰	۳۲/۵	۳۶/۶	۹/۶	۳/۳	۰/۸	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۶	۰	۱۸/۱	۳۷/۱	۳۴/۵	۶/۰	۳/۴	۰/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۶۹	۲/۶	۱۴/۵	۳۱/۷	۳۷/۷	۹/۲	۳/۲	۱/۲	مجرد	
۳۳۶۱	۲/۳	۱۵/۷	۳۷/۲	۳۴/۰	۷/۵	۲/۶	۰/۸	متأهل	
۳۱۱۴	۲/۵	۱۵/۴	۳۵/۲	۳۵/۰	۸/۱	۲/۷	۱/۰	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۹	۲/۲	۱۵/۲	۳۶/۳	۳۴/۹	۷/۷	۲/۹	۰/۹	شاغل	

جدول ۱۷۸- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای درستکاری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۶۰	۵/۱	۳/۹	۱۵	۳۷/۸	۲۱/۹	۱۲/۴	۳/۹	مرد	جنسیت

۲۴۲۱	۶/۷	۴/۲	۱۲/۴	۴۰/۱	۲۱/۸	۱۲/۱	۲/۷	زن	سن
۲۰۶۲	۵/۵	۳/۸	۱۳/۲	۳۸/۳	۲۲/۷	۱۲/۷	۳/۸	۱۸-۲۹	
۱۹۶۷	۵/۷	۳/۷	۱۴/۱	۳۸/۷	۲۲/۲	۱۲/۸	۲/۹	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۷/۲	۵/۵	۱۳/۹	۴۱/۰	۱۹/۱	۱۰/۱	۳/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱۰/۹	۶/۵	۱۵/۷	۳۷/۹	۱۹/۱	۷/۲	۲/۷	بی سواد	تحصیلات
۶۶۲	۷/۱	۴/۵	۱۵/۱	۳۶/۰	۲۲/۸	۱۱/۸	۲/۷	ابتدایی	
۱۲۰۱	۵/۵	۳/۹	۱۳/۷	۳۸/۶	۲۲/۵	۱۳/۰	۲/۷	زیردیپلم	
۱۵۳۹	۵/۳	۳/۶	۱۴/۱	۳۹/۱	۲۱/۶	۱۲/۳	۴/۰	دیپلم	
۹۶۹	۵/۷	۳/۲	۱۱/۸	۴۱/۴	۲۱/۸	۱۲/۷	۳/۵	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۱/۷	۲/۵	۱۱/۰	۳۸/۱	۲۴/۶	۱۶/۹	۵/۱	فوق لیسانس و دکتر	
۱۴۷۲	۵/۳	۳/۰	۱۳/۰	۳۸/۷	۲۲/۰	۱۴/۱	۳/۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۷	۶/۲	۴/۵	۱۳/۹	۳۹/۲	۲۱/۷	۱۱/۴	۳/۰	متأهل	
۳۱۱۷	۶/۵	۴/۲	۱۳/۱	۳۹/۰	۲۱/۷	۱۲/۶	۳/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۵	۵/۰	۳/۹	۱۴/۶	۳۸/۷	۲۲/۱	۱۱/۸	۳/۹	شاغل	

جدول ۱۷۹- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۳	۳/۱	۱۰/۵	۳۳/۲	۴۱	۸	۳/۳	۰/۹	مرد	جنسیت
۲۴۲۱	۴	۱۱/۸	۳۷/۳	۳۷/۸	۶/۹	۱/۷	۰/۶	زن	
۲۰۵۷	۳/۶	۸/۸	۳۲/۵	۴۱/۹	۹/۴	۲/۹	۰/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۸	۳/۷	۱۲/۰	۳۵/۱	۳۹/۵	۶/۷	۲/۴	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲/۸	۱۴/۹	۴۲/۱	۳۳/۴	۴/۵	۱/۵	۰/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۳/۱	۱۸/۸	۴۴/۰	۲۶/۳	۴/۸	۱/۷	۱/۴	بی سواد	
۶۵۹	۲/۶	۱۳/۴	۳۹/۵	۳۶/۳	۵/۸	۲/۳	۰/۳	ابتدایی	تحصیلات
۱۲۰۲	۳/۲	۱۰/۰	۳۸/۰	۳۹/۴	۷/۰	۱/۵	۰/۸	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۴/۰	۱۰/۱	۳۲/۳	۴۱/۰	۸/۶	۳/۴	۰/۶	دیپلم	
۹۶۸	۴/۴	۱۰/۰	۳۱/۲	۴۲/۴	۸/۷	۲/۵	۰/۸	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۱/۷	۱۴/۴	۳۷/۳	۳۸/۱	۵/۱	۳/۴	۰	فوق لیسانس و دکتر	
۱۴۶۹	۳/۷	۸/۵	۳۰/۰	۴۳/۲	۱۰/۱	۳/۷	۰/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۳	۳/۵	۱۲/۳	۳۷/۵	۳۷/۸	۶/۴	۱/۹	۰/۷	متأهل	
۳۱۱۷	۳/۷	۱۰/۸	۳۵/۴	۳۹/۲	۷/۸	۲/۴	۰/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۸	۳/۳	۱۱/۷	۳۴/۸	۳۹/۸	۷/۰	۲/۶	۰/۸	شاغل	

یافته‌های تحقیق

جدول ۱۸۰- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای انصاف هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۰	۴	۴	۱۲/۴	۳۶	۲۴/۵	۱۳	۶/۲	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۵/۹	۴	۱۱/۳	۳۶	۲۵/۴	۱۲/۹	۴/۵	زن	
۲۰۵۷	۴/۹	۳/۲	۱۱/۸	۳۲/۶	۲۷/۸	۱۳/۹	۵/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۴/۶	۴/۶	۱۱/۳	۳۸/۴	۲۲/۸	۱۳/۳	۴/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۵/۸	۴/۴	۱۳/۳	۳۸/۷	۲۲/۹	۹/۶	۵/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۸/۲	۵/۵	۱۴/۴	۳۵/۱	۲۴/۱	۷/۹	۴/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۲	۵/۴	۴/۲	۱۲/۸	۳۶/۹	۲۳/۹	۱۱/۹	۴/۸	ابتدایی	
۱۲۰۱	۳/۹	۴/۷	۱۲/۴	۳۷/۷	۲۳/۶	۱۳/۲	۴/۵	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۵/۲	۳/۹	۱۱/۸	۳۴/۳	۲۵/۲	۱۳/۵	۶/۱	دیپلم	
۹۶۷	۴/۷	۲/۰	۱۰/۱	۳۷/۶	۲۶/۱	۱۳/۸	۵/۸	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۵/۱	۹/۳	۳۰/۵	۳۲/۲	۱۴/۴	۷/۶	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۶۷	۴/۰	۳/۲	۱۱/۴	۳۲/۷	۲۷/۸	۱۴/۴	۶/۵	مجرد	
۳۳۶۱	۵/۳	۴/۲	۱۲/۲	۳۷/۷	۲۳/۶	۱۲/۳	۴/۸	متاهل	
۳۱۱۷	۵/۴	۴/۰	۱۱/۶	۳۵/۵	۲۵/۴	۱۳/۱	۵/۰	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۴	۴/۱	۳/۸	۱۲/۳	۳۶/۹	۲۴/۱	۱۲/۶	۶/۱	شاغل	

جدول ۱۸۱- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۴	۳/۱	۱۱/۸	۳۶/۱	۳۷/۲	۷/۸	۳	۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۷	۳/۷	۱۳/۹	۳۹/۶	۳۴/۳	۵/۷	۲/۲	۰/۶	زن	
۲۰۵۵	۳/۳	۱۱/۰	۳۷/۷	۳۶/۵	۷/۷	۲/۸	۱/۰	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۷	۴/۰	۱۳/۸	۳۶/۲	۳۵/۹	۶/۷	۲/۷	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲/۲	۱۴/۸	۴۲/۱	۳۳/۷	۴/۵	۱/۹	۰/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۲/۴	۲۰/۵	۳۸/۲	۳۲/۱	۴/۴	۱/۰	۱/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۱/۸	۱۳/۳	۴۲/۱	۳۳/۷	۵/۷	۲/۹	۰/۵	ابتدایی	
۱۲۰۰	۳/۲	۱۲/۱	۴۱/۲	۳۴/۰	۶/۳	۲/۷	۰/۷	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۴/۴	۱۱/۵	۳۴/۷	۳۸/۱	۷/۴	۳/۱	۰/۸	دیپلم	
۹۶۸	۳/۹	۱۲/۴	۳۵/۶	۳۶/۸	۸/۰	۲/۶	۰/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰/۹	۱۸/۸	۳۶/۸	۳۵/۰	۷/۷	۰	۰/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۶۸	۳/۳	۱۱/۵	۳۵/۹	۳۷/۰	۸/۰	۳/۴	۰/۹	مجرد	

۳۳۶۱	۳/۴	۱۳/۴	۳۸/۸	۳۵/۳	۶/۲	۲/۲	۰/۷	متأهل	
۳۱۱۶	۳/۵	۱۲/۹	۳۸/۲	۳۵/۳	۶/۹	۲/۷	۰/۷	غیر شاغل	وضع
۱۷۴۶	۳/۳	۱۲/۷	۳۷/۲	۳۶/۷	۶/۷	۲/۶	۱/۰	شاغل	فعالیت

جدول ۱۸۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای امانتداری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۷	۶/۱	۶/۱	۱۹/۷	۳۵/۸	۱۹/۲	۹/۵	۳/۷	مرد	جنسیت
۲۴۲۴	۹/۲	۶/۳	۱۷/۷	۳۷/۹	۱۷/۸	۸/۶	۲/۴	زن	
۲۰۶۱	۷/۲	۶/۵	۱۸/۶	۳۷/۳	۱۸/۵	۸/۷	۳/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۰	۷/۹	۵/۹	۱۹/۴	۳۶/۰	۱۹/۰	۹/۲	۲/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۷/۹	۶/۴	۱۷/۴	۳۸/۱	۱۷/۴	۹/۲	۳/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱۰/۶	۸/۲	۱۹/۵	۲۹/۷	۱۸/۸	۸/۹	۴/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۳	۸/۷	۷/۸	۱۸/۷	۳۶/۰	۱۷/۳	۹/۰	۲/۳	ابتدایی	
۱۲۰۲	۸/۴	۶/۵	۱۸/۳	۳۴/۹	۲۰/۰	۹/۲	۲/۷	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۷/۳	۵/۷	۱۹/۹	۳۷/۰	۱۷/۵	۹/۰	۳/۶	دیپلم	
۹۷۱	۶/۴	۴/۸	۱۷/۵	۴۰/۸	۱۸/۷	۹/۰	۲/۸	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۳/۴	۵/۱	۱۷/۸	۳۸/۱	۲۱/۲	۱۱/۹	۲/۵	فوق‌لیسانس و دکتر	
۱۴۷۴	۶/۴	۶/۶	۱۸/۱	۳۶/۸	۱۸/۸	۹/۴	۳/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۵	۸/۲	۶/۰	۱۹/۰	۳۶/۸	۱۸/۲	۸/۹	۲/۷	متأهل	
۳۱۲۱	۸/۳	۶/۱	۱۸/۴	۳۷/۹	۱۷/۷	۸/۸	۲/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۱	۶/۶	۶/۵	۱۹/۳	۳۵/۰	۱۹/۸	۹/۵	۳/۴	شاغل	

جدول ۱۸۳- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۳	۳/۲	۲۵/۱	۳۷/۵	۲۵/۵	۵/۵	۲/۳	۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۲/۵	۲۹/۸	۳۹/۴	۲۲/۴	۳/۸	۱/۴	۰/۷	زن	
۲۰۶۱	۲/۹	۲۶/۲	۳۷/۸	۲۵/۶	۴/۸	۱/۹	۰/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۳	۳/۰	۲۷/۷	۳۹/۲	۲۲/۸	۴/۸	۱/۹	۰/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۲/۶	۲۹/۶	۳۸/۵	۲۲/۶	۳/۹	۱/۴	۱/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۳/۱	۲۵/۶	۴۳/۰	۲۰/۵	۴/۸	۱/۰	۲/۰	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۸	۲/۷	۲۸/۳	۴۰/۶	۲۲/۰	۳/۸	۲/۱	۰/۵	ابتدایی	
۱۲۰۴	۲/۵	۲۵/۷	۴۰/۵	۲۳/۹	۴/۹	۱/۸	۰/۷	زیردیپلم	
۱۵۳۴	۳/۲	۲۷/۸	۳۶/۶	۲۴/۶	۴/۵	۲/۲	۱/۲	دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۹۶۹	۳/۳	۲۹/۹	۳۶/۱	۲۳/۵	۵/۳	۱/۴	۰/۴	فوق دیپلم و لیسانس	وضع تأهل
۱۱۷	۱/۷	۲۳/۹	۴۰/۲	۲۹/۱	۴/۳	۰/۹	۰	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۰	۲/۹	۲۶/۳	۳۶/۶	۲۶/۱	۴/۹	۲/۳	۰/۹	مجرد	وضع فعالیت
۳۳۶۰	۲/۹	۲۷/۸	۳۹/۵	۲۲/۹	۴/۵	۱/۶	۰/۸	متأهل	
۳۱۱۴	۲/۷	۲۷/۴	۳۸/۸	۲۳/۶	۴/۶	۲/۰	۰/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۹	۳/۱	۲۷/۴	۳۷/۸	۲۴/۴	۴/۸	۱/۵	۰/۹	شاغل	

جدول ۱۸۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای پایبندی به قول و قرار هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۵	۵/۷	۵/۷	۱۴/۳	۳۵/۴	۲۳/۳	۱۱/۸	۳/۸	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۸/۱	۵/۲	۱۴/۴	۳۸/۹	۲۰/۴	۹/۹	۳/۱	زن	
۲۰۵۹	۶/۷	۵/۴	۱۴/۴	۳۶/۷	۲۱/۲	۱۱/۷	۳/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۶	۶/۷	۵/۳	۱۴/۰	۳۷/۷	۲۲/۴	۱۰/۸	۳/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۷/۹	۵/۶	۱۴/۹	۳۷/۱	۲۲/۴	۹/۰	۳/۱	۵۰ و بالاتر	وضع تأهل
۲۹۲	۹/۲	۵/۵	۱۷/۵	۳۵/۳	۱۹/۲	۹/۶	۳/۸	بی‌سواد	
۶۶۰	۸/۵	۵/۳	۱۵/۹	۳۳/۶	۲۵/۳	۹/۱	۲/۳	ابتدایی	تحصیلات
۱۲۰۴	۶/۶	۵/۹	۱۳/۶	۳۸/۷	۲۰/۵	۱۱/۱	۳/۶	زیر دیپلم	
۱۵۳۴	۶/۶	۵/۲	۱۴/۴	۳۷/۴	۲۲/۲	۱۱/۱	۳/۱	دیپلم	
۹۶۷	۶/۵	۴/۷	۱۳/۰	۳۸/۱	۲۱/۹	۱۱/۷	۴/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۳/۴	۷/۶	۱۱/۹	۳۶/۴	۱۸/۶	۱۴/۴	۷/۶	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۴	۶/۰	۵/۲	۱۴/۲	۳۵/۱	۲۲/۵	۱۲/۷	۴/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۷	۷/۴	۵/۴	۱۴/۴	۳۸/۲	۲۱/۵	۱۰/۱	۳/۰	متأهل	
۳۱۱۳	۷/۴	۵/۳	۱۴/۶	۳۷/۷	۲۰/۸	۱۰/۸	۳/۴	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۱	۶/۱	۵/۷	۱۳/۶	۳۶/۲	۲۳/۸	۱۱/۱	۳/۶	شاغل	وضع فعالیت

جدول ۱۸۵- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۶	۲	۲۳/۵	۳۵/۷	۲۷/۳	۶/۷	۳/۷	۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۳	۲/۴	۲۷	۳۶/۲	۲۷/۵	۴/۲	۲/۲	۰/۵	زن	
۲۰۵۷	۲/۴	۲۵/۵	۳۳/۹	۲۷/۶	۶/۳	۳/۵	۰/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۲	۲/۴	۲۴/۵	۳۶/۴	۲۸/۱	۵/۰	۳/۰	۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۱/۴	۲۵/۹	۴۰/۴	۲۵/۴	۴/۳	۱/۸	۰/۸	۵۰ و بالاتر	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۹۳	۲/۴	۲۵/۹	۳۸/۲	۲۶/۳	۴/۱	۲/۰	٪۱/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۵۷	۱/۲	۲۰/۷	۴۱/۴	۲۷/۹	۵/۸	۲/۶	۰/۵	ابتدایی	
۱۲۰۰	۱/۶	۲۴/۴	۳۹/۱	۲۶/۷	۴/۸	۳/۱	۰/۳	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۲/۵	۲۴/۸	۳۲/۹	۲۹/۲	۶/۵	۳/۲	۰/۸	دیپلم	
۹۶۹	۳/۴	۲۸/۴	۳۲/۹	۲۵/۷	۵/۵	۳/۱	۱/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰/۹	۳۷/۶	۳۴/۲	۲۲/۲	۳/۴	۱/۷	۰	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۳	۲/۷	۲۷/۴	۳۲/۳	۲۶/۱	۶/۳	۴/۳	۰/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۵	۲/۰	۲۴/۱	۳۷/۸	۲۷/۹	۵/۱	۲/۴	۰/۷	متأهل	
۳۱۱۱	۲/۳	۲۵/۶	۳۵/۵	۲۷/۴	۵/۵	۳/۰	۰/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۹	۲/۰	۲۴/۵	۳۶/۸	۲۷/۴	۵/۴	۳/۰	۰/۹	شاغل	

جدول ۱۸۶ - فکر می کنید مردم ما تا چه حد دارای دورویی و تظاهر هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۴	۴/۸	۲۳/۳	۲۷/۶	۲۱/۴	۱۲/۱	۷	۳/۸	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۷/۱	۲۴	۲۸/۸	۲۱/۵	۹/۸	۶/۱	۲/۷	زن	
۲۰۵۸	۵/۹	۲۶/۶	۲۸/۴	۱۹/۰	۱۰/۳	۶/۹	۳/۰	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۸	۵/۶	۲۲/۴	۲۸/۱	۲۲/۴	۱۱/۰	۶/۷	۳/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۷/۰	۱۹/۷	۲۸/۲	۲۵/۰	۱۲/۶	۵/۱	۲/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۴	۱۲/۲	۱۸/۴	۲۷/۲	۲۳/۸	۱۰/۲	۳/۴	۴/۸	بی سواد	تحصیلات
۶۵۸	۷/۴	۱۹/۶	۲۴/۵	۲۴/۶	۱۳/۲	۸/۵	۲/۱	ابتدایی	
۱۲۰۲	۵/۵	۲۲/۰	۲۹/۰	۲۱/۵	۱۱/۳	۶/۸	۳/۹	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۵/۵	۲۵/۰	۲۸/۵	۲۱/۳	۹/۹	۶/۲	۳/۶	دیپلم	
۹۷۱	۵/۱	۲۸/۱	۲۸/۷	۱۸/۴	۱۰/۸	۶/۳	۲/۵	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰	۳۴/۲	۳۱/۶	۱۹/۷	۱۰/۳	۲/۶	۱/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۲	۵/۳	۲۶/۲	۲۹/۴	۱۸/۵	۱۰/۸	۶/۵	۳/۲	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۰	۶/۳	۲۲/۴	۲۷/۸	۲۲/۷	۱۱/۱	۶/۵	۳/۳	متأهل	
۳۱۱۷	۶/۵	۲۳/۵	۲۸/۲	۲۱/۵	۱۰/۶	۶/۴	۳/۲	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۸	۴/۹	۲۴/۰	۲۸/۰	۲۱/۴	۱۱/۷	۶/۶	۳/۳	شاغل	

جدول ۱۸۷ - خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۵	۳/۵	۱/۲	۳/۱	۱۴/۴	۲۱/۸	۲۵/۷	۳۰/۳	مرد	جنسیت

یافته‌های تحقیق

۲۴۱۲	۳/۶	۱/۱	۲/۷	۱۲/۹	۲۳/۱	۲۷/۳	۲۹/۴	زن	سن
۲۰۵۴	۳/۹	۱/۲	۲/۸	۱۵/۱	۲۴/۹	۲۴/۹	۲۷/۱	۱۸-۲۹	
۱۹۶۳	۳/۵	۱/۱	۳/۰	۱۴/۰	۲۰/۰	۲۷/۳	۳۱/۱	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۲/۸	۱/۲	۳/۰	۹/۶	۲۲/۱	۲۸/۱	۳۳/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۱/۷	۱/۴	۳/۱	۱۰/۶	۱۸/۸	۲۶/۷	۳۷/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۸	۲/۳	۰/۹	۱/۷	۱۰/۶	۱۹/۶	۳۰/۵	۳۴/۳	ابتدایی	
۱۲۰۲	۴/۲	۱/۰	۲/۲	۱۳/۰	۲۱/۰	۲۵/۷	۳۲/۹	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۴/۴	۱/۴	۲/۹	۱۴/۲	۲۴/۵	۲۶/۰	۲۶/۷	دیپلم	
۹۶۶	۳/۲	۱/۲	۴/۰	۱۵/۹	۲۲/۹	۲۵/۲	۲۷/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۱/۷	۰/۹	۶/۰	۱۶/۲	۲۸/۲	۲۹/۱	۱۷/۹	فوق‌لیسانس و دکتر	وضع تأهل
۱۴۶۹	۳/۵	۱/۲	۲/۸	۱۶/۵	۲۳/۹	۲۵/۰	۲۷/۱	مجرد	
۳۳۵۶	۳/۶	۱/۱	۲/۹	۱۲/۵	۲۱/۸	۲۷/۱	۳۰/۹	متأهل	
۳۱۱۲	۳/۸	۱/۲	۳/۰	۱۳/۸	۲۲/۸	۲۵/۸	۲۹/۶	غیرشاغل	
۱۷۴۶	۳/۲	۱/۱	۲/۶	۱۳/۳	۲۱/۸	۲۷/۶	۳۰/۴	شاغل	

جدول ۱۸۸- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای تقلب و کلاهبرداری هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۸	۵/۳	۱۶/۷	۳۰/۵	۲۴/۹	۱۱/۷	۵/۷	۵/۲	مرد	جنسیت
۲۴۱۹	۷/۴	۱۷/۲	۳۰	۲۶/۳	۹/۸	۴/۴	۵	زن	
۲۰۶۱	۶/۶	۱۷/۷	۳۲/۳	۲۳/۴	۱۰/۶	۴/۹	۴/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۷	۵/۶	۱۶/۸	۲۹/۰	۲۶/۲	۱۱/۲	۵/۶	۵/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۷/۳	۱۵/۵	۲۸/۵	۲۹/۳	۱۰/۲	۳/۷	۵/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱۰/۶	۱۳/۷	۲۸/۳	۲۵/۶	۹/۶	۵/۵	۶/۸	بی‌سواد	
۶۵۹	۸/۳	۱۵/۹	۲۹/۰	۲۴/۶	۱۱/۵	۴/۶	۶/۱	ابتدایی	
۱۲۰۳	۶/۱	۱۵/۵	۳۰/۸	۲۴/۳	۱۱/۹	۵/۵	۶/۱	زیردیپلم	
۱۵۳۶	۵/۵	۱۶/۸	۳۰/۹	۲۷/۱	۱۰/۰	۵/۱	۴/۶	دیپلم	
۹۶۹	۶/۰	۲۱/۱	۲۹/۷	۲۵/۸	۹/۸	۴/۷	۲/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۱/۷	۲۱/۲	۳۰/۵	۲۷/۱	۱۲/۷	۳/۴	۳/۴	فوق‌لیسانس و دکتر	وضع تأهل
۱۴۷۱	۵/۶	۱۸/۶	۳۱/۶	۲۳/۵	۱۰/۹	۵/۲	۴/۵	مجرد	
۳۳۶۴	۶/۷	۱۶/۲	۲۹/۶	۲۶/۵	۱۰/۸	۵/۰	۵/۳	متأهل	
۳۱۱۷	۶/۸	۱۶/۵	۳۰/۲	۲۶/۰	۱۰/۹	۴/۹	۴/۸	غیرشاغل	
۱۷۵۲	۵/۷	۱۷/۸	۳۰/۳	۲۵/۰	۱۰/۶	۵/۲	۵/۵	شاغل	

جدول ۱۸۹- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۹	۲/۷	۰/۶	۲/۶	۹/۴	۱۶/۸	۱۹/۲	۴۸/۶	مرد	جنسیت
۲۴۰۷	۳/۲	۰/۹	۲/۸	۶/۷	۱۵/۲	۱۹/۱	۵۲	زن	
۲۰۵۴	۲/۷	۰/۶	۲/۷	۹/۴	۱۸/۰	۱۹/۴	۴۷/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۶	۳/۰	۰/۸	۲/۷	۸/۰	۱۴/۴	۱۸/۴	۵۲/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۲	۳/۴	۱/۱	۲/۹	۵/۱	۱۵/۱	۲۰/۲	۵۲/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۳/۸	۰/۷	۳/۸	۶/۵	۱۱/۹	۱۸/۱	۵۵/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۸	۳/۳	۰/۹	۲/۷	۴/۷	۱۶/۰	۱۶/۹	۵۵/۵	ابتدایی	
۱۱۹۹	۲/۹	۰/۹	۲/۴	۷/۸	۱۳/۴	۱۷/۹	۵۴/۶	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۲/۹	۰/۷	۲/۹	۹/۶	۱۵/۱	۲۰/۱	۴۸/۶	دیپلم	
۹۶۸	۲/۶	۰/۷	۲/۳	۸/۶	۲۰/۸	۲۱/۰	۴۴/۱	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۱/۷	۰	۲/۶	۱۰/۳	۲۴/۸	۱۷/۹	۴۲/۷	فوق‌لیسانس و دکتر	
۱۴۶۴	۲/۵	۰/۵	۲/۵	۱۰/۰	۱۹/۱	۲۰/۶	۴۴/۷	مجرد	
۳۳۶۰	۳/۱	۰/۸	۲/۸	۷/۳	۱۴/۸	۱۸/۶	۵۲/۶	متاهل	
۳۱۰۷	۳/۱	۰/۹	۳/۰	۷/۹	۱۶/۰	۱۹/۲	۵۰/۱	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۲	۲/۷	۰/۵	۲/۴	۸/۴	۱۶/۱	۱۹/۱	۵۰/۸	شاغل	

جدول ۱۹۰- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای تملق و چاپلوسی هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۸	۵/۹	۱۵/۱	۳۰/۱	۲۶/۷	۱۱/۵	۶/۳	۴/۵	مرد	جنسیت
۲۴۱۳	۷/۴	۱۶/۴	۲۹/۲	۲۷/۴	۱۰/۴	۵/۱	۴/۱	زن	
۲۰۵۹	۵/۹	۱۷/۱	۳۱/۳	۲۵/۳	۱۱/۳	۵/۶	۳/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۴	۶/۹	۱۵/۲	۲۷/۳	۲۸/۳	۱۱/۱	۶/۵	۴/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۷/۶	۱۳/۹	۳۰/۸	۲۸/۷	۹/۵	۴/۰	۵/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۱۲/۳	۱۳/۰	۲۳/۲	۳۱/۷	۹/۲	۳/۴	۷/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۹/۶	۱۱/۷	۲۹/۱	۲۶/۶	۱۲/۶	۶/۲	۴/۲	ابتدایی	
۱۲۰۲	۵/۶	۱۵/۱	۲۸/۱	۲۷/۹	۱۲/۰	۷/۲	۴/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۶/۲	۱۵/۷	۳۰/۸	۲۶/۴	۱۰/۸	۵/۷	۴/۴	دیپلم	
۹۶۸	۵/۷	۱۹/۸	۳۰/۹	۲۶/۹	۹/۷	۴/۲	۲/۸	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰/۹	۲۳/۹	۳۶/۸	۱۹/۷	۸/۵	۶/۰	۴/۳	فوق‌لیسانس و دکتر	
۱۴۶۹	۵/۳	۱۸/۹	۳۰/۴	۲۶/۱	۱۰/۴	۵/۷	۳/۲	مجرد	
۳۳۶۱	۷/۲	۱۴/۴	۲۹/۱	۲۷/۶	۱۱/۲	۵/۷	۴/۸	متاهل	

یافته‌های تحقیق

۳۱۱۵	۶/۹	۱۶/۱	۲۹/۳	۲۶/۸	۱۰/۸	۵/۸	۴/۲	غیر شاغل	وضع
۱۷۴۸	۶/۱	۱۵/۲	۳۰/۱	۲۷/۵	۱۱/۱	۵/۵	۴/۵	شاغل	فعالیت

جدول ۱۹۱- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۰	۳/۶	۰/۹	۲/۹	۱۰/۳	۱۸/۳	۲۱/۳	۴۲/۷	مرد	جنسیت
۲۴۱۲	۳/۴	۱/۳	۲/۵	۸/۵	۱۸/۹	۲۰/۵	۴۴/۹	زن	
۲۰۵۳	۳/۴	۱/۱	۲/۹	۹/۴	۱۹/۹	۲۰/۹	۴۲/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۲	۳/۶	۱/۲	۲/۷	۱۰/۵	۱۷/۲	۲۱/۴	۴۳/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۳/۳	۰/۹	۲/۵	۶/۸	۱۸/۷	۱۹/۹	۴۷/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۳/۴	۱/۰	۴/۱	۵/۸	۱۶/۰	۲۳/۹	۴۵/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۴/۲	۰/۳	۱/۷	۷/۷	۱۹/۹	۲۱/۴	۴۴/۸	ابتدایی	
۱۱۹۸	۳/۸	۱/۲	۲/۵	۸/۲	۱۶/۹	۲۱/۲	۴۶/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۴	۳/۵	۱/۴	۲/۷	۱۱/۰	۱۷/۹	۱۹/۷	۴۳/۹	دیپلم	
۹۶۵	۲/۹	۱/۵	۲/۷	۱۰/۳	۲۰/۵	۲۱/۶	۴۰/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۵	۰/۹	۰	۶/۱	۱۲/۲	۲۷/۰	۲۰/۹	۳۳/۰	فوق‌لیسانس و دکتر	
۱۴۶۴	۳/۱	۱/۰	۲/۸	۱۰/۴	۱۸/۹	۲۳/۰	۴۰/۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۶	۳/۶	۱/۲	۲/۶	۹/۱	۱۸/۵	۲۰/۱	۴۴/۹	متأهل	
۳۱۰۵	۳/۴	۱/۳	۳/۰	۹/۳	۱۸/۵	۲۰/۸	۴۳/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۹	۳/۵	۰/۹	۲/۳	۹/۶	۱۸/۸	۲۰/۹	۴۴/۰	شاغل	

جدول ۱۹۲- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای حرص و طمع هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۲	۵/۲	۲۳/۷	۳۲/۹	۲۱/۳	۸	۴/۹	۴/۱	مرد	جنسیت
۲۴۱۵	۶/۴	۲۳/۷	۳۳/۸	۲۰/۶	۷/۵	۴/۵	۳/۴	زن	
۲۰۵۶	۵/۶	۲۶/۴	۳۳/۸	۱۹/۰	۷/۴	۴/۶	۳/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۵/۸	۲۱/۹	۳۲/۳	۲۲/۲	۸/۳	۵/۳	۴/۱	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۶/۳	۲۱/۶	۳۴/۸	۲۲/۸	۷/۱	۳/۴	۴/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۸/۲	۱۶/۰	۳۳/۴	۲۲/۹	۹/۶	۳/۱	۶/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۷/۴	۲۰/۸	۳۴/۶	۱۹/۰	۹/۱	۴/۶	۴/۶	ابتدایی	
۱۲۰۱	۵/۶	۲۲/۸	۳۲/۱	۲۲/۸	۷/۷	۴/۷	۴/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۲	۵/۵	۲۳/۶	۳۳/۷	۲۰/۹	۸/۰	۴/۸	۳/۴	دیپلم	
۹۶۹	۵/۲	۳۰/۱	۳۲/۴	۲۰/۱	۶/۰	۴/۳	۱/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	

۱۱۷	۰/۹	۲۴/۸	۳۹/۳	۱۸/۸	۵/۱	۷/۷	۳/۴	فوق لیسانس و دکتر	وضع تأهل
۱۴۶۸	۵/۴	۲۷/۴	۳۳/۶	۱۹/۲	۶/۹	۴/۵	۳/۰	مجرد	
۳۳۵۷	۶/۰	۲۲/۱	۳۳/۳	۲۱/۷	۸/۱	۴/۸	۴/۰	متأهل	وضع فعالیت
۳۱۱۰	۶/۱	۲۴/۰	۳۲/۵	۲۰/۹	۸/۰	۵/۰	۳/۵	غیر شاغل	
۱۷۴۹	۵/۳	۲۳/۳	۳۴/۸	۲۱/۲	۷/۳	۴/۱	۴/۱	شاغل	

جدول ۱۹۳- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۸	۳/۱	۲/۳	۸	۱۸/۲	۱۸/۷	۲۰/۹	۲۸/۸	مرد	جنسیت
۲۴۱۰	۳/۶	۲	۵/۳	۱۷/۶	۱۹/۵	۲۲/۱	۳۰	زن	
۲۰۵۶	۳/۶	۲/۵	۸/۰	۱۹/۰	۱۹/۷	۲۰/۷	۲۶/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۳	۳/۱	۲/۱	۶/۲	۱۸/۱	۱۸/۳	۲۲/۶	۲۹/۵	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۳/۰	۱/۴	۴/۱	۱۴/۷	۱۹/۵	۲۰/۸	۳۶/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳/۱	۱/۴	۴/۸	۱۵/۴	۱۶/۸	۲۲/۹	۳۵/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۶	۳/۸	۱/۵	۴/۰	۱۳/۷	۲۰/۷	۲۳/۲	۳۳/۱	ابتدایی	
۱۲۰۳	۳/۳	۲/۰	۵/۱	۱۶/۴	۱۸/۵	۲۱/۶	۳۳/۱	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۳/۵	۲/۴	۷/۱	۱۹/۵	۱۷/۵	۲۰/۹	۲۹/۱	دیپلم	
۹۶۸	۳/۲	۲/۹	۹/۹	۱۹/۵	۲۲/۱	۲۰/۵	۲۱/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۰/۸	۸/۵	۲۶/۳	۲۰/۳	۲۰/۳	۲۲/۹	فوق لیسانس و دکتر	
۱۴۶۹	۳/۳	۲/۲	۷/۹	۱۹/۷	۲۰/۶	۲۰/۳	۲۶/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۷	۳/۳	۲/۱	۶/۰	۱۷/۲	۱۸/۵	۲۲/۲	۳۰/۶	متأهل	
۳۱۰۹	۳/۶	۲/۱	۶/۵	۱۷/۶	۱۹/۱	۲۱/۵	۲۹/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۱	۲/۹	۲/۳	۷/۰	۱۸/۳	۱۹/۱	۲۱/۵	۲۸/۹	شاغل	

جدول ۱۹۴- فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد دارای اسراف هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۵	۵/۳	۱۷/۷	۳۴/۲	۲۴/۸	۹/۱	۵/۵	۳/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۵/۳	۱۹/۹	۳۲/۵	۲۵/۴	۹/۵	۴/۲	۳/۱	زن	
۲۰۶۱	۵/۲	۲۱/۱	۳۴/۰	۲۳/۷	۸/۴	۴/۸	۲/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۴	۵/۰	۱۶/۹	۳۲/۵	۲۵/۸	۱۱/۰	۵/۴	۳/۳	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۶/۲	۱۷/۷	۳۴/۲	۲۷/۰	۷/۵	۳/۹	۳/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۵/۸	۱۳/۷	۳۳/۴	۲۷/۶	۱۰/۶	۳/۸	۵/۱	بی‌سواد	تحصیلات

یافته‌های تحقیق

۶۵۵	۶/۱	۱۷/۱	۳۱/۸	۲۴/۷	۱۱/۱	۵/۳	۳/۸	ابتدایی	
۱۲۰۶	۴/۶	۱۸/۲	۳۲/۸	۲۵/۸	۱۰/۳	۴/۸	۳/۵	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۵/۷	۱۸/۳	۳۳/۷	۲۵/۴	۹/۲	۵/۲	۲/۶	دیپلم	
۹۷۰	۵/۵	۲۲/۱	۳۵/۷	۲۳/۴	۶/۶	۴/۶	۲/۲	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۰/۹	۳۲/۵	۲۹/۱	۲۰/۵	۸/۵	۵/۱	۳/۴	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۷۲	۵/۹	۲۱/۵	۳۳/۶	۲۴/۳	۷/۷	۴/۳	۲/۶	مجرد	
۳۳۵۹	۵/۲	۱۷/۶	۳۳/۲	۲۵/۶	۱۰/۰	۵/۲	۳/۳	متأهل	وضع فعالیت
۳۱۱۵	۵/۴	۲۰/۱	۳۲/۸	۲۵/۰	۹/۲	۴/۵	۳/۰	غیرشاغل	
۱۷۵۰	۵/۲	۱۶/۷	۳۴/۲	۲۵/۳	۹/۵	۵/۶	۳/۴	شاغل	

جدول ۱۹۵ - خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۸	۲	۱/۸	۹/۲	۲۲/۵	۲۲/۴	۲۲/۳	۱۹/۸	مرد	جنسیت
۲۴۰۹	۲/۲	۳/۴	۶/۸	۲۱/۵	۲۴/۳	۲۳/۵	۱۸/۳	زن	
۲۰۵۶	۲/۲	۳/۱	۹/۱	۲۴/۳	۲۵/۳	۲۰/۹	۱۵/۰	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۶۵	۲/۱	۲/۳	۷/۷	۲۱/۲	۲۲/۷	۲۴/۴	۱۹/۵	۳۰ - ۴۹	
۸۴۲	۱/۹	۲/۰	۶/۱	۱۷/۸	۲۰/۱	۲۴/۵	۲۷/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۱/۷	۲/۴	۵/۲	۱۷/۵	۱۹/۲	۲۵/۱	۲۸/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۳	۱/۸	۳/۱	۶/۶	۱۸/۵	۲۳/۱	۲۵/۱	۲۱/۷	ابتدایی	
۱۲۰۴	۲/۰	۲/۰	۶/۸	۱۸/۷	۲۴/۵	۲۳/۳	۲۲/۷	زیردیپلم	
۱۵۳۳	۲/۴	۲/۷	۸/۵	۲۳/۲	۲۳/۶	۲۲/۶	۱۷/۰	دیپلم	
۹۷۰	۲/۳	۳/۱	۱۰/۴	۲۶/۱	۲۳/۲	۲۱/۱	۱۳/۸	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۱/۷	۱۳/۶	۳۰/۵	۲۵/۴	۱۶/۱	۱۱/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۷۰	۲/۲	۲/۸	۹/۵	۲۵/۶	۲۳/۷	۲۱/۲	۱۵/۰	مجرد	
۳۳۵۵	۲/۱	۲/۵	۷/۴	۲۰/۳	۲۳/۲	۲۳/۶	۲۰/۸	متأهل	
۳۱۰۸	۲/۱	۲/۹	۷/۶	۲۲/۴	۲۳/۱	۲۲/۷	۱۹/۲	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۱	۲/۱	۲/۱	۸/۸	۲۱/۲	۲۳/۸	۲۳/۲	۱۸/۷	شاغل	

جدول ۱۹۶ - فکر می‌کنید مردم ما تا چه حد اهل غیبت کردن هستند؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۵۷	۶/۱	۲۶/۵	۳۲	۲۰	۶/۸	۵/۳	۳/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۷	۷	۲۹/۵	۳۰/۷	۲۱/۸	۵/۱	۳/۳	۲/۷	زن	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۰۶۰	۵/۷	۳۱/۶	۳۱/۱	۱۹/۲	۵/۴	۳/۹	۳/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۵	۶/۴	۲۵/۹	۳۱/۹	۲۱/۶	۶/۷	۴/۸	۲/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۸/۵	۲۴/۳	۳۱/۵	۲۳/۳	۵/۳	۳/۹	۳/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۸/۶	۲۱/۹	۲۸/۴	۲۶/۴	۶/۵	۴/۱	۴/۱	بی سواد	تحصیلات
۶۵۸	۸/۵	۲۳/۷	۳۰/۹	۲۱/۷	۸/۲	۳/۵	۳/۵	ابتدایی	
۱۲۰۵	۶/۷	۲۳/۷	۳۳/۹	۲۰/۹	۶/۰	۵/۶	۳/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۴	۶/۵	۲۹/۶	۳۰/۸	۲۱/۱	۵/۱	۴/۲	۲/۷	دیپلم	
۹۶۸	۵/۳	۳۴/۷	۳۱/۳	۱۸/۷	۵/۲	۲/۹	۲/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۰/۸	۳۹/۰	۲۸/۰	۱۶/۹	۷/۶	۴/۲	۳/۴	فوق لیسانس و دکتر	وضع تأهل
۱۴۷۰	۵/۶	۳۲/۱	۳۱/۲	۱۸/۸	۵/۴	۴/۴	۲/۵	مجرد	
۳۳۶۲	۷/۰	۲۶/۱	۳۱/۶	۲۱/۸	۶/۱	۴/۳	۳/۲	متأهل	
۳۱۱۹	۶/۴	۲۸/۸	۳۰/۹	۲۱/۲	۵/۹	۴/۱	۲/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۷	۶/۷	۲۶/۶	۳۲/۲	۲۰/۳	۶/۱	۴/۵	۳/۵	شاغل	

جدول ۱۹۷- خود شما چگونه؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)							مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	هیچ		
۲۴۶۱	۰	۳/۶	۷/۸	۲۴	۲۳/۲	۲۱/۷	۱۹/۸	مرد	جنسیت
۲۴۱۶	۰	۶/۳	۱۷/۷	۳۷/۹	۱۷/۸	۸/۶	۲/۴	زن	
۲۰۶۰	۱۴/۱	۵/۳	۹/۸	۲۸/۰	۲۲/۷	۲۰/۱	۱۴/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۷	۱۷/۴	۴/۷	۹/۹	۲۴/۳	۲۲/۲	۲۱/۵	۱۷/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۲۴/۶	۲/۴	۵/۷	۲۳/۵	۲۰/۶	۲۳/۳	۲۴/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۲۴/۳	۲/۷	۷/۲	۲۰/۵	۱۹/۹	۲۵/۳	۲۴/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۵۸	۲۰/۸	۳/۲	۷/۹	۲۲/۹	۲۱/۳	۲۳/۹	۲۰/۸	ابتدایی	
۱۲۰۳	۲۱/۴	۳/۶	۸/۲	۲۳/۸	۲۲/۵	۲۰/۴	۲۱/۴	زیردیپلم	
۱۵۳۸	۱۵/۵	۵/۵	۹/۴	۲۶/۴	۲۲/۱	۲۱/۱	۱۵/۵	دیپلم	
۹۷۱	۱۱/۳	۶/۰	۱۱/۰	۳۰/۶	۲۲/۳	۱۸/۷	۱۱/۳	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۷/۶	۴/۲	۱۴/۴	۲۵/۴	۲۵/۴	۲۲/۹	۷/۶	فوق لیسانس و دکتر	وضع تأهل
۱۴۷۲	۱۴/۱	۵/۲	۹/۶	۲۸/۴	۲۳/۴	۱۹/۳	۱۴/۱	مجرد	
۳۳۶۳	۱۸/۷	۴/۲	۸/۹	۲۴/۷	۲۱/۵	۲۲/۰	۱۸/۷	متأهل	
۳۱۱۵	۰	۴/۸	۹/۳	۲۷/۲	۲۱/۶	۲۰/۳	۱۶/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۰	۴/۰	۸/۸	۲۳/۳	۲۳/۰	۲۲/۷	۱۸/۲	شاغل	

شرعیات

جدول ۱۹۸- به آهنگ‌هایی که خوشم بیاید گوش می‌دهم فرقی نمی‌کند که خواننده‌اش مرد باشد یا زن

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۲۸۲	۲۶
موافق	۱۳۸۳	۲۸
مردد	۱۰۷۰	۲۱/۶
مخالف	۷۴۷	۱۵/۱
کاملاً مخالف	۴۲۸	۸/۷
جمع	۴۹۱۰	۹۹/۵
بی‌پاسخ	۲۷	۰/۵

جدول ۱۹۹- بر سر سفره‌ای که مشروب می‌خورند نباید نشست.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۲۳۱۲	۴۶/۸
موافق	۱۲۶۵	۲۵/۶
مردد	۶۵۲	۱۳/۲
مخالف	۳۵۵	۷/۲
کاملاً مخالف	۳۰۰	۶/۱
جمع	۴۸۸۴	۹۸/۹
بی‌پاسخ	۵۳	۱/۱

جدول ۲۰۰- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته حاضر از غذاهای گوشتی رستوران‌های آنجا بخورم.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۳۶۸	۷/۵
موافق	۴۹۰	۹/۹
مردد	۹۸۷	۲۰
مخالف	۱۵۵۹	۳۱/۶
کاملاً مخالف	۱۴۸۸	۳۰/۱
جمع	۴۸۹۲	۹۹/۱
بی‌پاسخ	۴۵	۰/۹

جدول ۲۰۱- حجاب زن باید به نحوی باشد که موهایش اصلاً معلوم نباشد.

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
کاملاً موافق	۱۸۲۸	۳۷
موافق	۱۳۶۶	۲۷/۷
مردد	۹۷۹	۱۹/۸
مخالف	۴۳۴	۸/۸
کاملاً مخالف	۲۹۴	۶

۹۹/۳	۴۹۰۱	جمع
۰/۷	۳۶	بی پاسخ

جدول ۲۰۲- مصرف مشروب یا آبجو در حدی که زیاده روی نباشد، اشکالی ندارد.

درصد	فراوانی	پاسخها
۵/۱	۲۵۲	کاملاً موافق
۷	۳۴۴	موافق
۱۲/۴	۶۱۵	مردد
۳۲	۱۵۸۱	مخالف
۴۲	۲۰۷۶	کاملاً مخالف
۹۸/۶	۴۸۶۸	جمع
۱/۴	۶۹	بی پاسخ

جدول ۲۰۳- ابایی از دست دادن با مردان/زنان بیگانه ندارم.

درصد	فراوانی	پاسخها
۶/۱	۳۰۳	کاملاً موافق
۶/۹	۳۴۳	موافق
۱۴	۶۸۹	مردد
۳۳/۷	۱۶۶۵	مخالف
۳۷/۷	۱۸۶۱	کاملاً مخالف
۹۸/۵	۴۸۶۱	جمع
۱/۵	۷۶	بی پاسخ

جدول ۲۰۴- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفتن حاضر م برای تفریح به کاباره یا دانسینگ بروم.

درصد	فراوانی	پاسخها
۴/۹	۲۴۱	کاملاً موافق
۶/۹	۳۴۲	موافق
۱۲/۴	۶۱۳	مردد
۳۰/۵	۱۵۰۵	مخالف
۴۳/۵	۲۱۴۶	کاملاً مخالف
۹۸/۲	۴۸۴۷	جمع
۱/۸	۹۰	بی پاسخ

جدول ۲۰۵- پاسوربازی کردن شرطی، اشکال ندارد.

درصد	فراوانی	پاسخها
۴/۹	۲۴۱	کاملاً موافق
۷/۹	۳۹۰	موافق
۱۴/۸	۷۳۳	مردد

یافته‌های تحقیق

۳۳ / ۶	۱۶۵۸	مخالف
۳۷ / ۱	۱۸۳۲	کاملاً مخالف
۹۸ / ۳	۴۸۵۴	جمع
۱ / ۷	۸۳	بی پاسخ

جدول ۲۰۶- افراد آشنایی را که بفهمم نماز نمی خوانند حتماً امر به معروف خواهیم نمود.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۲ / ۶	۱۱۱۵	کاملاً موافق
۳۳ / ۳	۱۶۴۴	موافق
۲۸ / ۹	۱۴۲۶	مردد
۷ / ۶	۳۷۵	مخالف
۶ / ۱	۳۰۲	کاملاً مخالف
۹۸ / ۵	۴۸۶۲	جمع
۱ / ۵	۷۵	بی پاسخ

جدول ۲۰۷- هرگز در مجالس رقص و آواز شرکت نمی کنیم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۱۵ / ۸	۷۷۹	کاملاً موافق
۱۹ / ۵	۹۶۲	موافق
۳۴ / ۴	۱۶۹۸	مردد
۱۹ / ۳	۹۵۴	مخالف
۱۰	۴۹۲	کاملاً مخالف
۹۸ / ۹	۴۸۸۵	جمع
۱ / ۱	۵۲	بی پاسخ

جدول ۲۰۸- اگر در ماه رمضان ببینم که فردی در ملاءعام روزه خواری می کند حتماً به او اعتراض خواهیم نمود.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۱ / ۴	۱۰۵۵	کاملاً موافق
۳۲ / ۷	۱۶۱۳	موافق
۲۷ / ۲	۱۳۴۳	مردد
۱۱	۵۴۳	مخالف
۶ / ۹	۳۳۹	کاملاً مخالف
۹۹ / ۱	۴۸۹۳	جمع
۰ / ۹	۴۴	بی پاسخ

جدول ۲۰۹- از قماربازی متنفرم.

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵۳ / ۹	۲۶۶۰	کاملاً موافق

۲۶/۷	۱۳۱۸	موافق
۹/۳	۴۵۸	مردد
۴/۵	۲۲۳	مخالف
۴/۴	۲۱۶	کاملاً مخالف
۹۸/۷	۴۸۷۵	جمع
۱/۳	۶۲	بی پاسخ

جدول ۲۱۰- اگر پس اندازی داشته باشید تا چه حد حاضرید آن را قرض دهید به شرط آن که بعداً با مبلغی اضافه تر پس بگیرید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۶۹/۲	۳۴۱۷	اصلاً
۱۱	۵۴۱	خیلی کم
۶/۲	۳۰۴	کم
۸/۱	۴۰۱	تا حدودی
۳/۴	۱۶۶	زیاد
۱/۲	۶۰	خیلی زیاد
۹۹	۴۸۸۹	جمع
۱	۴۸	بی پاسخ

جدول ۲۱۱- اگر کیف پولی حاوی یک میلیون تومان پیدا کنید، با آن چکار می کنید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۲	۱۰۰	آن را برای خودم برمی دارم
۴/۲	۲۰۸	مقداری از آن را صدقه داده و بقیه را خودم برمی دارم
۶/۲	۳۰۸	همه را صدقه می دهم
۸۵/۹	۴۲۳۹	اعلان می کنم تا صاحبش پیدا شود.
۰/۳	۱۳	اصلاً بر نمی دارم
۰/۱	۳	نمی دانم
۹۸/۷	۴۸۷۱	جمع
۱/۳	۶۶	بی پاسخ

جدول ۲۱۲- اگر کسی حاضر باشد به شما ۱۰ میلیون تومان قرض دهد ولی شرط کند که سال بعد ۱۲ میلیون تومان می گیرد،

چقدر احتمال دارد از او قرض بگیرید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۵۷/۶	۲۸۴۴	اصلاً
۱۶/۴	۸۰۸	خیلی کم
۸/۴	۴۱۴	کم
۱۰/۷	۵۲۷	تا حدودی
۳/۷	۱۸۴	زیاد

یافته‌های تحقیق

۲/۲	۱۱۱	خیلی زیاد
۹۹	۴۸۸۹	جمع
۱	۴۹	بی‌پاسخ

جدول ۲۱۳- مردان بالغ نباید ریش‌شان را با تیغ یا ماشین از ته بتراشند (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۹/۴	۱۳۵۹	کاملاً موافق
۱۴/۱	۶۵۱	موافق
۲۲/۴	۱۰۳۶	نه موافق، نه مخالف
۱۴/۲	۶۵۷	مخالف
۱۳/۶	۶۳۰	کاملاً مخالف
۵/۵	۲۵۵	نمی‌دانم
۹۹/۳	۴۵۸۸	جمع
۰/۷	۳۲	بی‌پاسخ

جدول ۲۱۴- آیا شما مرجع تقلید دارید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۷۷	۳۵۵۸	بله
۱۹/۱	۸۸۳	خیر
۳/۲	۱۴۸	عمل به احتیاط می‌کنم
۰/۱	۶	مجتهدم
۹۹/۵	۴۵۹۵	جمع
۰/۵	۲۵	بی‌پاسخ

جدول ۲۱۵- تا چه حد در مواجهه با مسائل شرعی به رساله مرجع تقلید مراجعه می‌کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۲/۴	۱۰۳۷	هیچ
۹/۳	۴۳۱	خیلی کم
۱۱/۵	۵۳۱	کم
۳۳/۸	۱۵۶۱	بعضی وقت‌ها
۱۶/۷	۷۷۰	زیاد
۵/۲	۲۴۰	خیلی زیاد
۹۸/۹	۴۵۷۰	جمع
۱/۱	۵۰	بی‌پاسخ

جدول ۲۱۶- به آهنگ‌هایی که خوشم بیاید گوش می‌دهم فرقی نمی‌کند که خواننده‌اش مرد باشد یا زن (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۸	۹	۱۵/۵	۲۱/۶	۲۷/۱	۲۶/۷	مرد	جنسیت

۲۴۲۷	۸/۴	۱۴/۹	۲۲	۲۹/۲	۲۵/۵	زن	
۲۰۷۸	۵/۸	۱۰/۱	۱۸/۹	۳۱/۱	۳۴/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۸/۵	۱۶/۱	۲۴/۸	۲۸/۰	۲۲/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۱۶/۴	۲۵/۷	۲۱/۹	۲۱/۵	۱۴/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۱۷/۵	۲۳/۶	۲۵/۳	۱۹/۲	۱۴/۴	بی سواد	تحصیلات
۶۶۱	۱۱/۳	۲۱/۹	۲۵/۱	۲۶/۸	۱۴/۸	ابتدایی	
۱۲۱۱	۸/۵	۱۷/۶	۲۱/۸	۲۷/۲	۲۴/۹	زیردیپلم	
۱۵۴۷	۶/۳	۱۱/۹	۲۱/۷	۳۱/۶	۲۸/۵	دیپلم	
۹۷۵	۸/۰	۱۰/۴	۱۹/۷	۲۸/۶	۳۳/۳	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۹/۲	۱۲/۵	۱۵/۰	۲۴/۲	۳۹/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۰	۵/۷	۱۰/۵	۱۹/۱	۲۹/۱	۳۵/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۲	۱۰/۱	۱۷/۲	۲۲/۹	۲۷/۹	۲۱/۹	متأهل	
۳۱۳۸	۸/۹	۱۵/۲	۲۱/۸	۲۸/۶	۲۵/۶	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۷	۸/۵	۱۵/۳	۲۱/۷	۲۷/۶	۲۶/۹	شاغل	

جدول ۲۱۷- بر سر سفره‌ای که مشروب می‌خورند نباید نشست. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۵۹	۶/۵	۹/۳	۱۴/۴	۲۶	۴۳/۸	مرد	جنسیت
۲۴۲۰	۵/۷	۵/۲	۱۲/۳	۲۵/۸	۵۱	زن	
۲۰۶۰	۶/۵	۷/۵	۱۴/۶	۲۷/۷	۴۳/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۱	۵/۵	۷/۰	۱۲/۸	۲۶/۰	۴۸/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۶/۹	۷/۶	۱۱/۲	۲۱/۴	۵۳/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۵/۵	۵/۱	۱۱/۳	۲۲/۹	۵۵/۱	بی سواد	تحصیلات
۶۵۷	۶/۴	۷/۳	۱۰/۰	۲۵/۹	۵۰/۴	ابتدایی	
۱۲۰۲	۶/۵	۶/۳	۱۱/۶	۲۷/۲	۴۸/۳	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۵/۳	۷/۲	۱۴/۲	۲۷/۱	۴۶/۳	دیپلم	
۹۷۳	۶/۷	۹/۱	۱۵/۹	۲۴/۲	۴۴/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۵/۹	۹/۳	۱۸/۶	۲۴/۶	۴۱/۵	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۱	۶/۷	۸/۷	۱۶/۵	۲۶/۶	۴۱/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۵	۵/۹	۶/۷	۱۲/۰	۲۵/۵	۴۹/۹	متأهل	
۳۱۲۱	۶/۳	۶/۶	۱۲/۸	۲۷/۱	۴۷/۲	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۸	۵/۹	۸/۶	۱۴/۲	۲۳/۸	۴۷/۴	شاغل	

یافته‌های تحقیق

جدول ۲۱۸- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته حاضر از غذاهای گوشتی رستوران‌های آنجا بخورم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۱	۲۷/۸	۳۲/۱	۲۰/۲	۱۱/۷	۸/۳	مرد	جنسیت
۲۴۱۶	۳۳/۱	۳۱/۷	۲۰/۲	۸/۳	۶/۷	زن	
۲۰۶۸	۲۸/۳	۳۱/۵	۲۱/۸	۱۰/۱	۸/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۳۰/۷	۳۲/۰	۱۹/۷	۱۰/۲	۷/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۳۵/۰	۳۲/۵	۱۷/۳	۹/۳	۵/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۳۶/۳	۲۶/۶	۲۰/۴	۱۰/۰	۶/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۳۵/۲	۳۴/۵	۱۷/۱	۷/۶	۵/۶	ابتدایی	
۱۲۰۸	۳۱/۵	۳۴/۶	۱۸/۷	۹/۰	۶/۱	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۲۸/۲	۳۱/۲	۲۱/۲	۱۰/۵	۸/۸	دیپلم	
۹۷۱	۲۷/۵	۳۰/۳	۲۲/۶	۱۱/۷	۷/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲۶/۴	۲۹/۸	۱۶/۵	۱۴/۰	۱۳/۲	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۷۹	۲۵/۲	۳۰/۰	۲۳/۷	۱۱/۳	۹/۹	مجرد	
۳۳۶۶	۳۲/۶	۳۲/۷	۱۸/۶	۹/۶	۶/۴	متاهل	
۳۱۲۳	۳۰/۵	۳۱/۴	۲۱/۲	۹/۸	۷/۱	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۳۰/۴	۳۲/۸	۱۸/۳	۱۰/۳	۸/۲	شاغل	

جدول ۲۱۹- حجاب زن باید به نحوی باشد که موهایش اصلاً معلوم نباشد. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۷۸	۶/۴	۸/۶	۲۰	۲۷/۲	۳۷/۹	مرد	جنسیت
۲۴۱۸	۵/۶	۹/۱	۲۰	۲۸/۶	۳۶/۷	زن	
۲۰۷۰	۷/۱	۹/۹	۲۳/۳	۲۷/۶	۳۲/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۳	۵/۸	۸/۴	۱۸/۹	۲۷/۱	۳۹/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۳/۹	۷/۵	۱۴/۲	۳۰/۴	۴۴/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳/۱	۵/۵	۸/۶	۳۳/۹	۴۹/۰	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۹	۲/۴	۶/۱	۱۴/۱	۳۵/۱	۴۲/۳	ابتدایی	
۱۲۰۵	۴/۷	۶/۶	۱۸/۸	۲۸/۸	۴۱/۱	زیردیپلم	
۱۵۴۵	۶/۷	۱۰/۵	۲۲/۳	۲۷/۵	۳۲/۹	دیپلم	
۹۷۳	۸/۴	۱۱/۸	۲۵/۱	۲۲/۰	۳۲/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۵/۷	۱۳/۲	۲۲/۳	۱۶/۵	۳۲/۲	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۱	۹/۳	۱۱/۳	۲۴/۸	۲۴/۶	۳۰/۰	مجرد	
۳۳۷۲	۴/۵	۷/۸	۱۷/۹	۲۹/۳	۴۰/۵	متاهل	
۳۱۲۹	۵/۸	۸/۷	۲۰/۴	۲۸/۵	۳۶/۷	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۷	۶/۴	۹/۲	۱۹/۲	۲۶/۹	۳۸/۲	شاغل	

جدول ۲۲۰- مصرف مشروب یا آجود در حدی که زیاده‌روی نباشد، اشکالی ندارد. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۵۴	۳۸/۹	۳۲/۳	۱۴/۲	۸/۴	۶/۲	مرد	جنسیت
۲۴۰۹	۴۶/۵	۳۲/۷	۱۱	۵/۶	۴/۱	زن	
۲۰۵۶	۳۸/۲	۳۱/۶	۱۵/۵	۸/۴	۶/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۳	۴۵/۴	۳۲/۹	۱۰/۵	۶/۵	۴/۸	۳۰-۴۹	
۸۳۹	۴۷/۴	۳۳/۷	۱۰/۴	۵/۲	۳/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۵۴/۳	۳۲/۶	۵/۵	۴/۸	۲/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۵	۴۶/۰	۳۵/۰	۹/۸	۵/۸	۳/۵	ابتدایی	
۱۱۹۹	۴۳/۰	۳۳/۱	۱۲/۵	۶/۳	۵/۱	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۴۱/۱	۳۱/۳	۱۳/۷	۷/۷	۶/۳	دیپلم	
۹۶۷	۳۸/۸	۳۳/۱	۱۵/۰	۸/۱	۵/۱	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۷	۳۹/۳	۲۹/۹	۱۳/۷	۹/۴	۷/۷	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۶۴	۳۶/۰	۳۱/۷	۱۶/۶	۸/۷	۷/۰	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۶	۴۵/۳	۳۲/۹	۱۱/۰	۶/۳	۴/۴	متاهل	
۳۱۰۴	۴۳/۴	۳۲/۹	۱۲/۸	۶/۴	۴/۵	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۹	۴۱/۳	۳۱/۶	۱۲/۳	۸/۳	۶/۴	شاغل	

جدول ۲۲۱- ابایی از دست دادن با مردان/زنان بیگانه ندارم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۵۵	۳۳	۳۴/۸	۱۵/۹	۸/۳	۸	مرد	جنسیت
۲۴۰۲	۴۳/۷	۳۳/۷	۱۲/۴	۵/۸	۴/۴	زن	
۲۰۵۰	۳۳/۳	۳۲/۷	۱۷/۰	۸/۶	۸/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۵۸	۴۱/۰	۳۵/۹	۱۱/۸	۶/۱	۵/۲	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۴۴/۵	۳۴/۲	۱۲/۵	۵/۵	۳/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۵۴/۵	۲۹/۰	۱۰/۳	۴/۵	۱/۷	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۴	۴۳/۹	۳۸/۱	۱۰/۱	۴/۹	۳/۱	ابتدایی	
۱۱۹۷	۳۸/۳	۳۸/۶	۱۲/۹	۴/۲	۶/۰	زیردیپلم	
۱۵۳۰	۳۵/۹	۳۲/۹	۱۵/۰	۸/۴	۷/۸	دیپلم	
۹۶۳	۳۴/۶	۳۱/۴	۱۷/۴	۱۰/۱	۶/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲۸/۹	۲۳/۱	۲۱/۵	۱۳/۲	۱۳/۲	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۶۸	۳۱/۹	۳۰/۰	۱۹/۱	۹/۹	۹/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۴۷	۴۱/۰	۳۶/۲	۱۲/۱	۵/۸	۵/۰	متاهل	
۳۱۰۲	۳۹/۳	۳۳/۹	۱۴/۳	۷/۰	۵/۵	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۴	۳۶/۵	۳۴/۹	۱۴/۰	۷/۲	۷/۵	شاغل	

یافته‌های تحقیق

جدول ۲۲۲- اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفته حاضر برای تفریح به کاباره یا دانسینگ بروم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۴۷	۳۹/۴	۳۱/۱	۱۴/۴	۸/۵	۶/۶	مرد	جنسیت
۲۳۹۵	۴۹/۳	۳۱	۱۰/۹	۵/۶	۳/۳	زن	
۲۰۴۱	۳۸/۳	۳۱/۷	۱۵/۰	۸/۴	۶/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۵۷	۴۷/۶	۳۰/۹	۱۰/۸	۵/۹	۴/۷	۳۰-۴۹	
۸۳۹	۵۱/۴	۲۹/۸	۱۰/۶	۶/۶	۱/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۵۸/۱	۲۶/۸	۹/۳	۴/۸	۱/۰	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۳	۵۰/۷	۳۱/۷	۸/۹	۵/۷	۳/۱	ابتدایی	
۱۱۹۵	۴۶/۵	۳۱/۵	۱۲/۳	۵/۸	۳/۸	زیردیپلم	
۱۵۲۴	۴۰/۹	۳۱/۹	۱۳/۴	۷/۵	۶/۳	دیپلم	
۹۶۳	۳۸/۹	۳۰/۵	۱۵/۵	۸/۸	۶/۲	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۶	۳۵/۳	۲۷/۶	۱۶/۴	۱۱/۲	۹/۵	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۶۱	۳۴/۷	۳۰/۹	۱۷/۰	۹/۳	۸/۱	مجرد	
۳۳۳۹	۴۸/۴	۳۱/۱	۱۰/۸	۶/۰	۳/۷	متاهل	
۳۰۹۶	۴۵/۵	۳۱/۸	۱۲/۲	۶/۳	۴/۲	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۳۶	۴۲/۱	۲۹/۸	۱۳/۴	۸/۵	۶/۳	شاغل	

جدول ۲۲۳- پاسوربازی کردن شرطی، اشکال ندارد. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۴۵۴	۳۶/۴	۳۴/۷	۱۴/۹	۸/۴	۵/۶	مرد	جنسیت
۲۳۹۵	۳۹/۱	۳۳/۷	۱۵/۴	۷/۶	۴/۳	زن	
۲۰۴۵	۳۲/۵	۳۴/۲	۱۷/۴	۹/۶	۶/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۱	۴۰/۱	۳۴/۱	۱۴/۱	۷/۰	۴/۶	۳۰-۴۹	
۸۳۸	۴۵/۳	۳۴/۱	۱۱/۷	۶/۳	۲/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۴۶/۲	۳۲/۵	۱۳/۷	۵/۱	۲/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۰	۴۲/۰	۳۴/۶	۱۳/۱	۷/۱	۳/۲	ابتدایی	
۱۱۹۹	۳۸/۴	۳۵/۵	۱۴/۲	۶/۵	۵/۴	زیردیپلم	
۱۵۲۵	۳۵/۰	۳۴/۲	۱۵/۵	۹/۲	۶/۰	دیپلم	
۹۶۵	۳۶/۲	۳۲/۸	۱۶/۸	۹/۵	۴/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۳۳/۹	۳۴/۷	۱۶/۹	۱۰/۲	۴/۲	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۶۵	۳۲/۰	۳۴/۶	۱۷/۷	۹/۶	۶/۱	مجرد	
۳۳۴۱	۴۰/۲	۳۴/۰	۱۴/۰	۷/۳	۴/۵	متاهل	
۳۰۹۶	۳۷/۶	۳۴/۵	۱۵/۴	۸/۱	۴/۴	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۳	۳۸/۰	۳۳/۶	۱۴/۶	۷/۹	۵/۹	شاغل	

جدول ۲۲۴- افراد آشنایی را که بفهمم نماز نمی خوانند حتماً امر به معروف خواهیم نمود. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها		
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق			کاملاً موافق	
۲۴۶۱	۷/۳	۸/۷	۲۸/۵	۳۳/۸	۲۱/۷	مرد	جنسیت	
۲۳۹۶	۵/۱	۶/۷	۳۰/۲	۳۳/۸	۲۴/۲	زن		
۲۰۴۸	۷/۵	۹/۰	۳۱/۸	۳۲/۹	۱۸/۸	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۶۳	۵/۵	۷/۲	۲۸/۱	۳۴/۵	۲۴/۷	۳۰-۴۹		
۸۴۲	۴/۶	۵/۲	۲۶/۲	۳۴/۷	۲۹/۲	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۸۸	۲/۸	۵/۶	۲۳/۶	۳۷/۸	۳۰/۲	بی سواد		
۶۵۴	۴/۱	۴/۹	۲۴/۸	۳۸/۵	۲۷/۷	ابتدایی		
۱۱۹۷	۴/۸	۵/۹	۲۸/۵	۳۵/۸	۲۵/۰	زیردیپلم		
۱۵۳۲	۶/۸	۸/۹	۳۰/۶	۳۱/۷	۲۲/۰	دیپلم		
۹۶۵	۸/۸	۱۰/۱	۳۳/۴	۳۱/۳	۱۶/۵	فوق دیپلم و لیسانس		
۱۲۱	۱۱/۶	۱۳/۲	۳۰/۶	۲۰/۷	۲۴/۰	فوق لیسانس و دکترا		
۱۴۷۴	۹/۹	۹/۶	۳۱/۳	۳۱/۳	۱۷/۹	مجرد		وضع تأهل
۳۳۴۲	۴/۷	۶/۹	۲۸/۵	۳۴/۸	۲۵/۱	متاهل		
۳۱۰۲	۵/۵	۷/۰	۳۰/۰	۳۴/۱	۲۳/۴	غیر شاغل		وضع فعالیت
۱۷۴۵	۷/۴	۹/۱	۲۸/۲	۳۳/۳	۲۲/۰	شاغل		

جدول ۲۲۵- هرگز در مجالس رقص و آواز شرکت نمی کنم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها		
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق			کاملاً موافق	
۲۴۶۸	۱۰/۹	۱۷/۸	۳۴/۲	۲۰/۶	۱۶/۴	مرد	جنسیت	
۲۴۱۲	۹/۱	۲۱/۳	۳۵/۳	۱۸/۸	۱۵/۵	زن		
۲۰۶۸	۱۲/۴	۲۳/۱	۳۴/۴	۱۷/۳	۱۲/۸	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۶۲	۸/۶	۱۸/۳	۳۶/۲	۲۰/۶	۱۶/۳	۳۰-۴۹		
۸۴۶	۷/۷	۱۳/۸	۳۲/۳	۲۳/۴	۲۲/۸	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۸۹	۸/۳	۱۴/۲	۲۶/۰	۲۲/۸	۲۸/۷	بی سواد		
۶۵۵	۶/۷	۱۴/۰	۳۵/۱	۲۳/۱	۲۱/۱	ابتدایی		
۱۲۰۱	۷/۹	۱۸/۱	۳۷/۱	۲۰/۷	۱۶/۲	زیردیپلم		
۱۵۴۳	۱۰/۴	۲۰/۲	۳۷/۸	۱۸/۰	۱۳/۷	دیپلم		
۹۷۲	۱۳/۶	۲۶/۱	۳۱/۶	۱۶/۸	۱۱/۹	فوق دیپلم و لیسانس		
۱۲۰	۲۲/۵	۲۳/۳	۲۰/۸	۱۸/۳	۱۵/۰	فوق لیسانس و دکترا		
۱۴۸۲	۱۴/۳	۲۴/۱	۳۳/۳	۱۶/۶	۱۱/۷	مجرد		وضع تأهل
۳۳۵۵	۸/۳	۱۷/۶	۳۵/۴	۲۱/۰	۱۷/۸	متاهل		
۳۱۱۹	۹/۷	۱۹/۹	۳۵/۰	۱۹/۸	۱۵/۶	غیر شاغل		وضع فعالیت
۱۷۵۱	۱۰/۹	۱۹/۰	۳۴/۳	۱۹/۵	۱۶/۴	شاغل		

یافته‌های تحقیق

جدول ۲۲۶- اگر در ماه رمضان بینم که فردی در ملاءعام روزه‌خواری می‌کند حتماً به او اعتراض خواهیم نمود. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق			
۲۴۷۳	۷/۶	۱۰/۴	۲۶/۸	۳۳/۸	۲۱/۴	مرد	جنسیت
۲۴۱۵	۶/۲	۱۱/۹	۲۸/۱	۳۲	۲۱/۸	زن	
۲۰۶۹	۸/۵	۱۲/۱	۲۹/۵	۳۱/۳	۱۸/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۶/۱	۱۱/۱	۲۶/۵	۳۳/۹	۲۲/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۴/۹	۸/۶	۲۴/۵	۳۴/۸	۲۷/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۳/۵	۶/۲	۱۹/۷	۳۹/۱	۳۱/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۳/۹	۷/۶	۲۳/۹	۴۰/۶	۲۳/۹	ابتدایی	
۱۲۰۶	۵/۱	۹/۷	۲۶/۰	۳۶/۵	۲۲/۷	زیردیپلم	
۱۵۴۲	۸/۶	۱۱/۲	۲۹/۳	۳۱/۰	۱۹/۹	دیپلم	
۹۶۹	۹/۶	۱۵/۹	۳۱/۵	۲۵/۹	۱۷/۱	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۱۰/۷	۲۰/۷	۲۵/۶	۲۳/۱	۱۹/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۸۳	۱۰/۴	۱۳/۵	۲۸/۵	۲۹/۴	۱۸/۳	مجرد	
۳۳۶۲	۵/۴	۹/۹	۲۷/۲	۳۴/۵	۲۳/۰	متاهل	
۳۱۲۲	۶/۵	۱۰/۷	۲۷/۹	۳۳/۵	۲۱/۵	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۷/۸	۱۱/۸	۲۶/۷	۳۲/۱	۲۱/۵	شاغل	

جدول ۲۲۷- از قماربازی متنفرم. (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها	
	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق			
۲۴۶۲	۴/۳	۴/۶	۱۱/۱	۲۷/۵	۵۲/۶	مرد	جنسیت
۲۴۰۹	۴/۶	۴/۶	۷/۶	۲۶/۶	۵۶/۶	زن	
۲۰۵۷	۴/۰	۵/۲	۱۱/۴	۲۷/۷	۵۱/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۶	۴/۷	۴/۰	۸/۱	۲۷/۱	۵۶/۱	۳۰-۴۹	
۸۴۳	۵/۰	۴/۳	۷/۲	۲۵/۳	۵۸/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۵/۵	۴/۵	۴/۱	۲۶/۸	۵۹/۱	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۷	۳/۵	۳/۸	۵/۹	۲۷/۵	۵۹/۲	ابتدایی	
۱۲۰۳	۴/۷	۳/۹	۹/۱	۲۸/۲	۵۴/۲	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۴/۲	۵/۰	۱۰/۷	۲۶/۰	۵۴/۰	دیپلم	
۹۶۶	۴/۳	۵/۴	۱۱/۸	۲۶/۶	۵۱/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۵/۹	۴/۲	۹/۳	۲۹/۷	۵۰/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۴۶۸	۳/۷	۵/۷	۱۳/۶	۲۷/۰	۵۰/۰	مجرد	
۳۳۶۰	۴/۷	۴/۱	۷/۶	۲۷/۲	۵۶/۳	متاهل	
۳۱۱۰	۴/۱	۵/۰	۹/۰	۲۷/۷	۵۴/۱	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۰	۴/۹	۳/۹	۱۰/۰	۲۵/۹	۵۵/۳	شاغل	

جدول ۲۲۸- اگر پس اندازی داشته باشید تا چه حد حاضرید آن را قرض دهید به شرط آن که بعداً با مبلغی اضافه تر پس بگیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اصلاً		
۲۴۶۱	۱/۷	۳/۵	۹	۵/۸	۱۱/۴	۶۸/۶	مرد	جنسیت
۲۴۲۲	۰/۸	۳/۳	۷/۴	۶/۶	۱۰/۷	۷۱/۲	زن	
۲۰۶۳	۱/۳	۳/۹	۹/۸	۶/۴	۱۲/۳	۶۶/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۱/۴	۳/۲	۷/۴	۶/۸	۱۰/۷	۷۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۰/۷	۲/۷	۶/۱	۴/۳	۸/۶	۷۷/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۰/۳	۲/۷	۸/۶	۵/۱	۸/۹	۷۴/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۸	۱/۴	۴/۰	۷/۹	۵/۵	۸/۵	۷۲/۸	ابتدایی	
۱۲۰۶	۱/۲	۳/۲	۷/۸	۶/۴	۱۰/۴	۷۱/۱	زیردیپلم	
۱۵۴۰	۱/۲	۳/۶	۸/۲	۶/۶	۱۱/۸	۶۸/۶	دیپلم	
۹۷۱	۱/۴	۳/۵	۸/۷	۶/۶	۱۲/۴	۶۷/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۲/۵	۰/۸	۶/۸	۶/۸	۱۲/۷	۷۰/۳	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۷۳	۱/۱	۴/۸	۱۱/۱	۶/۷	۱۲/۶	۶۳/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۹	۱/۲	۲/۸	۷/۰	۶/۰	۱۰/۵	۷۲/۴	متأهل	
۳۱۲۰	۰/۹	۳/۸	۸/۰	۶/۵	۱۱/۲	۶۹/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۵	۱/۸	۲/۷	۸/۵	۵/۸	۱۰/۷	۷۰/۵	شاغل	

جدول ۲۲۹- اگر کیف پولی حاوی یک میلیون تومان پیدا کنید، با آن چکار می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	اصلاً بر نمی‌دارم	اعلان می‌کنم تا صاحبش پیدا شود.	همه را صدقه می‌دهم	مقداری از آن را صدقه داده و بقیه را خودم برمی‌دارم	آن را برای خودم برمی‌دارم		
۲۴۵۶	۰/۳	۸۷	۵/۸	۴/۲	۲/۷	مرد	جنسیت
۲۴۰۹	۰/۳	۸۷/۱	۶/۹	۴/۳	۱/۴	زن	
۲۰۵۶	۰/۴	۸۴/۶	۶/۳	۵/۵	۳/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۰	۰/۴	۸۸/۲	۶/۷	۳/۴	۱/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۵	۰/۲	۹۰/۵	۵/۳	۳/۰	۰/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۰	۸۶/۹	۷/۹	۳/۸	۱/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۶	۰	۸۷/۵	۶/۹	۴/۰	۱/۷	ابتدایی	
۱۲۰۲	۰/۳	۸۶/۵	۶/۱	۵/۲	۱/۹	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۰/۵	۸۶/۲	۶/۷	۴/۳	۲/۳	دیپلم	
۹۷۰	۰/۳	۸۸/۲	۵/۶	۳/۵	۲/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۵	۰/۹	۹۲/۲	۵/۲	۰/۹	۰/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۶۹	۰/۳	۸۴/۱	۶/۵	۵/۷	۳/۳	مجرد	وضع

یافته‌های تحقیق

۳۳۵۵	۰/۲	۸۸/۳	۶/۳	۳/۷	۱/۵	متأهل	تأهل
۳۱۱۰	۰/۳	۸۶/۱	۶/۹	۴/۷	۲/۰	غیر شاغل	وضع
۱۷۴۷	۰/۴	۸۸/۶	۵/۳	۳/۵	۲/۱	شاغل	فعالیت

جدول ۲۳۰- اگر کسی حاضر باشد به شما ۱۰ میلیون تومان قرض دهد ولی شرط کند که سال بعد ۱۲ میلیون تومان می‌گیرد، چقدر

احتمال دارد از او قرض بگیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اصلاً		
۲۴۶۱	۳	۴/۵	۱۰/۹	۷/۸	۱۷/۷	۵۶/۱	مرد	جنسیت
۲۴۲۱	۱/۵	۳	۱۰/۷	۹/۲	۱۵/۴	۶۰/۳	زن	
۲۰۶۱	۲/۴	۴/۰	۱۲/۲	۹/۷	۱۵/۹	۵۵/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۱	۲/۴	۴/۰	۱۰/۷	۷/۸	۱۷/۷	۵۷/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۶	۱/۷	۲/۵	۷/۶	۷/۱	۱۵/۵	۶۵/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۱/۰	۳/۱	۶/۵	۹/۲	۱۳/۴	۶۶/۸	بی‌سواد	تحصیلات
۶۵۸	۲/۱	۳/۵	۹/۹	۸/۴	۱۱/۹	۶۴/۳	ابتدایی	
۱۲۰۶	۲/۳	۳/۹	۹/۳	۷/۴	۱۹/۲	۵۸/۰	زیردیپلم	
۱۵۳۹	۲/۳	۳/۴	۱۱/۹	۸/۸	۱۶/۲	۵۷/۴	دیپلم	
۹۷۱	۲/۳	۴/۸	۱۲/۹	۸/۹	۱۶/۵	۵۴/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۸	۷/۶	۰/۸	۱۱/۹	۷/۶	۲۱/۲	۵۰/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۷۴	۳/۰	۴/۷	۱۲/۸	۹/۸	۱۶/۵	۵۳/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۷	۲/۰	۳/۴	۹/۹	۸/۰	۱۶/۵	۶۰/۳	متأهل	
۳۱۱۸	۲/۰	۳/۳	۱۰/۶	۸/۸	۱۶/۲	۵۹/۱	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۲/۸	۴/۵	۱۱/۰	۸/۰	۱۶/۹	۵۶/۸	شاغل	

جدول ۲۳۱- مردان بالغ نباید ریش‌شان را با تیغ یا ماشین از ته تراشند (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (n = ۴۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	نمی‌دانم	کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق، نه مخالف	موافق	کاملاً موافق		
۲۳۱۰	۳/۸	۱۶/۱	۱۵/۸	۲۲/۰	۱۳/۸	۲۸/۴	مرد	جنسیت
۲۲۷۲	۷/۴	۱۱/۲	۱۲/۸	۲۳/۲	۱۴/۶	۳۰/۹	زن	
۱۹۰۸	۶/۰	۱۶/۶	۱۶/۸	۲۲/۴	۱۲/۹	۲۵/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۷	۵/۰	۱۲/۴	۱۳/۰	۲۳/۶	۱۵/۰	۳۰/۹	۳۰-۴۹	
۸۱۳	۵/۸	۹/۸	۱۱/۶	۲۰/۷	۱۵/۶	۳۶/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۶۲	۷/۶	۷/۳	۸/۸	۲۲/۵	۱۷/۶	۳۶/۳	بی‌سواد	تحصیلات
۶۱۹	۷/۳	۵/۷	۱۰/۳	۲۱/۰	۱۷/۸	۳۸/۰	ابتدایی	
۱۱۳۲	۵/۳	۱۲/۸	۱۵/۳	۲۳/۷	۱۴/۳	۲۸/۶	زیردیپلم	
۱۴۵۸	۵/۱	۱۴/۳	۱۴/۲	۲۳/۲	۱۲/۸	۳۰/۵	دیپلم	

۹۰۷	۵/۵	۲۰/۴	۱۷/۹	۲۱/۹	۱۲/۹	۲۱/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۲	۲/۷	۲۴/۱	۲۱/۴	۱۴/۳	۱۳/۴	۲۴/۱	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۷۰	۵/۱	۱۸/۷	۱۷/۷	۲۱/۰	۱۳/۵	۲۴/۰	مجرد	وضع تأهل
۳۱۷۳	۵/۸	۱۱/۷	۱۳/۰	۲۳/۲	۱۴/۵	۳۱/۹	متاهل	
۲۹۳۰	۶/۱	۱۲/۹	۱۴/۰	۲۲/۱	۱۴/۷	۳۰/۱	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۴۴	۴/۶	۱۵/۳	۱۴/۸	۲۳/۴	۱۳/۳	۲۸/۶	شاغل	

جدول ۲۳۲- آیا شما مرجع تقلید دارید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (N = ۴۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	عمل به احتیاط می‌کنم	خیر	بله		
۲۳۱۰	۳/۴	۲۱/۳	۷۵/۲	مرد	جنسیت
۲۲۷۹	۳/۲	۱۷/۰	۷۹/۷	زن	
۱۹۱۱	۴/۱	۲۳/۸	۷۲/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۸۶۲	۳/۴	۱۷/۱	۷۹/۵	۳۰-۴۹	
۸۱۳	۱/۵	۱۳/۲	۸۵/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۶۵	۱/۹	۱۶/۲	۸۱/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۱۹	۱/۸	۱۶/۳	۸۱/۹	ابتدایی	
۱۱۲۸	۳/۷	۱۹/۱	۷۷/۳	زیر دیپلم	
۱۴۶۴	۳/۴	۲۱/۰	۷۵/۶	دیپلم	
۹۱۱	۴/۶	۱۹/۸	۷۵/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۱	۳/۶	۲۳/۴	۷۳/۰	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۷۲	۴/۰	۲۶/۵	۶۹/۵	مجرد	وضع تأهل
۳۱۷۷	۳	۱۶/۱	۸۰/۹	متاهل	
۲۹۳۷	۳/۶	۱۸/۲	۷۸/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۴۴	۳/۱	۲۰/۹	۷۶/۰	شاغل	

جدول ۲۳۳- تا چه حد در مواجهه با مسائل شرعی به رساله مرجع تقلید مراجعه می‌کنید؟^۱ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (N = ۳۵۵۶)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	بعضی وقت‌ها	کم	خیلی کم		
۱۷۲۵	۶/۳	۲۲/۱	۴۵/۰	۱۴/۶	۱۲/۱	مرد	جنسیت
۱۸۰۵	۷/۳	۲۱/۵	۴۳/۵	۱۵/۴	۱۲/۴	زن	
۱۳۷۰	۶/۶	۱۹/۳	۴۵/۰	۱۶/۶	۱۲/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۴۶۹	۶/۸	۲۲/۷	۴۴/۲	۱۴/۴	۱۱/۸	۳۰-۴۹	
۶۸۸	۷/۱	۲۴/۷	۴۲/۷	۱۳/۱	۱۲/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۱۵	۴/۷	۲۳/۷	۳۲/۶	۱۹/۵	۱۹/۵	بی‌سواد	تحصیلات

۱- فقط شیعیانی که مرجع تقلید داشته‌اند.

۵۰۵	۵/۰	۲۴/۶	۴۴/۰	۱۲/۵	۱۴/۱	ابتدایی	
۸۶۵	۶/۸	۲۰/۷	۴۵/۸	۱۴/۹	۱۱/۸	زیر دیپلم	
۱۰۹۹	۶/۶	۲۱/۱	۴۸/۱	۱۴/۳	۹/۹	دیپلم	
۶۸۴	۸/۵	۲۱/۲	۴۰/۹	۱۵/۸	۱۳/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۸۱	۱۳/۶	۲۳/۵	۳۹/۵	۱۳/۶	۹/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۹۴۹	۵/۸	۱۸/۷	۴۶/۵	۱۴/۹	۱۴/۲	مجرد	وضع تأهل
۲۵۵۰	۷/۲	۲۳/۰	۴۳/۳	۱۴/۹	۱۱/۶	متأهل	
۲۲۸۱	۷/۵	۲۰/۸	۴۵/۰	۱۴/۶	۱۲/۱	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۲۴۲	۵/۶	۲۳/۵	۴۲/۷	۱۵/۸	۱۲/۴	شاغل	

عبادات فردی

جدول ۲۳۴- خواندن نماز صبح؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۹/۶	۴۷۳	نمی‌خوانم
۱۱/۲	۵۵۵	به ندرت می‌خوانم
۱۱/۵	۵۶۶	فقط برخی ایام می‌خوانم
۳۰/۵	۱۵۰۷	اکثر مواقع می‌خوانم
۳۶/۹	۱۸۲۰	همیشه می‌خوانم
۹۹/۷	۴۹۲۱	جمع
۰/۳	۱۶	بی‌پاسخ

جدول ۲۳۵- خواندن نماز ظهر و عصر؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۶/۲	۳۰۷	نمی‌خوانم
۴/۸	۲۳۵	به ندرت می‌خوانم
۶/۱	۳۰۰	فقط برخی ایام می‌خوانم
۲۰/۷	۱۰۲۰	اکثر مواقع می‌خوانم
۶۱/۹	۳۰۵۸	همیشه می‌خوانم
۹۹/۷	۴۹۲۰	جمع
۰/۳	۱۷	بی‌پاسخ

جدول ۲۳۶- خواندن نماز مغرب و عشا؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۶/۳	۳۰۹	نمی‌خوانم
۴/۵	۲۲۲	به ندرت می‌خوانم
۵/۹	۲۸۹	فقط برخی ایام می‌خوانم
۲۰/۳	۱۰۰۱	اکثر مواقع می‌خوانم
۶۲/۸	۳۱۰۰	همیشه می‌خوانم

۹۹/۷	۴۹۲۱	جمع
۰/۳	۱۶	بی پاسخ

جدول ۲۳۷- آیا معمولاً سعی می کنید که نمازهایتان را اول وقت بخوانید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۴۳/۹	۲۱۶۹	همیشه
۴۵	۲۲۲۲	گاهگاهی
۱۰/۵	۵۱۶	اصلاً
۹۹/۴	۴۹۰۷	جمع
۰/۶	۳۰	بی پاسخ

جدول ۲۳۸- آیا فضای نمازهایتان را بجا می آورید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۴۱/۸	۲۰۶۳	همیشه
۳۸	۱۸۷۶	گاهگاهی
۱۵/۸	۷۸۰	اصلاً
۳/۵	۱۷۴	نمازم قضا نشده است
۹۹/۱	۴۸۹۳	جمع
۰/۹	۴۴	بی پاسخ

جدول ۲۳۹- در ماه رمضان گذشته به جز روزهایی که روزه بر شما واجب نبود (عذر شرعی) چقدر روزه گرفتید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۴۶/۶	۲۳۰۰	همه روزها
۲۱/۹	۱۰۷۹	بیشتر روزها
۱۲/۵	۶۱۸	بعضی روزها
۷	۳۴۸	به ندرت
۹/۶	۴۷۵	اصلاً
۱/۱	۵۵	عدم وجوب روزه به علت مریضی
۹۸/۷	۴۸۷۵	جمع
۱/۳	۶۲	بی پاسخ

جدول ۲۴۰- آیا فضای روزه‌هایتان را به جا می گیرید؟

درصد	فراوانی	پاسخها
۳۸/۶	۱۹۰۸	همیشه
۳۱/۴	۱۵۴۸	گاهگاهی
۲۰/۳	۱۰۰۲	اصلاً
۶/۲	۳۰۵	روزه قضا ندارم
۱	۴۹	علت مریضی

یافته‌های تحقیق

۹۷/۵	۴۸۱۲	جمع
۲/۵	۱۲۵	بی‌پاسخ

جدول ۲۴۱- آیا زکات فطره را پرداخت می‌کنید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۸۰/۴	۳۹۷۱	بله هر سال
۹/۸	۴۸۲	گاهی
۸/۹	۴۴۲	خیر
۹۹/۱	۴۸۹۵	جمع
۰/۹	۴۲	بی‌پاسخ

جدول ۲۴۲- آیا تاکنون نماز آیات خوانده‌اید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۳۶/۵	۱۸۰۰	بله. هر وقت واجب بوده
۲۹/۹	۱۴۷۷	بله. بعضی وقت‌ها
۳۰/۹	۱۵۲۴	خیر. اصلاً
۹۷/۲	۴۸۰۱	جمع
۲/۸	۱۳۶	بی‌پاسخ

جدول ۲۴۳- معمولاً چقدر عمل تلاوت قرآن را انجام می‌دهید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۱۲	۵۹۰	هیچ
۲۴/۳	۱۱۹۸	کم
۳۸/۵	۱۹۰۰	تاحدودی
۱۹/۲	۹۴۸	زیاد
۵/۸	۲۸۷	خیلی زیاد
۹۹/۷	۴۹۲۳	جمع
۰/۳	۱۴	بی‌پاسخ

جدول ۲۴۴- معمولاً چقدر عمل صدقه دادن را انجام می‌دهید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲/۱	۱۰۵	هیچ
۵/۹	۲۹۲	کم
۲۰/۵	۱۰۱۲	تاحدودی
۴۰	۱۹۷۶	زیاد
۳۰/۹	۱۵۲۸	خیلی زیاد
۹۹/۵	۴۹۱۳	جمع
۰/۵	۲۴	بی‌پاسخ

جدول ۲۴۵- معمولاً چقدر عمل روزه مستحبی را انجام می‌دهید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۷۸۲	۳۶/۱
کم	۱۳۸۲	۲۸
تاحدودی	۱۱۶۴	۲۳/۶
زیاد	۴۳۲	۸/۸
خیلی زیاد	۱۵۱	۳/۱
جمع	۴۹۱۱	۹۹/۵
بی‌پاسخ	۲۶	۰/۵

جدول ۲۴۶- معمولاً چقدر عمل نماز شب را انجام می‌دهید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۲۴۸۲	۵۰/۳
کم	۱۳۰۴	۲۶/۴
تاحدودی	۷۹۸	۱۶/۲
زیاد	۲۵۰	۵/۱
خیلی زیاد	۸۴	۱/۷
جمع	۴۹۱۸	۹۹/۶
بی‌پاسخ	۱۹	۰/۴

جدول ۲۴۷- معمولاً چقدر به طور فردی دعا یا زیارت‌نامه می‌خوانید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۶۳۹	۱۲/۹
کم	۱۱۰۵	۲۲/۴
تاحدودی	۱۴۹۰	۳۰/۲
زیاد	۱۱۴۴	۲۳/۲
خیلی زیاد	۵۱۱	۱۰/۴
جمع	۴۸۸۹	۹۹
بی‌پاسخ	۴۸	۱

جدول ۲۴۸- معمولاً چقدر نماز نافله می‌خوانید؟

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۲۸۶۸	۵۸/۱
کم	۱۰۵۵	۲۱/۴
تاحدودی	۶۲۰	۱۲/۶
زیاد	۲۵۳	۵/۱
خیلی زیاد	۸۳	۱/۷

۹۸ / ۸	۴۸۷۹	جمع
۱ / ۲	۵۸	بی پاسخ

جدول ۲۴۹- معمولاً چقدر به زیارت اماکن متبرکه می‌روید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۳ / ۷	۱۷۰	هیچ
۱۷ / ۱	۷۸۹	کم
۳۸ / ۴	۱۷۷۶	تاحدودی
۳۰ / ۶	۱۴۱۳	زیاد
۹ / ۳	۴۲۸	خیلی زیاد
۹۹	۴۵۷۶	جمع
۱	۴۴	بی پاسخ

جدول ۲۵۰- معمولاً چقدر نماز غفیله می‌خوانید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵۲ / ۷	۲۴۳۳	هیچ
۲۱ / ۲	۹۷۹	کم
۱۳ / ۹	۶۴۰	تاحدودی
۷ / ۳	۳۳۵	زیاد
۳ / ۶	۱۶۸	خیلی زیاد
۹۸ / ۶	۴۵۵۵	جمع
۱ / ۴	۶۵	بی پاسخ

جدول ۲۵۱- آیا تاکنون نماز امام زمان خوانده‌اید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۱۲ / ۲	۵۶۳	همیشه
۴۰	۱۸۴۹	گاهگاهی
۴۶ / ۹	۲۱۶۹	اصلاً
۹۹ / ۲	۴۵۸۱	جمع
۰ / ۸	۳۹	بی پاسخ

جدول ۲۵۲- آیا تاکنون نماز جعفر طیار خوانده‌اید؟ (n = ۴۶۲۰)

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۳	۱۳۹	همیشه
۱۷ / ۲	۷۹۵	گاهگاهی
۷۸ / ۹	۳۶۴۴	اصلاً
۹۹ / ۱	۴۵۷۸	جمع
۰ / ۹	۴۲	بی پاسخ

جدول ۲۵۳- آیا تاکنون نماز حاجت خوانده‌اید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
همیشه	۷۲۲	۱۵/۶
گاهگاهی	۲۱۸۸	۴۷/۴
اصلاً	۱۶۶۳	۳۶
جمع	۴۵۷۳	۹۹
بی‌پاسخ	۴۷	۱

جدول ۲۵۴- در صورت داشتن درآمد مازاد بر نیاز آیا خمس آن را پرداخت می‌نمایید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
همیشه	۲۰۱۴	۴۳/۶
گاهگاهی	۱۵۴۱	۳۳/۴
اصلاً	۸۸۳	۱۹/۱
فاقد درآمد مازاد	۳۷	۰/۸
جمع	۴۴۷۵	۹۶/۹
بی‌پاسخ	۱۴۵	۳/۱

جدول ۲۵۵- خواندن نماز صبح؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

متغیرها	مقوله‌ها	گزینه‌های پاسخ (درصد)				تعداد معتبر
		نمی‌خوانم	به ندرت می‌خوانم	فقط برخی ایام می‌خوانم	اکثر مواقع می‌خوانم	
جنسیت	مرد	۱۲/۷	۱۰/۸	۱۰/۷	۳۰/۱	۲۴۸۱
	زن	۶/۴	۱۱/۸	۱۲/۳	۳۱/۲	۲۴۳۴
سن	۱۸-۲۹	۱۳/۷	۱۵/۵	۱۳/۸	۳۰/۷	۲۰۷۷
	۳۰-۴۹	۷/۵	۹/۴	۱۱	۳۲/۷	۱۹۸۱
	۵۰ و بالاتر	۴/۵	۵/۴	۶/۰	۲۵/۸	۸۵۳
تحصیلات	بی‌سواد	۳/۷	۳/۴	۹/۹	۲۸/۹	۲۹۴
	ابتدایی	۷/۱	۶/۶	۱۰/۴	۲۹/۴	۶۶۴
	زیردیپلم	۷/۸	۱۱/۵	۱۱/۶	۳۳/۲	۱۲۱۲
	دیپلم	۱۱/۲	۱۲/۸	۱۱/۴	۳۱/۲	۱۵۵۰
	فوق‌دیپلم و لیسانس	۱۲/۴	۱۴/۵	۱۲/۸	۲۹/۱	۹۷۵
	فوق‌لیسانس و دکترا	۱۳	۱۲/۵	۱۲/۵	۲۳/۳	۱۲۰
وضع تأهل	مجرد	۱۶/۰	۱۵/۴	۱۴/۹	۲۷/۷	۱۴۸۹
	متأهل	۶/۸	۹/۵	۱۰/۰	۳۱/۸	۳۳۸۴
وضع فعالیت	غیرشاغل	۸/۹	۱۱/۴	۱۲/۱	۳۰/۴	۳۱۴۱
	شاغل	۱۰/۹	۱۱/۱	۱۰/۵	۳۰/۸	۱۷۶۵

جدول ۲۵۶- خواندن نماز ظهر و عصر؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها	
	همیشه می‌خوانم	اکثر مواقع می‌خوانم	فقط برخی ایام می‌خوانم	به ندرت می‌خوانم	نمی‌خوانم			
۲۴۷۹	۵۸/۲	۲۰/۵	۶/۶	۵/۴	۹/۲	مرد	جنسیت	
۲۴۳۵	۶۶/۲	۲۰/۹	۵/۶	۴/۱	۳/۲	زن		
۲۰۷۵	۵۳/۷	۲۳/۳	۷/۵	۶/۸	۸/۷	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۸۲	۶۴/۳	۲۰/۹	۶/۱	۳/۹	۴/۸	۳۰-۴۹		
۸۵۳	۷۷/۸	۱۴/۲	۲/۸	۱/۸	۳/۴	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۹۴	۷۵/۹	۱۷/۷	۲/۷	۲/۰	۱/۷	بی‌سواد		
۶۶۴	۶۹/۷	۱۸/۴	۴/۸	۲/۳	۴/۸	ابتدایی		
۱۲۱۲	۶۲/۹	۲۰/۱	۶/۶	۵/۴	۵/۰	زیردیپلم		
۱۵۵۰	۵۷/۹	۲۲/۱	۷/۰	۶/۱	۷/۰	دیپلم		
۹۷۴	۵۸/۳	۲۲/۶	۶/۱	۴/۶	۸/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس		
۱۲۰	۵۹/۲	۱۸/۳	۵/۸	۵/۰	۱۱/۷	فوق‌لیسانس و دکترا		
۱۴۸۸	۵۰/۹	۲۳/۳	۸/۰	۷/۲	۱۰/۰	مجرد		وضع تأهل
۳۳۸۴	۶۶/۹	۱۹/۷	۵/۳	۳/۸	۴/۳	متاهل		
۳۱۴۰	۶۳/۵	۲۰/۶	۵/۷	۴/۷	۵/۴	غیرشاغل		وضع فعالیت
۱۷۶۵	۵۹/۸	۲۰/۸	۶/۷	۴/۹	۷/۷	شاغل		

جدول ۲۵۷- خواندن نماز مغرب و عشا؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها	
	همیشه می‌خوانم	اکثر مواقع می‌خوانم	فقط برخی ایام می‌خوانم	به ندرت می‌خوانم	نمی‌خوانم			
۲۴۸۰	۵۸/۹	۲۰/۵	۶/۲	۵/۲	۹/۲	مرد	جنسیت	
۲۴۳۵	۶۷/۲	۲۰/۲	۵/۵	۳/۸	۳/۲	زن		
۲۰۷۶	۵۵/۱	۲۲/۵	۷/۲	۶/۶	۸/۷	۱۸-۲۹	سن	
۱۹۸۲	۶۴/۸	۲۰/۹	۵/۸	۳/۶	۴/۹	۳۰-۴۹		
۸۵۳	۷۸/۱	۱۴/۰	۲/۸	۱/۸	۳/۴	۵۰ و بالاتر	تحصیلات	
۲۹۴	۷۶/۹	۱۶/۳	۳/۷	۱/۴	۱/۷	بی‌سواد		
۶۶۴	۷۰/۶	۱۷/۶	۴/۷	۲/۳	۴/۸	ابتدایی		
۱۲۱۲	۶۳/۹	۱۹/۸	۶/۳	۵/۰	۵/۰	زیردیپلم		
۱۵۵۰	۵۸/۸	۲۱/۵	۶/۸	۵/۷	۷/۱	دیپلم		
۹۷۵	۵۸/۹	۲۲/۷	۵/۶	۴/۴	۸/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس		
۱۲۰	۵۹/۲	۱۸/۳	۵/۰	۵/۸	۱۱/۷	فوق‌لیسانس و دکترا		
۱۴۸۹	۵۲/۲	۲۲/۵	۷/۹	۶/۷	۱۰/۷	مجرد		وضع تأهل
۳۳۸۴	۶۷/۶	۱۹/۵	۵/۰	۳/۶	۴/۴	متاهل		

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۳۱۴۱	۶۴/۴	۲۰/۲	۵/۶	۴/۳	۵/۵	غیر شاغل	وضع
۱۷۶۵	۶۰/۶	۲۰/۴	۶/۳	۴/۹	۷/۸	شاغل	فعالیت

جدول ۲۵۸- آیا معمولاً سعی می‌کنید که نمازهایتان را اول وقت بخوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۴۷۵	۱۴	۴۳/۸	۴۲/۱	مرد	جنسیت
۲۴۲۶	۶/۹	۴۶/۸	۴۶/۳	زن	
۲۰۷۱	۱۴/۳	۵۰/۰	۳۵/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۷	۸/۸	۴۶/۳	۴۴/۹	۳۰-۴۹	
۸۴۹	۵/۲	۳۱/۴	۶۳/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۴/۴	۳۲/۱	۶۳/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۶/۸	۳۷/۸	۵۵/۴	ابتدایی	
۱۲۰۵	۹/۳	۴۷/۸	۴۲/۹	زیردیپلم	
۱۵۴۶	۱۲/۵	۴۸/۲	۳۹/۳	دیپلم	
۹۷۶	۱۲/۶	۴۸/۰	۳۹/۴	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۱۷/۵	۴۰/۸	۴۱/۷	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۸۶	۱۶/۸	۴۸/۹	۳۴/۳	مجرد	
۳۳۷۳	۷/۷	۴۳/۸	۴۸/۴	متأهل	
۳۱۳۳	۹/۳	۴۵/۳	۴۵/۴	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۹	۱۲/۷	۴۵/۳	۴۲/۰	شاغل	

جدول ۲۵۹- آیا قضا‌ی نمازهایتان را به جا می‌آورید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	نماز م قضا نشده است	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۴۶۴	۴/۱	۱۹/۷	۳۶/۶	۳۹/۵	مرد	جنسی
۲۴۲۳	۳	۱۲/۱	۴۰/۱	۴۴/۹	زن	
۲۰۷۱	۲/۰	۲۰/۸	۴۲/۶	۳۴/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۴	۳/۷	۱۴/۰	۳۸/۰	۴۴/۳	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۷/۱	۸/۴	۲۹/۰	۵۵/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۵/۹	۶/۹	۲۹/۷	۵۷/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۱	۵/۳	۱۲/۴	۳۱/۶	۵۰/۷	ابتدایی	
۱۲۰۳	۳/۳	۱۴/۵	۳۸/۴	۴۳/۷	زیردیپلم	
۱۵۴۳	۳/۰	۱۸/۸	۴۰/۵	۳۷/۷	دیپلم	
۹۷۰	۲/۶	۱۸/۹	۴۳/۱	۳۵/۵	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۵/۸	۱۵/۸	۳۵/۸	۴۲/۵	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۴۷۸	۱/۸	۲۳/۶	۴۲/۲	۳۲/۴	مجرد	
۳۳۶۷	۴/۳	۱۲/۶	۳۶/۸	۴۶/۳	متأهل	

یافته‌های تحقیق

۳۱۲۸	۳/۱	۱۴/۳	۳۹/۷	۴۳/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۰	۴/۴	۱۹/۰	۳۵/۹	۴۰/۷	شاغل	

جدول ۲۶۰- در ماه رمضان گذشته به جز روزهایی که روزه بر شما واجب نبود (عذر شرعی) چقدر روزه گرفتید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)						مقوله‌ها	متغیرها
	عدم وجوب روزه بعلت مریضی	اصلاً	به ندرت	بعضی روزها	بیشتر روزها	همه روزها		
۲۴۴۷	۰/۹	۱۱/۵	۸	۱۲/۵	۲۲/۳	۴۴/۸	مرد	جنسیت
۲۴۲۲	۱/۴	۸	۶/۳	۱۲/۸	۲۲	۴۹/۶	زن	
۲۰۶۳	۰/۲	۱۰/۳	۸/۴	۱۴/۴	۲۴/۰	۴۲/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۹۵۸	۱/۰	۹/۰	۵/۹	۱۱/۶	۲۲/۶	۴۹/۸	۳۰-۴۹	
۸۴۴	۳/۶	۱۰/۱	۶/۶	۱۰/۵	۱۶/۸	۵۲/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۴/۵	۶/۲	۹/۳	۱۱/۷	۱۹/۹	۴۸/۵	بی سواد	تحصیلات
۶۵۷	۰/۹	۹/۴	۶/۲	۱۱/۱	۲۰/۵	۵۱/۸	ابتدایی	
۱۱۹۹	۱/۴	۸/۸	۸/۰	۱۳/۲	۲۳/۵	۴۵/۰	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۰/۹	۱۰/۷	۷/۵	۱۱/۵	۲۲/۸	۴۶/۶	دیپلم	
۹۶۶	۰/۱	۱۰/۰	۵/۵	۱۴/۹	۲۱/۳	۴۸/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۱/۷	۱۲/۶	۵/۹	۱۳/۴	۱۸/۵	۴۷/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۸	۰/۵	۱۱/۴	۹/۱	۱۵/۰	۲۲/۹	۴۱/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۴۹	۱/۴	۹/۱	۶/۲	۱۱/۷	۲۱/۷	۴۹/۹	متأهل	
۳۱۲۷	۱/۳	۹/۴	۷/۱	۱۳/۰	۲۱/۹	۴۷/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۳۳	۰/۸	۱۰/۴	۷/۲	۱۱/۹	۲۲/۶	۴۷/۱	شاغل	

جدول ۲۶۱- آیا قضاى روزه‌هايتان را به جا می‌گیرید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	عدم وجوب روزه بعلت مریضی	روزه قضا ندارم	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۴۴۷	۰/۹	۹	۲۴/۷	۳۰/۱	۳۵/۴	مرد	جنسیت
۲۳۷۵	۱/۲	۳/۶	۱۶/۸	۳۴/۳	۴۴	زن	
۲۰۲۹	۰/۱	۵/۶	۲۴/۷	۳۵/۶	۳۳/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۴۴	۰/۹	۶/۳	۱۸/۶	۳۱/۷	۴۲/۴	۳۰-۴۹	
۸۲۹	۳/۴	۸/۳	۱۶/۲	۲۵/۱	۴۷/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۸۴	۴/۲	۷/۷	۱۰/۶	۲۹/۹	۴۷/۵	بی سواد	تحصیلات
۶۴۲	۰/۹	۶/۲	۱۵/۹	۲۸/۳	۴۸/۶	ابتدایی	
۱۱۹۰	۱/۲	۶/۲	۲۰/۲	۳۳/۴	۳۹/۱	زیردیپلم	
۱۵۲۳	۰/۹	۵/۸	۲۲/۸	۳۳/۰	۳۷/۵	دیپلم	

۹۵۵	۰ / ۱	۷/۰	۲۵/۰	۳۲/۴	۳۵/۵	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۰ / ۸	۵/۹	۲۳/۵	۳۲/۸	۳۷/۰	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۵۹	۰ / ۵	۵/۸	۲۸/۰	۳۳/۹	۳۱/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۳۰۷	۱/۲	۶/۵	۱۷/۸	۳۱/۵	۴۳/۰	متاهل	
۳۰۷۲	۱/۲	۵/۳	۱۹/۳	۳۳/۰	۴۱/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۲۵	۰ / ۷	۸/۲	۲۳/۷	۳۰/۶	۳۶/۸	شاغل	

جدول ۲۶۲- آیا زکات فطره را پرداخت می کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	خیر	گاهی	بله هر سال		
۲۴۶۷	۱۰/۸	۱۰	۷۹/۲	مرد	جنسیت
۲۴۲۳	۷/۱	۹/۷	۸۳/۲	زن	
۲۰۶۴	۱۲/۱	۱۰/۸	۷۷/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۰	۷/۶	۹/۳	۸۳/۱	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۴/۹	۸/۷	۸۶/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۳	۵/۵	۹/۶	۸۵/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۶۳	۶/۵	۷/۴	۸۶/۱	ابتدایی	
۱۲۰۵	۸/۶	۹/۹	۸۱/۴	زیر دیپلم	
۱۵۴۱	۱۰/۳	۱۰/۵	۷۹/۲	دیپلم	
۹۷۰	۱۰/۱	۹/۵	۸۰/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۱۲/۵	۱۰/۸	۷۶/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۷	۱۴/۴	۱/۱۸	۷۳/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۰	۶/۶	۹/۰	۸۴/۴	متاهل	
۳۱۲۷	۸/۹	۱۰/۲	۸۰/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۹/۳	۹/۳	۸۱/۴	شاغل	

جدول ۲۶۳- آیا تاکنون نماز آیات خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	خیر اصلاً	بله بعضی وقت	بله هر وقت واجب بوده		
۲۴۲۸	۳۵/۹	۲۸/۸	۳۵/۳	مرد	جنسیت
۲۳۶۸	۲۷/۴	۳۲/۷	۳۹/۹	زن	
۲۰۲۸	۳۹/۱	۳۱/۸	۲۹/۱	۱۸-۲۹	سن
۱۹۳۲	۲۸/۰	۳۱/۴	۴۰/۶	۳۰-۴۹	
۸۳۲	۲۲/۶	۲۶/۸	۵۰/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۸۷	۲۳/۷	۳۱/۰	۴۵/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۴۴	۲۶/۹	۳۱/۸	۴۱/۳	ابتدایی	
۱۱۸۰	۳۱/۶	۳۱/۵	۳۶/۹	زیر دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۱۵۱۴	۳۲/۵	۳۱/۰	۳۶/۵	دیپلم	وضع تأهل
۹۵۳	۳۶/۰	۲۹/۳	۳۴/۷	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۳۲/۵	۲۷/۵	۴۰/۰	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۵۲	۴۳/۵	۲۸/۸	۲۷/۷	مجرد	وضع فعالیت
۳۳۰۳	۲۶/۶	۳۱/۵	۴۱/۹	متأهل	
۳۰۶۲	۳۰/۹	۳۱/۸	۳۷/۳	غیر شاغل	
۱۷۲۵	۳۳/۲	۲۹/۰	۳۷/۸	شاغل	

جدول ۲۶۴- معمولاً چقدر عمل تلاوت قرآن را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۸۴	۵/۵	۱۶/۷	۳۷/۸	۲۷/۱	۱۳	مرد	جنسیت
۲۴۳۳	۶/۲	۲۱/۹	۳۹/۵	۲۱/۵	۱۰/۹	زن	
۲۰۸۱	۵/۳	۱۸/۸	۴۰/۴	۲۶/۶	۸/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۸	۵/۷	۱۹/۸	۳۹/۷	۲۴/۴	۱۰/۴	۳۰-۴۹	
۸۵۴	۷/۴	۱۹/۲	۳۱/۶	۱۸/۵	۲۳/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۲/۱	۱۰/۳	۲۰/۵	۱۳/۷	۵۳/۴	بی سواد	تحصیلات
۶۶۶	۵/۳	۱۸/۲	۳۲/۰	۲۶/۳	۱۸/۳	ابتدایی	
۱۲۱۱	۵/۷	۱۸/۷	۴۱/۰	۲۷/۰	۷/۷	زیر دیپلم	
۱۵۵۲	۶/۲	۲۱/۱	۴۲/۳	۲۳/۶	۶/۷	دیپلم	
۹۷۶	۶/۷	۲۰/۴	۴۱/۵	۲۳/۹	۷/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۸/۳	۲۰/۷	۳۳/۱	۲۴/۸	۱۳/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۲	۵/۶	۱۷/۶	۳۷/۶	۲۷/۶	۱۱/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۴	۶/۰	۱۹/۹	۳۸/۸	۲۳/۰	۱۲/۲	متأهل	
۳۱۴۲	۶/۰	۲۰/۸	۳۸/۲	۲۳/۰	۱۲/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۶	۵/۵	۱۶/۶	۳۹/۲	۲۶/۷	۱۲/۰	شاغل	

جدول ۲۶۵- معمولاً چقدر عمل صدقه دادن را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۸۲	۲۹/۱	۴۰/۷	۲۱/۷	۶/۱	۲/۵	مرد	جنسیت
۲۴۲۵	۳۳/۲	۳۹/۸	۱۹/۴	۵/۸	۱/۸	زن	
۲۰۸۰	۲۹/۴	۳۸/۳	۲۳/۰	۶/۷	۲/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۳۱/۴	۴۱/۳	۱۹/۷	۶/۰	۱/۶	۳۰-۴۹	
۸۴۹	۳۴/۶	۴۲/۵	۱۶/۷	۴/۰	۲/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۹۰	۳۴/۸	۳۷/۹	۲۱/۰	۴/۵	۱/۷	بی سواد	تحصیلات
۶۶۳	۳۰/۳	۴۴/۶	۱۸/۴	۵/۰	۱/۷	ابتدایی	
۱۲۱۱	۳۲/۱	۴۱/۰	۱۹/۴	۵/۶	۱/۹	زیر دیپلم	

۱۵۴۹	۳۲/۲	۳۸/۰	۲۱/۶	۵/۹	۲/۳	دیپلم	
۹۷۵	۲۹/۲	۴۰/۶	۲۰/۹	۷/۱	۲/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲۰/۷	۳۸/۸	۲۸/۹	۷/۴	۴/۱	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۸	۲۷/۸	۳۵/۹	۲۴/۸	۸/۲	۳/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۸	۳۲/۶	۴۲/۰	۱۸/۹	۵/۰	۱/۶	متأهل	
۳۱۳۳	۳۱/۸	۳۹/۰	۲۰/۹	۶/۳	۲/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۵	۲۹/۹	۴۲/۵	۲۰/۰	۵/۳	۲/۳	شاغل	

جدول ۲۶۶- معمولاً چقدر عمل روزه مستحبی را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۷۹	۱/۸	۷/۵	۲۰/۴	۲۷/۱	۴۳/۲	مرد	جنسیت
۲۴۲۶	۴/۴	۱۰	۲۷/۱	۲۹/۳	۲۹/۲	زن	
۲۰۷۸	۳/۱	۷/۸	۲۲/۳	۲۹/۱	۳۷/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۲/۶	۹/۳	۲۴/۵	۲۷/۹	۳۵/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۸	۴/۰	۱۰/۳	۲۵/۱	۲۶/۷	۳۴/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳/۸	۱۰/۶	۲۳/۶	۲۷/۱	۳۴/۹	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۳	۳/۹	۱۱/۲	۲۴/۴	۲۵/۵	۳۵/۰	ابتدایی	
۱۲۰۷	۲/۲	۷/۸	۲۳/۹	۲۸/۹	۳۷/۲	زیر دیپلم	
۱۵۵۰	۲/۹	۸/۸	۲۲/۵	۳۰/۶	۳۵/۲	دیپلم	
۹۷۴	۳/۱	۷/۵	۲۶/۱	۲۶/۲	۳۷/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۲/۵	۱۰/۰	۱۸/۳	۲۳/۳	۴۵/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۷	۲/۴	۷/۵	۲۱/۰	۲۷/۲	۴۱/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۷	۳/۴	۹/۳	۲۴/۸	۲۸/۵	۳۴/۰	متأهل	
۳۱۳۳	۳/۹	۹/۰	۲۵/۶	۲۸/۴	۳۳/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۳	۱/۷	۸/۴	۲۰/۴	۲۷/۷	۴۱/۸	شاغل	

جدول ۲۶۷- معمولاً چقدر عمل نماز شب را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۸۰	۱/۷	۵	۱۳/۷	۲۵/۸	۵۳/۷	مرد	جنسیت
۲۴۳۲	۱/۷	۵/۱	۱۸/۸	۲۷/۳	۴۷/۱	زن	
۲۰۸۰	۱/۸	۴/۱	۱۴/۳	۲۴/۱	۵۵/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۱/۱	۵/۰	۱۷/۲	۲۷/۹	۴۸/۸	۳۰-۴۹	
۸۵۳	۳/۰	۷/۵	۱۸/۹	۲۹/۲	۴۱/۴	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۱/۷	۷/۵	۱۶/۴	۲۰/۹	۵۳/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۶	۲/۹	۵/۳	۱۸/۹	۲۸/۱	۴۴/۹	ابتدایی	
۱۲۰۷	۱/۷	۴/۶	۱۵/۱	۲۹/۹	۴۸/۶	زیر دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۱۵۵۳	۱/۴	۵/۵	۱۵/۳	۲۵/۱	۵۲/۷	دیپلم	
۹۷۴	۱/۳	۳/۵	۱۶/۱	۲۶/۰	۵۳/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۱/۷	۲/۵	۱۹/۲	۲۲/۵	۵۴/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۹۰	۱/۵	۴/۲	۱۵/۰	۲۲/۱	۵۷/۱	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۱	۱/۸	۵/۴	۱۶/۷	۲۸/۴	۴۷/۶	متأهل	
۳۱۴۲	۲/۰	۵/۳	۱۷/۹	۲۶/۲	۴۸/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۱	۱/۱	۴/۷	۱۳/۳	۲۷/۲	۵۳/۷	شاغل	

جدول ۲۶۸- معمولاً چقدر به طور فردی دعا یا زیارت‌نامه می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۶۹	۷/۵	۲۰/۶	۳۱/۳	۲۴/۸	۱۵/۸	مرد	جنسیت
۲۴۱۴	۱۳/۵	۲۶/۳	۲۹/۷	۲۰/۳	۱۰/۳	زن	
۲۰۶۹	۱۱/۵	۲۲/۷	۲۹/۲	۲۳/۲	۱۳/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۳	۸/۸	۲۴/۵	۳۱/۷	۲۳/۱	۱۲/۰	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۱۱/۸	۲۲/۹	۳۰/۷	۱۹/۷	۱۴/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۱۰/۰	۱۵/۲	۲۸/۷	۱۷/۶	۲۸/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۰	۹/۱	۲۴/۷	۳۰/۳	۲۱/۵	۱۴/۴	ابتدایی	
۱۲۰۶	۹/۷	۲۳/۵	۳۲/۱	۲۴/۲	۱۰/۴	زیر دیپلم	
۱۵۳۷	۱۰/۷	۲۳/۰	۳۲/۲	۲۲/۸	۱۱/۲	دیپلم	
۹۷۲	۱۲/۰	۲۴/۹	۲۸/۲	۲۲/۷	۱۲/۱	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۸/۳	۲۳/۱	۲۵/۶	۲۳/۱	۱۹/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۰	۱۰/۴	۲۱/۴	۲۸/۰	۲۳/۵	۱۶/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۲	۱۰/۴	۲۴/۲	۳۱/۶	۲۲/۲	۱۱/۵	متأهل	
۳۱۱۹	۱۱/۸	۲۴/۴	۲۹/۷	۲۱/۹	۱۲/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۵	۸/۱	۲۱/۷	۳۲/۰	۲۴/۰	۱۴/۳	شاغل	

جدول ۲۶۹- معمولاً چقدر نماز نافله می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۶۵	۱/۹	۴/۹	۱۰/۴	۲۰/۹	۶۱/۸	مرد	جنسیت
۲۴۰۸	۱/۵	۵/۴	۱۵/۱	۲۲/۳	۵۵/۶	زن	
۲۰۵۶	۱/۳	۳/۹	۱۰/۱	۲۰/۳	۶۴/۳	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۶	۱/۸	۵/۱	۱۳/۸	۲۲/۵	۵۶/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۷	۲/۲	۸/۴	۱۶/۴	۲۳/۰	۴۹/۹	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۱/۴	۵/۲	۱۶/۳	۱۸/۷	۵۸/۵	بی‌سواد	تحصیلات
۶۶۴	۲/۳	۶/۶	۱۴/۸	۲۲/۷	۵۳/۶	ابتدایی	
۱۲۰۰	۱/۰	۵/۳	۱۳/۵	۲۲/۹	۵۷/۳	زیر دیپلم	

۱۵۳۸	۲/۱	۴/۷	۱۱/۸	۲۱/۴	۶۰/۰	دیپلم	
۹۶۵	۱/۶	۴/۶	۱۰/۹	۲۰/۸	۶۲/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۲/۵	۴/۲	۱۲/۶	۱۹/۳	۶۱/۳	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۶۵	۱/۴	۳/۵	۹/۰	۲۰/۱	۶۵/۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۶۷	۱/۸	۵/۹	۱۴/۳	۲۲/۴	۵۵/۶	متأهل	
۳۱۰۹	۱/۸	۵/۶	۱۴/۱	۲۱/۶	۵۶/۸	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۱/۵	۴/۵	۱۰/۲	۲۱/۶	۶۲/۱	شاغل	

جدول ۲۷۰- معمولاً چقدر به زیارت اماکن متبرکه می‌روید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۳۰۰	۸/۲	۳۰/۶	۳۸/۲	۱۸/۹	۴/۱	مرد	جنسیت
۲۲۷۱	۱۰/۵	۳۱/۲	۳۹/۵	۱۵/۵	۳/۳	زن	
۱۹۰۲	۸/۵	۲۷/۸	۳۹/۰	۲۰/۶	۴/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۶	۹/۳	۳۱/۳	۳۹/۷	۱۶/۱	۳/۷	۳۰-۴۹	
۸۰۹	۱۱/۴	۳۷/۳	۳۶/۶	۱۲/۱	۲/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۱۱/۴	۳۱/۴	۳۸/۳	۱۴/۸	۴/۲	بی سواد	تحصیلات
۶۱۸	۹/۹	۳۴/۱	۳۷/۱	۱۵/۲	۳/۷	ابتدایی	
۱۱۲۵	۸/۸	۳۲/۷	۳۸/۲	۱۶/۲	۴/۱	زیر دیپلم	
۱۴۵۸	۸/۸	۳۰/۸	۴۰/۵	۱۶/۹	۳/۰	دیپلم	
۹۰۵	۱۰/۸	۲۶/۲	۳۸/۷	۲۰/۹	۳/۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۸	۷/۴	۲۲/۲	۳۸/۰	۲۳/۱	۹/۳	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۶۵	۹/۲	۲۶/۷	۳۸/۰	۲۱/۴	۴/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۱۶۵	۹/۴	۳۲/۵	۳۹/۳	۱۵/۴	۳/۳	متأهل	
۲۹۲۴	۱۰/۰	۳۱/۱	۳۸/۴	۱۷/۰	۳/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۸	۸/۲	۳۰/۵	۳۹/۶	۱۷/۸	۳/۹	شاغل	

جدول ۲۷۱- معمولاً چقدر نماز غفیله می‌خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۸۵	۳/۵	۶/۲	۱۲/۳	۲۱/۰	۵۷/۰	مرد	جنسیت
۲۲۶۴	۳/۹	۸/۵	۱۵/۸	۲۲/۱	۴۹/۷	زن	
۱۸۹۱	۳/۲	۵/۸	۱۳/۳	۲۰/۳	۵۷/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۲	۳/۷	۷/۸	۱۴/۰	۲۲/۰	۵۲/۴	۳۰-۴۹	
۸۰۳	۴/۹	۹/۸	۱۵/۹	۲۳/۲	۴۶/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۶۳	۴/۲	۸/۴	۹/۹	۲۰/۲	۵۷/۴	بی سواد	تحصیلات
۶۱۹	۳/۷	۸/۶	۱۶/۳	۲۲/۸	۴۸/۶	ابتدایی	
۱۱۱۸	۳/۵	۷/۵	۱۳/۶	۲۱/۱	۵۴/۳	زیر دیپلم	

یافته‌های تحقیق

۱۴۵۰	۳/۹	۶/۴	۱۴/۰	۲۲/۸	۵۳/۰	دیپلم	
۸۹۸	۳/۶	۷/۶	۱۴/۰	۲۰/۳	۵۴/۶	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۰۹	۲/۸	۷/۳	۱۵/۶	۱۷/۴	۵۶/۹	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۳۵۶	۲/۹	۵/۵	۱۲/۵	۲۰/۲	۵۸/۸	مجرد	وضع تأهل
۳۱۵۳	۴/۰	۸/۱	۱۴/۷	۲۲/۱	۵۱/۲	متأهل	
۲۹۱۲	۳/۷	۷/۹	۱۵/۱	۲۲/۱	۵۱/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۲۹	۳/۷	۶/۴	۱۲/۲	۲۰/۶	۵۷/۱	شاغل	

جدول ۲۲۲- آیا تاکنون نماز امام زمان خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (n = ۶۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۲۹۹	۵۵/۷	۳۵/۲	۹/۱	مرد	جنسیت
۲۲۷۶	۳۸/۹	۴۵/۷	۱۵/۵	زن	
۱۹۰۴	۵۲/۶	۳۷/۷	۹/۷	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۸	۴۵/۹	۴۲/۰	۱۲/۱	۳۰-۴۹	
۸۱۰	۳۸/۱	۴۳/۱	۱۸/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۴۳/۶	۳۹/۰	۱۷/۴	بی‌سواد	تحصیلات
۶۱۹	۴۱/۵	۴۱/۸	۱۶/۶	ابتدایی	
۱۱۲۶	۴۶/۶	۴۱/۴	۱۲/۰	زیر دیپلم	
۱۴۵۹	۴۷/۴	۴۱/۳	۱۱/۲	دیپلم	
۹۰۵	۵۲/۸	۳۸/۵	۸/۷	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۱۰	۴۷/۳	۴۰/۹	۱۱/۸	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۳۶۸	۵۷/۳	۳۵/۱	۷/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۱۶۹	۴۲/۹	۴۲/۸	۱۴/۳	متأهل	
۲۹۲۶	۴۴/۸	۴۱/۳	۱۳/۹	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۴۱	۵۱/۷	۳۸/۹	۹/۴	شاغل	

جدول ۲۲۳- آیا تاکنون نماز جعفر طیار خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (n = ۶۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۲۹۷	۸۲/۶	۱۵/۰	۲/۴	مرد	جنسیت
۲۲۷۵	۷۶/۶	۱۹/۷	۳/۶	زن	
۱۹۰۳	۸۳/۰	۱۴/۳	۲/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۸	۷۸/۷	۱۸/۴	۲/۹	۳۰-۴۹	
۸۰۸	۷۳/۸	۲۲/۰	۴/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۷۳/۹	۲۲/۰	۴/۲	بی‌سواد	تحصیلات
۶۲۰	۷۷/۱	۱۸/۹	۴/۰	ابتدایی	
۱۱۲۳	۷۹/۴	۱۷/۵	۳/۱	زیر دیپلم	

۱۴۶۰	۸۱/۴	۱۵/۵	۳/۲	دیپلم	
۹۰۶	۸۱/۶	۱۷/۲	۱/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۸	۷۶/۹	۱۹/۴	۳/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۶۹	۸۵/۴	۱۲/۶	۲/۰	مجرد	وضع تأهل
۳۱۶۵	۷۷/۲	۱۹/۴	۳/۴	متأهل	
۲۹۲۶	۷۸/۱	۱۸/۳	۳/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۸	۸۲/۱	۱۵/۸	۲/۱	شاغل	

جدول ۲۷۴- آیا تاکنون نماز حاجت خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (n = ۴۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۲۹۴	۴۵/۸	۴۳/۳	۱۰/۹	مرد	جنسیت
۲۲۷۳	۲۶/۸	۵۲/۴	۲۰/۸	زن	
۱۹۰۲	۴۱/۲	۴۶/۳	۱۲/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۲	۳۴/۸	۴۸/۶	۱۶/۶	۳۰-۴۹	
۸۱۰	۲۸/۶	۴۹/۶	۲۱/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۶۴	۳۶/۴	۴۱/۷	۲۲/۰	بی سواد	تحصیلات
۶۱۹	۳۲/۵	۴۶/۵	۲۱/۰	ابتدایی	
۱۱۲۴	۳۳/۸	۵۰/۰	۱۶/۲	زیر دیپلم	
۱۴۵۴	۳۶/۹	۴۹/۲	۱۳/۹	دیپلم	
۹۰۵	۳۹/۲	۴۸/۲	۱۲/۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۰	۴۷/۳	۳۹/۱	۱۳/۶	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۶۶	۴۵/۵	۴۴/۸	۹/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۱۶۳	۳۲/۵	۴۹/۳	۱۸/۱	متأهل	
۲۹۲۲	۳۳/۱	۴۹/۲	۱۷/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۷	۴۲/۲	۴۵/۶	۱۲/۲	شاغل	

جدول ۲۷۵- در صورت داشتن درآمد مازاد بر نیاز آیا خمس آن را پرداخت می‌نمایید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای) (n = ۴۶۲۰)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)				مقوله‌ها	متغیرها
	درآمد مازاد نداشته‌ام	اصلاً	گاهگاهی	همیشه		
۲۲۵۵	۰/۷	۲۱/۳	۳۴/۵	۴۳/۵	مرد	جنسیت
۲۲۱۶	۱/۰	۱۸/۱	۳۴/۵	۴۶/۵	زن	
۱۸۶۷	۰/۵	۲۳/۹	۳۵/۰	۴۰/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۸۰۵	۰/۹	۱۸/۳	۳۵/۱	۴۵/۷	۳۰-۴۹	
۷۹۴	۱/۴	۱۲/۸	۳۱/۶	۵۴/۲	۵۰ و بالاتر	
۲۵۸	۰/۸	۱۴/۳	۲۸/۳	۵۶/۶	بی سواد	تحصیلات

۶۰۲	۰/۵	۱۷/۱	۳۲/۷	۴۹/۷	ابتدایی	
۱۱۰۵	۰/۶	۱۸/۳	۳۵/۴	۴۵/۷	زیر دیپلم	
۱۴۲۴	۰/۸	۱۹/۹	۳۵/۳	۴۴/۰	دیپلم	
۸۸۴	۱/۱	۲۴/۷	۳۳/۹	۴۰/۳	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۷	۱/۹	۲۲/۴	۳۶/۴	۳۹/۳	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۴۰	۰/۸	۲۵/۹	۳۶/۳	۳۶/۹	مجرد	وضع تأهل
۳۰۹۱	۰/۸	۱۷/۱	۳۳/۶	۴۸/۵	متأهل	
۲۸۵۷	۰/۸	۱۸/۸	۳۴/۹	۴۵/۵	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۰۵	۰/۹	۲۱/۲	۳۳/۵	۴۴/۳	شاغل	

عبادات جمعی

جدول ۲۷۶- آیا تاکنون نماز عید فطر خوانده‌اید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۵۵/۴	۲۷۳۳	بله هر سال
۲۶/۸	۱۳۲۴	گاهی
۱۷/۲	۸۴۸	خیر
۹۹/۴	۴۹۰۵	جمع
۰/۶	۳۲	بی‌پاسخ

جدول ۲۷۷- آیا تاکنون نماز عید قربان خوانده‌اید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۲۳/۹	۱۱۷۸	بله هر سال
۳۰/۵	۱۵۰۶	گاهی
۴۴/۳	۲۱۸۹	خیر
۹۸/۷	۴۸۷۳	جمع
۱/۳	۶۴	بی‌پاسخ

جدول ۲۷۸- آیا تاکنون در مراسم اعتکاف شرکت کرده‌اید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴/۹	۲۴۱	بله هر سال
۱۶/۴	۸۰۸	گاهی
۷۷/۳	۳۸۱۸	خیر
۹۸/۶	۴۸۶۷	جمع
۱/۴	۷۰	بی‌پاسخ

جدول ۲۷۹- معمولاً چقدر عمل شرکت در نماز جمعه را انجام می‌دهید؟

درصد	فراوانی	پاسخ‌ها
۴۴/۶	۲۲۰۳	هیچ

۲۷ / ۳	۱۳۴۹	کم
۱۸ / ۱	۸۹۳	تاحدودی
۶ / ۸	۳۳۶	زیاد
۲ / ۷	۱۳۴	خیلی زیاد
۹۹ / ۶	۴۹۱۵	جمع
۰ / ۴	۲۲	بی پاسخ

جدول ۲۸۰- معمولاً چقدر در مسجد یا اداره نماز جماعت می خوانید؟

پاسخها	فراوانی	درصد
هیچ	۱۲۲۶	۲۴ / ۸
کم	۱۲۱۵	۲۴ / ۶
تاحدودی	۱۳۴۲	۲۷ / ۲
زیاد	۷۹۹	۱۶ / ۲
خیلی زیاد	۳۱۷	۶ / ۴
جمع	۴۸۹۹	۹۹ / ۲
بی پاسخ	۳۸	۰ / ۸

جدول ۲۸۱- معمولاً چقدر در جشن های مذهبی مثل مولودی ها، اعیاد مذهبی و ... شرکت می کنید؟

پاسخها	فراوانی	درصد
هیچ	۴۸۰	۹ / ۷
کم	۹۷۲	۱۹ / ۷
تاحدودی	۱۵۴۹	۳۱ / ۴
زیاد	۱۲۴۳	۲۵ / ۲
خیلی زیاد	۶۷۰	۱۳ / ۶
جمع	۴۹۱۴	۹۹ / ۵
بی پاسخ	۲۳	۰ / ۵

جدول ۲۸۲- معمولاً چقدر در هیأت های مذهبی شرکت می کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخها	فراوانی	درصد
هیچ	۳۱۹	۶ / ۹
کم	۱۰۰۰	۲۱ / ۶
تاحدودی	۱۵۲۶	۳۳
زیاد	۱۳۰۱	۲۸ / ۲
خیلی زیاد	۴۲۳	۹ / ۲
جمع	۴۵۶۹	۹۸ / ۹
بی پاسخ	۵۱	۱ / ۱

یافته‌های تحقیق

جدول ۲۸۳- معمولاً چقدر در مراسم تاسوعا و عاشورا شرکت می‌کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۷۳	۱ / ۶
کم	۳۰۱	۶ / ۵
تاحدودی	۸۹۶	۱۹ / ۴
زیاد	۱۸۵۷	۴۰ / ۲
خیلی زیاد	۱۴۲۸	۳۰ / ۹
جمع	۴۵۵۵	۹۸ / ۶
بی‌پاسخ	۶۵	۱ / ۴

جدول ۲۸۴- معمولاً چقدر در مراسم دعا(مثل، دعای کمیل، دعای توسل، زیارت عاشورا و...) شرکت

می‌کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۵۱۷	۱۱ / ۲
کم	۱۱۱۳	۲۴ / ۱
تاحدودی	۱۴۲۴	۳۰ / ۸
زیاد	۱۰۴۰	۲۲ / ۵
خیلی زیاد	۴۶۴	۱۰
جمع	۴۵۵۸	۹۸ / ۷
بی‌پاسخ	۶۲	۱ / ۳

جدول ۲۸۵- معمولاً چقدر در مراسم شب‌های احیاء در ماه رمضان شرکت می‌کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۲۴۹	۵ / ۴
کم	۵۴۵	۱۱ / ۸
تاحدودی	۱۱۳۵	۲۴ / ۶
زیاد	۱۵۹۵	۳۴ / ۵
خیلی زیاد	۱۰۲۲	۲۲ / ۱
جمع	۴۵۴۶	۹۸ / ۴
بی‌پاسخ	۷۴	۱ / ۶

جدول ۲۸۶- معمولاً چقدر در مراسم روزه و عزاداری شرکت می‌کنید؟ (n = ۴۶۲۰)

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد
هیچ	۳۰۳	۶ / ۶
کم	۷۶۹	۱۶ / ۶
تاحدودی	۱۳۸۸	۳۰
زیاد	۱۳۵۱	۲۹ / ۲
خیلی زیاد	۷۵۵	۱۶ / ۳

۹۸ / ۸	۴۵۶۶	جمع
۱ / ۲	۵۴	بی پاسخ

جدول ۲۸۷- آیا تاکنون نماز عید فطر خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	خیر	گاهی	بله هر سال		
۲۴۷۵	۱۸ / ۵	۲۵ / ۵	۵۶	مرد	جنسیت
۲۴۲۴	۱۶	۲۸ / ۵	۵۵ / ۵	زن	
۲۰۷۰	۲۲ / ۴	۲۹ / ۲	۴۸ / ۵	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۷۶	۱۴ / ۶	۲۷ / ۵	۵۷ / ۹	۳۰ - ۴۹	
۸۴۹	۱۱ / ۰	۲۰ / ۷	۶۸ / ۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۱۲ / ۴	۱۹ / ۹	۶۷ / ۷	بی سواد	تحصیلات
۶۶۳	۱۲ / ۵	۲۳ / ۴	۶۴ / ۱	ابتدایی	
۱۲۰۷	۱۵ / ۵	۲۸ / ۱	۵۶ / ۴	زیردیپلم	
۱۵۴۸	۱۸ / ۹	۲۸ / ۰	۵۳ / ۲	دیپلم	
۹۷۲	۲۱ / ۳	۲۸ / ۳	۵۰ / ۴	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۲۲ / ۵	۲۹ / ۲	۴۸ / ۳	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۳	۲۴ / ۷	۲۹ / ۳	۴۵ / ۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۴	۱۴ / ۰	۲۶ / ۱	۵۹ / ۹	متأهل	
۳۱۳۴	۱۷ / ۶	۲۷ / ۳	۵۵ / ۰	غیرشاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۶	۱۶ / ۶	۲۶ / ۵	۵۶ / ۹	شاغل	

جدول ۲۸۸- آیا تاکنون نماز عید قربان خوانده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	خیر	گاهی	بله هر سال		
۲۴۶۱	۴۳ / ۴	۳۰ / ۹	۲۵ / ۷	مرد	جنسیت
۲۴۰۷	۴۶ / ۴	۳۱	۲۲ / ۷	زن	
۲۰۵۶	۵۲ / ۲	۲۹ / ۱	۱۸ / ۶	۱۸ - ۲۹	سن
۱۹۶۳	۴۳ / ۱	۳۲ / ۶	۲۴ / ۲	۳۰ - ۴۹	
۸۴۴	۳۱ / ۳	۳۱ / ۴	۳۷ / ۳	۵۰ و بالاتر	
۲۸۹	۳۴ / ۹	۲۹ / ۴	۳۵ / ۶	بی سواد	تحصیلات
۶۶۲	۳۷ / ۹	۲۸ / ۲	۳۳ / ۸	ابتدایی	
۱۱۹۶	۴۵ / ۰	۳۰ / ۵	۲۴ / ۵	زیردیپلم	
۱۵۳۷	۴۷ / ۰	۳۲ / ۳	۲۰ / ۸	دیپلم	
۹۶۷	۵۰ / ۱	۳۱ / ۳	۱۸ / ۶	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۱۹	۴۹ / ۶	۳۱ / ۱	۱۹ / ۳	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۷۴	۵۲ / ۷	۲۹ / ۴	۱۷ / ۹	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۱	۴۱ / ۶	۳۱ / ۴	۲۷ / ۰	متأهل	

یافته‌های تحقیق

۳۱۱۰	۴۵/۴	۳۰/۹	۲۳/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۸	۴۴/۲	۳۰/۸	۲۵/۱	شاغل	

جدول ۲۸۹- آیا تاکنون در مراسم اعتکاف شرکت کرده‌اید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)			مقوله‌ها	متغیرها
	خیر	گاهی	بله هر سال		
۲۴۶۱	۷۷/۱	۱۷/۳	۵/۶	مرد	جنسیت
۲۴۰۲	۷۹/۸	۱۵/۹	۴/۲	زن	
۲۰۵۰	۷۷/۸	۱۷/۵	۴/۸	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۷	۷۹/۱	۱۶/۲	۴/۷	۳۰-۴۹	
۸۴۰	۷۸/۸	۱۵/۴	۵/۸	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۸۰/۴	۱۴/۱	۵/۵	بی سواد	تحصیلات
۶۵۹	۷۶/۸	۱۷/۹	۵/۳	ابتدایی	
۱۱۹۴	۷۸/۶	۱۶/۵	۴/۹	زیردیپلم	
۱۵۳۵	۷۹/۷	۱۵/۷	۴/۶	دیپلم	
۹۶۵	۷۷/۹	۱۷/۲	۴/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۷۷/۵	۲۱/۷	۰/۸	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۶۹	۷۷/۳	۱۸/۱	۴/۶	مجرد	وضع تأهل
۳۳۵۰	۷۹/۰	۱۵/۹	۵/۱	متأهل	
۳۱۰۹	۷۷/۹	۱۷/۴	۴/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۴۴	۷۹/۴	۱۵/۳	۵/۳	شاغل	

جدول ۲۹۰- معمولاً چقدر عمل شرکت در نماز جمعه را انجام می‌دهید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تأحدودی	کم	هیچ		
۲۴۸۰	۳/۳	۷/۹	۱۸/۱	۲۶/۵	۴۴/۱	مرد	جنسیت
۲۴۲۹	۲/۱	۵/۷	۱۸/۲	۲۸/۴	۴۵/۵	زن	
۲۰۷۹	۲/۸	۵/۸	۱۶/۶	۲۶/۰	۴۷/۹	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۵	۲/۲	۷/۴	۱۷/۵	۲۸/۲	۴۴/۷	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۳/۹	۷/۹	۲۳/۴	۲۷/۴	۳۷/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۹۲	۳/۴	۶/۵	۱۶/۸	۲۵/۰	۴۸/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۶۶	۳/۹	۶/۸	۱۶/۵	۲۸/۸	۴۴/۰	ابتدایی	
۱۲۰۶	۱/۸	۶/۱	۱۹/۰	۲۷/۷	۴۵/۴	زیردیپلم	
۱۵۵۲	۲/۶	۷/۲	۱۷/۵	۲۷/۶	۴۵/۱	دیپلم	
۹۷۳	۳/۱	۷/۴	۱۸/۸	۲۷/۵	۴۳/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۲/۵	۲/۵	۲۰/۷	۲۳/۱	۵۱/۲	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۹	۲/۶	۶/۰	۱۶/۷	۲۶/۳	۴۸/۴	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۰	۲/۸	۷/۱	۱۸/۸	۲۷/۹	۴۳/۴	متأهل	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۳۱۳۵	۲/۸	۶/۳	۱۸/۵	۲۷/۷	۴۴/۷	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۵	۲/۶	۷/۸	۱۷/۵	۲۶/۹	۴۵/۳	شاغل	

جدول ۲۹۱- معمولاً چقدر در مسجد یا اداره نماز جماعت می خوانید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۶۶	۷/۷	۱۷/۶	۲۵/۴	۲۳/۹	۲۵/۳	مرد	جنسیت
۲۴۲۷	۵/۲	۱۵	۲۹/۵	۲۵/۷	۲۴/۷	زن	
۲۰۷۱	۵/۶	۱۴/۳	۲۷/۴	۲۵/۷	۲۷/۰	۱۸-۲۹	سن
۱۹۶۹	۶/۱	۱۵/۶	۲۷/۴	۲۵/۳	۲۵/۴	۳۰-۴۹	
۸۴۹	۹/۴	۲۲/۴	۲۷/۶	۲۱/۷	۱۹/۰	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۱۰/۳	۲۰/۳	۲۷/۸	۱۷/۵	۲۴/۱	بی سواد	تحصیلات
۶۶۵	۷/۴	۱۹/۲	۲۶/۳	۲۱/۱	۲۶/۰	ابتدایی	
۱۲۰۴	۵/۴	۱۶/۲	۲۸/۹	۲۵/۷	۲۳/۸	زیردیپلم	
۱۵۴۴	۶/۱	۱۵/۵	۲۷/۳	۲۶/۰	۲۵/۱	دیپلم	
۹۷۱	۶/۶	۱۴/۹	۲۷/۰	۲۶/۸	۲۴/۷	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۱	۹/۱	۱۲/۴	۲۵/۶	۲۴/۸	۲۸/۱	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۲	۵/۳	۱۴/۶	۲۶/۰	۲۵/۷	۲۸/۵	مجرد	وضع تأهل
۳۳۷۲	۷/۰	۱۷/۱	۲۷/۹	۲۴/۵	۲۳/۵	متاهل	
۳۱۳۲	۶/۵	۱۶/۲	۲۷/۵	۲۴/۷	۲۵/۱	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۵۴	۶/۵	۱۶	۲۷/۳	۲۴/۹	۲۴/۸	شاغل	

جدول ۲۹۲- معمولاً چقدر در جشن‌های مذهبی مثل مولودی‌ها، اعیاد مذهبی و ... شرکت می کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	هیچ		
۲۴۷۷	۱۳/۲	۲۳/۷	۲۹/۵	۲۱/۲	۱۲/۴	مرد	جنسیت
۲۴۳۱	۱۴/۱	۲۶/۹	۳۳/۶	۱۸/۴	۷	زن	
۲۰۷۹	۱۳/۹	۲۴/۵	۳۰/۷	۲۰/۴	۱۰/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۹۷۴	۱۲/۷	۲۵/۰	۳۱/۹	۲۰/۸	۹/۶	۳۰-۴۹	
۸۵۱	۱۵/۰	۲۷/۷	۳۲/۷	۱۶/۲	۸/۳	۵۰ و بالاتر	
۲۹۱	۱۳/۱	۲۵/۴	۳۱/۶	۲۰/۶	۹/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۶۶	۱۳/۸	۲۸/۲	۳۴/۵	۱۷/۳	۶/۲	ابتدایی	
۱۲۰۹	۱۳/۹	۲۸/۷	۳۱/۲	۱۸/۲	۸/۰	زیردیپلم	
۱۵۴۸	۱۴/۳	۲۴/۶	۳۰/۲	۲۰/۹	۹/۹	دیپلم	
۹۷۵	۱۳/۲	۲۱/۲	۳۱/۹	۲۱/۳	۱۲/۳	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۲۰	۹/۲	۱۵/۰	۲۹/۲	۲۰/۰	۲۶/۷	فوق لیسانس و دکترا	
۱۴۸۶	۱۲/۶	۲۳/۳	۲۹/۰	۲۱/۸	۱۳/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۳۸۱	۱۴/۰	۲۶/۱	۳۲/۶	۱۹/۰	۸/۲	متاهل	

یافته‌های تحقیق

۳۱۳۷	۱۴/۲	۲۶/۷	۳۲/۲	۱۸/۳	۸/۶	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۷۶۲	۱۲/۷	۲۲/۷	۳۰/۵	۲۲/۳	۱۱/۷	شاغل	

جدول ۲۹۳- معمولاً چقدر در هیأت‌های مذهبی شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۹۲	۹/۴	۲۹/۴	۳۲/۲	۲۱/۰	۸/۰	مرد	جنسیت
۲۲۷۱	۹/۲	۲۷/۶	۳۴/۷	۲۲/۸	۵/۹	زن	
۱۸۹۹	۹/۱	۲۶/۸	۳۱/۰	۲۵/۱	۸/۲	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۶	۸/۵	۲۷/۵	۳۶/۵	۲۱/۲	۶/۳	۳۰-۴۹	
۸۰۵	۱۱/۳	۳۴/۹	۳۲/۳	۱۵/۹	۵/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۶۳	۱۲/۹	۳۳/۱	۲۸/۹	۱۹/۸	۵/۳	بی سواد	تحصیلات
۶۲۰	۱۰/۵	۳۲/۶	۳۳/۹	۱۹/۰	۴/۰	ابتدایی	
۱۱۱۹	۸/۷	۳۱/۵	۳۳/۸	۲۱/۱	۴/۹	زیردیپلم	
۱۴۵۶	۹/۲	۲۸/۴	۳۲/۶	۲۲/۵	۷/۳	دیپلم	
۹۰۶	۹/۱	۲۲/۲	۳۴/۱	۲۴/۲	۱۰/۵	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۹	۳/۷	۲۰/۲	۳۴/۹	۲۴/۸	۱۶/۵	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۳۶۴	۹/۲	۲۵/۰	۳۰/۹	۲۵/۰	۹/۹	مجرد	
۳۱۵۹	۹/۳	۲۹/۸	۳۴/۵	۲۰/۶	۵/۸	متأهل	وضع فعالیت
۲۹۲۰	۹/۷	۲۸/۲	۳۳/۸	۲۱/۹	۶/۵	غیر شاغل	
۱۶۳۵	۸/۶	۲۸/۹	۳۲/۷	۲۲/۰	۷/۹	شاغل	

جدول ۲۹۴- معمولاً چقدر در مراسم تاسوعا و عاشورا شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۸۷	۳۱/۲	۴۰/۴	۱۹/۵	۷/۰	۲/۰	مرد	جنسیت
۲۲۶۲	۳۱/۶	۴۱/۲	۱۹/۸	۶/۲	۱/۲	زن	
۱۸۹۷	۳۲/۱	۳۹/۷	۱۹/۳	۷/۳	۱/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۰	۳۰/۳	۴۰/۷	۲۱/۲	۶/۲	۱/۶	۳۰-۴۹	
۷۹۹	۳۲/۰	۴۳/۶	۱۶/۹	۵/۹	۱/۶	۵۰ و بالاتر	
۲۶۳	۳۰/۴	۴۱/۸	۱۸/۶	۷/۲	۱/۹	بی سواد	تحصیلات
۶۱۶	۳۳/۹	۴۵/۰	۱۶/۱	۴/۲	۰/۸	ابتدایی	
۱۱۱۸	۳۳/۲	۴۱/۶	۱۹/۱	۴/۷	۱/۵	زیردیپلم	
۱۴۵۱	۳۱/۲	۴۰/۰	۲۰/۴	۶/۹	۱/۶	دیپلم	
۹۰۲	۲۸/۹	۳۸/۵	۲۲/۰	۸/۸	۱/۹	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۸	۲۹/۶	۳۶/۱	۱۴/۸	۱۳/۹	۵/۶	فوق لیسانس و دکترا	وضع تأهل
۱۳۶۳	۳۰/۲	۳۹/۲	۱۹/۷	۸/۹	۲/۱	مجرد	
۳۱۴۶	۳۱/۸	۴۱/۴	۱۹/۸	۵/۶	۱/۴	متأهل	

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۲۹۱۰	۳۱/۰	۴۰/۵	۲۰/۳	۶/۶	۱/۵	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۱	۳۲/۰	۴۱/۱	۱۸/۶	۶/۶	۱/۸	شاغل	

جدول ۲۹۵- معمولاً چقدر در مراسم دعا (مثل، دعای کمیل، دعای توسل، زیارت عاشورا و...) شرکت می کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۸۶	۹/۰	۲۱/۲	۲۹/۸	۲۶/۹	۱۳/۲	مرد	جنسیت
۲۲۶۶	۱۱/۴	۲۴/۵	۳۲/۷	۲۲/۰	۹/۴	زن	
۱۸۹۹	۹/۶	۲۲/۹	۲۹/۲	۲۵/۸	۱۲/۶	۱۸-۲۹	سن
۱۸۴۹	۹/۴	۲۰/۷	۳۳/۲	۲۵/۷	۱۱/۰	۳۰-۴۹	
۸۰۱	۱۳/۴	۲۷/۵	۳۱/۷	۱۸/۴	۹/۱	۵۰ و بالاتر	
۲۶۲	۱۴/۵	۲۴/۴	۲۹/۴	۲۱/۰	۱۰/۷	بی سواد	تحصیلات
۶۱۵	۱۲/۴	۲۶/۵	۳۱/۵	۲۰/۵	۹/۱	ابتدایی	
۱۱۱۶	۱۰/۹	۲۳/۸	۳۰/۲	۲۵/۱	۹/۹	زیردیپلم	
۱۴۵۴	۹/۶	۲۲/۶	۳۱/۷	۲۵/۲	۱۰/۸	دیپلم	
۹۰۵	۸/۱	۱۹/۰	۳۱/۵	۲۷/۴	۱۴/۰	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۹	۷/۳	۱۸/۳	۳۴/۹	۱۶/۵	۲۲/۹	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۶۴	۹/۱	۲۱/۵	۲۷/۶	۲۷/۱	۱۴/۷	مجرد	وضع تأهل
۳۱۴۸	۱۰/۵	۲۳/۴	۳۲/۸	۲۳/۳	۱۰/۰	متأهل	
۲۹۱۲	۱۰/۹	۲۴/۲	۳۲/۰	۲۲/۶	۱۰/۲	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۲	۸/۸	۲۰/۲	۲۹/۹	۲۷/۸	۱۳/۴	شاغل	

جدول ۲۹۶- معمولاً چقدر در مراسم شب‌های احیاء در ماه رمضان شرکت می کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۸۱	۲۰/۴	۳۴/۶	۲۴/۶	۱۳/۴	۷/۰	مرد	جنسیت
۲۲۵۹	۲۴/۷	۳۵/۵	۲۵/۳	۱۰/۶	۳/۹	زن	
۱۸۹۲	۲۳/۴	۳۴/۸	۲۳/۲	۱۳/۲	۵/۴	۱۸-۲۹	سن
۱۸۴۷	۲۱/۶	۳۴/۱	۲۷/۲	۱۱/۶	۵/۵	۳۰-۴۹	
۷۹۸	۲۲/۳	۳۸/۱	۲۴/۱	۱۰/۰	۵/۵	۵۰ و بالاتر	
۲۶۱	۲۰/۳	۳۹/۸	۲۲/۶	۱۱/۹	۵/۴	بی سواد	تحصیلات
۶۱۶	۲۴/۸	۳۵/۴	۲۳/۹	۱۰/۹	۵/۰	ابتدایی	
۱۱۱۶	۲۲/۳	۳۴/۹	۲۷/۸	۱۰/۸	۴/۲	زیردیپلم	
۱۴۵۰	۲۳/۲	۳۵/۸	۲۴/۲	۱۱/۶	۵/۲	دیپلم	
۹۰۱	۲۲/۰	۳۲/۶	۲۴/۱	۱۴/۱	۷/۲	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۰۷	۱۶/۸	۳۴/۶	۲۳/۴	۱۳/۱	۱۲/۱	فوق لیسانس و دکترا	
۱۳۵۹	۲۲/۱	۳۲/۲	۲۳/۸	۱۴/۶	۷/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۱۴۱	۲۲/۶	۳۶/۲	۲۵/۶	۱۱/۰	۴/۶	متأهل	

یافته‌های تحقیق

۱۴۶	۲۳/۸	۳۴/۴	۲۴/۹	۱۱/۸	۵/۰	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۰۲	۲۰/۲	۳۶/۰	۲۵/۲	۱۲/۴	۶/۳	شاغل	

جدول ۲۹۷- معمولاً چقدر در مراسم روضه و عزاداری شرکت می‌کنید؟ (بر حسب متغیرهای زمینه‌ای)

تعداد معتبر	گزینه‌های پاسخ (درصد)					مقوله‌ها	متغیرها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	هیچ		
۲۲۹۰	۱۵/۸	۲۷/۷	۳۰/۱	۱۸/۳	۸/۰	مرد	جنسیت
۲۲۷۰	۱۷/۴	۳۱/۵	۳۰/۶	۱۵/۴	۵/۲	زن	
۱۸۹۶	۱۶/۳	۲۷/۸	۳۰/۳	۱۸/۱	۷/۵	۱۸-۲۹	سن
۱۸۵۹	۱۵/۳	۳۰/۰	۳۱/۷	۱۶/۹	۶/۱	۳۰-۴۹	
۸۰۲	۱۹/۸	۳۳/۰	۲۷/۶	۱۳/۸	۵/۷	۵۰ و بالاتر	
۲۶۳	۲۰/۲	۳۴/۲	۲۶/۲	۱۴/۸	۴/۶	بی‌سواد	تحصیلات
۶۱۸	۱۷/۳	۳۴/۶	۳۰/۷	۱۴/۴	۲/۹	ابتدایی	
۱۱۲۴	۱۸/۱	۳۰/۹	۳۰/۲	۱۵/۶	۵/۲	زیردیپلم	
۱۴۵۳	۱۶/۵	۲۸/۸	۳۱/۰	۱۷/۳	۶/۳	دیپلم	
۹۰۳	۱۴/۴	۲۵/۴	۳۰/۵	۱۸/۹	۱۰/۹	فوق‌دیپلم و لیسانس	
۱۰۸	۸/۳	۲۳/۱	۲۷/۸	۲۴/۱	۱۶/۷	فوق‌لیسانس و دکترا	
۱۳۶۱	۱۴/۷	۲۶/۵	۳۰/۶	۱۸/۹	۹/۳	مجرد	وضع تأهل
۳۱۵۹	۱۷/۲	۳۱/۰	۳۰/۳	۱۶/۱	۵/۴	متأهل	
۲۹۱۹	۱۷/۳	۳۱/۰	۲۹/۷	۱۵/۸	۶/۳	غیر شاغل	وضع فعالیت
۱۶۳۳	۱۵/۰	۲۷/۳	۳۱/۷	۱۸/۷	۷/۳	شاغل	

SCCcr.ir

SCCcr.ir

منابع و مأخذ

الف - منابع فارسی

- آلستون، ویلیام. (۱۳۷۶). دین. مندرج در کتاب «دین و چشم‌اندازهای نو». جمعی از نویسندگان، غلامحسین توکلی، تهران: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- اسمارت، نینمان. (۱۳۸۳). تجربه دینی بشر. مرتضی گودرزی. تهران: انتشارات سمت.
- الیاده، میرچا. (۱۳۷۵). دین‌پژوهی. بهاء‌الدین خرمشاهی. چاپ دوم. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- امید، مسعود. (۱۳۷۳). رابطه دین و اخلاق از نظر علامه طباطبایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی. دانشگاه تربیت مدرس.
- امینی، ابراهیم. (۱۳۸۴). آشنایی با اسلام. قم: مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- اورعی، غلامرضا صدیق. (۱۳۶۴). مباحث عمده در روانشناسی اجتماعی اسلامی. مندرج در کتاب «جلوه‌های معلمی استاد». سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش. صص: ۲۷۷-۲۶۲.
- بیتس و پلاک. (۱۳۷۵). انسان‌شناسی فرهنگی. محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- پترسون، مایکل. ویلیام هاسکو. بروس رایسنباخ. دیوید بازینجر. (۱۳۷۷). عقل و اعتقاد دینی. احمد نراقی و ابراهیم سلطانی. چاپ دوم. تهران: انتشارات طرح نو.
- پرودفت، وین. (۱۳۸۳). تجربه دینی. عباس یزدانی. چاپ دوم. تهران: انتشارات طه.
- تامسون، کنت. (۱۳۸۱). دین و ساختار اجتماعی. علی بهرامپور و حسن محدثی. تهران: نشر کویر.
- تنهایی، ابوالحسن. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی در ادیان. یزد: نشر بهاباد.
- جعفری، محمدتقی. (۱۳۷۵). فلسفه دین. دفتر نخست. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- جعفری، محمدتقی. (۱۳۷۸). فلسفه دین. تدوین عبدالله نصری. چاپ دوم. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- جلالی مقدم، مسعود. (۱۳۷۹). درآمدی به جامعه‌شناسی دین. تهران: نشر مرکز.
- جوادی، محسن. (۱۳۷۶-۷۷). «چشم‌اندازی به اخلاق در قرآن». مجله نقد و نظر. شماره ۱۳. صص ۷۷-۵۶.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۷۲). شریعت در آینه معرفت. قم: مرکز نشر فرهنگی رجاء.
- حسین‌زاده، محمد. (۱۳۸۰). مبانی معرفت دینی. چاپ سوم. قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- خمینی (امام)، روح‌الله. (۱۳۷۲). استفتاءات. جلد دوم. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- دورکیم، امیل. (۱۳۸۳). صور ابتدایی حیات دینی. نادر سالارزاده امیری. دانشگاه علامه طباطبایی.
- رو، ویلیام. (۱۳۷۹). «تجربه دینی و عرفانی». اسماعیل سلیمانی فرکی. مجله نقد و نظر. سال ششم. شماره ۴-۳. صص ۳۱۹-۲۸۶.

منابع و مأخذ

- رونژر، پیرت. (۱۳۶۴). مبانی پژوهش در علوم اجتماعی. محمد دادگران، تهران: نشر نوآور.
- سراج‌زاده، سیدحسین. (۱۳۸۳). چالش‌های دین و مدرنیته. تهران: نشر طرح نو.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۵۹). علم و ایمان. تهران: نشر مطهری.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۷۰). مجله نامه فرهنگ. شماره ۳.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۷۲). فربه‌تر از ایدئولوژی. تهران: انتشارات موسسه فرهنگی صراط.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۷۴). «خدمات و حسنات دین». مجله کیان. شماره ۲۷.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۷۸). «بسط بسط تجربه نبوی». مجله کیان. شماره ۴۷.
- شجاعی‌زند، علی‌رضا. (۱۳۸۴). «مدلی برای سنجش دینداری در ایران». مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره ششم. شماره ۱. صص ۶۶ - ۳۴.
- شریعتی، علی. (بی‌تا). اسلام‌شناسی. حسینیه ارشاد.
- شریعتی، علی. (بی‌تا). مجموعه آثار ۱۶. دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار دکتر علی شریعتی.
- شریعتی، علی (بی‌تا) مجموعه آثار ۲۷. دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار دکتر علی شریعتی.
- شیروانی، علی. (۱۳۷۶). فرااخلاق. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- شیروانی، علی. (۱۳۷۸). «ساختار کلی اخلاق اسلامی». مجله قبسات. شماره ۱۳. صص ۴۳ - ۳۸.
- صانعی، یوسف. (۱۳۷۶). مجمع‌المسائل. جلد اول. چاپ دوم. قم: انتشارات میثم تمار.
- صدرحاج‌سیدجوادی، احمد. کامران فانی. بهاء‌الدین خرمشاهی. حسن یوسفی اشکوری. (۱۳۷۵). دایره‌المعارف تشیع. جلد پنجم. نشر شهید سعید محبی. صص ۱۵۸ - ۱۵۷.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۷۹). بررسی تجربی دینداری دانش‌آموزان کشور. معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۸۰). دینداری و بزهکاری در میان جوانان دانش‌آموز. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت ارشاد اسلامی.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۸۴). سنجش دینداری و ارزیابی مدل اندازه‌گیری آن. مندرج در کتاب «مبانی نظری مقیاس‌های دینی». به کوشش: محمدرضا سالاری‌فر. مسعود آذربایجانی. عباس رحیمی‌نژاد. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. صص ۵۴۶ - ۵۲۳.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۵۴). بررسی‌های اسلامی. به کوشش سید هادی خسروشاهی. قم: انتشارات دارالتبلیغ اسلامی قم.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۶۲). خلاصه تعالیم اسلام. تهران: انتشارات کعبه.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۶۳). تفسیر المیزان. ۲۰ جلدی. بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی.
- عباسی، بابک. (۱۳۷۶). «اقبال و مفهوم تجربه دینی». مجله کیان. شماره ۳۶.

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

- علمی، قربان. (۱۳۸۱). «نظریه دینی اوانس پریچارد». مقالات و بررسی‌ها. دفتر ۷۱. صص ۲۵۸-۲۴۳.
- فعالی، محمدتقی. (۱۳۷۹). «مکاشفه یا تجربه عرفانی». مجله نقد و نظر. سال ششم. شماره ۴-۳. صص ۱۸۸-۱۶۲.
- فنیایی، ابوالقاسم. (۱۳۷۵). درآمدی بر فلسفه دین و کلام جدید، تهران: انتشارات اشراق.
- فنیایی، ابوالقاسم. (۱۳۸۴). دین در ترازوی اخلاق. تهران: انتشارات موسسه فرهنگی صراط.
- قائمی‌نیا، علیرضا. (۱۳۸۱). خاستگاه دین. انجمن معارف اسلامی ایران. قم: انتشارات زلال کوثر.
- قمی، محسن. (۱۳۸۰-۱۳۷۹). «برهان تجربه دینی». مجله نقد و نظر. سال هفتم. شماره ۲-۱. صص ۳۹۷-۳۶۴.
- کاظمی‌پور، عبدالمحمد. (۱۳۸۲). باورها و رفتارهای مذهبی در ایران. طرح‌های ملی وزارت ارشاد اسلامی.
- کرنستون، موریس. (۱۳۷۰). تحلیلی نوین از آزادی. جلال‌الدین اعلم، چاپ سوم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- کریشنا، دایا. (۱۳۷۹). «تجربه، زبان و حقیقت». مرتضی قزایی. مجله نقد و نظر. سال ششم. شماره ۴-۳. صص ۳۸۳-۳۷۳.
- کمال‌المنوفی. (۱۳۷۵). اسلام و توسعه. مؤسسه پژوهش‌های اجتماعی. چاپ اول. تهران: نشر بینش.
- کینگ، وینستون. (۱۳۷۵). دین. مندرج در کتاب «دین‌پژوهی». جلد اول. ویراسته میرچا الیاده، بهاء‌الدین. خرمشاهی. چاپ دوم. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. صص ۸۷-۵۵.
- گاتینگ، گری. (۱۳۷۹). «تقریری اصلاح شده از استدلال از طریق تجربه دینی». پروانه عروج‌نیا. مجله نقد و نظر. سال ششم. شماره ۴-۳. صص ۳۷۲-۳۵۰.
- گرین، رونالد. (۱۳۷۴). اخلاق و دین. صادق لاریجانی. مندرج در کتاب «فرهنگ و دین». میرچا الیاده. هیأت مترجمان. طرح نو. صص ۴۷-۱.
- لگنهاوسن، محمد. (۱۳۷۹). «تجربه دینی». مجله نقد و نظر. سال ششم. شماره ۴-۳. صص ۲۴-۴.
- لنسکی، گرهارد. (۱۳۶۹). سیر جوامع بشری. ناصر موفقیان. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ماوردس، جورج. (۱۳۷۸). «دین و غرابت اخلاق». رضا اکبری. مجله قیسات. شماره ۱۳. صص ۷۱-۴۴.
- مصباح، مجتبی (۱۳۸۵). بنیاد اخلاق، چاپ چهارم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۵۷). ایدئولوژی تطبیقی. جلد اول. قم: موسسه در راه حق.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۶۸). آموزش عقاید. جلد اول. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۷۷-۱۳۷۶). «معرفت دینی»، کتاب نقد، شماره ۶-۵.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۷۸). «دین و اخلاق». مجله قیسات. سال چهارم. شماره ۳. صص ۳۷-۳۰.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۱). آموزش عقاید. چاپ هفتم. سازمان تبلیغات اسلامی.

منابع و مأخذ

- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۴). نقش دین در زندگی انسان. پنجمین نشست سراسری طلاب دانشجویی. مشهد. ۲۳ / ۵ / ۱۳۸۴.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۵۸). آشنایی با علوم اسلامی. اصول فقه و فقه. تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۵۹). آشنایی با علوم اسلامی. کلام و عرفان. تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۷۱). وحی و نبوت. تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۷۵). فطرت. تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۱). کلیات علوم اسلامی. کلام، عرفان. حکمت عملی. چاپ بیست و ششم. تهران: انتشارات صدرا.
- مظاهری، حسین. (۱۳۸۲). کاوشی نو در اخلاق اسلامی و شئون حکمت عملی. جلد اول. ترجمه حمیدرضا آژیر. موسسه نشر و تحقیقات ذکر.
- مظفر، محمد رضا. (۱۳۶۸). منطق. منوچهر صانعی دره بیدی. چاپ ششم. تهران: نشر حکمت.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۱). اخلاق در قرآن. جلد اول. چاپ سوم. قم: انتشارات نسل جوان.
- ملکیان، مصطفی. (۱۳۷۵). اقتراح مجله نقد و نظر. سال دوم. شماره ۲.
- ملکیان، مصطفی. (۱۳۷۹). اخلاق باور. دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ملکیان، مصطفی. (۱۳۸۱). طبقه‌بندی شبهات دینی. مندرج در کتاب «دین‌پژوهی در جهان معاصر». دبیرخانه دین‌پژوهان کشور. صص ۴۰ - ۲۷.
- ملکیان، مصطفی. (۱۳۸۵). مشتاقی و مهجوری. تهران: نشر نگاه معاصر.
- ملکیان، مصطفی. (۱۳۸۷). حاجت موکد بشر به اخلاق. مندرج در روزنامه اعتماد ملی مورخ ۷ / ۵ / ۱۳۸۷. ص ۱۰.
- مندراس، هانری. (۱۳۶۹). مبانی جامعه‌شناسی. باقر پرهام. چاپ پنجم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- منتظری، حسینعلی. (۱۳۸۵). اسلام دین فطرت. چاپ دوم. تهران: نشر سایه.
- نازک‌تبار، حسین؛ محمدجواد زاهدی. هوشنگ ناییبی. (۱۳۸۵). «نقش دینداری در ممانعت از بزهکاری جوانان شهر تهران». فصلنامه رفاه اجتماعی. سال ششم. شماره ۲۲. صص ۲۵۷ - ۲۳۳.
- نراقی، احمد. (۱۳۷۴). «وحدت جوهری ادیان و پلورالیسم دینی». مجله کیان. شماره ۲۸.
- نراقی، احمد. (۱۳۷۸). رساله دین شناخت، تهران: نشر طرح نو.
- ویلم، ژان پل. (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی ادیان. عبدالرحیم گواهی. تهران: انتشارات تبیان.
- هاسپرس، جان. (۱۳۷۰). تحلیل فلسفی، سهراب علوی‌نیا. مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- همیلتون، ملکم. (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی دین. محسن ثلاثی. تهران: انتشارات تبیان.
- هیک، جان. (۱۳۷۲). فلسفه دین. بهرام راد. تهران: انتشارات الهدی.

ب - منابع انگلیسی

- Albelakhi, Abdulaziz Abdurrahman. (1997). "Development of a Muslim Religiosity Scale", PH.D Dissertation, University of Rhode Island
- Ali, A. (1988). Scaling an Islamic Work Ethic, *The Journal of Social Psychology*, 128: 575-583
- Allport, G. W. & J. M. Ross. (1967). Personal Religious Orientation and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5 : 432-443
- Alsanie, A. L. (1989). Relationship between level of Religiosity and Criminal behavior. PH.D Dissertation. Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University
- Argyle, Michael and Benjamin Beit-Hallahmi. 1975. *The Social Psychology of Religion*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Bergin, A. E. (1991). Values and Religious Issues in Psychotherapy and Mental Health, *American Psychologist*, 46: 394 - 403
- Byrne, P. (2001). Religion, in "*International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*", Neil Smelser & Paul Baltes(ed.), Vol. 19, pp: 13060-13062, Elsevier Science Ltd.
- Christiano, K. J. (2001). Religiosity, in "*International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*", Neil Smelser & Paul Baltes(ed.), Vol. 19, pp: 13115-13119, Elsevier Science Ltd.
- Chu, Doris. (2003). *Religiosity as Social Capital*, PH.D Dissertation, State University of New York
- Clayton, Richard. (1968). "Religiosity in 5-D: a southern test" *Social Forces* 47:80-83
- Clayton, Richard. (1971). "5-D or 1?" *Journal for the Scientific Study of Religion*. 10:37-40.
- Clayton, Richard and James Gladden.(1974). "*The five dimensions of religiosity*" *Journal for the Scientific Study of Religion*" 13: 135-44.
- Cline, B. C., & J. M. Richards. (1965) A Factor analytic study of religious belief and behavior, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1 : 569 - 578
- Cornwall, Marie, Stan Albrecht, Perry Cunningham, and Brian Pitcher. (1986). "*The Dimensions of Religiosity: A Conceptual Model with an Empirical Test*" *Review of Religious Research*, 27 (3) 226-44
- Davidson, James.(1975). "Clock's Model of Religious Commitment: assessing some different approaches and results." *Review of Religious Research*" 16 (2) 83-93
- DeJong, Gordon , Joseph Faulkner, and Rex Warland (1976). "Dimensions of Religiosity Reconsidered: Evidence from a Cross-Cultural Study." *Social Forces*" 54: 866-889.
- Dittes, James (1971). Some Parallels in the Career of Church-sect and Extrinsic- intrinsic, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 10 : 375 - 383
- Donahue, M. J. (1985) Intrinsic and Extrinsic Religiousness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 48 : 400 - 419
- Ebaugh, Helen Rose, Janet Chafetz, Paula Pipes (2006). Where's the Faith in Faith Based Organizations?, *Social Forces*, 84 (4) 2259-2272
- Faulkner, Joseph and Gordon DeJong (1966). "Religiosity in 5-D: an empirical analysis". *Social Forces*, 45:246-54.
- Faulkner, Joseph and Gordon DeJong. (1969). "On measuring the religious variable". *Social Forces*. 48:263-67.
- Feagin, Joe. (1964). Prejudice and Religious Types. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 4: 3 - 13
- Fichter, Joseph. (1969). "Sociological Measurement of Religiosity." *Review of Religious Research* 10: 169-77.
- Finney, John. (1978). "A theory of Religious Commitment." *Sociological Analysis*. 39: 19-35.
- Fukuyama, Yoshio. (1961). "The Major Dimensions of Church Membership" *Review of Religious Research*". 2 :154-61.

مصادر و مأخذ

- Fullerton, J. T. & B. Hunsberger . (1982) A Unidimensional Measure of Christian orthodoxy. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 21: 317 - 326
- Glock, Charles. (1954). *Toward a Typology of Religious orientation*. New York: Bureau of Applied Social Research. Columbia University
- Glock, Charles. (1959). "The Religious Revival in America?," pp. 25-42 in Jane Zahn (ed.), *Religion and the Face of America*. Berkeley: University of California Press.
- Glock, Charles. (1962). "On the study of religious commitment." *Religious Education*. 57:98-110.
- Glock, Charles. (1973). *Religion in Sociological Perspective. Essays in the Empirical Study of Religion*. Belmont, Cal.: Wadsworth Publishing Company.
- Glock, Charles and Rodney Stark. (1965). *Religion and Society in Tension*. Chicago: Rand McNally.
- Glock, Charles and Rodney Stark. (1966). *Christian Beliefs and Anti-Semitism*. New York: Harper and Row.
- Glock, Charles and Rodney Stark. (1968). *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. Berkeley: University of California.
- Goertz, Gary and James Mahoney. (2005). Two-Level Theories and Fuzzy-Set Analysis. *Sociological Methods Research*. 33(4) 497-538.
- Goertz, Gary. (2007). *Social Science Concepts: A User's Guide*. in http://www.u.arizona.edu/~ggoertz/social_science_concepts.html.
- Gorsuch, R. L. (1984). Measurement: The boon and bane of investigating religion. *American Psychologist*. 39: 228 – 236.
- Guthrie, Stewart Elliott. (1996). Religion: What is it? *Journal for the Scientific Study of Religion*. 35 (4) 412- 419
- Hill, Peter & Hood, Ralph W. (1999). *Measures of Religiosity*. Religious Education Press
- Hilty, Dale & Morgan, Rick & Burns, Joan. (1984). "King and Hunt revisited: dimensions of religious involvement." *Journal for the Scientific Study of Religion*. 23:252-62.
- Himmelfarb, Harold (1975). "Measuring Religious Involvements" *Social Forces*. 53 (4) 606-18
- Hood, Ralph. (1971). A Comparison of the Allport and Faegin scoring procedures for intrinsic/extrinsic religious orientation. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 10: 370 - 374
- Jackman, Robert. (1985). "Cross-national Statistical Research and the Study of Comparative Politics". *American Journal of Political Science*. 29 (1):161-182
- Jana-Masri, Asma & Priester, Paul. (2007). The Development and Validation of a Qur'an Based instrument to assess Islamic Religiosity. *Journal of Muslim Mental Health*. 2 : 177- 188
- Johnson, B. R., Larson, D. B., Li, S. D., & Jang, S. J. (2000). Church Attendance and Religious Salience among disadvantaged youth. *Justice Quarterly*. 17: 377 - 391
- King, Morton. (1967). "Measuring the religious variable: nine proposed dimensions." *Journal for the Scientific Study of Religion*. 6:173-90.
- King, Morton and Hunt, Richard. (1969). "Measuring the Religious Variable: Amended Findings." *Journal for the Scientific Study of Religion*. 8:321-23.
- King, Morton and Hunt , Richard. (1972). "Measuring the Religious Variable: Replication." *Journal for the Scientific Study of Religion*. 11 :240-51.
- King, Morton and Hunt, Richard. (1975). "Measuring the Religious Variable: National Replication." *Journal for the Scientific Study of Religion*. 14:13-22.
- King, Morton and Hunt, Richard. (1990). "Measuring the Religious Variable: Final Comment" *Journal for the Scientific Study of Religion*. 29 (4) 531-535.
- Kuper, Adam & Kuper, Jessica. (1996). *The Social Science Encyclopedia*. Second Edition. Routledge.
- Lehman, E. & Shriver, D. (1968). Academic Discipline as Predictive of Faculty Religiosity. *Social Forces*. 47 : 171- 182.

- Lenski, Gerhard. (1961). *The Religious Factor*. Garden City: Doubleday.
- Mockabee, Stephan & Monson, Joseph Quin & Grant, Tobin. (2001). Measuring Religious Commitment Among Catholics and Protestants. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 40 (4) 675- 690.
- Mueller, Gert. H. (1980). "The dimensions of religiosity." *Sociological Analysis*. 41 (1) 1-24
- Nudelman, Arthur. (1971). "Dimensions of religiosity: A factor-analytic view of Protestants, Catholics and Christian Scientists". *Review of Religious Research*. 13 (1) 42-56.
- Roof, Wade Clark. (1979). "Concepts and Indicators of Religious Commitment": A Critical Review" Pp. 17-45 in *"The Religious Dimension"*: New directions in quantitative research, edited by Robert Wuthnow, New York: Academic Press.
- Stark, Rodney & Finke, Roger. (2000). *Acts of Faith*. University of California Press
- Taai, N. M. (1985). *Religious behavior scale*. Kuwait: Arrobyaan Publishing.
- Verbit, Mervin. (1970). "The Components and Dimensions of Religious Behavior: Toward a Reconceptualization of Religiosity." Pp. 24-38 in *"American Mosaic: Social Pattern of Religion in the United States"*. edited by Phillip E. Hammond and Benton Johnson. New York: Random House.
- Zinnbauer, Brian & Pargament, Kenneth. (1997). Religion and Spirituality. *Journal of Scientific Study of Religion*. 36 (4) 549- 564.

SCC.ir

پیوست

پرسشنامه

پرسشنامه پیمایش ملی سنجش دینداری مردم ایران

با سلام، با توجه به اینکه دین یکی از عناصر مهم فرهنگ هر جامعه‌ای قلمداد می‌گردد و هیچ جامعه‌ی شناخته شده‌ای نیست که در آن شکلی از دین وجود نداشته باشد؛ از این رو شناخت کامل جامعه ایران نیز بدون در نظر گرفتن دین ناممکن است. بر همین اساس مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران در نظر دارد با اجرای یک تحقیق ملی، وضعیت دینداری مردم را بررسی کند و نتایج آن را در اختیار مسئولان قرار دهد. از اینکه وقت‌تان را در اختیار ما قرار می‌دهید بی‌نهایت سپاسگذاریم.

پرسشگر گرامی

ابتدا، دین فرد پاسخگو پرسیده شود. چنانچه غیرمسلمان بود نیازی به مصاحبه با وی نیست.

- در ابتدا می‌خواهم چند تا سؤال در خصوص مسائل اعتقادی از شما بپرسم، لطفاً بگویید به هر یک از این موارد اعتقاد دارید یا خیر؟

ردیف	موارد	اعتقاد دارم	شک دارم	اعتقاد ندارم	نمی‌دانم
۱	خداوند واقعاً وجود دارد (چنانچه پاسخگو گزینه «اعتقاد ندارم» را انتخاب کرد پروید به سوال ۱۴۲)	۱	۲	۳	۴
۲	حضرت محمد (ص) پیامبر الهی بوده است.	۱	۲	۳	۴
۳	زندگی پس از مرگ یا معاد حقیقت دارد.	۱	۲	۳	۴
۴	قرآن، کلام خداوند است.	۱	۲	۳	۴
۵	پیامبر اسلام معصوم از گناه بوده است.	۱	۲	۳	۴
۶	خدا عادل است و به کسی ستم نمی‌کند.	۱	۲	۳	۴
۷	قرآن معجزه پیامبر اسلام است.	۱	۲	۳	۴
۸	فرشتگان یا ملائکه واقعاً وجود دارند.	۱	۲	۳	۴
۹	پیامبر در قیامت از مقام شفاعت برخوردار است.	۱	۲	۳	۴
۱۰	همه پیامبران الهی معصوم از گناه بوده‌اند.	۱	۲	۳	۴
۱۱	روح انسان پس از مرگ به عالم برزخ منتقل می‌شود.	۱	۲	۳	۴
۱۲	شیطان واقعاً وجود دارد.	۱	۲	۳	۴
۱۳	در قیامت، نیکوکاران به بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت.	۱	۲	۳	۴

- چند تا سؤال می‌خوانم، بفرمائید که هر یک از اینها تا چه حد برای شما اتفاق افتاده است؟

۱۴- آیا تا به حال اتفاق افتاده بعد از انجام گناه، توبه نمایید؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۵- آیا تا به حال شده که احساس کنید خداوند دعاها و خواسته‌های شما را برآورده کند؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۶- آیا تا به حال شده که بعد از انجام گناه، احساس ترس از خداوند به شما دست داده باشد؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۷- آیا تا به حال شده که برای رسیدن به حاجتی، نذر کرده باشید؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۸- تا چه حد وجود خداوند را در زندگی روزمره‌تان احساس می‌کنید؟

۱- اصلاً ۲- خیلی کم ۳- تا حدودی ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۹- آیا تا به حال مشاهده نموده‌اید که با دعا و خواستن از خدا، مریضی صعب‌العلاج شفا گرفته باشد؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۲۰- معمولاً چقدر از خدا می‌خواهید که در زندگی به شما کمک کند؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۲۱- کلاً، خود را تا چه حد به خدا، نزدیک احساس می‌کنید؟

۱- اصلاً ۲- خیلی کم ۳- تا حدودی ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۲۲- در انجام امور مهم زندگی، چقدر به خدا توکل می‌کنید؟

۱- اصلاً ۲- به ندرت ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

ردیف	با این جملاتی که خدمتان می‌خوانم چقدر مخالف یا موافقید؟	کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف
۲۳	گاهی دیده‌ام که در قبال گناهایی که انجام داده‌ام، خداوند من را تنبیه کرده است.	۱	۲	۳	۴	۵
۲۴	گاهی اوقات در هنگام خواندن نماز، یا دعا یا زیارت در حرم مطهر اولیای الهی، احساس معنویت خاصی به من دست می‌دهد.	۱	۲	۳	۴	۵
۲۵	شاهد بوده‌ام که با دعا و صدقه، خداوند مرا از حادثه خطرناکی به سلامت رد نموده است.	۱	۲	۳	۴	۵
۲۶	برخی اوقات در هنگام خواندن نماز یا دعا و نیایش کردن، حضور خداوند را احساس می‌کنم.	۱	۲	۳	۴	۵
۲۷	همیشه به فکر خداوند هستم.	۱	۲	۳	۴	۵
۲۸	در حل مشکلاتم راز و نیاز با خداوند را موثر نمی‌بینم.					
۲۹	هر اتفاق مهمی که برایم می‌افتد، مرا به فکر خدا می‌اندازد.	۱	۲	۳	۴	۵
۳۰	دین اسلام را بسیار دوست دارم.	۱	۲	۳	۴	۵

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۵	۴	۳	۲	۱	در راه اسلام حاضریم جانم را فدا کنیم.	۳۱
۵	۴	۳	۲	۱	بر دین خود می‌بالم و به آن افتخار می‌کنم.	۳۲
۵	۴	۳	۲	۱	زیارت خانه خدا یکی از آرزوهای من است.	۳۳
۵	۴	۳	۲	۱	از کسی که به پیامبر اسلام، توهین کند متنفرم.	۳۴
۵	۴	۳	۲	۱	اگر امکان سفر خارجی برایم بوجود آید سفر زیارتی را به سیاحتی ترجیح می‌دهم.	۳۵
۵	۴	۳	۲	۱	دوست داشتم دین دیگری غیر از اسلام می‌داشتم.	۳۶
۵	۴	۳	۲	۱	علاقه زیادی به خواندن کتاب‌های مذهبی (یا شنیدن سخنرانی‌های مذهبی) دارم.	۳۷
۵	۴	۳	۲	۱	دوست دارم که همه مردم جهان دین اسلام را بپذیرند.	۳۸
۵	۴	۳	۲	۱	از کسانی که با دین اسلام میانه خوبی ندارند، خوشم نمی‌آید.	۳۹
۵	۴	۳	۲	۱	معیار اساسی در انتخاب همسر، ایمان اسلامی وی است.	۴۰
۵	۴	۳	۲	۱	هیچ خدمتی مهم‌تر از خدمت به اسلام نیست.	۴۱
۵	۴	۳	۲	۱	اگر نماز قضا شود، خیلی ناراحت می‌شوم.	۴۲
۵	۴	۳	۲	۱	اسلام را به هر دین دیگر در دنیا ترجیح می‌دهم.	۴۳
۵	۴	۳	۲	۱	برای دفاع از دین اسلام حاضریم به مسلمانان درگیر در جنگ کمک نمایم.	۴۴
۵	۴	۳	۲	۱	از کسی که به قرآن کریم توهین کند، متنفرم.	۴۵
۵	۴	۳	۲	۱	افتخار می‌کنم که یک مسلمان هستم.	۴۶
۵	۴	۳	۲	۱	از میان غیرمسلمانان، دوست انتخاب نمی‌کنم.	۴۷
۵	۴	۳	۲	۱	از کسانی که به مسلمانان توهین کنند، متنفرم.	۴۸
۵	۴	۳	۲	۱	ما هیچگونه مسئولیتی در برابر مسلمانان دیگر نداریم.	۴۹
۵	۴	۳	۲	۱	نسبت به کشورهایی که با مسلمانان دشمنی می‌کنند، احساس نفرت دارم.	۵۰
۵	۴	۳	۲	۱	اگر کسی به مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) توهین کند، خیلی ناراحت می‌شوم.	۵۱
۵	۴	۳	۲	۱	مهم‌ترین آرزوی من سربلندی مسلمانان (چه ایرانی و چه غیرایرانی) در جهان است.	۵۲
۵	۴	۳	۲	۱	از اسرائیل بخاطر دشمنی‌اش با مسلمانان متنفرم.	۵۳
۵	۴	۳	۲	۱	کلاً نگران آنچه برای مسلمانان اتفاق می‌افتد، نیستم.	۵۴
۵	۴	۳	۲	۱	موفقیت کشورهای اسلامی در عرصه‌های مختلف (ورزشی، فرهنگی، علمی و ...) به من حس غرور و افتخار می‌دهد.	۵۵

پرسشنامه

۵	۴	۳	۲	۱	هر جای دنیا بروم احساس نزدیکی به مسلمانان آن کشور خواهم داشت.	۵۶
۵	۴	۳	۲	۱	کسانی که از مسلمانان در مقابل دشمنان دفاع می کنند مورد علاقه من هستند.	۵۷
۵	۴	۳	۲	۱	باید به فکر کشور خودمان باشیم و مشکلات سایر مسلمانان به ما ربطی ندارد.	۵۸
۵	۴	۳	۲	۱	افتخار می کنم که در یک کشور اسلامی و در میان مسلمانان زندگی می کنم.	۵۹
۵	۴	۳	۲	۱	نسبت به کشورهایی که با مسلمانان دشمنی می کنند، احساس نفرت دارم.	۶۰

- از اینکه تا اینجا با ما همکاری کردید، از شما سپاسگزاریم، هر یک از افراد جامعه، برخی از ویژگی های اخلاقی را به طور کامل یا تا حدودی دارا هستند، من هر یک از خصوصیات اخلاقی را خدمتتان می خوانم، بفرمائید که فکر می کنید مردم هر یک از اینها را تا چه حد دارا هستند و همچنین خود شما چقدر واجد این خصوصیات هستید؟

ردیف	هیچ کم	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	نمی دانم
۶۱	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۲	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۳	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۴	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۵	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۶	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۷	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۸	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶۹	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۰	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۱	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۲	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۳	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۴	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۵	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۶	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۷	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۸	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۹	۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	خود شما چطور؟	۸۰
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	اسراف؟	۸۱
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	خود شما چطور؟	۸۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	غیبت کردن؟	۸۳
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	خود شما چطور؟	۸۴

- در خصوص مسائل شرعی، افراد نظرات متفاوتی دارند، من نظر بعضی از افراد را برای شما می‌خوانم، لطفاً بفرمائید که شما با هر یک از اینها چقدر مخالف یا موافق هستید؟

ردیف	جملات	کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف
۸۵	به آهنگ‌هایی که خوشم بیاید گوش می‌دهم فرقی نمی‌کند که خواننده‌اش مرد باشد یا زن.	۱	۲	۳	۴	۵
۸۶	بر سر سفره‌ای که مشروب می‌خورند نباید نشست.	۱	۲	۳	۴	۵
۸۷	اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفتم حاضرم از غذاهای گوشتی رستوران‌های آنجا بخورم.	۱	۲	۳	۴	۵
۸۸	حجاب زن باید به نحوی باشد که موهایش اصلاً معلوم نباشد.	۱	۲	۳	۴	۵
۸۹	مصرف مشروب یا آبجو در حدی که زیاده‌روی نباشد، اشکالی ندارد.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۰	ابایی از دست دادن با مردان/زنان بیگانه ندارم.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۱	اگر روزی به مسافرت کشور غیرمسلمان رفتم حاضرم برای تفریح به کاباره یا دانسینگ بروم.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۲	پاسوربازی کردن شرطی، اشکال ندارد.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۳	افراد آشنایی را که بفهمم نماز نمی‌خوانند حتماً امر به معروف خواهم نمود.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۴	هرگز در مجالس رقص و آواز شرکت نمی‌کنم.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۵	اگر در ماه رمضان ببینم که فردی در ملاءعام روزه‌خواری می‌کند حتماً به او اعتراض خواهم نمود.	۱	۲	۳	۴	۵
۹۶	از قماربازی متنفرم.	۱	۲	۳	۴	۵

۹۷- اگر پس‌اندازی داشته باشید تا چه حد حاضرید آن را قرض دهید به شرط آن که بعداً با مبلغی اضافه‌تر پس بگیرید؟

۱- اصلاً ۲- خیلی کم ۳- کم ۴- تا حدودی ۵- زیاد ۶- خیلی زیاد

۹۸- اگر کیف پولی حاوی یک میلیون تومان پول پیدا نمایید چکار می‌کنید؟

۱- آن را برای خودم برمی‌دارم. ۲- مقداری از آن را صدقه داده و بقیه را خودم برمی‌دارم.

۳- همه را صدقه می‌دهم. ۴- اعلان می‌کنم تا صاحبش پیدا شود.

۹۹- اگر کسی حاضر باشد به شما ۱۰ میلیون تومان قرض دهد ولی شرط کند که سال بعد ۱۲ میلیون تومان می‌گیرد، چقدر احتمال دارد از او قرض بگیرید؟

۱- اصلاً ۲- خیلی کم ۳- کم ۴- تا حدودی ۵- زیاد ۶- خیلی زیاد

- حالا می‌خواهم در رابطه با نمازهای یومیه و دیگر نمازها و اعمال فرعی، سؤال کنم.

- شما هر یک از نمازهای یومیه را چگونه می‌خوانید؟

همیشه می‌خوانم	اکثر مواقع می‌خوانم	فقط برخی ایام می‌خوانم	به ندرت می‌خوانم	نمی‌خوانم	
۴	۳	۲	۱	۰	۱۰۰- نماز صبح
۴	۳	۲	۱	۰	۱۰۱- نماز ظهر و عصر
۴	۳	۲	۱	۰	۱۰۲- نماز مغرب و عشا

۱۰۳- آیا معمولاً سعی می‌کنید که نمازهایتان را اول وقت بخوانید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً

۱۰۴- آیا قضای نمازهایتان را بجا می‌آورید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً ۴- نمازم قضا نشده است

۱۰۵- در ماه رمضان گذشته به جز روزهایی که روزه بر شما واجب نبود (عذر شرعی) چقدر روزه گرفتید؟

۱- همه روزها ۲- بیشتر روزها ۳- بعضی روزها ۴- به ندرت ۵- اصلاً

۱۰۶- آیا قضای روزه‌هایتان را می‌گیرید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً ۴- روزه قضا ندارم

۱۰۷- آیا تاکنون نماز عید فطر خوانده‌اید؟

۱- بله هر سال ۲- گاهی ۳- خیر

۱۰۸- آیا زکات فطره را پرداخت می‌کنید؟

۱- بله هر سال ۲- گاهی ۳- خیر

۱۰۹- آیا تاکنون نماز عید قربان خوانده‌اید؟

۱- بله هر سال ۲- گاهی ۳- خیر

۱۱۰- آیا تاکنون در مراسم اعتکاف شرکت کرده‌اید؟

۱- بله هر سال ۲- گاهی ۳- خیر

۱۱۱- آیا تاکنون نماز آیات خوانده‌اید؟

۱- بله. هر وقت واجب بوده ۲- بله. بعضی وقت‌ها ۳- خیر. اصلاً

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

ردیف	هر کدام از اعمال زیر را معمولاً چقدر انجام می دهید؟	هیچ	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱۱۲	تلاوت قرآن	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۳	شرکت در نماز جمعه	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۴	صدقه دادن	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۵	روزه مستحبی	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۶	نماز شب	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۷	به طور فردی دعا خواندن و/یا زیارت نامه خواندن	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۸	نماز جماعت در مسجد یا ادارات	۰	۱	۲	۳	۴
۱۱۹	نماز نافله	۰	۱	۲	۳	۴
۱۲۰	شرکت در جشن های مذهبی مثل مولودی ها، اعیاد مذهبی و ...	۰	۱	۲	۳	۴

۱۲۱- حالا می خواستم از شما بپرسم که سنی هستید یا شیعه؟

۱- شیعه ۲- سنی برو به سوال ۱۴۱

- با این جملاتی که خدمتان می خوانم چقدر مخالف یا موافقید؟

ردیف	جملات	کاملاً موافق	موافق	نه موافق، نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف	نمی دانم
۱۲۲	همه امامان شیعه معصوم بوده اند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۲۳	حضرت فاطمه زهرا(ع) یکی از معصومین می باشد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۲۴	سرانجام حضرت مهدی(عج) قیام کرده و زمین را پر از عدل و داد می کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۲۵	ائمه شیعه، جانشینان برحق حضرت رسول(ص) بوده اند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۲۶	مردان بالغ نباید ریش شان را با تیغ یا ماشین از ته بتراشند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶

ردیف	هر کدام از اعمال زیر را معمولاً چقدر انجام می دهید؟	هیچ	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد
۱۲۷	زیارت اماکن متبرکه	۱	۲	۳	۴	۵
۱۲۸	شرکت در هیأت های مذهبی	۱	۲	۳	۴	۵

۵	۴	۳	۲	۱	شرکت در مراسم تاسوعا و عاشورا	۱۲۹
۵	۴	۳	۲	۱	شرکت در مراسم دعا(مثل، دعای کمیل، دعای توسل، زیارت عاشورا و...)	۱۳۰
۵	۴	۳	۲	۱	استخاره	۱۳۱
۵	۴	۳	۲	۱	شرکت در مراسم شب‌های احیاء در ماه رمضان	۱۳۲
۵	۴	۳	۲	۱	نماز غفیله	۱۳۳
۵	۴	۳	۲	۱	شرکت در مراسم روضه یا عزاداری	۱۳۴

۱۳۵- آیا شما مرجع تقلید دارید؟

۱- بله { ۲- خیر ۳- عمل به احتیاط می‌کنم ۴- مجتهدم } برو به سوال ۱۳۷

۱۳۶- تا چه حد در مواجهه با مسائل شرعی به رساله مرجع تقلید مراجعه می‌کنید؟

۱- خیلی کم ۲- کم ۳- بعضی وقت‌ها ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

۱۳۷- آیا تاکنون نماز امام زمان خوانده‌اید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً

۱۳۸- آیا تاکنون نماز جعفر طیار خوانده‌اید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً

۱۳۹- آیا تاکنون نماز حاجت خوانده‌اید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً

۱۴۰- در صورت داشتن درآمد مازاد بر نیاز آیا خمس آن را پرداخت می‌نمایید؟

۱- همیشه ۲- گاهگاهی ۳- اصلاً

۱۴۱- صرف نظر از دیدگاه دیگران در باره شما، در مجموع اگر قرار باشد به میزان مذهبی بودن خود نمره‌ای از

صفر تا بیست بدهید به گونه‌ای که ۲۰ نشان‌دهنده فرد کاملاً مذهبی و صفر نشانه فرد کاملاً غیرمذهبی باشد به

خودتان چه نمره‌ای می‌دهید؟ نمره

۱۴۲- از لحاظ میزان مذهبی بودن به مادران چه نمره‌ای از صفر تا بیست می‌دهید؟

نمره ۹- نمی‌دانم

۱۴۳- به پدران چه نمره‌ای می‌دهید؟

نمره ۹- نمی‌دانم

۱۴۴- کدامیک از افراد زیر بیشتر تأکید داشته یا دارند که شما نماز بخوانید؟

۱- مادر ۲- پدر ۳- هر دو ۴- هیچکدام

پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان

۱۴۵- احساس شما درباره زندگی در این کشور به طور کلی چیست؟

۱- کاملاً راضی ام ۲- راضی ام ۳- نه راضی و نه ناراضی ام ۴- ناراضی ام ۵- کاملاً ناراضی ام

۱۴۶- خود را متعلق به چه طبقه‌ای می‌دانید؟ ۱- طبقه بالا ۲- طبقه متوسط ۳- طبقه پایین

۱۴۷- از میان پنج دوست بسیار نزدیک تان چند تا ایشان را کاملاً مذهبی می‌دانید؟ نفر

۱۴۸- تا چه حد فکر می‌کنید که با افراد مذهبی جور هستید؟

۱- هیچ ۲- کم ۳- متوسط ۴- زیاد ۵- خیلی زیاد

مادر و پدر شما هر کدام از اعمال زیر را معمولاً چقدر انجام می‌دهند (می‌دادند)؟

گزینه‌ها	نماز خواندن		روزه گرفتن		مسجد رفتن		نماز جمعه رفتن		مراسم روضه و هیئت مذهبی	
	پدر	مادر	پدر	مادر	پدر	مادر	پدر	مادر	پدر	مادر
هیچ	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
کم	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
زیاد	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
نمی‌دانم	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴

مشخصات پاسخگو

۱۵۹- جنسیت: ۱- مرد ۲- زن

۱۶۰- چند سال دارید؟ سال

۱۶۱- تعداد سالهای تحصیلات (به سال ذکر شود)..... سال

۱۶۲- وضعیت تاهل: ۱- مجرد ۲- متاهل ۳- سایر:

۱۶۳- وضعیت فعالیت:

← ۱- غیر شاغل { ۱- خانه‌دار ۲- بیکار (جویای کار) ۳- دارای درآمد بدون کار ۴- محصل،

دانشجو یا طلبه ۵- بازنشسته و مستمری بگیر ۶- سایر (لطفاً ذکر شود)..... } برو به سوال ۱۶۷

← ۲- شاغل کدام بخش؟ { ۱- دولتی ۲- خصوصی ۳- ۷- خصوصی }

۱۶۴- عنوان شغل (دقیقاً ذکر شود):

۱۶۵- کسی هم زیر دست شما کار می‌کند؟ ۱- بلی ۲- خیر برو به سوال ۱۶۷

۱۶۶- چند نفر زیر دست شما کار می‌کنند؟ نفر

۱۶۷- میزان درآمد ماهیانه خانواده: هزار تومان ۹- نمی‌دانم

۱۶۸- میزان مخارج ماهیانه خانواده: هزار تومان ۹- نمی‌دانم

پرسشنامه

۱۶۹- قومیت: ۱- فارس ۲- ترک ۳- کرد ۴- لر و لک ۵- عرب ۶- بلوچ ۷- سایر (لطفاً ذکر شود):.....

۱۷۰- تعداد اعضای خانواده شما که الان با هم زندگی می کنید چند نفر است؟ (با محاسبه فرد پاسخگو)

نفر

۱۷۱- چه نسبتی با سرپرست خانوار دارید؟

۱- سرپرستم ۲- همسر ۳- پدر ۴- مادر ۵- فرزند ۶- سایر (لطفاً ذکر شود).....

۱۷۲- سرپرست خانوار، شاغل است؟

۱- بلی ۲- خیر

۱۷۳- وضعیت مسکن:

۱- ملکی ۲- استیجاری - رهنی ۳- سازمانی ۴- منزل پدری ۵- منزل بستگان
۶- سראیدار ۷- اجاره به شرط تملیک ۸- سایر (لطفاً ذکر شود).....

۱۷۴- استان محل سکونت:.....

مشخصات پرسشگر

نام پرسشگر: کد پرسشگر: روز و تاریخ مصاحبه: مدت مصاحبه: دقیقه
منطقه محل سکونت:

National Survey for Assessment of Religiousness of the Iranians

Religious researches have undergone positive and valuable developments in Iran over the last two decades and religion has gradually served as the core of various philosophical-theoretical analyses and scientific-experimental researches, and this collection of studies is ultimately expected to give more depth to the understanding of our religious society of the complicated and double-dimensioned phenomenon of religion and religiousness.

In any case, it is an undeniable but covert reality that each research on religion (both theoretical and experimental) should inevitably take a viewpoint as its hypothesis. In other words, a religion researcher has no way but to have an imagination (although brief and implied) of the religion phenomenon before conducting his (her) detailed research, and conducts the research on the basis of that interpretation. The viewpoint of the religion researcher affects the structure and even the content of the research in some way, and the results of the research could in turn throw light on the interpretation of the researcher about religion.

When a researcher attempts to conduct an experimental survey on a vast and sophisticated domain such as religiousness throughout the country by using a broad method, he (she) feels the need to consider a detailed outlook on the theoretical foundations of the pivotal concept of the research. Accordingly, “religion and religiousness” was tried to be researched theoretically in two different cognitional domains, namely Islamic viewpoint (intra-religious) and social sciences (extra-religious).

SCCcr.ir

مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران
(ایسپا)

National survey for assessment of religiousness of the Iranians

Author: Iranian Student's Polling Agency

Master: Mohammadreza Taleban

**Spring
2010**